Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië

1822-1992

LUX JORNAL | Diário da Noite 1.a edição São Paulo | 9 JUN 1960

PANAIR DO BRASIL
Da cordilheira dos Andes ao longínquo Oriente em possantes quadrimotores DC-6

"Grupo pioneiro" de holandeses desembarcou, ontem, em Santos

Vão cultivar terras no Paraná onde já adquiriram uma fazenda — Busca do espaço vital força holandeses a abandonarem sua patria — (Texto de IPÊMERY CUNHA, com fotos de OTAVIO ESTEVES)

Conhece um país em que as cidades estão enfiadas como perolas, na fita de prata dos canais e dos rios, suspensas sobre o fundo verde de um solo eternamente jovem?", pergunta Sadi de Gartes em "Apresentação da Holanda". E da Holanda chegaram, ontem, ao porto de Santos, 48 pessoas constituindo 10 unidades ou familias que formam o "grupo pioneiro" de imigrantes holandeses que vão colonizar a fazenda Arapoti, no Paraná. Deixando suas cidades, "enfiadas como perolas na fita de prata dos canais e dos rios" eles vêm desbravar o Paraná, cultivar a terra vermelha que se oferece como uma benção dos céus sem necessidade de drenagem, de conquista penosa às aguas.

Arapoti está dentro do plano de extensão das duas fazendas atualmente existentes. São elas Carambeí, fundada em 1912, e Castrolandia, fundada em 1951. Arapoti tem 6 mil hectares e foi comprada com o auxilio do Fundo de Emprestimo dos Estados Unidos, o qual contribuiu com 3 milhões e 400 mil cruzeiros. Lá existem casas esperando os novos colonos aos quais irão juntar-se algumas dezenas de outras familias procedentes de Carambeí e Castrolandia para as quais as duas fazendas estão-se tornando pequenas com a multiplicação das familias.

POR QUE ELES VEM

A Holanda é um belo país. Pelo menos belo consideram-no todos que a conhecem ou pelo menos conhecem suas flores que parecem refletir a terra onde brotaram. "Encostada à Alemanha, ao lado da Belgica, com face voltada para a Inglaterra a Holanda é uma jovem feliz, que brinca com as vagas do mar". Mas esta felicidade foi duramente conquistada. Para que a jovem fosse feliz os holandeses drenaram o Zuiderzee, aumentado assim de 12% as terras dos Paises Baixos e hoje "Zuiderzee deixou de ser um mar para transformar-se no lago Yssel. A durza penas os sudos da rainha Juliana mantêm o solo patrio cultivavel, embora mais de 24% dele esteja abaixo do nivel do mar. Verdadeiro exercito de engenheiros e tecnicos cuidam do sistema de bombas e serviços de drenagem. E a propria agua, que surgia como ameaça, foi conquistada e passou a prestar bons serviços. Servindo nas casas, servindo como via de transportes ela é, hoje, a melhor auxiliar do povo holandês.

A Holanda é um país densamente povoado. No começo de 1951 possuia 315 habitantes por quilometro quadrado; em 1 de janeiro de 1952 a percentagem havia subido para 319 habitantes por quilometro quadrado e o país certamente estaria superpovoado não fosse a guerra que se abateu como noite negra de terror sobre a Holanda. 105 mil judeus massacrados nas camaras de gás; 31 mil prisioneiros politicos, trabalhadores deportados e prisioneiros mortos na Alemanha além de 8 mil fuzilados ou mortos na propria Holanda. Quando a guerra terminou a poesia havia cedido lugar à tristeza. Não havia tulipas e os garotos rosados haviam morrido de fome durante o conflito. Era preciso reconstruir e foi o que os holandeses fizeram com o mesmo ardor empregado na construção do país conquistado às águas.

MULTIPLICARAO

Levados pela poesia dos rios e canais, das belas flores ou paisagem bucólica o certo é que os holandeses deixam-se ferir facilmente pelas setas de Cupido. E assim, apesar da seriedade da vida a população multiplicou-se rápidamente e hoje o governo cuida da imigração como meio de manter um nivel demográfico que permita viver dentro do padrão de vida a que se acostumaram os habitantes das onze provincias do erino dos Paises Baixos a que se costuma chamar Holanda.

Aragon é um exemplo tipico do que está acima. Vivia em Drente, provincia ao leste da Holanda, possuindo pequena propriedade. Mas os filhos foram nascendo e H. V. Aragon compreendeu que um dia eles tambem queriam cultivar a terra, ter "sua" terra e a propriedade seria pequena para as novas familias. Foi assim que depois de conversar com sua esposa Bekendan Aragon decidiu partir para o Brasil em companhia dos seis filhos, o mais velho com 14 anos e o mais novo de 3 anos e meio. Tinham ouvido falar no Brasil, país onde se construira uma Capital chamada Brasília, considerada como joia arquitetonica, e onde terras sem fim esperavam o braço forte do lavrador para cultivá-las. Aragon aprendeu um pouco de português e no dia 21 de maio partiu de sua pátria em busca de "espaço vital". Agora Aragon verá seus filhos crescerem no país imenso que é sua segunda patria, a patria de quantos desejem trabalhar em um mundo novo.

Embora Otávio tentasse fotografar a familia sem pose, Aragon fez questão de posar como para um album de recordações. Era sua primeira foto no Brasil, para onde ele veio por causa dos seus filhos, o mais velho dos quais tem sua altura, apesar dos 14 anos

L.A.H.C. Hulsman

Nationaal Archief & New Holland Foundation in het kader van het GCE programma 2012

Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië

1822-1992

Themagids met Nederlandse bronnen die betrekking hebben op de groepsmigratie van Nederlanders naar Brazilië in de periode 1822-1992 en de kolonies die daardoor ontstonden.
Een project van het Nationaal Archief en de New Holland Foundation in het kader van het GCE programma 2012

L.A.H.C. Hulsman

Contributions to the Atlas of Dutch Brazil Volume 10

Hulsman, L.A.H.C.
Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië
(1822-1992)
Themagids met Nederlandse bronnen die
betrekking hebben op de groepsmigratie van
Nederlanders naar Brazilië in de periode 1822-1992
en de kolonies die daardoor ontstonden.
Een project van het Nationaal Archief en de New
Holland Foundation in het kader van het GCE
programma 2012
Amsterdam NL: New Holland Foundation

Trefwoorden:
1. Migratie
2. Brazilië
3. Archieven

ISBN/EAN 978-94-90246-00-6

Inhoudsopgave

Tabellen, kaarten, afbeeldingen			v
Afkortingen			vi
Dankwoord			viii
Voorwoord Algemeen rijksarchivaris			ix
Inleiding	1	Achtergrond gids	1
	2	Historische context	6
	3	Opzet van de gids	11
	3.1	*Indeling*	11
	3.2	*Deel I Archiefbeschrijvingen*	13
	3.3	*Deel II Thematische beschrijvingen*	20
	4	Bibliografische aantekeningen	21
Deel I. Archieven			23
1 Nationaal Archief			23
	1.1	Overheid 1822-1936	32
	1.2	Overheid 1936-1992	41
	1.3	Nog over te dragen archieven	100
	1.4	Nederlands-Indië	102
	1.5	Andere archiefvormers	108
	1.6	Afbeeldingen	112
2 Regionale Historische Centra			113
	2.1	Noord-Hollands Archief	114
	2.2	Zeeuws Archief	118
	2.3	Drents Archief	120
	2.4	Groninger Archieven	122
	2.5	Utrechts Archief	124
	2.6	Historisch Centrum Overijssel	127
	2.7	TRESOAR, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum	128
	2.8	Brabants Historisch Informatie Centrum	129
	2.9	Gelders Archief	131
	2.10	Regionaal Historisch Centrum Limburg	132
3 Andere archiefbewaarplaatsen			
	3.1	Katholiek Documentatie Centrum	133
	3.2	Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden)	142
	3.3	Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) (	146
	3.4	Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven Sint Aegten	149

Deel II. Thematische beschrijvingen 151

1 Braziliaanse context 1822-1992 152
2 Landverhuizing Nederland 1822-1936 154
3 Het Nederlandse emigratiebestel 1936-1992 159
3.1 Overheid 156
3.2 Kerkelijke organisaties 159
2.1 *Protestants-christelijk* 159
2.2 *Rooms-katholiek* 163
4 Nederlandse gemeenschappen in Brazilië 166
Gemeenschappen vóór 1936 167
4.1 Comunidade Holanda 170
4.2 Carambeí 172
Gemeenschappen ná 1936
4.3 Holambra 176
4.4 ABC-kolonies. 180
4.1 Castrolanda 182
4.2 Arapoti 184
4.3 Tronco 185
4.5 Monte Alegre 186
4.6 Rio Grande do Sul/ Santa Catarina 188
6.1 RSG/SC vóór 1936 188
6.2 Não-Me-Toque 190
6.3 Tijuquinhas, Tijucas 192
Secundaire vestigingen per regio 193
4.7 Mato Grosso: Maracaju 194
4.8 Goiás: Rio Verde 195
4.9 Minas Gerais 196
9.1 MG vóór 1936 196
9.2 Frutal, Paracatu, Araxas (1970) 197
9.3 Unaí 198
4.10 Maranhão: Balsas 199
5 De groepsmigratie uit Nederlands-Indië 200

6 De sociaaleconomische ontwikkeling van de kolonies 201
6.1 Economische ontwikkeling 201
6.2 Sociale ontwikkeling 202
7 Persoonlijke geschiedenis van migranten. 207
7.1 De band met Nederland: familie 207
7.2 Groepsmigratie en regionale bindingen 210
7.3 Terug in Nederland 211
Bibliografie 212

Tabellen, kaarten, afbeeldingen

Tabellen

Tabel 1.	Historisch overzicht Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië	2
Tabel 2	Archiefbewaarplaatsen	15
Tabel 3	Alfabetisch overzicht van Archieven in het Nationaal Archief	24
Tabel 4	Vermelding over de groepsmigratie vanuit Nederlands-Indië naar Brazilië op andere plaatsen in het Nationaal Archief.	102
Tabel 5	Protestants-christelijk Nederland 1800-1953	160
Tabel 6	Katholieke emigratie organisaties.	164
Tabel 7	Nederlanders in Braziliaanse kolonies 1908	168
Tabel 8	Regionale groepsmigratie	210
Kaart	Brazilië Bijlage Brazilië op A3 formaat	5

Afbeeldingen

Afbeelding 1	Kaft: Artikel over de aankomst van Nederlandse migranten in Santos in het dagblad Diário da Noite, São Paulo d.d. 9 Juni 1960 .(NL-HaNA 2.05.118_12170)	
Afbeelding 2	Bloementeelt in Holambra 1977 (Historisch en Cultureel Museum van Holambra, SP, Brazilië)	x
Afbeelding 3	Logo Batavo (foto auteur 2012)	10
Afbeelding 4	Veeteelt ICEM school Castrolanda (NL-HaNA_2.15.68_1430)	12
Afbeelding 5	Brief uit Carambeí 1913 (NL-HaNA_2.05.03_292)	22
Afbeelding 6	UWS emigranten in SP. 1953 (NL-HaNA_2.15.68_1466)	158
Afbeelding 7	UWS emigrant in Belo Horizonte 1953 (NL-HaNA_2.15.68_1466)	159
Afbeelding 8	School met paarden Castrolanda (NL-HaNA_2.15.68_1605)	165
Afbeelding 9	Lijst met Nederlandse kolonisten uit Gonçalves Júníor in Paraná (NL/HaNA_2.05.03_292)	175
Afbeelding 10	Stichting Holambra II (NL-HaNA_2.15.68_1626)	177
Afbeelding 11	Museum Holambra I (foto auteur 2012)	179
Afbeelding 12	Melkproductie Castrolanda (NL-HaNA_2.15.68_1430)	182
Afbeelding 13	Ruitervereniging Arapoti (NL-HaNA_2.15.68_1668)	184
Afbeelding 14	Veiling Holambra (foto auteur 2012)	202
Afbeelding 15	School met kinderen Castrolanda (NL-HaNA_2.15.68_1605)	205
Afbeelding 16	Holambra (foto auteur 2012)	209

Afkortingen

ABC	Arapoti, Castrolanda en Carambei in Paraná
ADC	Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt, Artikel 31)
AEC	Algemene Emigratie Centrale
BA	Bahia
BHIC	Brabants Historisch Informatie Centrum
BuZa	Buitenlandse Zaken
C	Consulaat
CBTB	Christelijke Boeren en Tuinders Bond
CCLPL	Cooperativa Central de Lacticinios do Parana Ltda.
CEC	Christelijke Emigratie Centrale
Cg	Consulaat-generaal
CGK	Christelijke Gereformeerde Kerken
CPJ	Christelijke Plattelands-Jongeren
CSLE	Centrale Stichting Landbouw Emigratie
CRM	Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk
DA	Drents Archief
DAT	Departamento de Asistência Técnica
DBD	Directie Buitenlandse Dienst
DEZ	Directie Economische Zaken
DTH	Directie Technische Hulpverlening
DWH/LA	Directie Westelijk Halfrond/ Bureau Latijns Amerika
EB	Emigratiebestuur
ECH	Emigratie Centrale Holland
ECLA	Economische Commissie voor Latijns Amerika (van de VN)
ES	Espírito Santo
FEKV	Friesche Emigratie en Kolonisatie Vereeniging
GAB	Gewestelijk Arbeids Bureau
GAR	Stadsarchief Rotterdam
GCE	Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed programma (GCE-programa)
GES	Gereformeerde Emigratie Stichting
GEV	Gereformeerde Emigratie Vereeniging
GKN	Gereformeerde Kerken Nederland
GO	Goiás
HCO	Historisch Centrum Overijssel
HDC	Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme
IER	Igrejas Evangelicas Reformadas no Brasil
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
IPB	Igreja Presbiteriana do Brasil
IRB	Igrejas Reformadas do Brasil
ICEM	Intergovernmental Committee for European Migration
IISH	International Institute of Social History (IISG)
KAB	Katholieke Arbeiders Beweging
KB	Koninlijke Bibliotheek
KCES	Katholieke Centrale Emigratie-Stichting
KDC	Katholiek Documentatie Centrum
KES	Katholieke Emigratie Stichting
RKEV	Roomsch-Katholieke Emigratie Vereeniging
KNBTB	Katholieke Nederlandse Boeren en Tuindersbond
MA	Maranhão
MG	Minas Gerais

MS	Mato Grosso do Sul
MT	Mato Grosso
NA	Nationaal Archief
NED	Nederlandse Emigratiedienst
NHF	New Holland Foundation
NMI	Nederlands Migratie Instituut
NRKM	Nederlands Rooms-Katholieke Middenstandsbond
NVL	Nederlandse Vereeniging Landverhuizing
OCW	Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OOS	Orgaan van Overleg en Samenwerking der Maatschappelijke Emigratie
PE	Pernambuco
PR	Paraná
RHCL	Regionaal Historisch Centrum Limburg
RK	Rooms-Katholiek
RNH	Noord-Hollands Archief
RS	Rio Grande do Sul
RU	Radboud Universiteit Nijmegen
SAA	Stadsarchief Amsterdam
SC	Santa Catarina
SER	Sociaal Economische Raad
SLN	Stichting Landverhuizing Nederland
SP	São Paulo
SZ	Sociale Zaken
UA	Utrechts Archief
Vc	Vice-consulaat
VU	Vrije Universiteit Amsterdam
ZA	Zeeuws Archief

Dankwoord

Deze gids is tot stand gekomen door de samenwerking van talrijke personen. Mijn eerste dank gaat uit naar het initiatief:dat werd genomen door Roelof Hol en Mara de Groot van het Nationaal Archief om samen met Oscar Hefting van de New Holland Foundation de huidige gids te realiseren.
Het project bracht mij in contact met Mari Smits, die genereus zijn expertise van 25 jaar onderzoek op dit gebied met mij deelde en daardoor als een soort peetvader van deze gids beschouwd kan worden. Frans Leonard Schalkwijk en Ton Roos voorzagen mij van onontbeerlijke adviezen. Speciale dank is er voor Ds. D. Los en zijn echtgenote die mij persoonlijk te woord stonden en vertelde over hun verblijf in Monte Alegre. Marijke van Faassen en Enne Koops hielpen mij met de grotere Nederlandse emigratiecontext. Renate Stapelbroek dank ik voor de informatie over haar projecten. Een belangrijk gedeelte van het onderzoek vond plaats in het Nationaal Archief en ik wil hier alle medewerkers in de zaal en het depot bedanken voor de prettige werksfeer. Voor de vormgeving van de digitale representatie dank ik Gijsbert Kruithof van het Nationaal Archief. De medewerkers van het Noord-Hollands Archief, het Utrechts Archief en het Zeeuws Archief verleenden bereidwillig hun medewerking aan mijn onderzoek, speciaal dank ik Erwin de Leeuw van het Drents Archief. Bereidwillige medewerking werd ook verleend door het International Institute of Social History, het Stadsarchief Amsterdam en het Gemeente Archief Rotterdam, waar ik speciaal dr. Arie van der Schoor bedank.
De samenwerking met het Historisch Documentatie Centrum in de VU was prettig, ik dank J.F. Seijlhouwer en de andere medewerkers. Wim Koole was behulpzaam bij mijn onderzoek in het Algemeen Documentatie Centrum in Kampen. Ramses Peters en de medewerkers van het Katholiek Documentatie Centrum van de RU in Nijmegen leverden een belangrijke bijdrage aan het onderzoek, mede door de bereidwillige medewerking. Annemarie van der Knaap en het Historisch en Cultureel Museum van Holambra, SP, Brazilië worden bedankt voor de medewerking en de mooie afbeelding. Dank ook aan Hans den Hollander voor de informatie over de archieven van BuZa die nog aan het Nationaal Archief moeten worden overgedragen.
De samenwerking met Armand Haye, die de kaart maakte, was zoals vanouds goed. Ricky Roda dank ik voor haar persoonlijke informatie evenals Johanna Janssen. Odileiz Cruz was een onmisbare steun. Tenslotte dank ik iedereen die ik vergeten ben om te noemen.
Het onderzoek zal in mijn herinnering altijd verbonden blijven aan het heengaan van mijn moeder begin dit jaar en daarom wil ik dit werk aan haar opdragen.

Lodewijk Hulsman
Amsterdam 2012

Voorwoord Rapport Nederlandse Groepsmigratie naar Brazilië

Als men aan migratie in de negentiende en twintigste eeuw denkt, denkt men meestal aan Australië, Canada en misschien Zuid Afrika. Brazilië als emigratieland is minder bekend. Toch hebben duizenden Nederlanders de overtocht gewaagd. De één verging het voorspoediger dan de ander. Een groot aantal emigranten keerde gedesillusioneerd terug naar het moederland nadat zij kennis gemaakt hadden met het exotische klimaat, het grotendeels ongecultiveerde land en het kleine beetje overheidssteun dat er geboden werd. De taal was een probleem. Een harde kern bleef en vormde samen met landgenoten een aantal gemeenschappen binnen het grote Braziliaanse grondgebied. Een aantal van die Hollandse enclaves spelen tot de dag van vandaag een rol van betekenis in de Braziliaanse maatschappij.In het bijzonder op het gebied van innovaties in de landbouw en bloementeelt. Ook zijn deze gemeenschappen belangrijk in het groeiende handelsverkeer tussen Nederland en Brazilië. Sommigen zijn nog als entiteit herkenbaar zoals bijvoorbeeld Carambeí, Holambra en Castrolanda, terwijl anderen min of meer zijn opgegaan in de Braziliaanse maatschappij. Vele emigranten en hun afstammelingen voelen nog immer een band met Nederland ook al is met verloop van tijd de Nederlandse taal opgegaan in het Portugees en hebben sommige leden van de nieuwe generaties nog nooit een voet op Nederlands grondgebied gezet.
Dit rapport beschrijft op hoofdlijnen het thema 'Nederlandse Groepsmigratie naar Brazilië (1822-1992)' en biedt daarnaast een overzicht van de belangrijkste bronnen. Het biedt een handreiking tot het doen van onderzoek naar de Nederlandse migranten naar Brazilië. Wat waren het voor mensen? Wat maakten zij mee? Welke rol speelde de overheid en welke de kerkelijke organisaties? Hoe paste de emigratie naar Brazilië in het grote kader van de emigratie in de 19^{e} en 20^{e} eeuw? Wij hopen dat het rapport velen inspireert om de archieven te gaan raadplegen en op zoek te gaan naar het persoonlijke verhaal van de emigrant.
Het rapport is in het kader van het Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoedprogramma tot stand gekomen. Het idee om een dergelijke bronnenpublicatie uit te geven is ontstaan uit het verzoek van onze partner, Arquivo Nacional (het Nationaal Archief van Brazilië in Rio de Janeiro), om meer aandacht te besteden aan het onderwerp 'Nederlandse emigratie naar Brazilië'. Het is een samenwerking geworden waarbij Arquivo Nacional onderzoek doet naar de bronnen in eigen land en het Nationaal Archief in ons land een inventarisatie liet uitvoeren door de New Holland Foundation. De bronnen in beiden landen vullen elkaar aan. Met de twee projecten ontstaat een compleet overzicht van de belangrijkste bronnen over het onderwerp.
Het Nationaal Archief beheert een deel van de bronnen die genoemd worden in deze publicatie. De collectie omvat geschreven materiaal en fotomateriaal afkomstig van onder andere het Ministerie van Sociale Zaken en van Buitenlandse Zaken, waaronder het consulaat in Brazilië, maar ook van het

Nederlandse commissariaat in Bandung, vanwege de groep Nederlands-Indiërs die na de Tweede Wereldoorlog naar Brazilië emigreerde.
Emigratie is een fascinerend onderwerp. In de archieven liggen de persoonlijke verhalen van mensen die op zoek zijn gegaan naar een ander en beter leven. Die verhalen verdienen het om te worden ontdekt.

Martin Berendse
Algemeen rijksarchivaris

Afbeelding 2**:** Bloementeelt in Holambra 1977 **(**dank Historisch en Cultureel Museum van Holambra, SP, Brazilië**)**

Inleiding

1 Achtergrond gids

Het Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed programma (GCE-programa) is op 1 januari 2009 officieel van start gegaan. Dit programma, geïnitieerd en gefinancierd door de Ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en van Buitenlandse Zaken (BuZa), is gericht op instandhouding en toegankelijk maken van gemeenschappelijk cultureel erfgoed en het zichtbaar maken van het gemeenschappelijk verleden. Brazilië is naast India, Indonesië, Sri Lanka, Zuid-Afrika, Ghana, Suriname en Rusland door de Nederlandse overheid als prioriteitsland gedefinieerd waarmee gedurende het GCE-programma intensief wordt samengewerkt. Migratiegeschiedenis is één van de prioriteiten van het programma.[1]

In de negentiende- en twintigste eeuw zijn vele duizenden Nederlanders naar Brazilië geëmigreerd en zijn er overzeese gemeenschappen ontstaan die zich nog steeds verbonden voelen met Nederland. De geschiedenis van deze gemeenschappen is vooral geschreven door mensen die er zelf aan deel hebben genomen en is in Nederland betrekkelijk onbekend. De emigratie naar Brazilië heeft lang in de schaduw gestaan van de veel grotere Nederlandse emigratie naar de Verenigde Staten van Amerika (V.S.), Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika.

De Nederlanders in Brazilië vormen een onderdeel van de grotere gemeenschappen van immigranten uit de negentiende en twintigste eeuw die het huidige gezicht van de Braziliaanse samenleving hebben mee bepaald. Vooral Italianen en Duitsers zijn prominent, maar de Nederlandse inbreng, alhoewel getalsmatig beperkt, is in het moderne Brazilië toch duidelijk aanwezig. De agrarische nederzettingen die ontstonden door de Nederlandse groepsmigratie hebben een rol gespeeld in de ontwikkeling van de moderne Braziliaanse landbouw, onder andere door de productie van landbouwwerktuigen en de invoering van vernieuwende technieken. Het merk van de coöperatie Batavo is overal in Brazilië aanwezig en de bloemen van Holambra worden vaak geroemd door Brazilianen.

De geschiedenis van de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië is een gedeeld cultureel erfgoed dat meer aandacht verdient. Het is daarom een belangrijke stap voorwaarts in het verdiepen van de wederzijdse relaties dat het Nationaal Archief het initiatief genomen heeft om met de New Holland Foundation een gids te maken met Nederlandse bronnen voor de geschiedschrijving van de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië.

[1] Zie voor het GCE programma http://www.nationaalarchief.nl/internationaal/gemeenschappelijk-cultureel-erfgoed/programma-gemeenschappelijk-cultureel-e

Tabel 1. Historisch overzicht Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië

1822	Onafhankelijkheid Brazilië
1826	Nederlandse diplomatieke relaties met het Keizerrijk Brazilië
1858-1860	Groepsmigratie vanuit Westelijk Zeeuws Vlaanderen naar Espiritu Santo naar de voornamelijk Duitse kolonies **Rio Novo, Urucu** en **Santa Leopoldina**, in welke laatste een Nederlandse nederzetting ontstaat: **Comunidade Holanda (Magaraní ES).** Ook in de zuidelijke staten Rio Grande do Sul en Santa Catarina vestigen groepen van Nederlandse migranten in de voornamelijk Duitse kolonies o.a. in: **Santa Maria de Soledade (São Vendelino) (RS); Nova Petrópolis (RS); Santa Cruz (RS); Santo Ângelo** (**Agudo (RS); Dona Francisca** (**Joinville (SC)**
1889	De Braziliaanse Federale Republiek wordt opgericht. Immigratie wordt gestimuleerd.
1907	De Braziliaanse regering neemt een nieuwe wet aan die de immigratie wil stimuleren. De 3.500 Nederlanders die vertrekken vormen een kleine minderheid van de totale stroom migranten. In 1908-1909 registreerde de Braziliaanse overheid 2.073 Nederlanders in de haven van Rio de Janeiro, sommigen vestigden zich in de onderstaande overheidskolonies.
1908	**João Pinheiro (Sete Lagoas) (MG)** **Vargem Grande (Belo Horizonte) (MG)** **Nova Baden (Belo Horizonte) (MG)** **Miquel Calmon (PR)** **Affonso Penna (PR)** **Gonçálves Júnior (Irati (Iraty) (PR)** **Ijuhy (Ijuí) (RS)** **Commandany (Comandaí- Santo Ângelo) (RS)** **Guarany (Guaraní das missões) (RS)**
1911	Stichting **Carambei (Carambehy).** De kolonie ontstaat mede door de instroom van Nederlanders uit de naburige regeringskolonie **Gonçalves Júnior** bij de plaats **Irati**. **(PR)**
1910-1930	Veel kolonies hebben het moeilijk en emigranten moeten gerepatrieerd worden. Nederlanders vertrekken o.a. uit **João Pinheiro** (MG). Ook uit Gonçalves Júnior, Ijuhy en Guarany etc. De Nederlandse migranten in **ES** migreren verder het binnenland in o.a. naar **São João do Garrafão**.
1936	Wet op de Landverhuizing. De groepsmigratie van Nederlanders wordt vanaf 1936 een beleidsveld van de overheid. Het Ministerie van Sociale Zaken begint actief emigratiebeleid te voeren. Kerkelijke organisaties zoals de Christelijke Emigratie Centrale, de Gereformeerde Emigratie Vereeniging en de Roomsch-Katholieke Emigratie Vereeniging werken samen met de in 1931 opgerichte Stichting Landverhuizing Nederland.
1937	Plan van de Roomsch-Katholieke Emigratie Veereniging voor een landbouwkolonie bij **Municep** in Brazilië.
1948	Stichting van de RK kolonie **Holambra**. (**Fazenda Riberão**) (gemeente **Mogi Mirim**) **SP**
1949	Stichting **Monte Alegre** (Gereformeerd Vrijgemaakt artikel 31) **(PR)**

1949-1951 Stichting **Não-me-Toque** (**Pelotas**; gedeeltelijk een afscheiding van **Holambra**) **(RS).** N.B. Pelotas ligt elders.

1951 Stichting **Castrolanda** in samenwerking met **Carambei** (PR)

1952-1954 Project **Tahim**, **Bage (RS)**

1953 Plan Timmer voor Nederlands-Indische groepsmigratie naar het Amazone gebied **AM**

1953 Stichting **Tronco (PR), afscheiding van Holambra**

1953-1957 Urban Worker Scheme (UWS) urbane migratie naar

- **Salvador (BA)**
- **Goiânia GO**
- **Belo Horizonte (MG)**
- **Curitiba (PR)**
- **Recife**. **(PE)**
- **Rio de Janeiro (RJ)**
- **São Paulo (SP)**
- **Porto Alegre (RS)**

1960-1963 Nederlandse groepen uit Holambra naar **Tijuquinhas** en **Tijucas** (**SC)**

1960 Stichting **Arapoti**, verbonden met **Castrolanda** en **Carambei (PR)**

De jaren 1960-1970 werden gekenmerkt door een expansie van de bestaande landbouwkolonies.

1960 **Stichting Holambra II** (**Paranapanema**) **SP**

Aguai, Casa Branca SP (vestiging vanuit Holambra I)

Araxa, Andradas, Munhoz
MG

1962-1963 **Fazenda Modêlo** (uitbreiding **Castrolanda**) **(PR)**

1968-1971 **Taquari** (uitbreiding **Holambra II**) **SP**

1969-1973 In 1970 is er een stabiliteit bereikt en beginnen de kolonies aan een verdere expansie. De groep **ABC-kolonies** in **Paraná**: **Arapoti**, **Carambei** en **Castrolanda((PR)), Holambra I** en **II (SP)** en kolonies zoals **Não-me-Toque** in Rio Grande do Sul (RS) breiden uit o.a. naar Mato Grosso do Sul **(MS).**

1971 Opheffing **Monte Alegre** omdat het huurcontract van de grond (Fa. Klabín) verloopt **(PR)**

1970-1974 **Irati**-project: **(PR)**

1972 Uitbreiding **Não-me-Toque** in het zuiden (Panambi en Campo Real) **(RS) N.B. Campo Real was een tijdelijke andere naam van Não Me Toque. In 1965 vestigen enkele grote boeren van NMT zich in Palmeiras das Missões RS**

1972 **Tibagi (ABC) (PR)**

Itararé (ABC) SP

1972 **Paracatu (MG)**

1972 **Maracajú** (o.a uit **Não me Toque**) **(MS)**

1972	**Itiquera/Alto Garças (MT)**
1974	**Balsas (MA)**
1985-1990	**Rio Verde** (o.a. uit **Holambra I en II**) verder ook van emigrantenkinderen nabij **Mineiros** en nabij **Goiânia (GO)**
1985	**Unaí** (o.a. ex **Monte Alegre**) / **Brasolândia (MG)**
1988-1989	Novo Eldoradoproject inzake het ontginnen van een deel van het tropisch woud in Brazilië door Nederlandse boeren
1992	Beëindiging Nederlandse overheidsbemoeienis met emigratie
1998	Viering 50 jaar **Holambra**
2011	Viering 100 jaar **Carambei tevens Ano da Holanda**

Braziliaanse staten: AM = Amazônas; BA = Bahia; ES = Espirito Santo; GO = Goiás; MA = Maranhão; MG = Minas Gerais; MS = Mato Grosso do Sul; MT= Mato Grosso; PE = Pernambuco; PR = Paraná; RSG = Rio Grande do Sul; SC= Santa Catarina; SP = São Paulo.

Nederlandse groepsvestiging in Brazilië; 1822-1992

De kaart geeft een overzicht van een aantal belangrijke migratiebestemmingen voor Nederlanders in Brazilië in de periode 1822-1992 (Haye, Hulsman 2012). (zie ook de kaart op A3 formaat in de bijlage)

2 Historische context

De groepsmigratie van Nederlanders naar Brazilië in de negentiende en twintigste eeuw heeft geleid tot een aantal gemeenschappen die bepalend zijn voor de moderne Braziliaanse beeldvorming van Nederland. Deze gids beperkt zich tot de groepsmigratie in de periode 1822-1992, voor de eerdere Nederlandse migratie naar Brazilië wordt verwezen naar het werk van Harold van Straaten en het project Mauritiana.[2]

De Nederlandse groepsmigratie in deze periode staat in de bredere context van de trans-Atlantische migratie die in de periode 1815-1930 leidde tot de verplaatsing van ongeveer 50 miljoen mensen. Het Nederlandse aandeel was beperkt tot ongeveer 250.000 personen, 0.5 % van het totaal aantal Atlantische migranten.[3]

De Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië kan verdeeld worden in twee periodes namelijk de periode 1822-1936 en de periode 1936-1992. In de eerste periode was landverhuizing vooral een maatschappelijk fenomeen dat ontstond door de vraag van immigratielanden en dat werd aangestuurd door particuliere emigratie bemiddelaars. De 'pull factor'leidde tot een ongeleide groepsmigratie van Nederlanders naar Brazilië, die verliep in twee golven.

Na de onafhankelijkheid in 1822 stimuleerde de Braziliaanse overheid de immigratie van 'blanke'Europeanen. In de negentiende eeuw migreerden aanvankelijk vooral Portugezen en daarna ook Spanjaarden en Italianen. Duitse migranten vestigden zich vanaf 1824 vooral in Rio Grande do Sul en Santa Catarina. De eerste Nederlanders mengden zich omstreeks 1850 in deze grotere stroom. Deze eerste groepsmigratie was niet erg succesvol en de belangstelling in Nederland voor Brazilië als emigratiebestemming nam af.

De bemoeienis van de Braziliaanse overheden met immigratie na de de afschaffing van de slavernij in 1888 en de instelling van de Federale Republiek in 1889, leidde tot een tweede Nederlandse migratiegolf in de periode 1907-1914. Immigranten kregen het aanbod zich te vestigen in regeringskolonies waar zij na een aantal jaren recht op land verkregen, de reis werd door de Braziliaanse overheid betaald.

Hack schatte het aantal Nederlandse emigranten naar Brazilië tussen 1884 en 1940 op 8.200 personen, 0.2% van het totaal aantal immigranten dat in deze periode in Brazilië arriveerde. Het hoogtepunt van de Nederlandse emigratie lag tussen 1904-1914 toen 3.456 personen naar Brazilië vertrokken, waarvan 2.073 in 1908 en 1909. Brazilië was in de periode 1860-1914 relatief populair bij Nederlanders want 6.5 % van het totaal aantal Nederlanders die in deze periode emigreerden koos het als migratiebestemming.[4]

---

[2] Straaten 1988 ; zie voor het project Mauritiana http://www.cnwspublications.com/series/mauritiana.asp.
[3] Stekelenburg 2000: 3
[4] Zuid-Amerika was relatief populair als emigratiebestemming. In 1889 emigreerden bijvoorbeeld 4.007 Nederlanders naar Argentinië, terwijl in het topjaar 1882 totaal 9.517 Nederlanders naar de V.S. emigreerden (Hack 1959: 6-8).

De landverhuizing in deze periode werd gekenmerkt door de grote vraag naar agrarische migranten. Commerciële emigratiebemiddelaars verdienden aan hun bemiddelingsactiviteiten en vaak werden emigranten gelokt met valse beloftes. De Nederlandse emigranten werden in Brazilië geconfronteerd met vele obstakels. Een onbekende onontgonnen natuur, een andere cultuur en een vreemd klimaat brachten velen tot de bedelstaf of zelfs de dood. Talrijke emigranten moesten in de periode 1910-1925 uit Brazilië terug naar Nederland gerepatrieerd worden en de populariteit van het land als migratiebestemming nam voor de tweede keer af, ondanks het beperken van de immigratie door de V.S. in 1921.[5]

De Nederlandse overheid probeerde de landverhuizing te reguleren met de *Wet van 1 juni 1861 houdende bepalingen omtrent den doortogt en het vervoer van landverhuizers*. De overheid wilde zich niet direct actief met de Nederlandse emigratie bezighouden, maar beperkte zich tot registratie van landverhuizers en subsidiering van de particuliere organisaties.Na 1900 ontstonden er verenigingen die als doel hadden de belangen van de landverhuizers te beschermen. Op 12 december 1913 werd de Nederlandse Vereeniging Landverhuizing (NVL) opgericht, in 1925 de Roomsch-Katholieke Emigratie Veereniging (RKEV) en in 1927 de Gereformeerde Emigratie Vereeniging (GEV). De eerste jaren hadden de verenigingen vrijwel niets te doen. De stroom landverhuizers verminderde in de jaren twintig, mede als gevolg van de economische crisis en beperkingen van de immigratielanden. Brazilië beperkte bijvoorbeeld de immigratie in 1934.

De emigratie van Nederlanders werd door de crisis in toenemende mate als een maatschappelijk belang gezien om de stijgende werkloosheid te bestrijden. Dit leidde ertoe dat op 23 juni 1931 de Stichting Landverhuizing Nederland (SLN) werd opgericht en de NVL werd opgeheven. De wet op Landverhuizing van 1936 kan gezien worden als een ijkpunt voor de verandering van landverhuizing naar emigratie. In deze wet werd de bewegingsvrijheid van particuliere emigratie bemiddelaars beperkt doordat er een vergunningenstelsel werd ingevoerd.[6]

Zo werd de basis gelegd voor het naoorlogse emigratiebestel dat er op gericht was Nederlandse burgers te begeleiden naar een nieuw vaderland om zodoende de samenleving te beschermen tegen de druk van overbevolking. De overheid werd actief betrokken bij de emigratie van Nederlanders naar Brazilië. De Ministeries van Sociale Zaken (SZ) en Buitenlandse Zaken (BuZa) stonden centraal in dit bestel, waarin ook kerkelijke organisaties een belangrijke rol speelden. De geleide groepsmigratie werd de Nederlandse overheidsstandaard voor Brazilië. [7]

De migratie was in de jaren 1940-1945 tot stilstand gekomen, maar werd na de oorlog snel hervat. Tussen 1946 en 1957 migreerden 3.618 Nederlanders naar Brazilië, ongeveer 1.2 % van het totaal

[5] Swierenga 1998, Kiewit 2011.
[6] Zie de inleiding van de archiefinventaris 2.15.30
[7] Zie http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00335/achtergrond/particulier-initiatief , zie ook de inleiding van de archiefinventaris Directie Emigratie 2.15.68. Binnenkort verschijnt ook de Onderzoeksgids Emigratie uit Nederland (1945-1967) van Marijke van Faassen op www.historici.nl.

aantal van de 307.312 Nederlandse emigranten in deze periode.[8] De emigranten werden aanvankelijk vooral ondersteund door de boerenbonden die emigratiecommissies en emigratiediensten vormden. De arbeiders- en middenstandsverenigingen, vrouwenorganisaties, werkgevers- en werknemersverenigingen volgden toen de urbane emigratie belangrijker werd. Er vond een bundeling van krachten plaats en uiteindelijk ontstonden er drie grote emigratiecentrales: de Christelijke Emigratie Centrale (1938), de Katholieke Centrale Emigratie-Stichting (1949) en de Algemene Emigratie Centrale (1952). De geestelijke en praktische begeleiding en de nazorg van de emigranten stond bij deze organisaties voorop.[9]

De regels voor het nieuwe emigratiebeleid en de uitvoering ervan werden in 1952 vastgelegd in de Wet op de Organen voor de Emigratie. Door deze Wet werd de SLN buiten werking gesteld. De taken van de SLN werden ondergebracht bij de nieuw ingestelde Nederlandse Emigratiedienst (NED) van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid. Laatstgenoemde dienst was het centrale administratieve en uitvoerende orgaan voor de landverhuizing. Ze overlegde met andere landen, overzag de (door het Emigratiebestuur erkende) emigratie aanmeldingskantoren, voerde subsidieregelingen ten behoeve van emigranten uit en verstrekte informatie.

Een emigratie attaché in het betreffende bestemmingsland onderzocht de mogelijkheden tot vestiging van Nederlanders in zijn ambtsgebied. Daarnaast onderhield hij werkcontacten inzake emigratieaangelegenheden met de overheids- en andere instellingen in zijn ambtsgebied. Vervolgens diende hij de belangen van de Nederlandse emigranten.[10]

De Nederlandse en Braziliaanse regeringen sloten in 1950 een verdrag over emigratie waarbij de agrarische groepsmigratie van Nederlanders specifiek genoemd werd.[11] Terwijl de nadruk in de vooroorlogse periode sterk op agrarische emigratie lag, werd na de oorlog al snel de zogenaamde urbane emigratie belangrijk, na 1954 had nog slechts 10% van de Nederlandse emigratie een agrarisch karakter. De urbane groepsmigratie naar Brazilië beperkte zich voornamelijk tot migranten uit Nederlands-Indië. In de periode 1950-1960 migreerden enige honderden Nederlanders naar steden zoals Recife, Bahia, Rio de Janeiro en São Paulo in het kader van het Urban Workers Scheme (UWS).

---

[8] Hack 1959: 8-9.

[9] Deze laatste centrale is een federatie van aanvankelijk twaalf, later dertien maatschappelijke organisaties, waaronder de Hervormde Emigratie Commissie, de Stichting Joods Maatschappelijk Werk, het Bureau Emigratie van Gerepatrieerden uit Indonesië en de Stichting Humanistisch Centrum Mens en Wereld. Midden jaren vijftig zullen ook de Gereformeerde Stichting tot Bijstand van Emigranten en Geëmigreerden en de Nederlands-Zuidafrikaanse Vereniging worden erkend als aanmeldingsorgaan. Het Nederlandse Vrouwen Comité vormt de landelijke koepel om de algemene belangen van vrouwelijke emigranten te behartigen.http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00335/achtergrond/particulier-initiatief. Zie ook deel II Nederlands emigratiebestel 1936-1992.

[10] Zie de inleiding van archiefinventaris 2.15.72.

[11] De complete tekst is onder andere te vinden in NL-HaNA_2.11.07.01_187.

De emigratie van Nederlanders naar Brazilië bleef dus voornamelijk gekenmerkt door agrarische groepsmigratie terwijl de emigranten naar andere bestemmingen zoals de V.S., Canada, Australië en Zuid-Afrika, vooral vanaf 1950, in verhouding vaker een niet agrarische achtergrond hadden.[12]
Naast verschillende departementen van het Ministerie van Landbouw waren ook boerenbonden zoals de Katholieke Nederlandse Boeren en Tuindersbond (KNBTB) en de Christelijke Boeren en Tuindersbond (CBTB) actief en ondersteunden de Nederlandse agrarische gemeenschappen in Brazilië onder meer door uitwisselingsprogramma's. De kerkelijke organisaties waren belangrijk bij de vorming van de gemeenschappen.
De agrarische gemeenschappen overwonnen de moeilijke periode 1950-1960 en begonnen in de periode 1960-1970 aan een expansie met steun vanuit Nederland. Er hadden zich twee clusters gevormd namelijk de Katholieke Holambra's in São Paulo en de Protestants-christelijke kolonies Arapoti, Castrolanda en Carambei in Paraná, de zogenaamde ABC kolonies. Daarnaast waren er ook de verspreide nederzettingen zoals Não–me-Toque (RS), Tronco (PR), Tijucas en Tijuquinhas (SC), waar Nederlanders die uit Holambra vertrokken zich vestigden.[13]
De sterkere Nederlandse gemeenschappen in Brazilië profiteerden van gunstige Braziliaanse condities om nieuwe bedrijven te stichten in ontwikkelingsgebieden in de Staten Mato Grosso (MT), Mato Grosso do Sul (MS), Goiás (GO) en Maranhão (MA) in de periode 1970-1980.
Ondertussen verminderde de migratiebereidheid van Nederlanders. In 1982 werd de subsidieregeling voor emigranten aangepast.[14] Op 27 maart 1992 besloot het kabinet, in het kader van de herbezinning op de taken van de rijksoverheid, om de bemoeienis van de rijksoverheid met emigratie geheel te beëindigen. De reden hiervoor was dat met voortzetting van de rijksbemoeienis inzake emigratie geen Nederlands belang meer werd gediend en de burger geacht kon worden zonder tussenkomst van de overheid te emigreren.[15]
In Brazilië waren inmiddels in 1999 buiten de oorspronkelijke agrarische kolonies in totaal ongeveer 120 bedrijven ontstaan waarvan het bedrijfshoofd van Nederlandse origine was. Soms waren het zeer grote bedrijven waarin de ouders met hun gehuwde kinderen samenwerken. In een aantal gevallen zijn kort geleden op afstand verworven bedrijven verbonden gebleven met het ouderlijk bedrijf. De Nederlandse emigranten en hun nakomelingen hadden de oppervlakte van de in gebruik zijnde cultuurgrond daardoor uitgebreid met ongeveer 157.000 ha tot een totaal van 300.000 ha in handen van 825 agrarische bedrijven.[16]

---

[12] Stekelenburg 2000: 3.
[13] Zie ook Deel II de thematische beschrijvingen van de individuele kolonies.
[14] Sinds het begin van de vijftiger jaren werd van overheidswege aan emigranten een financiële bijdrage in de emigratiekosten verleend. De nieuwe Emigratie-bijslagregeling hield in dat de bepalingen van de Emigratie-bijslagregeling uit 1956 opnieuw werden vastgesteld als algemene maatregel van bestuur, met invoering van een vermogenscriterium.
[15] Zie inleiding archiefinventaris NL-HaNA_2.15.68: 13-14.
[16] Wijnen 2001: 20; 80.

Brazilië vormt een bijzonder hoofdstuk in de Nederlandse emigratiegeschiedenis. De bestemming trok vóór 1936 relatief veel Nederlandse migranten in een periode dat de Nederlandse bijdrage aan de totale trans-Atlantische migratie beperkt was. De populariteit van Brazilië verminderde na de oorlog terwijl de totale Nederlandse emigratie toenam. Toch leidden de getalsmatig beperkte groepsmigraties tussen 1946 en 1960 tot succesvolle goed geïntegreerde Nederlandse gemeenschappen in het tegenwoordige Brazilië. De Nederlandse emigrantengemeenschappen in Brazilië die oorspronkelijk ontstonden door spontane groepsmigratie zijn na een periode van sterke overheidsbemoeienis in de jaren 1936-1982, geleidelijk weer een particulier belang geworden. Deze Nederlandse gemeenschappen zijn ook Braziliaanse gemeenschappen en belichamen daarmee bij uitstek het gedeelde erfgoed van beide landen. Holambra vierde haar 50^{e} verjaardag in 1998 en Carambei haar 100^{e} verjaardag in 2011.

Afbeelding 3: Logo van het merk Batavo (foto auteur 2012)

3 Opzet van de gids

1 Indeling

Deze themagids is een gids met Nederlandse bronnen die betrekking hebben op de groepsmigratie van Nederlanders naar Brazilië in de periode 1822-1992 en de tegenwoordige Nederlandse gemeenschappen in Brazilië die daardoor ontstonden.
De aanduiding Brazilië levert weinig problemen op. Alhoewel het territorium van Brazilië tijdens het Keizerrijk (1822-1889) en de daarop volgende Federale Republiek aanzienlijke veranderingen doormaakte, richtte de Nederlandse groepsmigratie zich op gebieden die daar binnen vielen.
De aanduiding Nederlandse gemeenschappen wordt gebruikt om de herkomst van de groepsmigranten aan te duiden. Nederzettingen die als gevolg van groepsmigratie ontstonden hadden met name in de periode vóór 1936 vaak een gemengd karakter. Groepen Nederlanders leefden met groepen Duitsers, Zwitsers, Oostenrijkers, Polen, Russen en Belgen zoals in Comunidade Holanda in Espíritu Santo en in de kolonies in Rio Grande do Sul. De gemeenschappen die na 1945 door geleide groepsmigratie ontstonden zijn tot 1975 duidelijker herkenbaar, maar de 'offshoots' in andere gebieden zijn moeilijker af te bakenen. Nederlands wordt in de context van deze gids gebruikt voor de gemeenschappen als gevolg van groepsmigraties, die Nederlandse cultuur als een onderdeel van hun identiteit beschouwen.
De Nederlandse migratie in deze periode naar Brazilië is nog niet eerder onderwerp geweest van een bronnengids.
Het project Resgate heeft geleid tot de publicatie van een aantal gidsen met Nederlandse bronnen met betrekking tot de Nederlandse aanwezigheid in Brazilië tijdens de zeventiende eeuw, maar dergelijke gidsen zijn niet beschikbaar voor de latere periode.[17] Brazilië werd meestal opgenomen als een deelonderwerp in referentiewerken zoals in de gids van Roessingh met Nederlandse bronnen voor de geschiedschrijving van Latijns Amerika.[18] De ontsluiting van bronnen die de Nederlandse emigratie in de negentiende en achttiende eeuw documenteren was vooral gericht op de V.S., Canada, Zuid-Afrika, Australië en Nieuw-Zeeland.[19] Deze bronnengids volgt het model van de *Sources for the Mutual History of Ghana and the Netherlands, Annotated guide to the Dutch archives relating to Ghana and West Africa in the Nationaal Archief 1593-1960* van Michel Doortmont en Jinna Smit.
Het eerste gedeelte van deze gids beschrijft de archiefbewaarplaatsen, archiefblokken, de record groups, de inventarissen en soms individuele bronnen die het onderwerp documenteren. De bronnen worden per archief in chronologische volgorde gepresenteerd waarbij een onderscheid gemaakt wordt

[17] Resgate-Mauritiana: http://www.cnwspublications.com/series/mauritiana.asp
[18] Roessingh 1968.
[19] Zie de indexen op http://www.gahetna.nl/collectie/index. Bijvoorbeeld http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00335 over Australië.

tussen overheidsarchieven en archieven van andere archiefvormers zoals categorale en kerkelijke organisaties.

In het tweede gedeelte wordt een overzicht gegeven van een aantal belangrijke onderwerpen in relatie tot de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië, bedoeld als ondersteuning voor de gebruikers van deze gids. De onderwerpen zijn georganiseerd in thematische beschrijvingen zoals de historische context van groepsmigratie in Nederland en in Brazilië, de geschiedenis van de individuele Nederlandse groepmigraties, de groepsmigratie uit Nederlands-Indië, de sociaaleconomische ontwikkeling van de kolonies en de persoonlijke geschiedenis van migranten.

Afbeelding 4: Veeteelt op de ICEM school in Castrolanda (NL-HaNA_2.15.68_1430)

2 Deel I. Archiefbeschrijvingen

Inhoudelijk

De terughoudendheid van de Nederlandse overheid bij het voeren van beleid gericht op de groepsmigratie van Nederlanders in de periode vóór 1936 heeft geleid tot het ontbreken van specifieke overheidsarchieven met betrekking tot de migratie naar Brazilië. Het Ministerie van BuZa heeft archieven gevormd waarin zich correspondentie bevindt met de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen in Brazilië uit de periode 1826-1940. In deze collecties zijn er verspreide vermeldingen over de Braziliaanse gemeenschappen van Nederlandse migranten gevonden.
De registratie van landverhuizers door Nederlandse gemeentes en provincies vormen de grootste fysieke collecties in deze periode. Deze collecties zijn in een aantal gevallen ontsloten op emigratie naar andere bestemmingen zoals de V.S. of Australië. De archiefcollecties met deze registraties zijn in het belang van verder onderzoek opgenomen, alhoewel er zelden directe vermeldingen van Brazilië zijn in de inventarisbeschrijvingen.[20]
Bijzondere vermelding verdient het archief van de *Amsterdamse Commissie van Toezicht over de doortocht en het vervoer van landverhuizers* in de collecties van het Noord-Hollands Archief. Deze collectie bevat o.a. de registratie door de Amsterdamse Comissie van de emigratie naar Brazilië vanuit de haven van Amsterdam voor de periode 1861-1934. Dit archief herbergt ook correspondentie met de Rotterdamse Commissie, waarvan het archief verloren is gegaan.[21]
De archieven van een aantal particuliere emigratie organisaties die vanaf 1900 ontstonden zoals de Emigratie Centrale Holland (ECH), NVL en SLN zijn via het International Institute of Social History (IISH) bij het Nationaal Archief terecht gekomen.[22] De archieven van kerkelijke organisaties uit deze periode worden meestal in categorale archiefbewaarplaatsen gevonden. Opgemerkt moet worden dat de Nederlandse migratie naar Brazilië in de periode 1915-1934 geen belangrijk onderwerp was voor deze organisaties.
Vanaf 1936 werd het emigratiebeleid een taak van de Nederlandse overheid en werden archieven gevormd door de Ministeries van BuZa, maar vooral ook door de emigratie diensten van Sociale Zaken (SZ). Ook hier geldt weer, evenals bij de regionale en lokale archiefvormers, dat de emigratie naar Brazilië slechts een klein gedeelte van de gehele Nederlandse emigratie uit maakte. Ook voor de periode ná 1945 zijn de collecties vooral ontsloten in relatie tot de emigratie naar de V.S., Canada, Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika. De studies die betrekking hebben op de emigratie van

[20] Een uitzondering zijn de staten in de Zeeuwse archieven die door Hullu, Buysse en Roos zijn uitgewerkt (Roos 2008).
[21] Noord Hollands Archief zie toegang 128.
[22] Zie de inleiding van archiefinventaris NL-HaNA_2.15.30.

Nederlanders naar andere gebieden geven een goed beeld van het institutionele kader van het Nederlandse emigratie bestel. [23]

De betrokkenheid van kerkelijke organisaties bij de Nederlandse groepsmigratie, vooral na 1936, heeft geleid tot de vorming van uitgebreide collecties die in particuliere archiefbewaarplaatsen bewaard worden. De collecties in het Katholiek Documentatie Centrum in Nijmegen (KDC) en het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in Sint Agatha (ENK) hebben vooral betrekking op de katholieke nederzettingen, met name de Holambra's. De groepsmigratie naar de ABC vestigingen wordt vooral gedocumenteerd door het archief van de Christelijke Emigratie Centrale in het Historisch Documentatie Centrum voor het Protestantisme. Het Algemeen Documentatie Centrum van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt Artikel 31) in Kampen bevat vooral documentatie over de vestigingen Monte Alegre en Unaí. Deze collecties zijn vaak slechts gedeeltelijk openbaar.

[23] Voor het algemene kader van het Nederlandse emigratiebestel in de naoorlogse periode verwijst deze gids naar http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00335/achtergrond/particulier-initiatief, Stekelenburg 2000, Schrovers-Faassen 2010). De rol van kerken wordt beschreven door Smits 1989; Krabbendam 2006; Koops 2010; Wit 1993. Zie ook Deel II voor een uitgebreide beschrijving van het emigratiebestel.

Tabel 2 archiefbewaarplaatsen

	Archiefbewaarplaats
Nationaal	Nationaal Archief
RHC	Noord-Hollands Archief
	Zeeuws Archief
	Drents Archief
	RHC Regionaal Historisch Centrum Groninger Archieven
	Rijksarchief in de provincie Utrecht
	Historisch Centrum Overijssel
	TRESOAR, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum
	Brabants Historisch Informatie Centrum
	Gelders Archief
	Regionaal Historisch Centrum Limburg
Gemeentelijk	Stadsarchief Amsterdam*
	Gemeente Archief Rotterdam*
Andere	Katholiek Documentatie Centrum, Radboud Universiteit, Nijmegen
	Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden), Vrije Universiteit, Amsterdam
	Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt Artikel 31) (ADC).
	Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven Sint Aegten
	Bisdom Rotterdam**
	Bisdom ’s Hertogenbosch**
	International Institute Social History*

* wel onderzocht, niet opgenomen; ** niet onderzocht, niet opgenomen

De grootste series over de naoorlogse Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië worden gevonden in de archiefblokken van de Directie voor de Emigratie (SZ), Emigratievertegenwoordiging in het Buitenland (SZ) en de Directie Buitenlandse Dienst (BuZa) in het Nationaal Archief (NA). De vermeldingen van de groepsmigratie vanuit Nederlands-Indië zijn verspreid over verschillende archieven die als een aparte rubriek zijn opgenomen. De particuliere collectie van Heymeijer in het NA is één van de weinige archiefblokken die geheel gewijd is aan de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië, namelijk de stichting van de kolonie Holambra in de periode 1946-1952.
Andere belangrijke series worden gevonden in categorale archiefbewaarplaatsen. Het Katholiek Documentatie Centrum van de Radboud Universiteit in Nijmegen heeft vooral veel documentatie over Holambra. De boerenbonden en vakorganisaties zijn al eerder vermeld. Veel collecties zijn afkomstig uit het archief van de Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuinders Bond (KNBTB), maar ook uit de Katholieke Centrale Emigratie Stichting (KCES) en uit particuliere collecties zoals die van J.F. van Campen. (De kerkelijke organisaties worden thematisch beschreven bij de historische context 3.1 en de geschiedenis van individuele kolonies 3.2).
De ABC-vestigingen worden gedocumenteerd door het archief van de Christelijke Emigratie Centrale (CEC) in het Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800-heden) van de Vrije Universiteit te Amsterdam (HDC). De geschiedenis van Monte Alegre en de daaropvolgende stichting van Unaí wordt gedocumenteerd door twee collecties in het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt Artikel 31) in Kampen (ADC). De collecties in deze particuliere archiefbewaarplaatsen documenteren ook de periode 1980-1990, waarover in het Nationaal Archief minder te vinden is.
De selectie van vermeldingen is beperkt tot het Nationaal Archief, de Regionale Historische Centra en een aantal andere archieven. Deze beperking is vooral het gevolg van de schaal van het project, waardoor het niet mogelijk was om uitputtend archiefonderzoek te doen in collecties die niet ontsloten zijn in zowel regionale als gemeentelijke archieven. Onderzoek in de gemeentelijke archieven van Rotterdam en Amsterdam leverde weinig vindplaatsen op, maar verder onderzoek, ook in andere gemeentelijke, regionale en particuliere archieven zal ongetwijfeld nieuwe bronnen opleveren.
De gids beoogt een overzicht te geven van de belangrijkste archiefcollecties die gevonden zijn in de geselecteerde archiefbewaarplaatsen. Deze gids is beperkt van omvang en dient daarom niet als een uitputtend overzicht, maar vooral als een aanzet voor verder onderzoek.

Formaat van de archiefbeschrijvingen

Archiefbewaarplaatsen

Elke archiefbewaarplaats wordt aangeduid met naam, contactgegevens en website.

Archiefbewaarplaats	**Nationaal Archief**
Adres	**Bezoekadres** **Prins Willem Alexanderhof 20** **2595 BE Den Haag** **Postadres** **Postbus 90520** **2509 LM Den Haag** **Telefoon** **070-3315400 Algemene telefooncentrale** **070-3315444 Helpdesk (inhoudelijke vragen over de archieven)** **Fax** **070-3315499** **E-mail** **U kunt contact opnemen via** info@nationaalarchief.nl
Website	www.nationaalarchief.nl

Archiefblokken

Elk archiefblok wordt omschreven met de naam van het archiefblok, het toegangsnummer, de omvang, de periode, beperkingen en een beknopte samenvatting van de inhoud. De meeste archieven zijn recent gevormd en verkeren in goede staat, slechts enkele negentiende eeuwse collecties zijn fysiek ontoegankelijk, maar wel op film of digitaal beschikbaar. De meeste documenten kunnen alleen als origineel in de archiefbewaarplaatsen geraadpleegd worden. Er zijn geen kopieën beschikbaar, zodat het onderdeel microfilms, waar nodig, opgenomen is bij de tekstuele beschrijving. De recente archiefvorming is mede de reden voor de afwezigheid van bronpublicaties, zodat besloten is ook deze informatie op te nemen in de tekstuele beschrijving.[24]
Een deel van de collecties is beperkt toegankelijk en er is toestemming vereist. Deze toestemming kan soms direct verkregen worden, maar kan als het archief door een andere partij in bewaring is gegeven ook enige weken op zich laten wachten.

[24] Uitzondering zijn de brieven van migranten uit Não-me-Toque die gepubliceerd werden door Renate Stapelbroek. Deze zijn ook digitaal via de website van het KDC te raadplegen.

Er zijn weinig archiefblokken gevonden die exclusief op de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië gericht zijn. De bronnen bevinden zich meestal in inventarissen die slechts een klein gedeelte van het totale archiefblok vormden. Hierdoor zijn er betrekkelijk veel archiefblokken met weinig inventarissen. Daarom wordt er geen verdere tekst over het archiefblok gegeven als de inventarisbeschrijving voor zichzelf spreekt. In veel gevallen zijn de plaatsingslijsten van de bewuste archiefblokken online raadpleegbaar.

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlandse Ambassade later Consulaat-Generaal Brazilië te Rio de Janeiro en te São Paulo**
toegangsnummer	**2.05.151**
Omvang	**9.3 meter; 667 inventarisnummers**
Periode	**1955-1974**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
Plaatsingslijst	**Online**
Tekst	In deze inventaris zijn de archiefbescheiden opgenomen van de archieven van de Nederlandse Ambassade, later het Consulaat-Generaal in Brazilië te Rio de Janeiro en het Consulaat-Generaal in Brazilië te São Paulo over de periode 1955 - 1975. De Nederlandse Ambassade in Brazilië is in 1972 veranderd in een consulaat-generaal. De ambassade werd in 1972 gevestigd in de nieuwe hoofdstad Brasília. Het archief van de Nederlandse Ambassade in Brazilië en de Consulaat-generaal te Rio de Janeiro en São Paulo bevat o.a, gegevens over financiële en economische zaken, uitleveringsverdragen, burgerlijke stand, migratiezaken en het eigendomsrecht van land. Voorts stukken van staatkundige aard, buitenlandse politiek, culturele zaken, onderwijs en wetenschappen, waaronder het Instituto Brasil-Holanda.

Inventarissen

De relevante inventarisnummers in elk archiefblok worden beschreven, soms als een serie, soms individueel. Hierbij is geprobeerd zoveel mogelijk te selecteren op de Nederlandse groepsmigraties naar Brazilië. Het onderzoek heeft een dermate grote hoeveelheid aan bronnen opgeleverd dat het niet mogelijk was om alle individuele inventarissen te onderzoeken. Al snel bleek dat de hoeveelheid van de vermeldingen, die in inventarissen gevonden werden, het noodzakelijk maakte om uit te gaan van de bestaande inventarisbeschrijvingen.
Hierdoor is er een oververtegenwoordiging van specifieke individuele inventarisbeschrijvingen ten opzichte van series die algemeen beschreven worden, maar die soms ook veel specifieke informatie

bevatten. Waar mogelijk en wenselijk zijn de bestaande inventarisbeschrijvingen aangevuld. Voor plaatsnamen in Brazilië wordt zoveel mogelijk de moderne spelling gebruikt.[25]

474	Het bemiddelen tussen Nederland en Brazilië inzake het mogelijk verlenen van medewerking aan het samenstellen van de collectie van verschillende musea in Brazilië en de Nederlandse bibliotheek te Arapoti, 1966-1974

In sommige gevallen zijn wel inventarissen opgenomen die niet specifiek naar Brazilië verwijzen, met name wat betreft de registraties van landverhuizers in regionale archieven die slechts gedeeltelijk ontsloten zijn op dit onderwerp.

5548-5549	Staten van de landverhuizers naar Noord-Amerika en elders over de periode vóór 1847, 1847, 1840-1853, 1855, 1857, 1879-1888, 1890-1902, 1904 met minuten geleidebrieven van de gouverneur/commissaris aan de minister van Binnenlandse Zaken, de directeur van de Rijkslandbouwschool te Wageningen en het Dagelijks Bestuur van het Nederlandsch Landbouwcomité, 1848-1905.

[25] De Braziliaanse gemeentelijke indeling is tussen 1848 en 1992 sterk veranderd, de namen van de Nederlandse vestigingen worden zo goed mogelijk geassocieerd met de tegenwoordige administratieve indeling.

3 Deel II. Thematische beschrijvingen

In het tweede deel worden een aantal thematische onderwerpen besproken die ingangen bieden voor verder onderzoek naar de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië.

1. De historische context van de groepsmigratie van Nederland naar Brazilië

De Braziliaanse context van de Nederlandse groepsmigratie in de periode1822-1992.

2. Landverhuizing in Nederland in de periode 1822-1936

De Nederlandse context in de periode 1822-1936.

3. Groepsmigratie naar Brazilië en het Nederlandse emigratiebestel 1936-1992

De organisatie van groepsmigratie door de overheid en kerkelijke organisaties in de periode 1936-1992.

4. De geschiedenis van de Nederlandse gemeenschappen in Brazilië

Beknopte individuele beschrijvingen van een aantal nederzettingen zoals Holanda; Carambei; Holambra (I en II); Monte Alegre; Castrolanda; Arapoti; Não-me-Toque; Tronco; Tijuquinhas en Unaí. De nieuwere secundaire vestigingen worden algemeen per regio beschreven.

5. De groepsmigratie uit Nederlands-Indië

De groepsmigratie uit Nederlands-Indië had twee vormen, naast de agrarische migratie was er ook een georganiseerde urbane migratie. De agrarische migratie richtte zich op de bovengenoemde Nederlandse kolonies. De urbane migratie leidde in veel mindere mate tot gemeenschappen van migranten in stedelijke omgevingen.

6. De sociaaleconomische ontwikkeling van de kolonies en de banden met Nederland

De agrarische ontwikkeling van de kolonies; ondersteuning van de Nederlandse overheid, kerken en boerenbonden; de relaties van de kolonies met Brazilianen, locale ontwikkelingsprojecten; de ontwikkeling van kennis en techniek; ondernemers versus ambtenaren: de bloemen in Holambra; de situatie in 1999. De sociale ontwikkeling, onderwijs, integratie in Brazilië, ouderenzorg.

7. De persoonlijke geschiedenis van migranten

Groepsmigratie en families, regionale bindingen; repatriëring; persoonlijke ervaringen en genealogie.

4 Bibliografische aantekeningen

Voor de grotere context van de Nederlandse groepsmigratie zie Smits (1989), Stekelenburg (2000), Schrover en Faassen (2010), Koops (2010), de indexen over emigratie op de webpagina van het NA[26], en de inleidingen van de inventarisbeschrijvingen van de archieven van de Nederlandse Emigratiedienst en haar voorlopers.[27] Binnenkort komt ook de onderzoeksgids Emigratie uit Nederland (1945-1967) van Marijke van Faassen beschikbaar (www.historici.nl).

De belangrijkste literatuur voor het overzicht van de Nederlandse vestigingen zijn de studies van Hack (1959) Mast (1964) en Kloosterman (1969) over de agrarische groepsmigratie; Wijnen publiceerde verschillende verslagen (1976) (1977) (1998) (2001) voor het Landbouw-Economisch Instituut; Mari Smits over Holambra (1990); Buysse over de Zeeuwse vestiging Holanda (1984), Roos (2008) over Holanda en ook over de betrekkelijk onbekende migratie naar Rio Grande do Sul. Recente publicaties van Schenkeveld (2011) over de Nederlandse migratie in 1908 en Stapelbroek (2010) over remigratie uit Brazilië naar Nederland openen nieuwe onderzoeksvelden. De publicatie van Wijnen en van der Knaap met de titel Holambra – A cidade das Flores uit 2012 beschrijft ook de nieuwste geschiedenis uit de periode 1992-2012 van Holambra.

Wetenschappelijke studies in Nederland, de V.S. en Brazilië over de Nederlandse gemeenschappen in Brazilië zoals die van Bartelink (1966), Huizinga (1967), Bishop (1989), Herbers (1989), Bruin (1989), Price (1990), Pinto Corrêa (2001) documenteren de ontwikkeling van de vestigingen vanuit verschillende perspectieven.[28]

Er is een uitgebreide literatuur over dit onderwerp en de bibliografie van deze bronnengids is geen compleet overzicht, maar is een selectie, waar nog de werken vermeld worden van Van der Straaten (1988), dat een overzicht geeft van de Nederlandse relatie met Brazilië vanaf de zestiende eeuw, en Sorgedrager (1991) over de landbouwkolonies in het algemeen. De talrijke publicaties over de geschiedenis van de individuele nederzettingen worden bij de thematische beschrijving over dat onderwerp behandeld.

Tenslotte is er veel informatie te vinden in de database met historische kranten die recentelijk door de KB online is geplaatst (http://kranten.kb.nl/search).

[26] http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00335/achtergrond/particulier-initiatief

[27] Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Nederlandse Emigratie Dienst; Voorlopers Nederlandse Emigratie Dienst

[28] Zie bibliografie

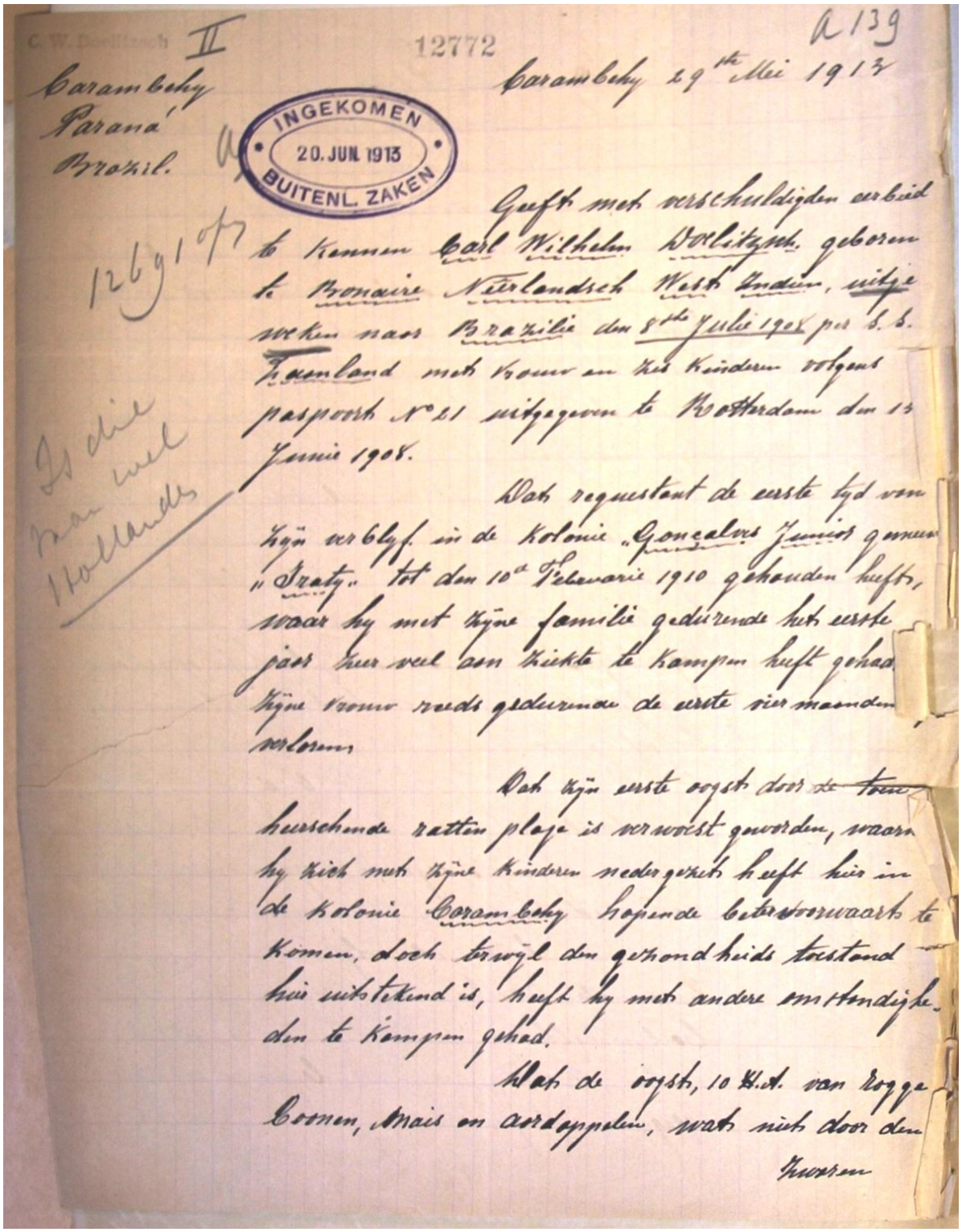

C. W. Doelitzsch II 12772 A 139

Carambeiy
Paraná
Brazil.

Carambeiy 29 Mei 1913

INGEKOMEN
20. JUN. 1913
BUITENL. ZAKEN

126910

Is die
Man wel
Hollands

Geeft met verschuldigden eerbied
te kennen Carl Wilhelm Doelitzsch geboren
te Bonaire Nederlandsch West Indien, uitge-
weken naar Brazilie den 8ste Julie 1908 per S.S.
Fuenland met vrouw en zes kinderen volgens
paspoort N° 21 uitgegeven te Rotterdam den 13
Junie 1908.

Dat requestant de eerste tijd van
zijn verblijf in de Kolonie „Gonçalves Junior gemeente
„Iraty" tot den 10e Februarie 1910 gehouden heeft,
waar hij met zijne familie gedurende het eerste
jaar veel aan ziekte te kampen heeft gehad.
Zijne vrouw reeds gedurende de eerste vier maanden
verloren.

Dat zijn eerste oogst door ~~de tom~~
heerschende rattenplaga is verwoest geworden, waarom
hij zich met zijne kinderen nedergezet heeft hier in
de Kolonie Carambeiy hopende beterstoomwaarts te
komen, doch tenwijl den gezondheids toestand
hier uitstekend is, heeft hij met andere omstandig-
heden te kampen gehad.

Dat de oogst, 10 H.A. van Rogge
Bonen, Maïs en aardappelen, wat niet door den
Tuoren

DEEL I. Archiefgids

1 Nationaal Archief

Archiefvormers indeling

De archieven zijn verdeeld in vier blokken:
1. overheidsarchieven 1822-1936
2. overheidsarchieven 1936-1992
3. overheidsarchieven die betrekking hebben op de groepsmigratie van Nederlands-Indië naar Brazilië
4. andere archieven.

De beperkte betrokkenheid van de overheid bij de emigratie vóór 1936 betekent dat er in verhouding weinig overheidsarchieven beschikbaar zijn voor deze periode. Een aantal belangrijke archieven van semi-overheid instellingen is samengevoegd in het archiefblok voorlopers van de Emigratie Dienst en in deze gids ondergebracht bij de afdeling andere archieven in het Nationaal archief. De 'Braziliaanse' series van het BuZa lopen tot 1940 en zijn in het eerste blok opgenomen.

Archiefbewaarplaats	**Nationaal Archief**
Adres	**Bezoekadres** **Prins Willem Alexanderhof 20** **2595 BE Den Haag** **Postadres** **Postbus 90520** **2509 LM Den Haag** **Telefoon** **070-3315400 Algemene telefooncentrale** **070-3315444 Helpdesk (inhoudelijke vragen over de archieven)** **Fax** **070-3315499** **E-mail** **U kunt contact opnemen via** info@nationaalarchief.nl
Website	www.nationaalarchief.nl

Tabel 3 Alfabetisch overzicht van Archieven in het Nationaal Archief

Archiefblok	Periode
Centraal Maatschappelijk Werkkantoor in Indonesië, 1954-1958	**1954-1958**
Collectie 293 G.J. Heymeijer [levensjaren 1903-1973]	**1946-1973**
Collectie Drukwerk	**19e-20e eeuw**
Directie Buitenlandse Dienst	**1940-1954**
Directie van de Landbouw: Algemene Zaken	**1905-1954**
Directie van de Landbouw: Tuinbouw	**1882-1957**
Gezantschap [later Ambassade] in Groot-Brittannië (en Ierland tot 1949) [standplaats Londen]	**1813-1954**
Hoofdbureau Rijksarbeidsbureau; Centrale Dienst Directie Arbeidsvoorziening; Centrale Commissie van Advies Rijksarbeidsbureau; Centrale Commissie van Advies Arbeidsvoorziening	**1928-1959**
Ministerie van Binnenlandse Zaken, Afdeling Statistiek	**1845-1878**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: A-dossiers	**1815-1940**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: B-dossiers	**1858-1955**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief	**1945-1954**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief	**1955-1964**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief	**1965-1974**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Consulaat-generaal te Antwerpen (België)	**1842-1956**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: DEZ-dossiers (Directie Economische Zaken)	**1919-1940**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Geheime Rapporten en Kabinetsrapporten	**1871-1940**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Bandung (Indonesië)	**1951-1957**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Makassar (Indonesië)	**1950-1957**

Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Palembang (Indonesië)	**1950-1957**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Semarang (Indonesië)	**1950-1957**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Soerabaja (Indonesië)	**1950-1957**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Consulaat-Generaal te São Paulo (Brazilië)	**1955-1964**
Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlandse Ambassade later Consulaat-generaal Brazilië te Rio de Janeiro en te São Paulo	**1955-1974**
Ministerie van Financiën: Directoraat-Generaal Rijksbegroting	**1919-1979**
Ministerie van Koloniën en Opvolgers: Dossierarchief	**1900-1963**
Ministerie van Landbouw: Directie Algemene Zaken	**1937-1970**
Ministerie van Maatschappelijk Werk	**1936-1965**
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Directie voor de Emigratie	**1933-1994**
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Emigratievertegenwoordiging in het Buitenland	**1943-1992**
Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Nederlandse Emigratie Dienst	**1916-1993**
Ministerie van Sociale Zaken: Directoraat-Generaal Arbeidsvoorziening en Centrale commissie v.d. Arbeidsvoorziening (1960-1969), Centrale commissie van Advies voor de Sociale Bemiddeling (1956-1969)	**1935-1969**
Ministerie van Sociale Zaken: Onderafdeling Arbeidsbemiddeling	**1908-1940**
Provinciaal Bestuur Zuid-Holland	**1850-1945**
Raad voor Sociale Aangelegenheden in Indonesië	**1954-1958**
Stichting Nederlands Emigratiefonds	**1954-2001**
Voorlopers Nederlandse Emigratie Dienst	**1913-1953**

Overheidsarchieven in het Nationaal Archief

1.1 Overheidsarchieven in het Nationaal Archief; 1822 - 1936

Naam archiefblok	**Ministerie van Binnenlandse Zaken, Afdeling Statistiek**
toegangsnummer	**2.04.23.02**
Omvang	**3.5 meter; 37 inventarisnummers**
Periode	**1845 - 1878**
Beperkingen	**volledig openbaar.**
archiefinventaris	**Online**
tekst	De staten van landverhuizers in het archief van de afdeling statistiek zijn van secundair belang voor het bestuderen van de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië. Het merendeel van de landverhuizers vertrok naar andere bestemmingen. Het organiseren van de tienjarige volkstellingen, het verzamelen van aantallen geboorten, huwelijken en sterfte, het opstellen van voorschriften voor de registers van de Burgerlijke Stand en de bevolkingsregisters viel tot 1848 onder de afdeling Binnenlands Bestuur, daarna onder het bureau, vanaf 1857 de afdeling Statistiek. Het chronologisch geordende en nogal onvolledige archief bevat stukken over de bovengenoemde onderwerpen. De jaarlijkse staten van landverhuizers zijn buiten het verbaal gehouden en te raadplegen door middel van twee achteraf vervaardigde klappers.
Inv.nrs 26 I-XII.	Staten van Landverhuizers 1848 - 1877; met naamklapper nummer toegang 2.04.28 en 2.04.29. Op de staten van landverhuizingen overzee is een digitale index beschikbaar. Om verdere schade door veelvuldig gebruik te voorkomen, zijn de staten van landverhuizingen gemicroficheerd. Deze microfiches kunt u zelf bekijken in de studiezaal zelfbediening. De vindplaatsen aldaar worden aangegeven met de aanduiding kast 16, LK 6.4, lade 23. De originelen kunnen niet meer aangevraagd worden. digitale index: http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00254
Naam archiefblok	**Provinciaal Bestuur Zuid-Holland, 1850 - 1945**
toegangsnummer	**3.02.27.01**
Omvang	**1107.5 meter; 7112 inventarisnummers**
Periode	**1850 - 1945**
Beperkingen	**Volledig openbaar**
archiefinventaris	**Online**

tekst	Tot het begin van de 20e eeuw beperkten de hoofdtaken van de provincie zich tot het toezicht op de lagere overheden: de gemeenten (in het bijzonder de gemeentelijke financiën) en de waterschappen (waterstaatswerken aan dijken, vaarten en wegen). Op de namen van de landverhuizers over de periode 1850 - 1899 (zie inventarisnummer 6460) is een digitale naamindex (oud toegangsnummer 3.02.27.02) beschikbaar.
6460	14a Landverhuizingen 1851 - 1900 Op de namen van de landverhuizers over periode 1850 - 1899 is een digitale index (oud toegangsnummer 3.02.27.02) beschikbaar. De stukken uit de periode 1899 - 1937 zijn niet meer aanwezig: in de oorlog verbrand.
Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: A-dossiers**
toegangsnummer	**2.05.03**
Omvang	**245.6 meter; 1814 inventarisnummers**
Periode	**1815 - 1940**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
archiefinventaris	**Online**
tekst	De A-dossiers zijn gevormd door de afdeling Politieke Zaken. Deze afdeling behandelde vooral kwesties die de diplomatieke betrekkingen met andere landen betroffen, de positie van Nederlanders in het buitenland en van vreemdelingen hier te lande. Het archief is geheel op onderwerp geordend, waarbij de omvang van de dossiers sterk uiteen loopt. In het kort samengevat bevat het hier geïnventariseerde archiefbestanddeel dus over de periode 1871 - 1918 alle stukken van politieke, administratieve en juridische aard, die niet berusten in het kabinetsarchief, niet in de numerieke reeksen, niet in de later gevormde comptabele dossiers en niet in de diverse reeksen (B- en andere) van de economische en consulaire bescheiden. Het archief bevat correspondentie van de Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigingen in Brazilië waar informatie over de Nederlandse emigratie te vinden is, maar ook de correspondentie van geïnteresseerden in Nederland met BuZa.
291	A.139: Emigratie naar Latijns Amerika, Australië en Nieuw Zeeland. Emigratie naar Brazilië, verslag W. Groeneveld (Dordrecht) over zijn verblijf in Brazilië (1910). Repatriëring arbeiders spoorweglijn Madeira-Mamoré; waarschuwing tegen aanwerving voor spoorwegbouw in Brazilië.
292	A.139: Emigratie naar Brazilië. (1910) 1912 - 1918, 1919. Repatriëring van behoeftige Nederlanders; kolonie Carambeí van de Brazil Railway Cy; ongunstige resultaten Nederlandse

emigranten; terugvervoer naar Suriname; repatriëring landverhuizersfamilies. 2 pakken

Pak: A 139: opschrift: emigratie naar Brazilië 1912 - 1916. Bevat echter ook eerdere correspondentie, o.a. 1910. Correspondentie van gezantschap Brazilië maar ook van geïnteresseerden in Nederland met BuZa o.a. brief de Geus uit s'Gravendeel.

Pak: A 139 opschrift: landverhuizing (emigratie) naar Brazilië - 1914 - 1918; 1919. Bevat correspondentie van gezantschap Brazilië maar ook van geïnteresseerden in Nederland met BuZa.

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Geheime Rapporten en Kabinetsrapporten**
toegangsnummer	**2.05.19**
Omvang	**42.9 meter; 347 inventarisnummers**
Periode	**1871 - 1940**
Beperkingen	**Volledig openbaar**
archiefinventaris	**Online**
tekst	Het Kabinetsarchief bevat politieke rapportages door Nederlandse diplomatieke vertegenwoordigers in het buitenland aan het Ministerie van Buitenlandse Zaken over de periode 1871 - 1940. De rapporten zijn per standplaats geordend en verdeeld naar functionaris: gezanten en consulaire ambtenaren. Achter de plaatsnamen staat soms de aanduiding vc, c of cg om aan te geven dat het om een vice-consulaat (vc) een consulaat (c) of een consulaatgeneraal (cg) gaat.De rapporten in deze inventaris zijn geordend in twee series: rapportage van gezanten en van consulaire ambtenaren. Daarbinnen zijn de rapporten per post geordend. De plaatsnamen zijn alfabetisch gerangschikt. Per plaats zijn de stukken chronologisch (op datum van de brief, niet op exhibitumdatum) geordend. De rapportage is vooral politiek, maar vermeldt soms ook Nederlandse emigranten. De collectie is van secundair belang, maar kan soms relevante contextuele informatie aan dragen.
219-270	Latijns Amerika. 1902 - 1940, 43 omslagen, 16 stukken. De rapportage van het Nederlandse gezantschap in Petrópolis/ Rio de Janeiro wordt gevonden in de volgende inventarisnummers: 56 Rio de Janeiro [mapnr. 220]. 1905 dec. - 1908 feb. (Gezantschap en consulaat-generaal), 1 omslag; Petrópolis, Rio de Janeiro [mapnr. 223]. 1908 dec. - 1919 jan. 1 omslag; 1902 - 1919, 2 stukken, 4 omslagen 236 Rio de Janeiro [mapnr. 225]. 1919 mei - 1923 jan. 1 omslag 238 1923 jan. - dec. [mapnr. 229]. Petrópolis, Rio de Janeiro

[mapnr. 230]. 1923 jan. - dec. 1 omslag

239 Rio de Janeiro [mapnr. 231]. 1924 jan. - dec. 1 omslag

240 Petrópolis, Rio de Janeiro [mapnr. 232]. Met een omslag inzake Braziliaanse financiën juli - sep. 1924. 1 Omslag 1925 jan. - dec.

241 Rio de Janeiro [mapnr. 233]. 1926 jan. - dec. 1 omslag

242 Rio de Janeiro [mapnr. 234]. 1927 jan. - dec. 1 omslag

243 Rio de Janeiro [mapnr. 235]. 1928 jan. - dec. 1 omslag

244 Rio de Janeiro [mapnr. 236]. 1929 jan. - dec. 1 omslag

245 Rio de Janeiro [mapnr. 237]. 1930 jan. - 1931 dec. 1 omslag

247 Rio de Janeiro [mapnr. 245]. 1932 jan. - 1934 nov. 1 omslag.

248 Rio de Janeiro [mapnr. 247]. Betreffende het Zuid-Amerikaans anti-oorlogspact. 1933 okt. - 1937 jan. 1 omslag ; Rio de Janeiro [mapnr. 250]. 1935 jan. - 1936 dec. 1 omslag

250 Rio de Janeiro [mapnr. 255]. Betreffende de strijd tegen het communisme in Brazilië. 1936 feb. - juni, 1 omslag.
Reisrapporten van L.C. Wansink met betrekking tot onderzoek der mogelijkheden van Nederlandse kolonisatie in Brazilië [mapnr. 257]. 1936 sep. - okt. 1 omslag.
Rio de Janeiro [mapnr. 260]. 1937 jan. - 1940 mrt. 1 omslag

251 Rio de Janeiro [mapnr. 265]. Betreffende de verhuur van Amerikaanse oorlogsschepen aan Brazilië. 1937 aug. 1 omslag.

181 - 193

Een tweede serie in dit archief bestaat uit de rapportage door Consulaire Ambtenaren. De verslaglegging uit Brazilië is te vinden in de volgende inventarisnummers:

181 Rio de Janeiro cg [mapnrs. 730-731]. 1871 mrt. - okt. ;[mapnr. 730]. 1878 dec. - 1879 nov. ;[mapnr. 731]. 1871 - 1879, 2 omslagen

183 Rio de Janeiro cg [mapnr. 739]. 1874 dec. - 1875 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 740]. 1875 dec. - 1876 dec. 1 omslag.

Rio de Janeiro cg [mapnr. 741]. 1876 dec. - 1877 dec. 1 omslag

184 Rio de Janeiro cg [mapnr. 749]. 1879 dec. - 1880 dec. 1 omslag

185 Rio de Janeiro cg [mapnr. 755]. 1880 nov. - 1881 dec. 1

omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 756]. 1882 jan. - dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 757]. 1882 dec. - 1883 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 758]. 1883 dec. - 1884 dec. 1 omslag

186 Rio de Janeiro cg [mapnr. 759]. 1884 nov. - 1885 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 760]. 1885 dec. - 1886 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 761]. 1886 nov. - 1887 dec. 1 omslag

187 Rio de Janeiro cg [mapnr. 762]. 1888 feb. - nov. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 763]. 1888 dec. - 1889 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 764]. 1889 dec. - 1890 dec. 1 omslag

188 , Rio de Janeiro cg [mapnr. 766]. 1891 dec. - 1892 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 767]. 1893 jan. - dec. 1 omslag

190 Rio de Janeiro cg [mapnr. 775]. 1894 jan. - dec. 1 omslag

Rio de Janeiro [mapnr. 777].1895 jan. - nov. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 778].1895 dec. - 1986 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 779]. 1896 nov. - 1897 dec. 1 omslag

191 Rio de Janeiro cg [mapnr. 780]. 1897 nov. - 1898 dec. 1 omslag

Rio de Janeiro cg [mapnr. 781]. 1899 jan. - 1900 nov. 1 omslag

193 Rio de Janeiro cg. Met een omslag over de bezetting van het Acregebied door Bolivia [mapnr. 786]. 1900 dec. - 1905 nov. 1 omslag

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: DEZ-dossiers (Directie Economische Zaken)**
toegangsnummer	**2.05.37**
Omvang	**82 meter; 5758 inventarisnummers**
Periode	**1919 - 1940**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
archiefinventaris	**Online**
tekst	De in 1919 opgerichte Directie Economische Zaken (DEZ) was belast met de buitenlandse economische betrekkingen. Na 1933 is de informatiewaarde van het archief minder, omdat vanaf dat jaar de primaire verantwoordelijkheid voor de handelspolitiek lag bij het ministerie van Economische Zaken. Het archief is geheel op onderwerp geordend, waarbij de omvang van de dossiers sterk uiteen loopt. Het bevat onder meer de rapportage van de diplomatieke en consulaire ambtenaren over de economische situatie in het land van hun standplaats.
442	Emigratie naar Brazilië, repatriëring behoeftige Nederlanders [dossier 2019]. 1919 - 1920 (o.a. originele brief Willem Stok in Paraná)
4221	Stukken betreffende landverhuizing (vestiging van Nederlanders in:) [DEZ-dossier 147]. Brazilië, 1921 - 1938, 1 pak Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2016
Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: B-dossiers**
toegangsnummer	**2.05.38**
Omvang	**74.5 meter; 3100 inventarisnummers**
Periode	**1858 - 1955, merendeel 1871 - 1940**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A). Beperking betreft stukken die tussen 50 en 75 jaar oud zijn. Alvorens tot openbaring van de onderzoeksresultaten mag worden overgegaan is toestemming vereist van de directeur Nationaal Archief.**
archiefinventaris	**Online**
tekst	Het archief is geheel op onderwerp geordend. Het bevat onder meer stukken over consulaire aangelegenheden zoals jaarverslagen van Nederlandse consuls, consulaire rechtsmacht, consulaire Burgerlijke Stand en organisatie van de consulaire dienst. Het archief is van secundair belang, maar bevat wel vermeldingen over Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië. De volgende inventarisnummers zijn secundair relevant

1578	1909 - 1919. O.a. vermeldingen over de aankomst van Nederlandse landverhuizers in Paraná door de consul in Curitiba/Paranagua
1581	Consulaat in Belo Horizonte, 1924 - 1937 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2013
1582	Consulaat Curitiba, 1925 - 1940 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2016 Bevat o.a. correspondentie van de consul te Curitiba met De Stichting Landverhuizing Nederland met betrekking tot Ephraim Diamant.
1583	Consulaat Florianópolis (SC), 1931 - 1932
1591	Consulaat Porto Alegre (RS), 1919 – 1925
1592	Consulaat Rio de Janeiro (RJ), 1901 - 1937 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2013
1593	Consulaat Rio Grande do Sul (RS), 1913 – 1931
1594	Consulaat Santos (SP), 1918 – 1930
1595	Consulaat São Paulo (SP), 1914 – 1934
1596	Consulaat Vítoria (ES), 1924 - 1929

Naam archiefblok	**Gezantschap [later Ambassade] in Groot-Brittannië (en Ierland tot 1949) [standplaats Londen]**
toegangsnummer	**2.05.44**
Omvang	**80.4 meter; 2256 inventarisnummers**
Periode	**1813 - 1954**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
archiefinventaris	**Online**
tekst	Het archief bevat één inventarisnummer met correspondentie over een Braziliaans plan om grote hoeveelheden migranten aan te trekken.
564	emigratie naar Brazilië

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Consulaat-Generaal te Antwerpen (België), 1842 - 1956**
toegangsnummer	**2.05.110**
Omvang	**9 meter; 220 inventarisnummers**
Periode	**1842 - 1956**
Beperkingen	**Openbaar**
archiefinventaris	**Online**
tekst	Het archief bevat één inventarisnummer dat betrekking heeft op de migratie naar Brazilië vanuit de haven van Antwerpen in 1858.
521	Stukken betreffende inlichtingen over de heer Vertregt inzake zijn emigratiebemiddeling naar Brazilië, 1858. Informatie over het vertrek vanuit de haven van Antwerpen van Nederlandse migranten.

Naam archiefblok	**Ministerie van Sociale Zaken: Onderafdeling Arbeidsbemiddeling**
toegangsnummer	**2.15.13**
Omvang	**7 meter; 409 inventarisnummers**
Periode	**1908 - 1940** **merendeel (1916) 1908 - 1940(1963)**
Beperkingen	**Volledig openbaar**
Plaatsingslijst	**Online**
Tekst	In 1916 werd de de Rijksdienst voor de Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling opgericht: deze dienst bevorderde de arbeidsbemiddeling zowel in Nederland als in de buurlanden en coördineerde de intergemeentelijke diensten. Naast de intergemeentelijke diensten fungeerden door het Rijk ingestelde districtsarbeidsbeurzen en een Centrale Arbeidsbeurs. Ook bevordering van de emigratie werd gezien als een middel om de werkloosheid te bestrijden.
318-320	Correspondentie betreffende emigratie naar Brazilië. 1919 – 1940, 3 Omslagen
318	1919 - 1934. O.a. Carambeí 1934
319	1935 - 1938
320	1939 - 1940

Naam archiefblok	**Collectie Drukwerk**
Toegangsnummer	**2.22.15**
Omvang	**161.7 meter; 11988 inventarisnummers**
Periode	**19e - 20e eeuw**
Beperkingen	**Geen**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De Collectie Drukwerk bevat officiële publicaties, rapporten, (jaar)verslagen en circulaires van de rijksoverheid, gemeentes, waterschappen, de overheid in Nederlands-Indië, Suriname en de Nederlandse Antillen en instellingen van de diverse overheden uit de 18e, 19e en 20e eeuw. Ook zijn er stukken van organisaties uit het bedrijfsleven (Kamers van Koophandel, uitgeverijen) en particulieren. De nauwelijks geordende lijst vermeldt duizenden documenten die handelen over een zeer groot aantal onderwerpen. Relevant zijn de publicaties van Handelsberichten waar verspreide vermelding over de emigratie naar Brazilië in deze periode gevonden worden.
7017	Volledige lijst van de Nederlandse diplomatieke en consulaire ambtenaren, bijlage van het weekblad Handelsberichten van 4 januari 1912, nr. 251.
5543-5480	Bijlagen van het weekblad Handelsberichten, economische verslagen van de Nederlandse diplomatieke en consulaire ambtenaren, 1911 - 1916
7009-7014	Handelsberichten, wekelijks uitgegeven door het ministerie, met medewerking van het ministerie van Buitenlandse Zaken, 1911.

1.2 Overheidsarchieven in het Nationaal Archief 1936 - 1992

Naam archiefblok	**Directie Buitenlandse Dienst**
toegangsnummer	**2.05.51**
Omvang	**13.2 meter; 892 inventarisnummers**
Periode	**1940 - 1954** **merendeel (1945) 1940 - 1954 (1955)**
Beperkingen	**Volledig beperkt openbaar**
plaatsingslijst	**Online**
Tekst	De taak van de Directie Buitenlandse Dienst (DBD) was het verzorgen van de zaken met betrekking tot de organisatie en administratie van de diplomatieke en consulaire vertegenwoordigingen (waaronder de huisvesting van kanselarij en personeel) en het verzorgen van de personeelsaangelegenheden van ambtenaren van de diplomatieke dienst. Tevens diende de DBD de toelating tot en opleiding van ambtenaren van de buitenlandse dienst te regelen. Kortom, de DBD was verantwoordelijk voor de personele en materiële aangelegenheden die het functioneren van de posten mogelijk moesten maken.Het archief bevat gegevens over de organisatorische, huishoudelijke en personele aangelegenheden van de diplomatieke posten en consulaten van Nederland in het buitenland. De organisatie van de emigratieambtenaren in Rio de Janeiro wordt mede door dit archief gedocumenteerd.
594	Rio 1948 - 1954, correspondentie tussen Nederland en Brazilië over de organisatie van de migratie ambtenaren in Brazilië.

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief 1945 - 1954**
toegangsnummer	**2.05.117**
Omvang	**413 meter; 27432 inventarisnummers**
Periode	**1945 - 1954**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A), deels niet openbaar**
plaatsingslijst	**Online**
Tekst	Het archief van het Ministerie van Buitenlandse Zaken betreft het eigen departement, de Nederlandse vertegenwoordiging in het buitenland en de buitenlandse vertegenwoordigingen in Nederland, daarnaast bevat het archief de archieven van commissarissen-generaal, van commissies en enkele werkarchieven. Emigratie was een aangelegenheid die tot de verantwoordelijkheid van het Ministerie van Sociale Zaken en

enkele ambtelijke en niet-ambtelijke diensten behoorde. Voor hen was Algemene Zaken van het BuZa (AZ) het aanspreekpunt op BuZa. AZ kreeg op zijn beurt weer, via DPZ, informatie uit de immigratielanden van de Nederlandse vertegenwoordigingen.

2347 Voorbereiding van het bezoek van prins Bernhard aan de Nederlandse Antillen, Suriname, Venezuela, Brazilië en Mexico in januari en februari 1950. 1949 - 1950, pak

2348 Vraagstuk betreffende de gedragslijn inzake de voorbereiding van reizen van leden van het Koninklijk Huis. 1949 – 1950

2349 Voorbereiding van een reis van prins Bernhard door Midden- en Zuid-Amerika. 1951 - 1952, pak

2355 Brazilië; voorbereiding en persartikelen inzake het bezoek van prins Bernhard aan Brazilië van 15 tot en met 17 februari 1950 en een eventuele vervolgbezoek in 1952. 1949 - 1951

7097 Consulaire bevoegdheden van Nederlandse ambtenaren in Brazilië. 1946 – 1954

7167 Registers burgerlijke stand Brazilië. 1946 – 1954, 1 omslag

Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2030

7168 Registers burgerlijke stand Brazilië. 1948 – 1949, 1 omslag

7204 Notariële akten Brazilië. 1953 – 1954, 1 omslag.

8993 Brazilië; rapportage over:

- kosten verblijfsvergunning;

- immigratiewetgeving. 1945 - 1954

9792 Brazilië - Nederland; lijndienst tussen havens in Noord-West Europa en de zuidelijke havens in Brazilië. 1951

10631 Brazilië; het uitzenden van technische en landbouwkundige experts. 1951 - 1952

11930 Brazilië - Indonesië; emigratie vanuit Indonesië. 1946 - 1951

11933-11952 Brazilië - Nederland. 1946 - 1954

5 pakken en 15 omslagen

11933 Beschouwingen van de gezanten over de mogelijkheden voor Nederlandse emigranten, alsmede de uitvoering van de onderlinge emigratie-overeenkomst. 1946 - 1954, pak

11934 Emigratie van Indische Nederlanders. 1946 – 1954

11935 Steun van de Rockefeller Foundation voor Nederlandse boeren in de staat São Paulo. 1947 – 1948

11936 Emigratie naar de Fazenda Monte D'Este (Holambra), gelegen in de staat São Paulo. 1947 – 1951

11937 Totstandkoming en uitvoering van de onderlinge emigratieovereenkomst van 15 december 1950. 1948 - 1952, pak

11938 Aangelegenheden inzake de kolonie Ribeirão (Holambra). 1948 - 1954, pak

11939 Financiering van de Nederlandse emigratie door een eventueel op te richten Braziliaans-Amerikaans ontginningsmaatschappij. 1950

11940 Wederinvoering van transitkaarten voor Nederlandse landverhuizers. 1950

11941 Voorstel van A.W. Schippers, accountant in Den Haag, om een Nederlandse kolonie in de staat Paraná te vestigen. 1950 – 1951

11942 Rapport van de commissie Eysvoogel over een landbouwkundig onderzoek omtrent de emigratieprojecten Tahim, Bage en Castro (Paraná) 1950 – 1952

11943 Aangelegenheden inzake het Nederlandse kolonisatieproject Castro. 1950 - 1953, pak

11944 Financiering van de kolonie Ribeirão (Holambra) door tussenkomst van de ambassade. 1950 - 1954, pak

11945 Het uitzenden van de hoofdassistent van de Rijkslandbouwvoorlichtingsdienst, J. Eigenberg, naar de Nederlandse landbouwkolonies Castro en Carambeí om de

landbouw op een hoger peil te brengen. 1951

11946 Emigratie van de groep Muller naar de Fazenda Santa Emmilia (RJ). 1951 -1952

11947 Kolonisatie van het achterland van Monte Alegre. 1951 – 1952

11948 Werkzaamheden van C.C.J. Hogenboom, regeringscommissaris voor de behartiging van de belangen van de Staat der Nederlanden, tevens commissaris van de kolonie Ribeirão (Holambra). 1951 – 1954

11949 Het overmaken van geld naar Nederland vanuit de Nederlandse kolonie Carambeí om onderdelen te kopen voor een nieuw te bouwen zuivelfabriek. 1952

11950 Bevordering van de emigratie door de uitvoering van het vocational and language training scheme. 1953

11951 Terugkeer van pater C. Strooband naar Nederland. 1953

11952 Maandrapporten van de emigratie-afdeling van de ambassade in Rio de Janeiro.1954

12643 Brazilië; het Comité voor bijzondere doeleinden te São Paulo ter ondersteuning van Nederlanders. 1947 - 1948

12662 Brazilië; onderstand aan Nederlandse emigranten. 1947

14003 Reisrapporten Brazilië.1948 – 1954

24353 Reizen van Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard.1952 – 1953

26059 Beantwoording van het verzoek van de ECOSOC over de samenwerking tussen Nederland, Australië en Brazilië in afspraken over emigratie van Nederlanders.1951

26668 Economische ontwikkeling van minder-ontwikkelde gebieden, emigratie van Nederlanders naar Brazilië en toetreding van Venezuela tot het Migratie Comité 1952

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief 1955 - 1964**
toegangsnummer	**2.05.118**
Omvang	**695 meter; 30178 inventarisnummers**
Periode	**1955 - 1964**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A), deels niet openbaar**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief is ingedeeld op een aantal hoofdthema's zoals: o.a. economie, migratie, arbeid, sociale aangelegenheden, culturele en wetenschappelijke aangelegenheden. Belangrijke onderwerpen in dit archief zijn o.a. internationale conferenties en organisaties, verdragen, repatriëring van Nederlanders. Van belang is voorts de periodieke en incidentele politieke rapportage van de Nederlandse ambassadeurs en consuls uit het buitenland. Directie Westelijk Halfrond/ Latijns Amerika (DWH/LA) had het buitenlands beleid ten aanzien van de volgende landen tot taak: Argentinië, Bolivia, Brazilië, Chili, Colombia, Ecuador, Paraguay, Peru en Urugay. Verder werd bij dit bureau de Nederlandse inbreng in de Economische Commissie voor Latijns Amerika (ECLA) voorbereid (1950 - 1960).
2674-2675	Brazilië. 1958 - 1960, 1 pak en 1 omslag
2674	Voorbereiding en verslag van de reis van prins Bernhard naar Brazilië in februari 1959. 1958 - 1959, pak
2675	Voorbereiding en verslag van de reis van prins Bernhard naar Brazilië in oktober 1959. 1959 - 1960
7464	Correspondentie betreffende registers burgerlijke stand Brazilië. 1955 - 1964 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
7511	Notariële akten Brazilië. 1957 - 1959
9019	Brazilië; reizen van handelsraad A. de Waal naar onder andere Rio Grande do Sul, Minas Gerais en Belém, alsmede van ambassadeur E.J. Lewe van Aduard naar São Paulo, Rio Grande do Sul en Amazonas. 1955 - 1964
12160-12175	Brazilië. 1954 - 1964, 13 omslagen en 3 stukken
12160	Algemeen; Braziliaanse immigratiepolitiek. 1961
12165-12174	Nederland. 1954 - 1964
12165	Uitzending van een veterinair deskundige naar de Nederlandse kolonies Castrolanda en Carambeí. 1954 - 1955
12166-12167	Verslagen emigratie-afdeling van de ambassade te Rio de Janeiro. 1954 - 1957

12166	Jaarverslagen 1955 en 1956. 1954 - 1957
12167	Maandverslagen januari – oktober 1955. 1955
12168	Emigratie van Indische Nederlanders naar Brazilië. 1955 - 1959
12169	Emigratie van Nederlanders. 1955 - 1964
12170-12172	Landbouwkolonies. 1955 - 1964
12170	Carambeí en Fazenda Bouquirão. 1956 - 1963
12171	Castrolanda. 1955 - 1959
12172	Ribeirão (Holambra). 1955 - 1964
12173	Nederlands-Braziliaans migratieakkoord; correspondentie en deelname aan een gemengde commissie over het migratieakkoord. 1955 - 1964
12174	Bezoek van de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid G.M.J. Veldkamp aan Brazilië in de periode 19 januari - 6 februari 1963. 1962 - 1963
12225	Beschouwing over de agrarische emigratie naar Latijns Amerikaanse landen van het Commissariaat voor de Emigratie. 1955, deel
12232-12246	Nederland. 1954 - 1965, 2 pakken, 12 omslagen en 1 stuk
12232	Aanpassing van de Emigratie-Bijslagregeling door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (Stcrt. 12 maart 1956, nummer 51). 1954 - 1956
12233	Rapportages over de emigratie en de gevolgen voor de emigranten. 1954 - 1964, pak
12234	Verslag van en memoranda over een bespreking met emigratieattachés over de terugsturing (deportatie) van Nederlandse emigranten naar Nederland wegens ongeschiktheid, criminaliteit of ziekte. 1955
12235	Emigratie van in het buitenland gevestigde Nederlanders. 1955 - 1960
12236	Rapportage over de integratie van Nederlanders in de immigratielanden. 1956 - 1957
12237	Overzicht van bestaande wetgeving op het terrein van de emigratie en de daarbij betrokken organisaties. 1957 - 1959
12238	Emigratiebeleid; toe- en aanpassing van dit beleid. 1959 - 1962
12283-12295	Nederland; Intergovermental Committee for European Migration (ICEM). 1952 - 1964, 6 pakken en 7 omslagen
12283-12286	Algemene aangelegenheden. 1955 - 1964

12283	1955 - 1956, pak
12284	1957 - 1958, pak
12285	1959 - 1961, pak
12286	1962 - 1964, pak
12287	Vergaderingen. 1952 - 1963
12288	Besprekingen over landbouw-kolonisatie tijdens vergaderingen van het ICEM. 1955
12289	Nederlandse contributiebetaling en financiële aangelegenheden. 1955 - 1964, pak
12290	Reizen en andere aangelegenheden van (onder)directeuren van het ICEM. 1955 - 1964, pak
12291	Besprekingen inzake beroepsvorming, gehouden in Genève van 2 tot 6 december 1957. 1958
12292	Financiering van het vluchtelingenvervoer. 1959 - 1964
12293	Ontwikkelingsprojecten. 1961 - 1962
12294	Garantiefonds. 1962 - 1963
12295	Bemiddeling van het ICEM bij emigratie naar Latijns-Amerika. 1963
12648	Renteloze lening voor W.G.J. Bohnen, repatriant uit Indonesië, die wegens vestiging in Brazilië het recht op schadeloosstelling voor geleden materiële oorlogschade in het voormalig Nederlands-Indië verloor. 1959 - 1963
13079-13081	Brazilië. 1955 - 1964, 3 omslagen
13079	Centro de Estudos Holandeses te Rio de Janeiro. 1962
13080	Instituto de Cultura Brasil-Holanda de São Paulo. 1955 - 1958
13081	Instituto Pernambuco-Holanda. 1964
13317	Brazilië; rapportage inzake: - opening Anne Frank school in Rio de Janeiro - opening meisjeshuishoudschool in Castro - oprichting Opleidingscentrum van Technische Bekwaamheid in Rio de Janeiro - verschil tussen de begrippen 'escola' en 'universidade'. 1959 - 1961
14229	Brazilië. Rapportages over de herdenking door de Nederlandse gemeenschap van de Tweede Wereldoorlog. 1955 - 1964
19332	Verdragen met betrekking tot dienstplicht bij dubbele nationaliteit van Nederlanders Brazilië. 1955 - 1956

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlandse Ambassade later Consulaat-Generaal Brazilië te Rio de Janeiro en te São Paulo**
toegangsnummer	**2.05.151**
Omvang	**9.3 meter; 667 inventarisnummers**
Periode	**1955 - 1974**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
Plaatsingslijst	**Online**
Tekst	In deze inventaris zijn de archiefbescheiden opgenomen van de archieven van de Nederlandse Ambassade, later het Consulaat-Generaal in Brazilië te Rio de Janeiro en het Consulaat-Generaal in Brazilië te São Paulo over de periode 1955 - 1975. De Nederlandse Ambassade in Brazilië is in 1972 veranderd in een consulaat-generaal. De ambassade werd in 1972 gevestigd in de nieuwe hoofdstad Brasília. Het archief van de Nederlandse Ambassade in Brazilië en de Consulaat-generaal te Rio de Janeiro en São Paulo bevat o.a. gegevens over financiële en economische zaken, uitleveringsverdragen, burgerlijke stand, migratiezaken en het eigendomsrecht van land. Voorts stukken van staatkundige aard, buitenlandse politiek, culturele zaken, onderwijs en wetenschap, waaronder het Instituto Brasil-Holanda.
72	Nederlandse onderscheidingen aan immigratieautoriteiten uit Brazilië. 1954 - 1964
85-86	Het bezoek van prins Bernhard aan Brazilië. 1958 - 1959
85	Correspondentie. 1958 - 1959
86	Programma's en bijlagen. 1959
96	Het organiseren van een inzameling onder de Nederlandse bevolking in Brazilië voor de aankoop van een nationaal geschenk voor prins Bernhard ter ere van zijn 60ste verjaardag. 1971
116-121	Stukken betreffende het opmaken van akten van de burgerlijke stand. 1955 - 1975, 6 omslagen
116	Geboorteakten. 1955 - 1964 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
117	Geboorteakten. 1970 - 1974

Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2050

118-119 Het opmaken van overlijdensakten, het doorgeven van het overlijden van Nederlanders in Brazilië aan de Nederlandse regering en familie en het onderzoeken van doodsoorzaken in opdracht van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. 1959 - 1974

118 Overlijdensakten. 1959 - 1964

119 Overlijdensakten. 1965 - 1974

120 Huwelijksakten. 1965 - 1974

Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2050

121 Het administratief afhandelen van de registers van de burgerlijke stand en het verstrekken van inlichtingen aan particulieren. 1965 – 1975

134 Stukken betreffende de uitvoering van een parlementair onderzoek door de regering van Brazilië naar de verwerving van landbezit door buitenlanders en de vaststelling van nieuwe bepalingen inzake het eigendomsrecht van land. 1968 - 1971, 1 omslag

438-443 Stukken betreffende de ontwikkelingen van de emigratie in Brazilië en de verschillende kolonies. 1955 - 1973

438 Verschillende jaar- en maandverslagen van de emigratieafdeling van de Nederlandse Ambassade van Nederland en informatie over Nederlandse kolonies en veranderingen in het immigratiebeleid van Brazilië. 1955 – 1964

439-442 De Nederlandse landbouwkolonies Holambra. 1956 - 1973

439 Algemeen. 1956 – 1959, o.a. reis Hogenboom

440 Het afleggen van bezoeken aan de kolonies. 1967 - 1971; o.a. 1969 Holambra

441 Het verlenen van financiële bijstand aan leden van de Nederlandse landbouwkolonie Holambra II. 1968 - 1973

442 De ontwikkelingen van de Nederlandse landbouwkolonie Holambra II en het opzetten en (mede)financieren van projecten

aldaar door de Nederlandse regering. 1972

443 Landbouwkolonies. 1957 – 1963. o.a. Belgische kolonie Monte Alegre 1963

450 Stukken betreffende het voorbereiden en afleggen van het bezoek van de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid, dr. G.M.J. Veldkamp, aan Brazilië. 1963, 1 pak

456-457 Stukken betreffende het behartigen van de belangen van Nederlanders in Brazilië. 1966 - 1974, 2 omslagen

456 Het verlenen van hulp aan Nederlanders in Brazilië door het verstrekken van geldleningen en het verantwoorden van het verlenen van deze bijstand aan de Nederlandse regering. 1966 - 1974

Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2050

457 Het verlenen van bijstand aan de Nederlandse gereformeerde kolonisatievereniging Monte Alegre inzake de opheffing van de kolonie in Brazilië. 1971

473 Het verlenen van medewerking aan het samenstellen van de collectie van het Museu de Folclore van de Universiteit van Paraná te Curitiba door het ter beschikking stellen van Nederlandse stukken. 1965 – 1974

474 Het bemiddelen tussen Nederland en Brazilië inzake het mogelijk verlenen van medewerking aan het samenstellen van de collectie van verschillende musea in Brazilië en de Nederlandse bibliotheek te Arapoti. 1966 – 1974

654-656 Stukken betreffende de ontwikkeling van de Nederlandse landbouwkolonie Holambra II. 1965 - 1974, 1 pak en 2 omslagen

654-655 Het (mede)opstellen en begeleiden van het plan om een agrarisch sociaal opleidingscentrum op de kolonie te bouwen en het toezien op de voortgang en de financiële afhandeling van dit project. 1965 - 1974

654 1965 - 1968

655 1969 - 1974, pak

656 Het door de Nederlandse Ambassade te São Paulo bemiddelen

	inzake het eventueel verkrijgen van steun van de Nederlandse regering vanwege de slechte economische ontwikkelingen van de landbouwkolonie. 1967 – 1971
657	Stukken betreffende het bewaken van de voortgang van de verbouwing van de pastorie Paranapanema ten behoeve van het uitvoeren van ontwikkelingshulpprojecten. 1967 - 1968, 1 pak

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Code-archief 1965 - 1974**
toegangsnummer	**2.05.313**
Omvang	**695 meter; 32603 inventarisnummers**
Periode	**1965 - 1974**
Beperkingen	**Gedeeltelijk beperkt**
Plaatsingslijst	**Online**
Tekst	Het archief betreft de periode van de Koude Oorlog en de opbouw, integratie van de Europese Gemeenschap en de uitbouw van de ontwikkelingshulp. Het archief is ingedeeld op een aantal hoofdthema's zoals: protocolaire en juridische aangelegenheden, openbare gezondheidszorg, openbare veiligheid, volkshuisvesting, verkeer en vervoer, economie, migratie, arbeid, sociale aangelegenheden, culturele en wetenschappelijke aangelegenheden, landsverdediging en internationale organisaties. In 1964 werd de Directie Internationale Technische Hulp (DTH) in het leven geroepen als opvolger van het Bureau Internationale Technische Hulp (ITH). Het archief is relevant omdat het programma van medefinanciering van projecten van particuliere niet-commerciële organisaties over de periode 1964 - 1980 ook betrekking had op de Nederlandse kolonies in Brazilië .
5651-5666	Beoordelingen, instructies, economische rapportages en reacties. 1965 - 1975, 16 omslagen
5655	Brazilië. 1965 - 1971, omslag
5683	Brazilië. 1965 - 1974, omslag
5870	Brazilië; reizen van de consul-generaal te São Paulo F. van Dongen naar het territorium Rondônia, van de ambassadeur L. Quarles van Ufford aan de Nederlandse landbouwkolonies in de staat Paraná São Paulo en de stad Mato Grosso en de dienstreis van de consul-generaal C.J.M. Kramers naar de Mato Grosso. 1971 - 1974
7959	Brazilië; landhervorming, verdeling van land en aankoop van land door buitenlanders. 1968 - 1975
8052-8070	Verslagen over jaarbeurzen, exposities en markten. 1964 - 1974, 5 pakken, 13 omslagen en 1 stuk

8054	Brazilië. 1965 - 1974
8702-8719	Intergovernmental Committee for European Migration (ICEM). 1965 - 1974, 8 pakken en 10 omslagen
8717	Programma voor selectieve migratie naar Latijns-Amerika. 1965 - 1972
8956-8957	Brazilië. 1966 - 1974, 2 omslagen
8956	Bijstand aan Nederlandse landbouwers in de nederzetting Holambra II. 1966 - 1974
	Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2050
8957	Bijstandsuitkeringen aan Nederlanders. 1974
9246	Brazilië; Sociedade dos Amigos da Hollanda. 1965
9386	Brazilië; Nederlandse en internationale scholen. 1970
9824	Brazilië; artikelen en foto's voor de Cronica de Holanda. 1971 - 1974
10013-10014	Brazilië. 1965 - 1972, 2 omslagen
10013	Rapportage over de viering van het 400-jarig bestaan van Rio de Janeiro. 1965
10014	Rapportages over de viering van 150 jaar onafhankelijkheid. 1972
25208-25215	Berichtgeving over de economische ontwikkelingen in diverse landen. 1966 - 1972, 6 omslagen en 2 stukken
25208	Brazilië. 1966
27104-27115	Landbouwkundige Werkgroep Technische Hulp. 1968 - 1972. Vanaf mei 1969 verandert de naam in Landbouwkundige Werkgroep Technische Samenwerking
27551-27560	Aangelegenheden met betrekking tot het Jongeren Vrijwilligers Programma.
27552	Brazilië. 1971, stuk
27821	Bezoek van J. van Ettingen van het Bouwcentrum aan Brazilië in verband met de mogelijke oprichting van een bouwcentrum in Brazilië. 1965 - 1968
27822	Bilaterale hulpverlening aan Brazilië. 1965 - 1970
27823	Raamovereenkomst tussen Nederland en Brazilië inzake technische samenwerking. 1965 - 1974, pak
27824	Bezoek van de Braziliaanse minister van landbouw I.A. Pereira aan Nederland. 1967 - 1968
27831-27836	Araçatuba. 1968 - 1976, 5 pakken en 1 omslag.

27831	Veeveredelingscentrum (INTEC). 1973 - 1976, omslag
27832-27836	Landbouw- en veeteelttrainingscentrum. 1968 - 1972
27856	Castrolanda; gemeenschapscentrum. 1970 - 1978, pak
27867-27869	Irati; veeteeltcoöperatie. 1972 - 1977, 2 pakken en 1 omslag
27870	Itajuba; Colégio Técnico Industrial de Quimica. 1972 - 1974
27897	Paraná Castrolanda; Instituto Cristão. 1965 - 1973, pak
27898	Santa Maria de Campos; landbouwcentrum. 1968 - 1969 pak
27942-27947	São Paulo; ontwikkelingsproject agrarisch sociaal opleidingscentrum HOLAMBRA II. 1962 - 1971 6 pakken
27942	1962 - 1964
27943	1965
27944	1966 - 1967
27945	1968 - 1969
27946	1970 jan. - juni
27947	1970 juli – 1971
27948-27951	Castro; ontwikkelingsproject agrarisch sociaal opleidingscentrum Instituto Cristão. 1964 - 1974, 4 pakken
27948	1964 - 1966 juni
27949	1966 juli – 1967
27950	1968 - 1969 juli
27951	1969 aug. – 1974
27964	Paraná; oprichting van een school voor de opleiding van middelbare landbouwtechnici en van vrouwelijke huishoudkundigen. 1970

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Consulaat-Generaal te São Paulo (Brazilië)**
toegangsnummer	**2.05.344**
Omvang	**2,50 meter; 167 inventarisnummers**
Periode	**1955-1964**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
Plaatsingslijst	**Online**
Tekst	Het archief bevat stukken betreffende de organisatie van de post, protocollaire zaken en over de ontwikkelingen in Brazilië op het gebied van juridische en sociale zaken, economie, cultuur, onderwijs en wetenschap, zoals het bezoek van Prins Bernhard aan Brazilië in 1959, smokkel door Nederlandse koopvaardijschepen, handelscontracten voor Nederlandse bedrijven in Brazilië en de Nederlandse kolonies in Brazilië.
160-166	Nederlanders woonachtig in São Paulo 1955-1964
160	Aal-Byr
161	Cap - Gur
162	Haa - Kuij
163	Laa - Nijk
164	Oer - Sie
165	Sim - Vijs
166	Waa - Zijl
48	Ledenlijst van de Nederlandse Associatie (Associacao Neerlandesa) Rio de Janeiro 1960 1 omslag
54-71	Correspondentie en rapportages inzake bezoeken van verschillende personen en organisaties aan Brazilië 1958-1963 18 omslagen

54 Prins Bernhard

Doos 4

55 Programma van het bezoek van prins Bernhard

Doos 4

70 Dr. G.M.J. Veldkamp, minister van sociale zaken en G.H.J. Kraan, plaatsvervangend regeringscommissaris voor de emigratie Doos 4

75 Correspondentie naar aanleiding van het overlijden van Prinses Wilhelmina, waaronder het programma van een bijeenkomst van de Nederlandse gemeenschap in São Paulo

1962-1963 1 omslag

76 Lijsten van genodigden bij diverse gelegenheden en recepties

1959-1964 1 omslag

77 Rapportages inzake dienstreizen: mr. A.G.O. Smit, Consulaat Porto Allegre; Baron Collot d' Escury, Consulaat Santos; drs. Tj.A. Meurs, Santa Catarina, Rio Grande do Sul en Paraná

1962-1965 1 omslag

81 Ter kennisneming een overzicht tot behoud van de Nederlandse nationaliteit

1955-1964 1 omslag

117 Jaarverslag van de souschef van de emigratie afdeling van de ambassade te Rio, met Pauliaans commentaar

1955-1956 1 omslag

118 Correspondentie inzake de migratiemogelijkheden: mogelijkheden tot vestiging in Brazilië; immigratie uit Belgische Congo; de plannen tot het stichten van landbouwkolonies van J. Wischral en W. van Riemsdijk

1957-1963 1 omslag

119 Correspondentie inzake de Nederlandse kolonie in Monte Alegre

1959-1962 1 omslag

120 Correspondentie inzake de feestelijkheden rond het vijftigjarig bestaan van de Nederlandse kolonie te Carambeí

1961-1962 1 omslag

121 Correspondentie inzake de bepalingen voor deelname door Nederlandse kolonies te Castrolanda aan de coöperaties Cotia en Sul Brasil

1959 1 omslag

122 Correspondentie inzake de Nederlandse coöperatie Holambra, gevestigd op de koffieplantage te Ribeirão

1955-1956 1 omslag

123 Correspondentie inzake een lening aangegaan door de Nederlandse coöperatie Holambra

1955-1956 1 omslag

124 Correspondentie inzake een conflict tussen acht Nederlandse werknemers en hun werkgever, de staatsolieraffinaderij Petrobrás te Cubatão

1956-1957 1 omslag

Zie ook inventarisnummer 128

126 Correspondentie inzake de Sociedada Holandesa de Assistencia Social

1956-1961 1 omslag

127 Correspondentie inzake een instituut voor verlaten kinderen te Poá onder leiding van de Nederlandse pater Switzar

1962-1964 1 omslag

128 Correspondentie inzake de repatriëring van een aantal Nederlanders

1956 1 omslag

Zie ook inventarisnummer 124

129	Correspondentie inzake twee Nederlandse verenigingen in Brazilië: de Sociedade Holandesa te São Paulo en de Associacão Neerlandesa te Rio 1958-1964 1 omslag

Naam archiefblok	**Ministerie van Financiën: Directoraat-Generaal Rijksbegroting**
toegangsnummer	**2.08.5298**
Omvang	**18.1 meter; 3264 inventarisnummers**
Periode	**1919 - 1979** **merendeel (1940) 1919 - 1979 (1991)**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (B)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief bevat archiefbescheiden van het Ministerie van Financiën aangaande rijksbegrotingszaken. Één inventarisnummer betreft de emigratie naar Brazilië.

988	Bevordering van de emigratie naar Brazilië. 1953 - 1963
Naam archiefblok	**Ministerie van Koloniën en Opvolgers: Dossierarchief**
toegangsnummer	**2.10.54**
Omvang	**285 meter; 12080 inventarisnummers**
Periode	**1900 - 1963**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A+B)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het dossierarchief van het ministerie van Koloniën, waarvan de oudste stukken dateren uit 1859, is een rijke bron aan gegevens over de overzeese gebiedsdelen en bevat onder meer uitgebreide rapportages en briefwisselingen over alle aspecten van het koloniaal bestuur. Slechts twee inventarisnummers zijn relevant.

1932	Emigratie van Nederlands Nieuw-Guinea naar Brazilië. 1951 - 1962 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2038
3559	Emigratiemogelijkheden naar Brazilië. 1946 - 1954 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2038

Naam archiefblok	**Directie van de Landbouw: Tuinbouw**
toegangsnummer	**2.11.04**
Omvang	**80.8 meter; 660 inventarisnummers**
Periode	**1882 - 1957** **merendeel (1900) 1882 - 1957**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A+B)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van de Directie van de Landbouw, afdeling Tuinbouw, bestaat uit stukken omtrent de organisatie en de activiteiten ontplooid door de directie over de jaren 1900 - 1957. Het archief bevat rapportages, verslagen, correspondentie en nota's betreffende beleid en algemene zaken, commissies en vergaderingen. Agrarische emigratie naar Brazilië was één van de onderwerpen.
131	Commissies. Emigratiecommissie. 1938 t/m 1946
291	Emigratie commissie. Dossiernrs. 14-19 t/m 15-23.

Naam archiefblok	**Directie van de Landbouw: Algemene Zaken**
toegangsnummer	**2.11.07.01**
Omvang	**28.2 meter; 226 inventarisnummers**
Periode	**1905 - 1954**
Beperkingen	**volledig openbaar**
plaatsingslijst	**online**
tekst	Het archief van de afdeling Algemene Zaken van de Directie van de Landbouw, bevat stukken betreffende o.a. agrarische emigratie.
187	O.a. emigratie, Brazilië (verdragen). 1948 - 1951
188	Emigratie, Brazilië (Alg.). 1946 - 1952
189	1. Emigratie, Brazilië Paraná-Castro. 1950 - 1952
	2. Emigratie, Brazilië Taim. 1950 - 1951
220	Landbouwvertegenwoordiging in het Buitenland:. Brazilië. 1951 - 1952

Naam archiefblok	**Ministerie van Landbouw: Directie Algemene Zaken**
toegangsnummer	**2.11.55**
Omvang	**10,30 meter; 436 inventarisnummers**
Periode	**1937 - 1970**
Beperkingen	**Volledig openbaar**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief bevat stukken betreffende de organisatie van zowel het ministerie, de Directie van de Landbouw, als de Afdeling Algemene Zaken, alsmede vergaderverslagen en stukken betreffende onder meer emigratie.
258-259	Stukken betreffende emigratie naar Brazilië. 1950 - 1962, 2 pakken
258	Kolonie Ribeirão. 1950 - 1954
259	Uitzending van deskundigen naar Nederlandse kolonies. 1951 - 1962 Bevat tekeningen.
261-262	Stukken betreffende emigratie. 1952 - 1960, 1 pak en 1 omslag
261	Algemeen. 1952 - 1960, pak
262	Financiële hulp aan emigranten. 1952 - 1960
332-334	Stukken betreffende de zorg voor in 1958 uit Indonesie gerepatrieerden. 1957 - 1960, 3 omslagen
332	Algemeen. 1957 - 1960
333	Opgave projecten voor tewerkstelling. 1958
334	Tewerkstelling van landbouwkundigen. 1958 - 1960

Naam archiefblok	**Hoofdbureau Rijksarbeidsbureau; Centrale Dienst Directie Arbeidsvoorziening; Centrale Commissie van Advies Rijksarbeidsbureau; Centrale Commissie van Advies Arbeidsvoorziening**
toegangsnummer	**2.15.46**
Omvang	**12 meter; 994 inventarisnummers**
Periode	**1928 - 1959; merendeel (1945) 1928 - 1959 (1963)**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	De archieven van het Hoofdbureau van het Rijksarbeidsbureau, de Centrale Dienst van de Directie voor de Arbeidsvoorziening, de Centrale Commissie van Advies voor het Rijksarbeidsbureau en de Centrale Commissie van Advies voor de Arbeidsvoorziening bevatten onder ander stukken betreffende de emigratie naar Brazilië.
890	Stukken betreffende de regeling van de procedure omtrent de behandeling van aanvragen om emigratie naar Brazilië. 1952 - 1955
895	Dossier inzake de instelling, de samenstelling en de opheffing van de Commissie Landbouw-Emigratie. 1948 - 1950, 1 omslag. Taak: het uitbrengen van advies aan de Regering over het vraagstuk van de emigratie van landbouwers en de organisatie van de emigratie.
896	Notulen van de vergaderingen van de Commissie Landbouw-Emigratie. 1949 - 1950, 1 omslag
897	Stukken betreffende het verslag van de verrichtingen en conclusies van de Commissie Landbouw-Emigratie. 1949 - 1950, 1 omslag
907	Jaarstaten bevattende cijfers omtrent vertrokken emigranten naar aanmeldingsorganen en land van bestemming. 1951 – 1958, 1

	omslag
908	Jaarstaten bevattende cijfers omtrent aanmeldingen voor emigratie bij de GAB's naar opgegeven land van bestemming. 1956 – 1958, 1 omslag
Naam archiefblok	**Ministerie van Sociale Zaken: Directoraat-Generaal Arbeidsvoorziening en Centrale commissie v.d. Arbeidsvoorziening (1960 - 1969), Centrale commissie van Advies voor de Sociale Bemiddeling (1956 - 1969)**
toegangsnummer	**2.15.61**
Omvang	**15.4 meter; 1204 inventarisnummers**
Periode	**1935 - 1969; merendeel (1956) 1935 - 1969 (1972)**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A) [betreft inv.nrs. 351 - 360]**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief bevat stukken van algemene aard zoals beleidszaken, statistiek, vergader- en jaarverslagen; stukken over de organisatie zoals instelling, ontwikkeling en opheffing, commissies, en emigratie, migratie en immigratie en beroepskeuzevoorlichting.
983	Circulaire over de wijzigingen in de algemene voorwaarden voor de emigratie naar Brazilië. 1964

Naam archiefblok	**Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Directie voor de Emigratie**
toegangsnummer	**2.15.68**
Omvang	**65.3 meter; 2706 inventarisnummers**
Periode	**1933 - 1994; merendeel 1945 - 1994**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief bevat stukken over het beleid van de diverse organisaties op migratiegebied; de buitenlandse dienst; financiën, personeel; diverse beleidsaangelegenheden; wet- en regelgeving (oa. Emigratie Bijslagregeling); onderzoek en documentatie (oa. statistiek, maandoverzichten); rapporten van commissies; dienstreizen. Er zijn tevens stukken m.b.t. particuliere organen voor emigratie (oa. rapporten, vergaderstukken, financiële verslagen) en internationale organisaties (speciaal ICEM, ICM, IOM): jaarverslagen, rapporten, conferenties, organisatie, personeel, projecten, financiën, zittingen van de Raad, werkgroepen, speciale groepen (oa. bejaarden), projecten en programma's (bv. scholing), kredietverlening, vervoer, nazorg, repatriëring, remigratie, minderhedenbeleid en terugkeerprojecten. Verder zijn er veel stukken m.b.t. elk van de landen afzonderlijk. Veel van de emigratie had betrekking op de landbouw. Het is het archief met de grootste series over de groepsmigratie naar Brazilië.
78-81	Beheer van archieven van de emigratievertegenwoordiging in het buitenland. 1954 – 1987, 3 pakken en 1 omslag
78	Algemeen. 1971 - 1975, omslag. Handleiding voor dossiervorming en inrichting van het archief - Schaduwarchieven in het buitenland
79	Australië - Brazilië - Canada. 1961 - 1987, pak
190	Ingekomen enquêteformulieren betreffende de bevindingen en omstandigheden van naar Zuid-Amerikaanse landen geëmigreerde Nederlandse emigranten. 1952 – 1953, omslag Opmerkingen: Verhandeling, maar de enquêtes bevatten wellicht interessant onderzoeksmateriaal Handelingen: 134A (134A): 15
191	Resultaten van sociologische onderzoeken onder emigranten. 1952 – 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577
199	Beeld van en de waardering voor Nederlandse emigranten in

emigratielanden. 1957 – 1965, omslag
Handelingen: 134A (134A): 584

200 Onderzoek van grondmonsters uit emigratielanden door de Rijks Hogere School voor Tropische Landbouw in verband met bemestingsadviezen en analyse van de monsters.
1958 – 1961, omslag
Handelingen: 134A (134A): 577

201 Ontvangst van door de emigratieattaché's opgestelde rapporten over de zelfstandige vestiging van Nederlandse emigranten in diverse landen. 1960 – 1966, omslag
Handelingen: 134A (134A): 577

326 Emigratiebestuur; Algemeen. 1993 – 1994, omslag
- Adviesverplichting
- Voorzitterschap
- Braziliëleningen
Oude code: 07.57
Handelingen: 113 (113): 15

389 Lidmaatschap ICEM van- Brazilië. 1952 - 1986
Opmerkingen: Openbaarheid. Handelingen: 134A (134A): 80

666-669 Problematiek van bejaarden onder geëmigreerden. 1968 - 1989

666 - Aanleiding tot discussies in Emigratiebestuur
- Australië
- Brazilië
- Canada.
1968 - 1972, omslag
Handelingen: 134A (134A): 584

667
- Algemeen
- São Paulo
- Verenigde Staten
- Zuid-Afrika.
1971 - 1984, omslag
Handelingen: 134A (134A): 249

858-862 Ondersteuning van behoeftige emigranten en repatriëring na mislukte emigratie.

859 Correspondentie met de posten te Australië, Brazilië, Canada, Frankrijk en Zuid-Afrika.
1950 - 1964, omslag. Handelingen: 134A (134A): 580,584

860 Activiteiten van Nederlandse verenigingen in de emigratielanden met betrekking tot de ondersteuning van behoeftige Nederlanders.
1959 - 1963, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2039

861 Curema-bijstand aan emigranten. 1963 - 1970, omslag. Curema: Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk.
Handelingen: 134A (134A): 584

862 Individuele gevallen. 1973, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2049

866	Bemoeienis met de culturele verzorging van emigranten. 1955 – 1963, omslag -o.a. Brazilië Handelingen: 134A (134A): 584
867	Verlening van medewerking aan de Sint Nicolaasviering door emigranten in verschillende emigratielanden. 1955 – 1965, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
877	Rampen in emigratielanden: o.a. Overstromingen in Brazilië. 1974, omslag. Bevat foto's, Handelingen: 134A (134A): 584
883-885	Repatriëring van emigranten. 1952 – 1985, 3 omslagen
883	Algemeen. 1952 - 1957, omslag. o.a. - Hulpverlening aan emigranten in Brazilië; Handelingen: 134A (134A): 249
884	Algemeen. 1952 - 1971, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
885	Individuele gevallen. 1982 - 1985, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584. Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2061
1054-1057	Ontvangst en verstrekking van statistische gegevens met betrekking tot emigratie. 1952 – 1987, 1 pak en 3 omslagen
1054	O.a. Brazilië. 1952 – 1965. Handelingen: 134A (134A): 249
1055	O.a. Brazilië. 1966 - 1973, pak. Handelingen: 134A (134A): 249
1418	Organisatie van het emigratieapparaat in Brazilië. 1946 – 1970, pak. Handelingen: 134A (134A): 577,249
1419	Correspondentie betreffende de benoeming van C.J.J. Hogenboom als commissaris bij de kolonie Ribeirão en de door hem gestichte Coöperatieve Agro-Pecuaria Holambra te Mogi-Mirim. 1950 – 1958, pak. Handelingen: 134A (134A): 577, 249
1420-1421	Jaarrapporten van het bureau van de landbouw- en emigratieattaché Brasília. 1953 - 1974 0 pakken Handelingen: 134A (134A): 584
1420	1953-1964, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1421	1965-1974, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1422-1423	Maandrapporten van de landbouwconsulent voor de Nederlandse agrarische kolonies in Brazilië. 1957 – 1973, 2 pakken
1422	1957-1966, pak. Handelingen: 134A (134A): 577
1423	1966-1973, pak. Handelingen: 134A (134A): 577,249
1424	Verlenging van de tewerkstelling van een rijkslandbouwconsulent bij de Nederlandse landbouwkolonies in Paraná. 1962 – 1966, pak. Handelingen: 134A (134A): 577
1425-1431	Archief van de landbouwconsulent te Curitiba. 1964 – 1973, 4 pakken en 3 omslagen

1425 Aanvragen van een emigrantenkrediet met rijksgarantie voor de bedrijfsfinanciering (vragenlijsten). 1964 - 1966, omslag

1426 Afschriften ter kennisgeving aan de landbouwconsulent. 1969 - 1973, omslag

1427 Archieven van proefboerderijen, landbouwnederzettingen en kolonies. 1969 - 1973, pak.
- Castrolanda
- Monte Alegre
- Holambra's
- Santa Catarina
- ABC-kolonies
- Rio Grande do Sul en Mato Grosso
Opmerkingen: Bevat foto's

1428 Brieven van de afdelingen landbouw en emigratie ter afhandeling door de landbouwconsulent. 1969 - 1973, pak.

1429 Correspondentie met de Cooperativa Central de Laticínios do Paraná Ltda en firma's in Brazilië en Nederland. 1969 - 1973, pak

1430 Project ICEM-school te Castrolanda. 1969 - 1973, pak.
Opmerkingen: Bevat foto's

1431 Verslagen van assistenten van het Departamento de Asistência Técnica (D.A.T.). 1970 - 1971, omslag

1432-1435 Maandrapporten van het bureau van de landbouw- en emigratieattaché Brasília. 1965 – 1976, 2 omslagen en 2 pakken.
Handelingen: 134A (134A): 584

1432 1965-1969, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1433 1970-1972, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1434 1973-1975, omslag. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 584

1435 1973-1976, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1436 Landbouwconsulent voor de Nederlandse kolonies in Brazilië. 1968 – 1973, omslag
- Beschouwing van de president van Holambra
- Bezwaar van de kolonies tegen de standplaats van de landbouwconsulent
- Additionele taken van de landbouwconsulent
- Introductiebijeenkomst van landbouwpraktijkvoorlichters
- Opheffing van de functie landbouwconsulent
Handelingen: 134A (134A): 249

1437 Organisatie van de buitenlandse dienst Brazilië. 1972 – 1980, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249

1438-1439 Tweemaandelijkse rapporten van het bureau van de emigratieattaché te São Paulo. 1977 – 1983, 2 pakken

1438 1977-1980, pak. Handelingen: 134A (134A): 249

1439 1981-1983, pak. Handelingen: 134A (134A): 249

1440	Plan inzake emigratiemogelijkheden van Nederlanders naar de staat São Paulo. 1946 – 1948, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249
1441-1443	Onderhandelingen tussen Brazilië en Nederland inzake het Verdrag omtrent Migratie en Kolonisatie. 1947 – 1950, 3 pakken
1441	1947 - 1948, pak. Handelingen: 134A (134A): 578
1442	1948, pak. Handelingen: 134A (134A): 578
1443	1948 - 1950, pak. Handelingen: 134A (134A): 578
1444-1448	Totstandkoming van de overeenkomst tussen Brazilië en Nederland betreffende emigratie en kolonisatie. 1947 – 1962, 2 pakken en 3 omslagen
1444	Onderhandelingen met Brazilië ten behoeve van een emigratieverdrag, alsmede het plan van de Rockefeller organisatie ter bevordering van de emigratie van Nederlandse landbouwers naar Brazilië. 1947 - 1948, omslag. Handelingen: 134A (134A): 578
1445	Totstandkoming van de voorlopige tekst 1948. 1947 - 1949, omslag. Handelingen: 134A (134A): 578
1446	Totstandkoming van de tekst van het verdrag. 1949 - 1952, pak. Handelingen: 134A (134A): 578
1447	Rapport van P.C. van Scherpenberg en exposé aan de minister van Buitenlandse Zaken betreffende het verloop van de totstandkoming van het emigratieverdrag met Brazilië. 1950 - 1955, omslag. Handelingen: 134A (134A): 578
1448	Totstandkoming van de tekst van het verdrag. 1951 - 1962, pak. Handelingen: 134A (134A): 578
1449	Emigratieverdrag tussen Brazilië en Italië. 1950, omslag. Handelingen: 134A (134A): 578
1450	Emigratiepolitiek van Nederland ten opzichte van Brazilië. 1951 – 1954, omslag Handelingen: 134A (134A): 577
1451	Braziliaanse arbeidswetgeving: 1952 – 1953, omslag. - Braziliaanse wetten. - Wettelijke reglementering van verschillende beroepen. - Wettelijke verplichtingen waaraan emigranten dienen te voldoen direct na ontscheping. Handelingen: 134A (134A): 584
1452	Immigratiepolitiek van Brazilië. 1952 – 1965, pak. Handelingen: 134A (134A): 577
1453	Immigratiebeleid Brazilië. 1979 – 1987, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249
1454	Invoering van de Vreemdelingenwet in Brazilië. 1980, omslag. Opmerkingen: Openbaarheid. Bevat tevens traktatenbladen met overeenkomsten tussen Nederland en diverse emigratielanden. Handelingen: 134A (134A): 584

1455 Novo Eldoradoproject inzake het ontginnen van een deel van het tropisch woud in Brazilië door Nederlandse boeren, met Kamervragen. 1988 – 1989, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249

1456 Studiereis van een commissie uit de Centrale Stichting Landbouwemigratie naar Brazilië inzake onderzoek naar emigratiemogelijkheden en kolonievorming. 1946 – 1947, omslag. Handelingen: 134A (134A): 582

1457 Onderzoek van de ondervoorzitter van de Stichting Landverhuizing Nederland naar de emigratie- en kolonisatiemogelijkheden in Brazilië, alsmede correspondentie over een efficiëntere manier van werken inzake de behandeling van individuele immigratieaanvragen. 1947 – 1951, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577,249

1458 Correspondentie betreffende de emigratiemogelijkheden, het emigratieverdrag en mogelijkheden betreffende de aankoop van fazenda Ribeirão (Holambra). 1948 – 1951, pak. Handelingen: 134A (134A): 249

1459 Oprichting en werkzaamheden van de Stichting Cooperativa Agro-Pecuaria Holambra. 1948 – 1951, pak;
- Statuten, rapporten, overzichten en ontwikkeling;
Bevat kaarten en foto's. Handelingen: 134A (134A): 577

1460 Emigratieplan van accountant dr. A.W. Schippers inzake de oprichting van een tropische of sub-tropische landbouwonderneming in coöperatieve vorm, met de daarbij aansluitende verwerkende en zelfverzorgende industrieën en middenstandsbedrijven in de staat Paraná. 1950 – 1951, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577,249

1461 Commissie voor Onderzoek van het Koloniaal Project Taim inzake onderzoek naar emigratiemogelijkheden voor Nederlandse boeren. 1950 – 1954, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 579

1462 Rapporten van studiereizen van de minister van Sociale Zaken en Volksgezondheid en het bestuurslid van de Christelijke Emigratie Centrale naar Brazilië in 1949 en 1963. 1950 – 1963, pak. Handelingen: 134A (134A): 577

1463 Uitzending van een veearts naar de fazenda Ribeirão (Holambra) in verband met het opstellen van een rapport inzake de ziektetoestand van het Nederlandse vee. 1951 – 1955, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1464 Immigratie in Brazilië vanuit andere landen. 1952 – 1972, omslag.
- Italiaans-Braziliaans emigratieakkoord
- Japanse immigratie in Brazilië.
Opmerkingen: Openbaarheid. Handelingen: 134A (134A): 577

1465-1466 Onderzoek naar de eisen van vakbekwaamheid voor Brazilië door ambtenaren van het Rijksarbeidsbureau. 1953, 1 omslag en 1 deel

1465 Algemeen. 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 582

1466 Fotoboek van het bezoek. 1953, deel. Opmerkingen: Niet materieel verzorgd. Handelingen: 134A (134A): 582

1467 Onderzoek naar de kolonievorming in de 'groene gordel' van Brazilië, het 'Green Belt Project', om de steden welke zich hoofdzakelijk zullen toeleggen op de productie van consumptiegoederen voor direct gebruik in de steden, in dit geval melk, groenten, fruit, varkens etc. 1953 – 1954, pak. Handelingen: 134A (134A): 577

1468 Kritiek op- en klachten over de emigratie naar Brazilië. 1953 – 1965, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1469 Reisverslagen van bezoeken aan Brazilië. 1953 – 1977, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1470 Uitzending van een veearts naar de kolonie Castrolanda in verband met onderzoek naar de veevergiftigingsgevallen. 1954 – 1955, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1471-1475 Diverse rapporten inzake emigratie naar Brazilië. 1954 – 1986, 2 pakken

1471-1473 Algemeen. 1954 - 1974

1471 - Binnen- en buitenlandse politiek.
- Braziliaanse economie; bankwezen
- Migratieproblemen.
1954 - 1965, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1472 – Loonpolitiek.
– Belastingaangelegenheden.
- Weekverslagen.
1954 - 1966, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1473 - Jaarrapport van de Ambassade te Rio de Janeiro over het jaar 1966.
- Artikelen ten behoeve van 'Elders'
- Verslag van het Braziliaans Landbouwcongres
- Voordracht van de emigratieattaché te Rio de Janeiro, gehouden in de vergadering van het Emigratiebestuur
- Voorlichtingsmateriaal over Brazilië
- Diverse rapporten over de Braziliaanse economie.
1967 - 1974, pak
Handelingen: 134A (134A): 584

1474 Politieke ontwikkelingen, financiële en economische rapportages. 1958 - 1972, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1475 Overzichten van de binnenlandse en economische politiek. 1986, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1476-1479 Documentatie betreffende agrarische aangelegenheden. 1955 - 1985 2 pakken en 2 omslagen

1476 Algemeen. 1956 - 1963, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1477 Protestantse kolonies. 1955 - 1963, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1478 Krantenartikelen met betrekking tot Holambra. 1955 - 1964, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1479 De Nederlandse agrarische emigratie naar Brazilië. 1985, pak. Opmerkingen: Werkarchief van mw. mr. J.J. Brutel de la Rivière. Handelingen: 134A (134A): 584

1480 Onderzoek naar aanleiding van de constatering van zogenaamde 'kopkanker' onder het vee op de kolonie Holambra. 1958 – 1964, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1481 De landbouwemigratie in groepsverband en de internationale hulp aan ontwikkelingslanden.1960 – 1966, pak
- Landbouwtechnische bijstand aan Brazilië in samenhang met de Nederlandse kolonies in Brazilië
- Beschrijving van de ontwikkelingsproblemen op het platteland
Handelingen: 134A (134A): 584

1482 'Agriculture in the Netherlands settlements in southern Brazil', opgemaakt door agricultural consultant in de staat Paraná L. Hartman. 1961, deel.
Handelingen: 134A (134A): 249

1483 Ontwikkelingsplannen van de gouverneur Leonel Brizola voor het kustgebied van de staat Rio Grande do Sul in Brazilië. 1961, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1484 Rapport 'De landbouw in de Nederlandse nederzettingen in Zuid-Brazilië' van de landbouwconsulent werkzaam voor de Nederlandse boerennederzettingen in de staat Paraná in Brazilië. 1961, deel. Handelingen: 134A (134A): 577

1485 Ontwikkelingen in de landbouw in Brazilië: 1962 – 1972, pak
- Landbouw- en Veeteeltfonds
- De evolutie van de landbouw in Brazilië
- Statuut ten behoeve van plattelandsarbeiders in Brazilië
- Verslagen inzake de toestand van de Braziliaanse landbouw en ontwikkelingen op het terrein van de landhervorming.
Handelingen: 134A (134A): 249,577

1486-1487 Algemene documentatie inzake Brazilië. 1962 – 1988, 1 pak en 1 omslag

1486 1962-1974, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1487 1988, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249

1488 Correspondentie met J. Ennen, F. Klay en H. Horstmanshoff met betrekking tot hun mogelijkheid tot emigreren naar Carambeí. 1963 – 1965, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1489 'Agricultural development through land settlement; Experience and prospects, opgemaakt door de voorzitter van het Brazilian Immigration Office in Europe (Genève). 1964, deel. Handelingen: 134A (134A): 249

1490 Rapport betreffende het hulpverleningsproject te Capão Bonito, opgemaakt door B. Huizinga. 1965, deel. Handelingen: 134A (134A): 249

1491	Rapport van ir. Scavenius van de Intergouvernementele Commissie voor Europese Migratie (ICEM) over de Nederlandse landbouwvestigingen in Paraná, met geleidebrief. 1965, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577
1492	'De Nederlandse immigranten te Não-me-Toque, opgemaakt door B. Huizinga. 1967 deel. Handelingen: 134A (134A): 249
1493-1494	Rapporten van de (voormalig) landbouwconsulent ten behoeve van de agrarische gemeenschappen in Zuid-Brazilië. 1969 – 1973, 2 delen
1493	'Nederlandse boerenemigratie naar Brazilië; actuele vraagstukken, verband houdende met de toekomst van de Nederlandse agrarische nederzettingen in de vier zuidelijke staten van Brazilië' in de periode 1967 - 1968. 1969, deel. Handelingen: 134A (134A): 249
1494	Eindrapport 'Ontwikkelingen in en rond de agrarische gemeenschappen in Zuid-Brazilië' in de periode 1969 - 1973. 1973, deel. Handelingen: 134A (134A): 249
1495-1496	Rapporten van C.J.M. Wijnen van het Landbouw-Economisch Instituut. 1976 – 1977, 2 delen
1495	'Holambra I Nederlandse boeren in coöperatief verband in Brazilië'. 1976, deel. Handelingen: 134A (134A): 249
1496	'Holambra II Een groepsvestiging van Nederlandse boeren in Brazilië'. 1977, deel. Handelingen: 134A (134A): 249
1497	Rapport van A. van der Schaaf en T. de Boon inzake de situatie op Holambra II te Paranapanema, op verzoek van de Directie voor de Emigratie, met bijlagen. 1982, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577
1498	'Schets van een aantal ontwikkelingen in de Braziliaanse landbouw' van de landbouwattaché verbonden aan Hr.Ms. Ambassade te Brasília. z.d. deel. Handelingen: 134A (134A): 249
1499	Samenwerking in verband met emigratie naar Brazilië. 1952 – 1977, pak. Handelingen: 134A (134A): 577,249
1500-1507	Bezoeken aan en uit Brazilië. 1954 – 1990, 6 pakken en 2 omslagen. Handelingen: 134A (134A): 249
1500	Bezoeken uit Brazilië. 1954 - 1968, pak. Handelingen: 134A (134A): 249,577
1501-1505	Bezoeken aan Brazilië. 1955 – 1990. Handelingen: 134A (134A): 249
1501	1955-1960, pak. Handelingen: 134A (134A): 577,249
1502	1961-1972, pak. Handelingen: 134A (134A): 577,249
1503	1973-1983, pak. Handelingen: 134A (134A): 249
1504	1985-1988, pak. Handelingen: 134A (134A): 249
1505	1990, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249

1506 Bezoek van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Bernhard aan Brazilië. 1959 - 1960, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577, 249

1507 Bezoek van de minister van Sociale Zaken en de directeur van de Directie voor de Emigratie aan Brazilië, Venezuela en de Nederlandse Antillen. 1980, pak. Handelingen: 134A (134A): 249

1508 Uitwisseling van agrarische knowhow tussen Nederland en Brazilië. 1963, omslag Handelingen: 134A (134A): 584

1509 Deelname van Nederland aan de tentoonstelling te São Paulo van juli – oktober 1954 ten behoeve van de emigratie naar Brazilië. 1952 – 1955, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1510 Voorlichting inzake de emigratie naar Brazilië. 1952 – 1964, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1511 Medewerking aan de emigratiefilm inzake de Nederlandse kolonies ten einde de Braziliaanse autoriteiten te overtuigen van het nut van de Nederlandse kolonievorming en de goede financiële belegging van een dergelijke onderneming. 1954, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1512 Voorlichting inzake landbouwemigratie naar Brazilië. 1969 – 1972, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1513 Taalcursussen voor emigranten. 1952 – 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1514 Vocational and Language training scheme for Brazil, een opleidingsschema voor aspirant-emigranten naar Brazilië. 1953, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1515 Scholing van emigranten vanuit Indonesië: 1954 – 1958, omslag
- Portugese taalcursus
- Vakopleiding
Handelingen: 134A (134A): 584

1516 Exploitatie van de Intergouvernementeel Commité voor Europese Migratie (ICEM)- Training Centre for Rural Leaders voor agrarische leiders in Holambra I. 1963 – 1972, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1517 Agrarisch opleidingsinstituut; middelbare landbouwschool en huishoudschool, verbonden aan het 'Instituto Cristão', gevestigd te Castro. Nederlandse bijdrage van1 miljoen gulden. 1964 – 1978, pak
- Tekst van het uitvoeringsplan van het Instituto Cristão
- Aankoop van een landbouwtrekker van Alberts door Instituto Cristão
- Krantenartikelen omtrent het Instituto Cristão
- Aanstelling landbouwconsulent als projectleider Handelingen: 134A (134A): 584

1518-1527 Intergouvernementeel Comité voor Europese Migratie (ICEM)-trainingscentra in Brazilië. 1964 – 1988, 1 pak, 7 omslagen en 2 stukken

1518-1526 ICEM-training centre for Dairy Farmers te Castrolanda. 1964 - 1988

1518 Algemeen. 1964 - 1988, omslag. Handelingen: 134A (134A): 80

1519 Vestiging van het opleidingscentrum. 1964 - 1967, omslag. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 80

1520 Organisatie en ontwikkeling. 1967 - 1971, pak. Bevat foto's/negatieven. Handelingen: 134A (134A): 584

1521 Rapportages omtrent gehouden cursussen. 1967 - 1973, omslag. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 80

1522 Reglementen, statuten, reisverslag en opleidingsmateriaal. 1968, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1523 Documentatiemateriaal. 1971 - 1973, omslag. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 80

1524 Bestemming ICEM-schoolgebouw. 1979 - 1980, omslag. Handelingen: 134A (134A): 80

1525 Jaarverslag 1987. 1988, stuk. Handelingen: 134A (134A): 584

1526 Reisverslag van D.R. Vermeulen inzake een bezoek aan verschillende Nederlandse kolonies in Brazilië, op uitnodiging van de Cooperativa Central de Lacticinios do Parana Ltda. (CCLPL). 1988, stuk. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 584

1527 Trainingsinstituut te Holambra. 1972 - 1974, omslag. Handelingen: 134A (134A): 80

1528 Voorlopige financieringsovereenkomst tussen de Nederlandse Bank NV te Amsterdam en Banco do Brasil SA te Rio de Janeiro ter betaling van door Nederland in te voeren Braziliaanse goederen en ter betaling van commerciële diensten en andere lopende transacties. 1948, omslag. Bevat tevens een Portugese vertaling. Handelingen: 134A (134A): 584

1529 Kapitaalsexport door emigranten naar Brazilië: 1951 – 1953, omslag.
- Regeling inzake het meenemen van deviezen, huisraad, bedrijfsinventaris en montagewoning.
- Betalingsverkeer met Brazilië.
Oude code: 07.352.624. Handelingen: 134A (134A): 584

1530 Landingsgeld voor emigranten naar Brazilië. 1952 – 1969, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1531 Financiële toestand van de kolonie Tronco. 1953 – 1962, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 577

1532-1533 Kredietverlening voor emigranten in Brazilië. 1954 – 1974, 2 pakken

1532 Algemeen. 1954 - 1974, pak. Handelingen: 134A (134A): 584. Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2050

1533 SER-advies inzake de verstrekking van kredieten aan emigranten

in Brazilië. 1969 - 1973, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1534 Lening van $ 400.000 van het Intergouvernementeel Comité voor Europese Migratie (ICEM) aan het Emigratiebestuur ten behoeve van Brazilië. 1961 – 1966, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1535-1541 Kredietverlening door het Emigratiebestuur (EB) aan emigranten naar Brazilië; individuele gevallen. 1964 – 1985, 4 pakken en 2 omslagen

1535 Jonge, W. de. 1965 - 1978, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2054

1536 Keujer, G.J. 1966 - 1970, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2046

1537 Kool, A. 1965 - 1982, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2058

1538 Lieshout, W.H. van. 1970 - 1977, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2053

1539 Malestein, G. 1970 - 1985, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2061

1540 Philipsen, L.J. 1965 - 1982, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2058

1541 Wieringa, J. 1964 - 1977, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2053

1542 Begrotingsaspecten met betrekking tot kredietverlening aan emigranten. 1973 – 1980, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1543-1547 Kredietverlening aan emigranten. 1976 – 1987, 1 pak en 4 omslagen

1543 Algemeen: 1977 - 1980, omslag
- Schadevergoedingen als gevolg van koersverliezen.
- Betalingen van rente/aflossingen via de Ambassadekas.
- Obligostaten met betrekking tot de garantiekredietregeling.
Handelingen: 134A (134A): 584

1544 Algemeen. 1982 - 1987, pak.
- Kredietverlening aan de koloniën.
- H.J. Vorster.
- A. Hin.
Handelingen: 134A (134A): 584

1545 Betalingen van rente en aflossing via de ambassades. 1976 - 1980, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1546 Nederlandse Credietverzekering Maatschappij NV: 1976 - 1980, omslag. Kwartaalafrekening en halfjaarlijkse opgaven.
Handelingen: 134A (134A): 584

1547 Nederlandse Credietverzekering Maatschappij NV. 1977 - 1980,

omslag. Schadevergoedingen als gevolg van koersverliezen. Handelingen: 134A (134A): 584

1548 Algemene inlichtingen inzake emigratie naar Brazilië. 1952 – 1954, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1549 Administratieve procedure inzake emigratie naar Brazilië. 1952 – 1955, omslag Handelingen: 134A (134A): 577

1550 Algemene voorwaarden voor emigratie naar Brazilië en de kolonies. 1952 – 1988, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1551 Geneeskundig onderzoek van emigranten vanuit Indonesië naar Brazilië.1953 – 1957, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1552 Invoering van het "Dependants Scheme" voor emigratie naar Brazilië. 1954 – 1957, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1553 Erkenning van diploma's in Brazilië. 1972 – 1977, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1554 Plaatsingsmogelijkheden in Brazilië. 1952 – 1958, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1555 Vestigingsmogelijkheden in Brazilië. 1974 – 1989, pak. Bevat kaarten. Handelingen: 134A (134A): 582

1556 Emigratie van intellectuelen naar Brazilië. 1946 – 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 582

1557 Vestiging van Nederlandse kolonisten op diverse projecten. 1947 – 1961, pak
- Vestiging fazenda Boquierão; plan Boomstoppel en Biersteker
- Vestiging fazenda Monte d'Este
- Vestiging Santa Emília
- Immigratieproject Itaparica
- Fazenda Empyreo
- Landbouwkolonie Santa Cruz
- Landbouwkolonie Papucaia
- Fazenda Amalia
- Kolonisatie in de staat Pernambuco
- São Paulo; stroomgebied Rio Iguape
- Agro Industrial do Território do Amapá Donald Daniëls
- Plan Dusseljee
- Vestigingsmogelijkheden in Brasília

Handelingen: 134A (134A): 577, 249

1558 Verlenen van verklaringen van geen bezwaar voor emigranten naar de kolonie Holambra. 1948 – 1952, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1559-1564 Emigratie van diverse categorieën emigranten naar Brazilië. 1951 – 1986, 6 omslagen

1559 Emigratie via het Hospedaria plan. 1951 - 1952, omslag. Handelingen: 134A (134A): 582

1560 Diverse nationaliteiten. 1951 - 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1561	Diverse categorieën agrarische emigranten. 1954 - 1955, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1562	Mogelijkheden voor architecten, artsen en verpleegsters. 1956 - 1963, omslag. Handelingen: 134A (134A): 582. Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2039
1563	Rechtstreekse emigratie vanuit Indonesië naar Brazilië. 1957 - 1961, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1564	Mogelijkheden voor kunstschilders, geestelijken en zendelingen, artsen en technische vaklieden. 1978 - 1986, omslag. Handelingen: 134A (134A): 582. Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2062
1565-1570	Urban Workers Scheme. 1952 – 1965, 3 pakken en 3 omslagen
1565	Instructies inzake de uitvoering van het Urban Workers Scheme. 1952 - 1953, omslag. Opmerkingen: Urban Workers zijn niet agrarische Nederlanders. Handelingen: 134A (134A): 584
1566	Voorbereidingen inzake het inwerking treden van het Urban Workers Scheme. 1952 - 1953, omslag. Opmerkingen: Urban Workers zijn niet agrarische Nederlanders. Handelingen: 134A (134A): 577
1567	Kosten van het vervoer van 'Urban Workers' naar Brazilië. 1952 - 1954, omslag. Opmerkingen: Urban Workers zijn niet agrarische Nederlanders. Handelingen: 134A (134A): 584
1568	Plaatsing en vestiging van groepen Urban Workers. 1953 - 1954, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1569-1570	Rapportering inzake de aankomst, ontvangst en plaatsing van Urban Workers in Brazilië. 1953 – 1965,. 2 pakken
1569	- Bahia - Goiânia - Minas Gerais / Belo Horizonte - Paraná / Curitiba - Pernambuco / Recife. 1953 - 1957, pak Handelingen: 134A (134A): 577
1570	- Rio de Janeiro - São Paulo - Artikelen van de journalist van Het Vrije Volk onder het hoofd "Brazilië, een reus in de kinderschoenen". 1954 - 1965, pak Handelingen: 134A (134A): 577
1571	Emigratie van bouwvakarbeiders van de firma Van Heeswijk naar Brazilië. 1953, omslag Handelingen: 134A (134A): 584
1572	Emigratie van planters naar Brazilië. 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1573	Plan tot vestiging van een landbouwkolonie van Indische Nederlanders in het Amazonegebied (Plan Timmer). 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1574 Plannen inzake de oprichting van een Nederlandse kolonisatiemaatschappij voor agrarische projecten in Brazilië. 1953 – 1957, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1575 Nederlandse werknemers in de Braziliaanse olie-industrieraffinaderijen, Cubatão en Petrobras. 1955 – 1959, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1576 Plannen inzake aantrekking van Nederlandse tuindersgezinnen voor vestiging rondom Porto Alegre in de staat Rio Grande do Sul. 1957 – 1961, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1577-1578 Jonge Boeren Programma Brazilië. 1962 – 1975, 2 omslagen

1577 1962 - 1968, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584,582

1578 1969 - 1975, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584,582

1579 Sociaal-Educatief Centrum nabij de kolonie Holambra II voor de uitvoering van een programma tot verbetering van de levensomstandigheden in de agrarische streek welke omvat de gemeenten Paranapanema, Itaí en Angatuba in de staat São Paulo: 1962 – 1975, pak.
- Nederlandse bijdrage.
- Steun van het Bureau voor Internationale Technische Hulp (ITH).
- Trainingscentrum voor Melkveehouders.
Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 584

1580-1581 Landbouwemigratie naar Brazilië. 1963 – 1972, 1 pak en 1 omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1580 Algemeen. 1968 - 1972, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1581 Individuele gevallen, alfabetisch geordend. 1963 - 1970, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2046

1582 Emigratie van geestelijken naar Brazilië. 1969 – 1970, omslag. Handelingen: 134A (134A): 582

1583 Uitzending van koloniejongeren uit Brazilië naar Nederland. 1969 – 1977, omslag. Stages van jongeren uit de landbouwkolonies. Handelingen: 134A (134A): 249

1584 Financieringsmogelijkheid van het Irati-project. 1970 – 1974, pak.
- Financiering van het melkontvangststation in Irati (Paraná). - Beschrijving van het Irati-project.
- Correspondentie van de landbouwconsulent.
- Indiening van het ontwikkelingsproject Irati bij de Interkerkelijke Coördinatie Commissie inzake Ontwikkelingshulp (ICCO) en de Directie Internationale Technische Hulp (DTH).
Handelingen: 134A (134A): 584

1585 Emigratie van personen in de agrarische sector naar Brazilië. 1971 – 1987, pak. Bevat kaarten. Handelingen: 134A (134A): 582

1586 Braziliaanse Jonge Boerenprogramma, alsmede de uitzending van jongeren uit Brazilië naar Nederland. 1975 – 1985, omslag.

Handelingen: 134A (134A): 582

1587 Verschepingen van emigranten en vee naar de kolonie Castro. 1951 – 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1588 Vervoer van bagage van emigranten naar Brazilië. 1951 – 1970, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1589 Kosten van het vervoer van emigranten in Brazilië. 1952 – 1956, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2032

1590 Kosten van het vervoer van Nederlandse kolonisten en hun goederen naar Castro in Brazilië. 1952 – 1956, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2032

1591 Financiering van emigrantenvervoer naar Brazilië. 1952 – 1959, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2035

1592 Kosten van het vervoer van emigranten door de lucht naar Brazilië. 1952 – 1964, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040

1593 Kosten van het vervoer van goederen van agrarische emigranten overzee naar Brazilië. 1953 – 1967, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2043

1594 Vervoer van emigranten naar Brazilië. 1955 – 1963, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584.

1595 Instelling van de Coöperatieve Vereniging Groepsemigratie Brazilië GA. 1951, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1596 Plan van dr. Jan A. Bata tot exploitatie van gronden in de staat Mato Grosso in Brazilië. 1951 – 1961, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1597 Rassendiscriminatie in Brazilië. 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1598 Huisvesting van emigranten in Brazilië. 1953 – 1955, omslag. Handelingen: 134A (134A): 583

1599-1600 Correspondentie inzake de uitvoering van het Refugee Relief Act (RRA)-programma 1953. Samenwerking met Amerikaanse autoriteiten.
1953 – 1957, 2 pakken. Niet nader onder te verdelen.
Handelingen: 134A (134A): 577

1599 1953 - 1955, pak. Handelingen: 134A (134A): 577

1600 1955 - 1957, pak. Handelingen: 134A (134A): 577

1601 Garantiekrediet van de Coöperatieve Centrale Raiffeisenbank te Utrecht ten behoeve van de zuivelfabriek te Castrolanda. 1954 – 1963, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1602 Uitzending van landbouwdeskundigen naar Nederlandse boerenkolonies in Brazilië. 1954 – 1968, pak. Handelingen: 134A (134A): 249,577

1603 Sociale voorzieningen voor emigranten in Brazilië. 1954 – 1974, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1604 Integratie van Nederlandse emigranten in Brazilië. 1955 - 1965, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1605 Onderwijs aan kinderen van emigranten: 1955 – 1967, pak. - Verzoeken om financiële steun door diverse kolonies in Argentinië en Brazilië. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 584

1606 Aanbieding van grond door kantoor Amsteloever in Brazilië. 1961 - 1962, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577

1607 Garandering van de lening ad f 200.000,- bij de Coöperatieve Centrale Raiffeisenbank, aangevraagd door de Christelijke Emigratiecentrale, ten behoeve van de financiering van de aankoop van gronden voor Nederlandse emigranten naar Brazilië. 1962 – 1966, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1608 Bosbranden in de staat Paraná: 1963 – 1969, pak.
- Financiële bijdrage van f 40.000,- van de Nederlandse regering ter lening voor de nood ontstaan door bosbranden.
- Besteding van de Nederlandse bijdrage aan het hulpverleningsproject. Aankoop van grond in de omgeving van Arapoti. Bouw van woningen.
- Verslag van de vorderingen van het project ten behoeve van brandslachtoffers te Arapoti.
- Rapport inzake het hulpverleningsproject te Capão Bonito
- Overschrijving van het aangekochte terrein bij Arapoti op naam van de kolonisten. (brandslachtoffers).
- Verslag omtrent het brandslachtofferproject.
Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 584

1609 Verwerving van landbezit door vreemdelingen in Brazilië. 1968 - 1971, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249

1610 Nederlandse landbouwkolonies in Brazilië als steunpunt voor export van vee. 1961 - 1967, omslag.
- Inschakeling van de modelstal Castrolanda bij Nederlandse vee-export naar Brazilië.
- Veeteelt demonstratiecentrum.
- Verslagen omtrent veeteeltaangelegenheden en vee-expositie te São Paulo.
Bevat kaarten. Handelingen: 134A (134A): 577

1611 Mobiele bibliotheek ten behoeve van de Nederlandse kolonies. 1963 – 1966, pak Handelingen: 134A (134A): 584

1612 Bemiddeling inzake de levering van producten en diensten ten behoeve van de kolonies in Brazilië. 1965 – 1979, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1613 Diverse cultures in de Nederlandse kolonies. 1968 - 1973, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249

1614	Verlening van bijstand door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk aan Nederlandse kolonisten in Brazilië. 1968 – 1973, pak. Handelingen: 134A (134A): 584. Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2049
1615	Uitzending van Nederlandse landbouwdeskundigen ten behoeve van Nederlandse kolonies in Brazilië. 1970 – 1974, pak. Handelingen: 134A (134A): 249
1616-1628	Holambra, algemeen. 1950 – 1991, 7 pakken, 5 omslagen en 1 stuk
1616-1617	Commissies met betrekking tot Holambra. 1950 – 1954, 2 pakken
1616	Commissie belast met het bedrijfseconomisch onderzoek van de kolonie: 1950 - 1951, pak. - Rapport inzake het onderzoek naar de rentabiliteit van de kolonie Ribeirão te Mogi Mirim Estado São Paulo in Brazilië. – Vergaderstukken. Handelingen: 134A (134A): 577
1617	Commissie van Advies en Bijstand voor de kolonie. Ribeirão. 1951 - 1954, pak. – Vergaderstukken. - Instelling en taak. Handelingen: 134A (134A): 577
1618-1620	Financiële aangelegenheden met betrekking tot de kolonie Holambra. 1951 – 1960, 1 pak en 2 omslagen
1618	Balansen en financiële jaarverslagen. 1951 - 1954, pak. Oude code: 07.352.17 Handelingen: 134A (134A): 584
1619	Balansen en financiële jaarverslagen. 1955 - 1960, omslag. Oude code: 07.352.17. Handelingen: 134A (134A): 584
1620	Financiële controle van de kolonie Holambra door de Nederlandse regering. 1953 - 1954, omslag. Oude code: 07.352.65. Opmerkingen: Openbaarheid. Handelingen: 134A (134A): 584
1621	Eigendommen van de Cooperativa Holambra: 1952 - 1953, omslag. - Aankoop van goederen. - Artikel in de NRC van Muntz inzake het veebezit in de kolonie Ribeirão. - Eigendomsrecht van J.M.H. Hendrikx op machines in de kolonie Ribeirão. Handelingen: 134A (134A): 577
1622	Kritiek op de gang van zaken in de kolonie Holambra. 1952 - 1955, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1623	Sanering en uitbreiding van het grondgebied van de kolonie Holambra. 1952 - 1957, pak. Handelingen: 134A (134A): 577
1624-1626	Kolonies Holambra I en II. 1957 – 1973, 2 pakken en 1 omslag
1624	Jaarredes van de voorzitter van de kolonies Holambra I en II. 1957 - 1966, pak. Handelingen: 134A (134A): 577

1625 Irrigatieproject Holambra I en II. 1964 - 1965, omslag.
Handelingen: 134A (134A): 577

1626 Ontwikkeling van de kolonies Holambra I en II. 1965 -1973, pak
- Statuten van de landbouwcoöperatie Holambra
- Brand op Holambra I in september 1971
- Bestuursaangelegenheden
- Gedachtewisseling over de Holambra-problematiek
- 25-jarig bestaan van Holambra I in 1973
Bevat foto's.
Handelingen: 134A (134A): 249,577

1627 Jaarrapport van de Cooperativa Agro-Pecuária Holambra. 1976, stuk. Handelingen: 134A (134A): 249

1628 Kredietverlening ten behoeve van landbouwers: 1990 - 1991, omslag
- Holambra I
- Holambra II
- Unaí
Handelingen: 134A (134A): 584

1629-1640 Holambra I. 1950 – 1976, 8 pakken en 4 omslagen

1629-1633 Kredietverlening ad f 2.500.000,- ten behoeve van de ontwikkeling van de kolonie Ribeirão (Holambra I). 1950 – 1969, 5 pakken

1629 Wetsontwerp inzake steunverlening aan de kolonie voor de garantiestelling door de Nederlandse staat. 1950 - 1951, pak.
Handelingen: 134A (134A): 584

1630 Verhoging van de lening tot f 3.500.000, alsmede correspondentie inzake financiering van de kolonie. 1951 - 1952, pak.
Handelingen: 134A (134A): 584

1631 Aanvullende geldleningen. 1952 - 1954, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1632 Onderhandelingen met de Braziliaanse regering ter verkrijging van garanties retransfers van de lening, alsmede correspondentie inzake onderzoek van de Algemene Rekenkamer. 1954 - 1957, pak. Opmerkingen: garanties retransfers?Handelingen: 134A (134A): 584

1633 Binnenlandse afwikkeling van de lening van guldens en omzetting in een cruzeirolening ad Cr.$ 21.000.000. 1955 - 1969, pak.
Opmerkingen: boete van 1% ivm omzetting lening f. 2.750.000,-
Handelingen: 134A (134A): 584

1634-1637 Kredietverlening ad f 2.725.000,- ten behoeve van de ontwikkeling van de kolonie Ribeirão (Holambra I). 1952 – 1957, 2 pakken en 2 omslagen

1634 Moeilijkheden met de emigranten in verband met het tekenen van de huurcontracten, alsmede bezoek van deken Bemelmans aan de kolonie. 1952 - 1954, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

1635 Rentebetaling en aflossing van de lening. 1952 - 1955, pak.
Handelingen: 134A (134A): 584

1636	Omzetting van de lening. 1954 - 1955, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1637	Onderhandelingen met de Coöperatie inzake omzetting van de lening van guldens. 1955 - 1957, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1638	Financiële jaarverslagen van de kolonie Holambra I. 1960 - 1971, omslag. Oude code: 07.352.17. Handelingen: 134A (134A): 584
1639	Overeenkomsten van geldleningen ten behoeve van Holambra I. 1962 - 1963, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1640	Aflossing van de Nederlandse staatslening aan de Cooperativa Agro-Pecuária Holambra I van oorspronkelijk Cr.$ 21.000.000,-. 1962 -1976, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1641-1661	Holambra II. 1958 – 1989, 15 pakken en 5 omslagen
1641-1644	Vestiging en ontwikkeling van de landbouwnederzetting Holambra II. 1958 – 1964, 4 pakken. Niet nader onder te verdelen.
1641-1642	Algemeen. 1959 - 1964
1641	1959 - 1961, pak. Handelingen: 134A (134A): 577
1642	1961 - 1964, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 577
1643-1644	Financieringsbronnen. 1958 - 1962
1643	1958 - 1960, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1644	1960 - 1962, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1645-1652	Kredietverlening aan de landbouwbedrijven van Holambra II. (Saneringslening). 1961 – 1980, 6 pakken en 2 omslagen
1645	Leningsovereenkomst van 17 februari 1961 tussen Holambra en de Intergovernmental Committee for European Migration (ICEM) en het aflossingsschema. 1961 - 1968, omslag. Opmerkingen: Op de map staat Holambra II (Loan Agreement). Handelingen: 134A (134A): 584
1646	Bolte en Gebr. Vorster. 1967 - 1968, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1647	Advies over het saneringsplan Holambra II van de landbouwconsulent voor de Nederlandse nederzettingen in Brazilië en individuele aanvragen voor emigrantenkredieten. 1967 - 1968, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1648	Besprekingen inzake de verstrekking van een lening aan Holambra II. 1967 - 1968, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1649	Volmachten. - Akte van borgtocht. - Overeenkomst van geldlening. 1968, pak. Handelingen: 134A (134A): 584

1650	- Verslag omtrent Holambra II (besteding van de leningsgelden) - Verkoop van het bedrijf T.J. Kreuk aan N.A. de Bruijn - Correspondentie betreffende akten, volmachten, vertaling etc. van de lening - Nederlandse vertaling van de hypotheekakte Taquari - Verkoop van het landgoed Taquari - Rapportering over de resultaten bij leningnemers - Rentebetaling en aflossing. 1968 - 1971, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1651	Bedrijfseconomisch onderzoek in bedrijven van geldleners onder de saneringslening Holambra II. 1970, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1652	Balansen en Verlies- en Winstrekeningen van Holambra I en II. Rentebetaling en aflossing. 1971 - 1980, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1653	Financiële schade als gevolg van de mislukte oogst op Holambra II door droogte. 1964, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1654	Garandering van de lening ad f 135.000,- bij de Coöperatieve Centrale Boerenleenbank (CCB) aan Holambra II in verband met opgetreden droogte, de zogenaamde 'droogtelening'. 1964 - 1966, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1655-1656	Financiële aangelegenheden met betrekking tot de nederzetting van Nederlandse landbouwemigranten in Holambra II. 1964 – 1969, 1 pak en 1 omslag
1655	Financiële jaarverslagen met betrekking tot Holambra II. 1964 - 1969, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1656	Financiële economische moeilijkheden. 1966 - 1969, pak. Bevat kaarten. Handelingen: 134A (134A): 584
1657-1661	Werkarchief van mw. mr. J.J. Brutel de la Rivière, landbouwattaché te Brazilië. 1982 – 1989, 4 pakken en 1 omslag. Niet nader onder te verdelen.
1657	Saneringslening ten behoeve van Holambra II. 1982 - 1987, omslag. Bevat floppydisk. Handelingen: 134A (134A): 249
1658-1659	Kredietverlening ten behoeve van Holambra II. 1983 -1987, 2 pakken
1658	1983, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1659	1983 - 1987, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1660-1661	Leningsovereenkomst tussen het Emigratiebestuur en Holambra II. 1985 – 1989, 2 pakken
1660	1985 - 1987, pak. Handelingen: 134A (134A): 249
1661	1987 - 1989, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1662-1675	Castrolanda, Arapotí en andere Paraná-kolonieën. 1949 – 1978, 11 pakken en 3 omslagen

1662-1663	Vestiging en ontwikkeling van de kolonie Castrolanda (Castro). 1949 - 1977. 2 pakken. Handelingen: 134A (134A): 249, 577
1662	1949 - 1966, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 249, 577
1663	1970 - 1977, pak. Bevat foto's.Handelingen: 134A (134A): 249, 577
1664	Financiële opzet en verplichtingen van Brazilië ten opzichte van de stichting van de Nederlandse kolonie Castro in de staat Paraná. 1951, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1665-1667	Vestiging, opheffing en liquidatie van de landbouwkolonie Monte Alegre. 1951 – 1971, 3 pakken. Niet nader onder te verdelen.
1665	1951 - 1961, pak. Handelingen: 134A (134A): 577
1666	1961 - 1970, pak. Handelingen: 134A (134A): 577, 249
1667	1970 - 1971, pak. Handelingen: 134A (134A): 577, 249
1668-1669	Vestiging en ontwikkeling van de kolonie Arapoti. 1960 – 1970, 2 pakken. Niet nader onder te verdelen.
1668	1960 - 1966, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 577
1669	1966 - 1970, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 577, 249
1670	Nieuwe uitbreidingsplannen van de Paraná-kolonies: 1962 - 1963, pak - Project van Castrolanda op de fazenda Modêlo - Vestiging van de melkpoederfabriek annex bestaande zuivelfabriek Handelingen: 134A (134A): 577
1671	Deelname van de Nederlandse volksdansers uit Paraná aan het vierhonderjarig bestaan van Rio de Janeiro. 1964 - 1965, pak. Handelingen: 134A (134A): 584
1672	Kredietverlening aan de kolonie Arapoti. 1965 - 1969, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1673	Financiering van grondaankoop aan kolonisten in Castrolanda en Arapotí door Braziliaanse instanties. 1970 - 1973, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1674	Kredietverlening ten behoeve van de Paraná-kolonies. 1978, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
1675	Ontwikkeling van de kolonie Carambeí. 1952 - 1971, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 249
1676-1678	Kolonie Não-Me-Toque. 1951 – 1972, 3 pakken
1676	Vestiging en exploitatie van de kolonie Não-Me-Toque in de staat Rio Grande do Sul. 1951 - 1972, pak. Bevat foto's. Opmerkingen: deze kolonie is gevormd door kolonisten die aanvankelijk in Holambra waren gevestigd. Handelingen: 134A (134A): 577, 249

1677	Stageperiode van B. Huizinga en A.A. Bartelink, studenten aan de Landbouw Hogeschool te Wageningen, in de kolonie Não-Me-Toque. 1964 - 1967, pak. Bevat foto's. Opmerkingen: Openbaarheid. Handelingen: 134A (134A): 584
1678	Kredietverlening aan emigranten in de kolonie Não Me Toque. 1964 - 1968, pak. Opmerkingen: op dossier code 08.86. Handelingen: 134A (134A): 584
1679	Incidentele verhoudingen binnen de kolonie Ribeirão. 1958 – 1968, pak - Subversieve activiteiten van veearts F.A.J.M. van de Sande - Afscheiding van de groep Holambra-boeren en het ontstaan van de vestiging bij Tijuquinhas - Dienstreizen naar en diverse verslagen inzake Tijuquinhas - Overdracht van gronden aan Nederlandse kolonisten Handelingen: 134A (134A): 249,577
1680	Duitse emigranten in de kolonie Terra Nova. 1970 - 1973, omslag. Handelingen: 134A (134A): 249
2011-2015	Emigratiemogelijkheden voor gerepatrieerden uit Indonesië. 1953 – 1961, 3 pakken en 2 omslagen
2011	Algemeen. 1954 - 1960, pak Handelingen: 134A (134A): 584
2012	Emigratie naar Brazilië. 1953 - 1956, pak. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2032
2020	Financiering van de emigratie van de familie A.E. Frieser van Indonesië naar Brazilië. 1956 – 1959, pak Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2035
2021	Financiering van de emigratie van Nederlanders uit Indonesië. 1956 - 1961, omslag Handelingen: 134A (134A): 584
2022	Emigratieproblematiek aangaande Indische Nederlanders. 1950 - 1962, omslag Handelingen: 134A (134A): 577
2023	Financiering van de emigratie van gezinnen, waarvan een deel uit Indonesië en een deel uit Nederland vertrekt. 1955 - 1959, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
2024	Financiering van de emigratie van uit Indonesië geëvacueerde Nederlanders vanuit Singapore. 1957 - 1958, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584
2061	Emigratie van Nederlanders vanuit Nieuw-Guinea naar Brazilië. 1953 - 1958, omslag. Handelingen: 134A (134A): 577 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2034
2062	Onderzoek naar emigratiemogelijkheden voor gerepatrieerden uit Nieuw-Guinea naar Brazilië. 1961 – 1965, pak

2065	Onderzoek naar emigratiemogelijkheden voor Indisch-Nederlandse landbouwers uit Nieuw-Guinea naar Brazilië. 1963 – 1965, pak Handelingen: 134A (134A): 582
2066	Financiering van de emigratie van Indisch-Nederlandse landbouwers uit Nieuw-Guinea naar Brazilië (vestiging op Holambra II). 1963 – 1968, pak
2068-2074	Vestiging van ex-Nieuw-Guinea kolonisten op Holambra II; Afwikkeling van de schadeclaim van Indonesië en de kredietverlening. 1967 – 1978, 1 pak en 6 omslagen
2068	Algemeen. 1967 - 1970, pak. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2046
2069	Belle, F. 1967 - 1978, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2054
2070	Bolte, H.R. 1967 - 1972, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2048
2071	Clark, W. 1967 - 1972, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2048
2072	Diephuis, E.R. 1967 - 1972, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2048
2073	Vorster, E.J. 1967 - 1973, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2049
2074	Vorster, H.J. 1967 - 1973, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584 Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2049
2666-2672	Steun van de Verenigde Staten door middel van Mutual Security Act-fondsen ten behoeve van de ontwikkeling van agrarische kolonisatie(projecten) in Zuid- Amerika. 1955 – 1959, 7 pakken
2669-2670	Brazilië. 1955 - 1957
2669	Algemeen. 1955 - 1957, pak
2670	Kolonies Ribeirão, Castro en Carambeí. 1955 - 1957, pak
2671-2672	Castro-project. 1957 - 1959
2671	1957-1958, pak
2672	1958 - 1959, pak
2673	Besteding van zogenaamde tegenwaardefondsen, die uit hoofde van de levering van Amerikaanse landbouwoverschotten onder de desbetreffende wetgeving, namelijk Public Law 480 en Sectie 402 van de Mutual Security Act, gevormd worden, ten behoeve van Nederlandse kolonies in Zuid-Amerika. 1956 - 1966, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584

2674	Longtermfinanciering van de kolonisatie in Latijns-Amerika. 1959 – 1962, pak. Ontwikkeling van Nederlandse kolonisaties Handelingen: 134A (134A): 584
2675	Inter-American Development Bank en andere Amerikaanse en inter-Amerikaanse financieringsinstellingen. 1960 – 1964, pak - Mogelijkheden tot verwerving van (aanvullende) kredieten ten behoeve van de realisatie van ontwikkelingsplannen in Zuid-Amerika. Handelingen: 134A (134A): 584

Naam archiefblok	**Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Emigratievertegenwoordiging in het Buitenland**
toegangsnummer	**2.15.69**
Omvang	**5.1 meter; 138 inventarisnummers**
Periode	**1943 - 1992 merendeel (1952) (1943-1992)**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief bevat (maand)rapporten en correspondentie, reisverslagen, documentatie, ingekomen en uitgaande stukken van de landbouwattaché te Rio de Janeiro. Tevens zijn er veel emigrantendossiers.

4	Reisverslagen naar Brazilië. 1961, 1970 - 1973, omslag
5	Documentatie. 1963, pak. Bevat foto's. - De Braziliaanse Landbouw en Veeteelt; Ontwikkeling en verwachtingen - Carambeí; Rapport van de bevindingen op landbouwkundig gebied - Rapport van de Commissie Eijsvogel-Van Gaalen-Verhoog betreffende de emigratiemogelijkheden voor Nederlandse boeren naar Zuid-Brazilië
6	Maandrapporten van de landbouwconsulent te Rio de Janeiro. 1967 - 1968, omslag
7-24	Dossiers van ir. K.W. Kruse, landbouw- emigratieattaché te Rio de Janeiro. 1969 – 1972, 1 pak en 17 omslagen
7	Dossier E; Persoonlijke dienstcorrespondentie van K.W. Kruse. 1969 - 1972, omslag
8	Dossier Em; Emigratie; Algemeen. 1969 - 1972, pak
9	Dossier K; Financiering grondaankopen en eigendomsrechten landbouwemigranten. 1969 - 1972, omslag
10	Dossier C; Maandrapporten van de landbouwconsulent A. van der

Schaaf. 1971 - 1972, omslag

11 Dossier D; Olivier van Noortmedaille voor C.J.J. Hogenboom. 1971 -1972, omslag

12 Dossier H; ABC-kolonies; Algemeen. 1971 - 1972, omslag

13 Dossier I; Holambra's; Algemeen. 1972, omslag

14 Dossier L; ICEM-school in Castrolanda. 1972, omslag

15 Dossier M; Nederlandse stagiaires in landbouwnederzettingen in Brazilië. 1972, omslag

16 Dossier; Maandverantwoordingen inzake uitgaven ten behoeve van het Ministerie van Sociale Zaken. 1972, omslag

17 Dossier N; Nederlandse nederzettingen in Rio Grande do Sul; Algemeen. 1972, omslag

18 Dossier O; Emigranten in Santa Catarina; Algemeen. 1972, omslag

19 Dossier P; Immigratieprocedure Brazilië. 1972, omslag

20 Dossier Q; Stage in Nederland voor jongeren van de Nederlandse landbouwnederzettingen in Brazilië. 1972, omslag

21 Dossier R; ICEM-school Holambra I. 1972, omslag

22 Dossier S: Werkbesprekingen met de landbouwconsulent A. van der Schaaf. 1972, omslag

23 Dossier V; Behandeling van de emigratie in de Tweede Kamer. 1972, omslag

24 Dossier W; Instituto Cristão. 1972, omslag

25 Rapporten van het Bureau Landbouw- en Emigratieattaché te Rio de Janeiro. 1969 – 1972, pak
- Maandactualiteiten
- Enkele kenmerken van de Braziliaanse landbouw
- Braziliaanse import van groentezaden
- De Braziliaanse veevoederindustrie

26 Tweemaandelijkse rapportages van de landbouw- en emigratieattaché te Rio de Janeiro. 1969 – 1973, omslag

27 Emigratie- en landbouwjaarverslagen. 1970 - 1972, omslag

28 Uitgegane stukken van de landbouw- en emigratieattaché. 1972, omslag. Handelingen: 134A (134A): 584.

29-59 Emigrantendossiers van de emigratieattaché. 1943 – 1965, 30 pakken en 1 omslag. Bevat pasfoto's.

29 A. 1951 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2041
- Aa, fam. G. van der

- Aardewijn, fam. J.A.C.
- Aartsen, Prof. dr. ir. J.P. van
- Altorf, C.E.Ch.
- Amting, J.J.
- Andreas, fam. A.K.
- l'Année de Betrancourt, fam. A.L.P.
- Apekrom, P.J.
- Appeljan, A. Ph.
- Arragon, fam. H. van

30 C. 1943 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Cairo, fam. E.C.
- Campfort, W. van
- Camphuynder, fam. R.A.
- Carp, P.
- Carpentier, fam. E.P.
- Cars, fam. F.A.
- Chen, fam. W.S.K.
- Cirkens-van Achterberg, G.
- Claassen, Th.
- Clasener, fam. A.F.
- Clement, I.
- Clement, fam. P.W.G.
- Coelen, O.F.
- Cohen, fam. P.
- Comanne, fam. R.
- Cools, fam. M.A.
- Coppen, fam. E.H.
- Corneille, fam. J.L.W.
- Cortenbach, fam. F.G.
- Costa Santos Dijkstra, B. de
- Court, fam. A.W de la.

31 D - Dol. 1954 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Dahler, fam. R.A.
- Dalen, fam. J. van
- Dam, J.Th.G.
- Damwijk, W.
- Deenik, fam. A.S.
- Dekens, fam. R.A.
- Dekker, J.
- Delft, fam. J. van
- Dennert, fam. O.G.
- Derksema, L.W.M.
- Derksen, fam. Th.F.R.
- Diemer, P.G.
- Diepgrond, fam. E.
- Dimmers, fam. J.L.
- Disseldorp, fam. J.A.
- Dobschütz, G.R.
- Döderlein de Win, fam. K.J.
- Doelitzsch, fam. R.F
- Does, C. van der
- Dolle, C.Th.W.
- Dolleman, fam. J.
- Dolmans, E.C.

32 Dijkh - Enk. 1952 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2041
- Dijkhuizen, fam. A.R. van
- Dijkstra, fam. D.L.J.
- Dijkstra, fam. J.F.
- Dijkstra, W.
- Dijl, G.J. van
- Egdom, fam. G.M. van
- Egelman, fam. N.H.
- Ehrencron, fam. H.C.F.
- Ehrhardt, J.E.G.E.
- Ek, fam. A.L. van
- Elmont, fam. J.
- Els, Th.J.F. van der
- Elzen, A.M.C. den
- Endert, W.E.
- Engel, B.W.G.
- Engelken, F.H.
- Engels, P.J.J.
- Enkelaar, fam. T.J.
- Erdmann, fam. E.G.O.
- Enkelstroth, Th.

33 Don - Dijk. 1954 - 1963, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2039
- Donk jr., J. van
- Doorn, fam. L.E.A. van
- Doornik, fam. M.
- Douven, fam. J.A.M.
- Dozy, fam. A.R.
- Doyer, fam. E.H.
- Driebeek
- Drogt, fam. J.V.
- Duin, J. van
- Duller, F.A.J.
- Dupont, F.E.H.
- Dupont, fam. O.G.
- Dusseljee, J.
- Duuren, fam. F.A.
- Duursma, fam. S.J.
- Duykeren, L. van
- Duijkers, fam. G.J.K.
- Dijck, fam. E. van
- Dijk, A.E.W. van.

34 Ens - Eijz. 1953 - 1964, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
- Ensbergen, fam. P. van
- Enser, fam. R.A.
- Enters, fam. C.
- Enting, W.M. den
- Erdmann, fam. G.A.
- Erochewitch, T.
- Es, E.A. van
- Essen, fam. R.H. van
- Evens, M.

- Evers, P.
- Eysbroek, J.A.
- Eijzendoorn, J.

35 F. 1952 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2041
- Falkenberg, R.E.A.Th. de
- Feith
- Felix, fam. J.P.
- Ferrol, J.L.
- Ferwerda, J.J.
- Fetter, ir. H.
- Flem, V.G.
- Fleur, fam. M.G.
- Florentius, fam. W.A.
- Flu, I.A.
- Folker, fam. J.
- Fontaine, F.A. la
- Fontijn, K.
- Fontijne, fam. E.
- Fortuin, A.W.J.
- Frank, Ch.E.
- Frank, L.
- Frankema, fam. H.M.A.
- Franken, geb. Krammer, C.
- Frenay, fam. G.H.
- Frederiksz, fam. J.I.

36 G - Go. 1953 - 1964, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
- Galen, P. de
- Garthoff, A.L.
- Gaspersz, B.
- Gaster, ir. A.A.H.
- Geel, A.J. van
- Geelhuizen, fam. A.
- Geene, fam. G.W.J.
- Geervliet, fam. C.
- Gelder, M. de
- Geldtmeijer, E.A.
- Gelpke, fam. L.B.
- Genderen, fam. A.J. van
- Gentil, ir. A.J.
- Gerritsen, fam. M.
- Giesen, fam. J.B.H.
- Glaser, fam. G.W.
- Gimpel, J.C.
- Goller, W.
- Gomes, A.V.

37 Gra - Groo. 1955 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2041
- Graaf, fam. C.J. de
- Giessen, fam. P.A.
- Graaf, D.W. de
- Graaf, T. de
- Grabner, W.G.H.

- Graça, A.S. da
- Graft, C.M.
- Gravenhorst, fam. P.C
- Greeven, H.B.M.
- Grinten, M. van der
- Groen, J.
- Groen, fam. N.P.
- Groen, fam. R.
- Groenveld, A.
- Groenveld, fam. J.J.
- Groenveld, fam. M.
- Groot, fam. B.
- Groot-van Beekhuizen, J.
- Groot Wassink, fam. A.
- Grooters, G.J.

38 Gros - Jag. 1953 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Grose, fam. S.J.
- Groskamp, W.R.
- Grümbkow-Westphal, A.W.J. von
- Gubitz, G.W.
- Hagens, E.R.
- Iersel, P. van
- Iking, O.
- Imandt, G.
- Ineke, fam. R.
- Intveld, E.
- Israel, E.J.
- Jacobs, G.
- Jacobs, fam. G.
- Jacobsz, G.R.
- Jager, fam. J.M. de
- Jägers, W.
- Jagher, E.F.E. de.

39 Jamin - Jeu. 1953 - 1963, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2039
- Jamin, fam. P.F.
- Jans, fam. H.J.
- Jansen, fam. A.A.
- Jansen, F.
- Jansen, fam. J.M.
- Jansen, fam. L.C.Th.
- Jansen, L.F.T.
- Jansen, L.J.
- Jansen, M.
- Jansen, fam. P.J.F.
- Jansen, fam. P.J.J.
- Jansen, fam. R.
- Jaquet, A.
- Jellema, fam. B.
- Jelsma, fam. S.
- Jenner, J.C.
- Jense, fam. J.G.
- Jeu, J. de.

40 Jo - Kar. 1953 - 1964, pak

Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
- Jong, R.P.B. de
- Jongboer, fam. H.W.J.
- Jonge, fam. A.H. de
- Jonge, fam. H. de
- Jonge, J.K.J. de
- Jonge, N.J. de
- Jongh, Ch.E.F. de
- Jongh, P. de
- Jongsma, L.
- Jonker, fam. C.
- Jonkers, ir. C.O.
- Jonkman, P.D.
- Jorgensen, fam. J.
- Joseph, fam. A.V.
- Kam, fam. J.C. van der
- Kamp, H.J.
- Kampen, fam. C.J. van
- Kan, fam. A.M. de
- Kanis, fam. W.
- Kars, fam. F.A.

41 Kas - Klav. 1953 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Kasper, fam. W.
- Kater, E.C.
- Keesmaat, fam. J.Ch.
- Keasberry, J.E.
- Kelch, A.G.
- Kelder, J.H.
- Kemmink, H.A.
- Kepel, fam. G.H.
- Kervers, fam. H.F.J.
- Keurst, L.P. ter
- Keijser, H.
- Keyzer, fam. G.A.M.J.
- Knieboom, H.
- Kieft, fam. D.R. van der
- Kinsbergen, S.R.
- Kirchstein, fam. M.
- Kist, ir. J.M.
- Klaveren, fam. G.A. van.

42 Kle - Köh. 1951 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Klein, W.C.
- Klein Lebbink, L.
- Kleinschmidt, fam. P.J.H.
- Klems, fam. B.J.
- Klerkx, fam. J.H.
- Klerkx, fam. W.J.
- Kleijburg-Leunis, fam. M.C.
- Kleynjan, fam. G.D.
- Klinkert, E.
- Kloen, fam. H.
- Kloër, E.A.
- Klück, H.

- Knip, fam. W.
- Knip sr., W.
- Koch, fam. B.
- Koch, G.H.
- Koekoek, fam. L.G.J.
- Koenen, A.M.
- Koers, T.
- Kohl, fam. J.H.
- Köhler, fam O.H.

43 Kok - Kra. 1953 - 1964, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
- Kok, fam. A.
- Kok, H.R.
- Kokke, fam. C.J.G.
- Kokke, fam. P.
- Kolck, E.W.M.
- Kolster, fam. E.
- Konings, fam. M.
- Kool, fam. M.
- Koomen, ir. J.
- Koopman, fam. J.
- Koopman, fam.
- Korbee, fam. M.
- Korff, M.E.
- Körnmann, fam. A.F.
- Korver, fam. W.O.E.
- Kösters, fam. C.W.M.
- Kötter, B.G.
- Lodeweges, J.
- Kovács, fam. F.
- Kovács, fam. K.
- Kraan, fam. A.C.
- Kraan, fam. S.
- Kramer, J.C.

44 Kreu - La. 1954 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Kreuger, fam. C.
- Krieken, C.P. van
- Krol, G.J.
- Krijsman, fam. Chas.
- Krzyzanowski
- Kuhne, L.A.J.
- Kusmus, fam. J.L.N.
- Kwantes, P.
- Laagewaard, W.
- Laak, A.J. van der
- Laaper, F.B.
- Laaper, J.M.
- Laar, fam. J.H.A. van der
- Ladage, fam. J.M.
- Lammerts van Bueren, fam. E.
- Landstra, H.W.M.
- Lange, M. de
- Langeraar, G.A.
- Langerak, H.P.
- Lanting, J.J.H.

- Lap, fam. M.
- Lastdrager, G.

45 Le - Lou. 1953 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2041
- Ledeboer, F.A.
- Leeflang, fam. W.A.W.
- Leening, fam. G.
- Leermakers, fam. A. Th.
- Leeuw, W.C.J. de
- Leeuwen, P.F.F. van
- Lehnert, fam. J.
- Lely, fam. H.K.F. de
- Ley, fam. J.C.S. van der
- Leyendeckers, J.L.
- Leyendekker, F.
- Lier, fam. J.P.H.E. van
- Lim, fam. F.L.
- Linde, W.H. van der
- Lindemans, C.H.
- Linden, J.P. van der
- Linders, J.W.
- Lion, fam. A.P.J.
- Lit, fam. Th.
- Lolkus, fam. M.
- Loo, fam. D.R.
- Looman, fam. J.W.
- Los, fam. D.
- Loupias, fam. W.E.

46 Lu - Meijd. 1953 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Lubberding, fam. H.H.J.
- Luber, Y.A.J.
- Maas, H.A.
- Maas, J.
- Made, fam. W.M.A.
- Magermans, fam. J.J.
- Mahler, fam. L.Ch.
- Makkink, fam. Ch.
- Mans, fam. A.
- Mansvelt Beck, fam. F.W.J.
- Marcks, R.
- Martens, fam. B.
- Martherus, fam. S.A.
- Matthijs, fam. E.L.
- McKee, fam. N.
- Meegen, fam. van
- Meer, C.H. van der
- Meer, fam. E.S.L ter
- Meerburg, A.
- Megens, L.J.E.
- Meininger, B.
- Mels-van der Zelst, W.
- Mercuur, fam. F.E.
- Merghart, W.
- Meuleman, fam. H.A.
- Meulen, J. van der

- Meulen, W.M. van der
- Meijden, fam. Th.J.

47 Meije - Mu. 1953 - 1959, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2035
- Meijer, fam. A,
- Meijer, fam. H.A.
- Meijer, J.L.
- Meijer, fam. M.H.
- Meijer, fam. P.H.
- Meijer, W.H.
- Middleton, fam. H.
- Mingers, H.
- Moel, H.J. de
- Molenkamp, fam. N.C.
- Monsauret, fam. G.J.
- Moolenburgh, J.C.J.
- Moonen, fam. J.A.A.
- Moor, fam. E.E. de
- Morée, J.J.
- Morel, W.A.
- Morren, fam. J.G.
- Most, J.E. van der
- Moulin, W.E. de
- Mourik Broekman, W.H. van
- Mozes, fam. J.
- Mulder, fam. H.H.
- Müller, H.
- Müller, J.A.
- Muller, L.M.J.
- Munnich, C.
- Munster, fam. P.Ch.
- Musch, fam. M.L.C.

48 N - On. 1953 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Nagel, A.J. van der
- Nagel, L.B.
- Nahon, A.
- Nanlohy, fam. P.W.
- Neervoort, J.F.R.
- Nendissa, fam. C.D.
- Neuzen, fam. H. ter
- Neuzen, H.J. ter
- Neve, G.L.
- Nierop, A.A.M.
- Nieuwenhuyzen, K.
- Nijland, fam. Th.
- Nolet, A.
- Novatus, M.
- Nus, H.F.J.V.
- Nuijten, A.J.P.
- Nijs, F.F. de
- Obelink, fam. A.
- Ong Bing Tjay
- Ommen, A.M. van
- Onselen, fam. J.N.

49 Oo - Perso. 1953 - 1962, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2038
- Oomes, fam. J.P.A.
- Oord, S.M. van der
- Oortman Geerlings, O.Ch.
- Oostburg, P.J.
- Oostrum, H. van
- Orth, A.L.C.
- Oswald, H.J.
- Otten, fam. J.
- Ottenhof, M.
- Ouborg, J.J.
- Oussoren, fam. H.
- Out, Ch.P.M.
- Ouwendijk, H.
- Oijen, fam. G. van
- Pagazzi-Fantini, D.
- Palm, fam. A.V.W.
- Palm, G.M.P.
- Palmen, M.J.L.G.
- Pas, A.M.F. van der
- Patist, J.A.C.
- Pattynama, F.A.
- Paulus, fam. L.
- Paulus, fam. M.
- Pauw, H.E.
- Peelen, J.E.E.
- Peeters, L.
- Pereira, A.
- Persoon, fam. J.L.J.

50 Persij - Preh. 1951 - 1964, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
- Persijn, fam. M.E.
- Peshkova, M.
- Peters, E.
- Peters, L.J.H.
- Petersen, F.A.J.
- Pieter, G.R.
- Pieksma, fam. B.
- Plantema, fam. M.
- Plaatzer van den Hull, H.W.
- Plagge, C.J.M.
- Pleiter, P.
- Ploeg, fam. A.J.
- Ploos-Neys, G.E.
- Plugge, D.C.
- Polack, L.
- Pols, fam. C.
- Ponse, J.
- Portier, Ph.R.Ch.
- Postema, fam. W.
- Posthumus, K.
- Prehm, H. van.

51 Pres - Reus. 1953 - 1963, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2039

- Presser, fam. W.
- Prins, C.
- Prins, Th.J.
- Prud'homme de Lodder, fam. E.V.L.
- Prud'homme de Lodder, M.H.
- Putten, W. van der
- Pijl, J.A.M. van der
- Quak, F.L. de
- Raalten, H.J. van
- Rademaker Merion, H.S.
- Ramaer, J.W.
- Rappard, A.J.
- Rappard, C.D. van
- Rattink, J.J.
- Ravaletta, fam.
- Ravenzwaaij, B. van
- Reede, J.J. de
- Reeders, fam. W.A.
- Reindel, H.P.
- Reinders, R.J.
- Reintjes, Ph.
- Rele-Nefkens, B.M.Th. ter
- Remst, fam. H.S.
- Reus, J.M.

52 Reus - Ru. 1953 - 1964, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
- Reus, fam. J.R.
- Reynaert, E.E.
- Riel, J.M.S. van
- Riemsdijk, J. van
- Riet, fam. W.N. van
- Riet, R. van der
- Robinson, fam. J.D.
- Roggeveen, L.J.
- Römer, E.H.M.
- Römer, F.E.
- Römer, H.L.
- Rommen, D.J.
- Ronkes Agerbeek, N.H.
- Rooden, J. de
- Roon, J.A. van
- Roos, W.
- Roos, fam. P.A.M. de
- Rooy, J.L. de
- Rooymans, A.A.
- Rotting, M.
- Roqué, fam. C.E.
- Ruhe, fam. J.
- Ruiter, fam. H.J.J.
- Ruiter, fam. S.
- Ruiter, H.J. de
- Rulkens, J.A.
- Rus, C.W.
- Ruyter, A.J. de.

53 Rij - Schouten. 1953 - 1963, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2039

- Rijken, J.C.M.
- Rijks, Th.
- Rijksen, fam. A.
- Rypkema, S.M.
- Saedt, C.
- Sandberg, A.
- Sanderink, J.G.
- Santen, C.M.P. van
- Santen, fam. S.F. van
- Schalling, G.
- Scharff, fam. P.
- Scheepens, H.
- Schellaars, W.
- Scheller, G.F.A.
- Scheltema, J.H.
- Schepdael, fam. Ch.P.J.F
- Schilderink, fam. J.J.
- Schilling, A.
- Schmidt, fam. L.P.
- Schneider, C.A.K.
- Scholle, fam. W.H.G.
- Scholten, H.J.
- Scholten, J.
- Schoonneveldt, J.C. van
- Schout, fam. H.
- Schouten, A.

54 Schouten - Schuil. 1955 - 1964, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2040
- Schouten, J.M. & Zn (NV Handelsmaatschappij)
- Schraverus, fam. E.
- Schreiber, fam. J.F.
- Schrooijen, E.M.J.
- Schreuder, fam. R.E.
- Schrover, L.P.
- Schrijver, H.
- Schuil, G.J.

55 Schuiten - Sjollema. 1949 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2041
- Schuiten, J.J.E.
- Schüller, E.D.O.
- Schulz
- Schuringa
- Schuur, Z.E.
- Schuwer, F.L.
- Schwaanhuyser, J.A.
- Schwan, J.
- Sebek, fam. H.E.
- Sebök, L.
- Selder, P.L.
- Sens, fam. F.E.
- Severien, fam. F.A.
- Siebring, fam. H
- Sighem, H. van
- Sigtermans, fam. A.A.J.
- Sikkema, fam. K.
- Simonis-Kolk, M.

- Sjollema, P.C.

56 Slagmolen - Smits. 1951 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2041
- Slagmolen, fam. Ch.F.
- Slobbe, L.W. van
- Slooten, fam. H.H. van
- Slooten, O.H. van
- Sluis, C. van der
- Sluis, J. van der
- Sluiter, W.
- Smaal, H.W.
- Sman-Immink, J.G. van der
- Smeets, R.M.
- Smilde, K.W.
- Smit, A.F.J.
- Smit, E.A.
- Smit, fam. D.N.
- Smit, J.B.
- Smit, fam. J.C.
- Smit, J.U.
- Smit, W.
- Smith, C.F.
- Smith, fam. C.F.
- Smith, fam. R.
- Smith, T.
- Smits, fam. B.M.J.
- Smits, fam. F.X.

57 Snaas - Spijkman. 1954 - 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2037
- Snaas, fam. D.J.
- Snel, fam. F.E.D.
- Snellenberg, fam. W.
- Soek, fam. H.J.
- Soels, K.
- Soffers, C.A.A.
- Sibeyn, fam. J.
- Soyer, C.C.J.
- Spann, W.A.H.
- Speekenbrink, A.
- Speelmans, fam. J.
- Spek, fam. J.F. van der
- Spiers, A.G.J.
- Spits Warnars, fam. J.L.
- Sprew, fam. R.W. van
- Spijker-Liet, J.B.
- Spijkers, fam. J.A.M.
- Spijkman, fam. H.

58 Sta - Straats. 1954 - 1962, pak
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2038
- Staargaard-van Oostrom Meyjes, G.M.
- Stam, F.
- Steevensz, fam. B.A.
- Steenhoven, W. van der
- Stoubendorff, A. de

- Stadt, H.E. van der
- Staas, J.
- Stege, fam. W.C.
- Stegeman, fam. R.
- Steneker, C.M.
- Stenssen, W.M.
- Stephan
- Sterkenburg, T.G.
- Steur, F.P. van der
- Stoetzer, L.
- Stolk, D.N.
- Stom, fam. C.E.H.
- Stout, T.A.
- Stouthamer, P.
- Straatman, R.
- Straats, fam. J.

59 Straatsma - Waldt. 1954 - 1962, omslag
Handelingen: 134A (134A): 584.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2038
- Straatsma, P.A.
- Strang, fam. F.C.
- Strien, J. van
- Stroek, C.J.
- Stuger, fam. R.M.
- Stuttjer, I.A.
- Voortman, J.M.
- Waldt, F.A.

60 Onderzoek van de gezamenlijke besturen van de Coöperaties Batavo, Castrolanda en Arapotí naar eventuele centralisatie van de in- en verkoop en/of verwerking van produkten. 1962 – 1964, pak.
Handelingen: 134A (134A): 584.

61 Controlewerkzaamheden op de Holambra II verstrekte leningen in het kader van de Rijkskredietgarantieregeling voor emigranten. 1968 – 1972, pak. Handelingen: 134A (134A): 584.

62 Dossiers van ir. A. van der Schaaf, landbouwconsulent te Curitiba, inzake kredietverlening aan Nederlandse emigranten in Brazilië. 1969 – 1970, pak.
Openbaarheid beperkt tot 1 januari 2049

63 Plan tot uitbreiding van het ICEM-Training Centre for Dairy Farmers te Castrolanda, met bijlagen. 1970 - 1971, omslag. Bevat foto's. Handelingen: 134A (134A): 584.

Naam archiefblok	**Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid: Nederlandse Emigratie Dienst**
toegangsnummer	**2.15.72**
Omvang	**11.7 meter; 422 inventarisnummers**
Periode	**1916 - 1993 merendeel (1952) 1916 - 1993**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A) [betreft inv.nrs. 114, 172, 373 en 377]**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief bevat stukken over de oprichting van de organisatie en de financiën. Verder zijn er stukken m.b.t. de voorlichting (het maandblad Elders); beleid (toepassing en wijziging van de Emigratie Bijslagregeling); onderzoek en documentatie (bv. wet- en regelgeving, knipselkranten), publiciteit en voorlichting (oa. voorlichtingsbijeenkomsten); scholing; financiën (bemiddeling in schulden, bijdrage in kosten); aanmelding en bemiddeling; speciale programma's; organisatie en kosten van vervoer; vertreklijsten en vertrekstaten; opvang; repatriëring. Verder zijn er op al deze terreinen tevens stukken per land.
11-13	Emigratie kroniek. 1957 - 1963
14-32	Elders. 1964 - 1989
60-66	Knipselkranten, uitgegeven door het Bureau Documentatie van de Nederlandse Emigratiedienst. 1963 – 1973, 7 pakken. Handelingen: 134A (134A): 591.
123	Overige soorten van emigranten. 1953 - 1973, omslag. - Studenten o.a. Brazilië - Emigratie van vrouwen - Emigratie van ouders Handelingen: 134A (134A): 588.
124-125	Emigratie van vrouwen en meisjes. 1954 – 1965, 1 pak en 1 omslag
124	O.a. Brazilië. 1954 - 1961, omslag Handelingen: 134A (134A): 591.
140-146	Vertreklijsten van emigranten naar diverse landen. 1955 – 1982, 7 pakken In de rubriek emigratie en remigratie naar de verschillende landen zijn vertreklijsten opgenomen van: Australië, Brazilië, Canada, Nieuw-Zeeland, Verenigde Staten van Amerika en Zuid-Afrika.
140	1955 - 1957, pak Handelingen: 134A (134A): 588.
141	1958 - 1959, pak Handelingen: 134A (134A): 588.
142	1960 - 1963, pak

Handelingen: 134A (134A): 588.

143 1964 - 1966, pak
Handelingen: 134A (134A): 588.

144 1967 - 1969, pak
Handelingen: 134A (134A): 588.

145 1970 - 1973, pak
Handelingen: 134A (134A): 588.

146 1974 - 1982, pak
Handelingen: 134A (134A): 588.

150-161 Maandoverzichten met vermelding van aangemelde en vertrokken personen naar het land van bestemming, alsmede de herkomst per provincie. 1956 - 1974 12 pakken
Handelingen: 134A (134A): 591.

150 1956, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

151 1957, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

152 1958, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

153 1959, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

154 1960, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

155 1961, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

156 1962 - 1963, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

157 1964 - 1965, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

158 1966 - 1967, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

159 1968 - 1969, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

160 1970 - 1971, pak
Handelingen: 134A (134A): 591.

161 1972 - 1974, pak. Handelingen: 134A (134A): 591.

178 Aankomst en opvang van emigranten. 1968 - 1971, omslag. Aankomst van emigranten op feestdagen in Brazilië Handelingen: 134A (134A): 591.

179-180	Repatriëring. 1953 – 1973, 2 pakken
180	Alfabetisch per land. 1957 - 1963, pak o.a. Brazilië. Oude code: -8.221.4. Handelingen: 134A (134A): 591.
247	Immigratiebeleid Brazilië. 1965 - 1973, omslag. Handelingen: 134A (134A): 591.
248	Journalistenreizen naar Brazilië. 1959 - 1964, omslag. Handelingen: 134A (134A): 579.
249	Verslagen van oriëntatiereizen naar Brazilië. 1964 - 1965, omslag. Oude code: -2.221.3. Handelingen: 134A (134A): 579.
250	Oriëntatiereizen naar Brazilië. 1970 - 1971, omslag. Oude code: -2.221.3. Handelingen: 134A (134A): 579.
251-259	Voorlichtingsmateriaal inzake emigratie naar Brazilië. 1983 – 1990, 9 delen. Handelingen: 134A (134A): 579.
251	Verslag van een oriëntatiereis naar Brazilië door S.C. Waterdrinker. 1983, deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.
252	Met het oog op Brazilië door W. Muilwijk. 1986, deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.
253	Brazilië als emigratieland voor Nederlandse landbouwers door emigratieconsulent drs. F.P.M. Buysse; uitgave van de Maatschappelijke Emigratie Organisaties en het Bureau van het Emigratiebestuur. 1987, deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.
254	Reisgids Brazilië; uitgave van de Directie voor de Migratie. 1987, deel. Samenvattend overzicht van de procedure, de reis, de bagage, het vertrek en de aankomst. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.
255	Op weg met de Nederlandse landbouwvestigingen in Brazilië; Verslag van een werkbezoek van emigratieconsulent drs. F.P.M. Buysse. 1988, deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.
256	Nederlandse landbouwers in Brazilië; Perspectieven in een toonaangevende landbouwnatie, door emigratieconsulent drs. F.P.M. Buysse; uitgave van het Bureau van het Emigratiebestuur.

1989, deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.

257 Kansen voor Nederlandse landbouwers een nieuw bestaan in Brazilië op te bouwen; resultaten van een werkbezoek aan Brazilië van drs. C. Hulsman. 1990, deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.

258 Nederlandse emigranten in Brazilië; actuele onderwerpen; uitgave door de Stichting IVIO. 1990, deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.

259 "Toen wij uit Nederland vertrokken"; Ervaringen van Nederlandse emigranten op kolonies in Brazilië door Nelly de Rijk-Zaat. z.d., deel. Oude code: geen. Handelingen: 134A (134A): 579.

260 Schema-emigranten naar Brazilië (UWS). 1952 - 1965, omslag

261 Landsettlement Scheme in Brazilië met betrekking tot de vestiging van emigranten (o.a. N-I). 1953, omslag. Handelingen: 134A (134A): 579.

262 Vervoer van emigranten en hun bagage door de lucht naar Brazilië (UWS). 1953 - 1966, omslag. Handelingen: 134A (134A): 588.

263 Vervoer van bagage van emigranten naar Brazilië (UWS). 1954 – 1966, pak. Handelingen: 134A (134A): 591.

264 Vervoer van emigranten en hun bagage per boot naar Brazilië. 1955 - 1965, omslag. Handelingen: 134A (134A): 588.

265-270 Vertreklijsten van emigranten naar Brazilië. 1955 – 1982, 4 pakken en 2 omslagen

265 1955 - 1959, omslag. Handelingen: 134A (134A): 588.

266 1960 - 1964, pak. Handelingen: 134A (134A): 588.

267 1965 - 1971, pak. Handelingen: 134A (134A): 588.

268 1974 - 1976, pak Handelingen: 134A (134A): 588.

269 1977 - 1980, pak Handelingen: 134A (134A): 588.

270	1981 - 1982, omslag. Handelingen: 134A (134A): 588.
271	Huisvesting van emigranten in Brazilië. 1966, omslag. Handelingen: 134A (134A): 591.

Naam archiefblok	**Stichting Nederlands Emigratiefonds**
toegangsnummer	**2.19.158**
Omvang	**Omvang: 2,6 meter; 76 inventarisnummers**
Periode	**Periode: 1954 - 2001**
Beperkingen	**De rechtstitel is (nog) onbekend**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief bevat de neerslag van de Stichting Nederlands Emigratiefonds dat op aanvraag steun verleende aan Nederlandse emigranten in hun nieuwe vaderland. Deze steun betrof vooral instandhouding van de Nederlandse identiteit

44	Diavoorstellingen over Nederlandse onderwerpen in Brazilië. 1961 - 1969.
68	Hoe en waar boeren de Nederlanders in Brazilië?, voorlichtingsbrochure van het Bureau van het Emigratiebestuur. 1980
42	Dossiers inzake een door emigranten aangekochte boerderij in Saskatchewan (Canada) en een fotoalbum van een villawijk van Sinclair S.C., in Saõ Paulo

1.3 Nog over te dragen overheidsarchieven aan het Nationaal Archief

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: het gezantschap / de ambassade te Brazilië (Rio de Janeiro)**
toegangsnummer	**NOG NIET BESCHIKBAAR**
Omvang	**3,70 meter**
Periode	**1908 - 1954 (1955)**
Beperkingen	
Plaatsingslijst	**NOG NIET BESCHIKBAAR**
Tekst	Het archief van de diplomatieke vertegenwoordiging te Rio de Janeiro over de jaren 1908-1954 werd in gedeelten overgebracht naar het Ministerie van Buitenlandse Zaken. In 1950 werden de stukken uit 1908 - 1939 overgebracht, in 1963 de stukken uit de periode 1940 - 1945, en in 1967 de stukken uit de periode 1945 - 1954. Het archief over de jaren 1908 - 1954 had een omvang van 81 dozen (9 meter). Tijdens de inventarisatie zijn 47 dozen (5,3 meter) vernietigd. De vernietiging is geschied volgens de vernietigingslijst 1960 van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het archief sluit aan op het archief van het gezantschap te Brazilië (Legatie Brazilië, ter inzage op het Nationaal Archief, toegangsnummer; 2.05.10.03) over de periode 1826-1833. Het archief wacht nu op overdracht naar het Nationaal Archief. Het archief bevat o.a. stukken betreffende - de Nederlandse consulaten in Brazilië (1919-1945) - de repatriëring van armlastige Nederlandse kolonisten naar Nederland alsmede hun situatie in Brazilië (1908-1912) - nalatenschappen van Nederlanders (1924-1930) - de Nederlandse Vereniging in Rio de Janeiro (1942-1944) - de viering van het 3e eeuwfeest van de verdrijving der Hollanders uit Brazilië (1943-1945) - de emigratie attaché dr. ir. H. Meijer (1947-1952) - het bezoek van Prins Bernard aan Brazilië (1949-1951) - de registratie van Nederlanders woonachtig in Brazilië (1952-1954) - emigratie en landbouwkolonies (1951-1955).

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Consulaat-Generaal te São Paulo (Brazilië)**
toegangsnummer	**NOG NIET BESCHIKBAAR**
Omvang	**0,50 meter**
Periode	**1925 - 1954**
Beperkingen	
Plaatsingslijst	**NOG NIET BESCHIKBAAR**
Tekst	Het archief van de consulaire vertegenwoordiging te Sao Paulo over de jaren 1925 - 1954 werd in 1967 overgebracht naar het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het archief over de jaren 1925 - 1954 had een omvang van 9 dozen (1 meter). Tijdens de inventarisatie zijn 5 dozen (0,5 meter) vernietigd volgens de vernietigingslijst van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Het archief wacht nu op overdracht naar het Nationaal Archief. Het archief bevat o.a. stukken betreffende de Nederlandse deelname aan de Internationale Jaarbeurs te Sao Paulo (1953 - 1954) en stukken betreffende Nederlandse boeren in Brazilië (1953 - 1954).

1.4 Overheidsarchieven in het Nationaal Archief Nederlands-Indïe 1949 - 1970

De overheidsarchieven die betrekking hebben op de groepsmigratie vanuit Nederlands-Indie naar Brazilië zijn hier samengebracht. Tevens is er aan het einde van dit overzicht een lijst opgenomen met de vermeldingen van inventarisnummers op andere plaatsen die van belang zijn voor dit onderwerp. Zie ook de thematische beschrijving in Deel II.

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Bandung (Indonesië), 1951 - 1957**
toegangsnummer	**2.05.61.03**
Omvang	**11 meter; 607 inventarisnummers**
Periode	**1951 - 1957**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van het Nederlands Commissariaat te Bandung (Indonesië) bevat één inventarisnummer dat handelt over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië.
463	Emigratie, Brazilië 1952 - 1956. Oude code: 65. Stukken betreffende richtlijnen inzake het verlenen van bemiddeling bij emigratie van Indonesië naar Brazilië; mogelijkheden voor emigranten; individuele gevallen bij wijze van voorbeeld bewaard.

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Makassar (Indonesië), (1947) 1950 - 1957**
toegangsnummer	**2.05.61.04**
Omvang	**4.5 meter; 219 inventarisnummers**
Periode	**1947 - 1957**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van het Nederlands Commissariaat te Makassar (Indonesië) bevat één inventarisnummer dat handelt over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië.

150	Emigratie naar Brazilië. 1952 - 1956. Stukken betreffende voorschriften inzake emigratie naar en richtlijnen inzake het verlenen van bemiddeling bij emigratie naar Brazilië; het verstrekken van informatie inzake toekomstperspectieven van aspirant-emigranten; het verlenen van bemiddeling bij de emigratie van H.Corné, alsmede een talencursus Portugees-Nederlands.

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Palembang (Indonesië), 1950 - 1957**
toegangsnummer	**2.05.61.06**
Omvang	**3.3 meter; 182 inventarisnummers**
Periode	**1950 - 1957**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van het Nederlands Commissariaat te Palembang (Indonesië) bevat één inventarisnummer dat handelt over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië.

145 65	Emigratie Brazilië, voorschriften, richtlijnen en informatie. 1952 - 1956; stukken betreffende voorschriften inzake emigratie naar en richtlijnen inzake het verlenen van bemiddeling bij emigratie naar Brazilië; het verstrekken van informatie inzake de toekomstperspectieven van aspirant-emigranten.

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Semarang (Indonesië), 1950 - 1957**
toegangsnummer	**2.05.61.07**
Omvang	**3.5 meter; 178 inventarisnummers**
Periode	**1950 - 1957**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van het Nederlands Commissariaat te Semarang (Indonesië) bevat twee inventarisnummers die handelen over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië.

84	Stukken betreffende richtlijnen inzake het verlenen van bemiddeling bij emigratie uit Indonesië, betreffende de mogelijkheden tot emigratie naar Brazilië, Argentinië, Venezuela, Peru, Rhodesia, Nyasaland en de Verenigde Staten, alsmede

	betreffende het verloop van de emigratie zelf. 1952 - 1957.
87	Stukken betreffende emigratie naar Brazilië, 1952 - 1956, 1950 - 1957. (*)

Naam archiefblok	**Ministerie van Buitenlandse Zaken: Nederlands Commissariaat te Soerabaja (Indonesië), 1950 - 1957**
toegangsnummer	**2.05.61.08**
Omvang	**6 meter; 431 inventarisnummers**
Periode	**1950 - 1957**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van het Nederlands Commissariaat te Soerabaja (Indonesië) bevat verschillende inventarisnummers die handelen over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië, o.a. dossiers van personen.
1675	Stukken betreffende de Vertegenwoordiging van het Gouvernement van Nieuw-Guinea te Djakarta, Emigratiemogelijkheden voor Indische Nederlanders naar Brazilië, Argentinië, Venezuela en Peru. 1952 - 1953
1700-1713	Stukken betreffende de bemiddeling bij emigratie-aanvragen. 1950 - 1957.
1700	Brazilië, Burgemeestre, R.H.A., 1954 - 1955
1701	Idem, Claus, F.A., 1956
1702	Idem, Fruneaux, A.G., 1956
1703	Idem, Jager, J.M. de, 1954 - 1955
1704	Idem, Kelch, A.G., 1954 - 1955
1705	Idem, Ligten, H. van, 1950 - 1955
1706	Idem, Steurs, V.C., 1955
1707	Idem, Thwan Wan, Loei en Vijsma, J.A.L., 1954 - 1955

1708	Idem, Tilborg, J. van, 1954 - 1956
1709	Idem, Wagenaar, J., 1954 - 1955
1710	Idem, Weise, H.C., 1954 - 1955
1711	Idem, Ziesel, W.T.J., 1954 - 1956
1712	Idem, Zwijsen, A.P.M., 1955
1713	Idem, diverse personen, 1953 - 1956
Naam archiefblok	**Raad voor Sociale Aangelegenheden in Indonesië**
toegangsnummer	**2.27.01.01**
Omvang	**Omvang: 2.2 meter; 132 inventarisnummers**
Periode	**Periode: 1954 - 1958**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (B)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van de Raad voor Sociale Aangelegenheden in Indonesië bevat één inventarisnummer dat handelt over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië.
96	Uitgaande brieven, betreffende emigratie naar Brazilië en Australië. Doorslagen. 1954 augustus 6 - 1955 februari 15

Naam archiefblok	**Centraal Maatschappelijk Werkkantoor in Indonesië, 1954 - 1958**
toegangsnummer	**2.27.01.02**
Omvang	**Omvang: 6.6 meter; 213 inventarisnummers**
Periode	**Periode: 1954 - 1958**
Beperkingen	**Volledig openbaar**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van het Centraal Maatschappelijk Werkkantoor in Indonesië bevat één inventarisnummer dat handelt over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië.
104	Stukken betreffende verzoeken voor emigratie naar Brazilië, met overzichtstaten van aanmeldingen. 1955 februari 1 - 1957 juni 20

Naam archiefblok	**Ministerie van Maatschappelijk Werk**
toegangsnummer	**2.27.02**
Omvang	**Omvang: 52.6 meter; 1246 inventarisnummers**
Periode	**Periode: 1936 - 1965 merendeel (1952) 1936 - 1965 (1970)**
Beperkingen	**Deels openbaar, deels beperkt openbaar (A)**
plaatsingslijst	**Online**
tekst	Het archief van het Ministerie van Maatschappelijk Werkbevat één inventarisnummer dat handelt over de migratie van Nederlanders uit Indonesië naar Brazilië**.**

926	Javanen en Ambonezen naar Brazilië. 1951 – 1955 N.B. Het betreft hier een plan voor de tewerkstelling als rubbertappers in het Amazone gebied.
Naam archiefblok	
toegangsnummer	**2.27.03**
Omvang **Periode** **Beperkingen** **plaatsingslijst**	**Niet (meer) beschikbaar**
tekst	
141-144	Stukken betreffende het verrichten van onderzoek naar de mogelijkheid van vestiging van Ambonezen op Madagscar, de Filippijnen, Nederlands Nieuw-Guinea, Suriname, Madagascar en Brazilië. 1955 - 1963.
144	1958, Brazilië. 1955 - 1963. (*)

Tabel 4. Vermeldingen over de groepsmigratie vanuit Nederlands-Indië naar Brazilië op andere plaatsen in het Nationaal Archief.

archieftoegang	**inventarisnummer**
2.05.117	11934; 11930
2.05.118	12168; 12648
2.10.54	1932; 3559
2.11.55	332-334
2.15.68	1515; 1551; 1563; 1565-1570 (Urban Workers Scheme); 1573; 1575; 2011-2012; 2020-2024; 2061-2066; 2068-2074

1. 5 Andere archiefvormers in het Nationaal Archief

Naam archiefblok	**Voorlopers Nederlandse Emigratie Dienst**
Toegangsnummer	**2.15.30**
Omvang	**3.6 meter; 139 inventarisnummers**
Periode	**1913 - 1953**
Beperkingen	**Volledig openbaar**
Plaatsingslijst	**Online**
Tekst	In de jaren voor de eerste wereldoorlog wilde de Nederlandse regering een oplossing vinden voor de toegenomen werkloosheid. In 1910 werd een staatscommissie ingesteld met als taak zich over dit probleem te buigen. Toen in 1914 de commissie haar eindverslag uitbracht, werd landverhuizing als een van de middelen ter bestrijding van de werkloosheid genoemd. De regering vond het echter niet op haar weg liggen te bemiddelen in emigratieaangelegenheden. Bij het mislukken van de emigratie zou zij immers verantwoordelijk kunnen worden gesteld. Veel liever zag de regering dat de verantwoordelijkheid voor allerlei emigratietaken bij een centrale emigratievereniging kwam te liggen. Een particuliere vereniging verdiende daarbij de voorkeur boven een openbare, want een rijksinstelling zou zich met name in het buitenland veel minder vrij kunnen bewegen. Intussen was op 12 december 1913 de Nederlandse Vereniging Landverhuizing (NVL) opgericht. Het archief van de Nederlandse Vereniging Landverhuizing, en zijn opvolgers de Emigratie Centrale Holland, en de Stichting Landverhuizing Nederland is geordend naar organisatie, onderwerp en correspondent. Het archief bevat o.a. jaarverslagen, notulen, correspondentie, rapporten betreffende emigratielanden, documentatie, oprichtingsverslagen, circulaires, en voorlichtingsmateriaal. De belangrijkste inventarisnummers voor de groepsmigratie naar Brazilië worden hieronder beschreven.
7	NVL Jaarverslagen over 1927 en 1928. 1928 - 1929, 1 omslag. O.a. migratie naar Brazilië.
10	Correspondentie, met de rijksdienst der werkloosheidsverzekering en arbeidsbemiddeling. 1924 - 1931, 1 omslag. O.a. beperkingen immigratie Brazilië 1931.
13	Mededelingen van de NVL, overgenomen uit 'Handelsberichten' 1914 - 1921, met inhoudsopgave. 1915 - 1921, 1 omslag. O.a. lijst met Nederlandse kolonies.
57	Verslagen van J.A.A. Hartland van besprekingen met enige personen te Rio de Janeiro. 1931.

118	Verslag van J.A.A. Hartland van een reis naar Duitsland tot het houden van besprekingen met de St. Raphaëlsverein te Hamburg en de Reichsstelle für das Auswanderungswesen te Berlijn inzake emigratie naar Brazilië. 1934.
119	Verslag van het bezoek van de heer Hubrecht, gezant te Rio de Janeiro, aan het dagelijks bestuur om te berichten over zijn reis naar de Nederlandse kolonie te Carambeí (Carambehy). 1934.
120	Stukken betreffende het ontvangen van en het verstrekken van informatie aan diverse personen en instanties inzake de vestigingsmogelijkheden en kolonisatieprojecten voor Nederlandse emigranten in de staat Paraná. 1935 - 1951.
121	Correspondentie met P.C. van Scherpenberg, SLN-vertegenwoordiger en immigratie-attaché bij het Nederlands Gezantschap te Rio de Janeiro. 1946 - 1948.

Naam archiefblok	**Collectie 293 G.J. Heymeijer [levensjaren 1903 - 1973]**
Toegangsnummer	**2.21.364**
Omvang	**Omvang: 1 meter; 8 inventarisnummers**
Periode	**1946 - 1973**
Beperkingen	**Volledig openbaar**
Plaatsingslijst	**Online**
Tekst	Het archief van Heymeijer documenteert zijn inspanningen om de kolonie Holambra te stichten, zijn periode als eerste directeur en zijn vertrek uit de kolonie nadat er grote moeilijkheden onder zijn bewind ontstaan waren. Ook is er documentatie over het bijwonen van de feestelijk viering van het 25 jarig bestaan van de kolonie in 1973 kort voor zijn overlijden.

1	Brazilië, kolonie Holambra, Fazende Ribeirão. 1946 - 1952 Oprichtingspapieren Emigratiestichting

[7] Ingekomen brieven Nederland. 1949 - 1950

[8] Correspondentie Legatie. 1947 - 1950

[9] Correspondentie naar Nederland. 1949 - 1950

2 [48] Fazenda Ribeirão

[38] Emigratiemogelijkheden andere landen

[43] Correspondentie ter afdoening

[25] Stichting Landverhuizing Nederland

[33] Brieven van Cruysen en Miltenburg

[17] Contracten

[11] Uitgaande brieven [op datum]

[12] Overige Nederlands correspondentie uit Brazilië

[15] Sollicitatiebrieven

[14] Veehouderij

[25] Correspondentie met Stichting Landverhuizing. 1947 - 1948

3 Verloop Nederlands. 1952

[11]"Rits"

Publicatie "Emigratie naar Brazilië" van H. Kokshoorn

Financiën Holambra. 1950 - 1954

"Rits" Diverse stukken

Maandstaten september/oktober 1951

Diverse stukken (o.a. "anti-rapport" van Scherpenberg contra Meyer). 1950 - 1972

Diverse stukken

[49] Diverse stukken

[52/53] Cooperativa Agro-Pecuaria

4 Diverse stukken (o.a. financiering). 1947 - 1952

Diverse stukken (historie kolonie, kaarten)

Compost

"Crisis", conceptbrieven november 1952

Vergadering Brazilië. 1947

Afschriften brieven. 1947 - 1951

"Crisis". 1948 - 1952

[5] "Crisis", Correspondentie Nederland, privé Brasil. 1952

[147] "Van Waveren rapport", rapport van de commissie Ribeirão, ingesteld door ministerie van Sociale Zaken. 1950

5 Opschrift "Rio Grande", bevat echter: diverse stukken

Ingekomen stukken (buiten Fazenda). 1950 - 1955

Diverse publicaties

[32] Correspondentie aan Miltenburg/Cruysen. 1948 - 1949

[128] Correspondentie verblijf Brazilië. 1948

Veehouderij

Rapport van J.S. Biesheuvel. 1950

6 Correspondentie met mgr. Koop en Kardinaal de Jong, 1947 - 1972

Stukken betreffende de kolonie en het ontstaan daarvan

Krantenknipsels/Correspondentie Stapelbroek

Publicaties en documentatie

Verslag liquidatie Commissariaat KNBTB. 1947

Diverse stukken (o.a. statuten Holambra)

7 Verslagen bestuursvergaderingen. 1951 - 1952

"Intriges en geroddel". 1948

"Mgr. Koop" [bisschop van Lins]

[3] Opschrift "Brieven aan Scherpenberg", bevat echter Rapport over de voorgeschiedenis van de Nederlandse boeren emigratie

naar Brazilië/Holambra. 1948 - 1973

[3] Verslagen, statuten, Fazenda Ribeirão, Monte d'Este

[112] Mededelingenblad. 1950 - 1952

Diverse stukken. 1946 - 1973

8 Documentatie Kaartmateriaal

1.6 Afbeeldingen

In de beeldbank van het Nationaal Archief kunnen enige afbeeldingen gevonden worden over de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië vooral via de trefwoorden Holambra; emigratie Brazilië etc. Er zijn geen aparte plaatsingslijsten voor dit thema.

http://www.gahetna.nl/collectie/afbeeldingen/fotocollectie

2 Archieven in de Regionale Historische Centra

De Regionale Historische Centra (RHC) zijn in het moderne Nederlandse Archiefbestel de opvolgers van de eerdere Provinciale Rijksarchieven. De RHC's (voormalige rijksarchieven in de provincie) beheren de archieven van:
- de rijksdiensten in de provincie (bijvoorbeeld: Rijkswaterstaat directie Overijssel, de arrondissementsrechtbank te Breda of Het Kadaster van Utrecht);
- van de in artikel 41 van de Archiefwet genoemde openbare organen, als de functies daarvan zich ten minste niet over heel Nederland uitstrekken;
- de archiefbescheiden van de provincie

De groepsmigratie was slechts een klein onderdeel van de veel grotere migratie van landverhuizers vóór 1936 en die van emigranten naar Verenigde Staten, Canada, Australie en Zuid-Afrika na de oorlog. De archiefblokken met informatie over landverhuizers in de RHC's zijn slechts zelden ontsloten op het onderwerp Brazilië, vooral het onderwerp emigratie naar de V.S. is bestudeerd. In het belang van verder onderzoek is besloten om toch te verwijzen naar een aantal die archiefblokken die mogelijk verwijzingen bevatten. Voor de periode na 1936 geldt hetzelfde. De omvang van het onderzoeksproject maakte het niet mogelijk om deze archieven te ontsluiten op het onderwerp Brazilië, verder onderzoek is wenselijk.

2.1 Noord-Hollands Archief

Archiefbewaarplaats	**Noord-Hollands Archief**
Adres	**Postbus 3006** **2001 DA Haarlem** **info@noord-hollandsarchief.nl** **Bezoekadres** **Kleine Houtweg 18** **2012 CH Haarlem** **tel. (023) 517 27 00** **fax (023) 517 27 20**
Website	http://www.noord-hollandsarchief.nl/
Naam archiefblok	**Archief van de Staatscommissie van toezicht over de doortocht en het vervoer van landverhuizers te Amsterdam**
Toegangsnummer	**128**
Omvang	**3 m, 6 delen + 26 portefeuilles + 1 pakje**
Periode	**1861 - 1934**
Beperkingen	**Openbaar**
Archiefinventaris	**Online**
tekst	Ter voldoening aan art. 4 de wet van 1 juni 1861 (Staatsblad No.53), laatstelijk gewijzigd en aangevuld bij die van 15 april 1886 (Staatsblad No.64), is bij Koninklijk Besluit van 25 augustus 1861 bepaald dat te Amsterdam en Rotterdam; bij Koninklijk Besluit van 2 november 1861 dat te Dordrecht en bij Koninklijk Besluit van 26 november 1869 dat te Vlissingen en bij Koninklijk Besluit van 7 december 1874 dat te Harlingen Commissies van Toezicht over de doortocht en het vervoer van landverhuizers gevestigd zullen zijn. Onverminderd de bevoegdheid haar bij voorgeschreven wet en bij Koninklijke Besluiten van 27 november 1865 (Staatsblad No.130) en 30 september 1869 (Staatsblad No.155) van 21 februari 1871 (Staatsblad No.138) verleend, behoorde tot de taak van die Commissies: het verlenen van bescherming en het geven van raad en inlichtingen aan landverhuizers en de behartiging van hun belangen in het algemeen. De werkkring van deze commissies was geregeld bij een instructie vastgesteld door de Minister van Binnenlandse Zaken bij beschikking van 14 januari 1862. In gemeenten waar geen commissie was gevestigd, werden burgemeester en wethouders met het toezicht op het vervoer van landverhuizers belast.

Bij schrijven van de Minister van Binnenlandse Zaken d.d. 11 oktober 1933 werd aan de commissie medegedeeld dat, in verband met het feit dat het landverhuizers vervoer in de laatste jaren van zo weinig betekenis was geworden; het met het oog op de huidige nood van de schatkist niet langer verantwoord was de niet onbelangrijke bijdragen, welke ten behoeve van de Commissie te Amsterdam en van die te Rotterdam op de Rijksbegroting voorkomen te handhaven; bij Koninklijk Besluit van 4 oktober 1933 No.26 met ingang van 1 april 1934 was ingetrokken het Koninklijk Besluit van 25 augustus 1861 No.15 houdende instelling van de Commissie te Amsterdam en te Rotterdam, zoals dat gewijzigd werd bij Koninklijk Besluiten van 21 februari 1908 No.26 en van 2 juli 1921 No.36. Na de opheffing van de Commissie te Amsterdam zullen haar werkzaamheden, voor zover nodig, voortaan door de Stedelijke Politie worden verricht.
Het onvolledig bewaard gebleven archief van deze Commissie werd in 1934 naar het Archiefdepot aan de Herenmarkt overgebracht, in welk jaar de regeling en ordening tot stand kwam. In 1982 overgenomen van het Gemeentearchief Amsterdam.
De overgrote meerderheid van de vermelde landverhuizers waren buitenlanders, de meerderheid van de Nederlandse landverhuizers vertrokken naar andere bestemmingen dan Brazilië. Toch is dit archief van belang omdat het lijsten bevat die het mogelijk maken de Nederlandse emigratie vanuit de Amsterdamse haven naar Brazilië te reconstrueren. Zo zijn er onder meer lijsten met statistieken van Nederlanders die naar Brazilië vertrokken en ook naamlijsten van de passagiers op schepen die naar Braziliaanse havens afvoeren. De belangrijkste inventarissen zijn de onderstaande.

1 Notulen van de vergaderingen van de Commissie van 21 september 1861 - 16 februari 1934. Van secundair belang.

2-3 Kopieboeken van uitgaande stukken van 1861 - 1911. Van secundair belang.

2 26 sept. 1861 - 13 dec. 1909

3 6 jan. 1910 -22 febr. 1911

4-6 Registers houdende algemeen overzicht van landverhuizers uit de haven van Amsterdam vertrokken in de jaren 1898 t/m 1934 zowel Nederlanders als van vreemde nationaliteit, naar geslacht, leeftijd, geboorteplaats, herkomst, beroep en bestemming. De landverhuizers naar Brazilië zijn uitgesplitst.

4 1898 - 1908

5 1909 - 1914

6 1915 - 1934

7-10	Ingekomen en uitgaande stukken. Van secundair belang
7	1906 - 1917
8	1913 - 1918
9	1919 - 1925
10	1926 - 1934
11-15	Jaarverslagen (concepten) met bijlagen als rekening en verantwoording van ontvangsten en uitgaven, begrotingen, verder statistische tabellen van landverhuizers zowel van Nederlandse als van vreemde nationaliteit vertrokken uit de haven van Amsterdam naar verschillende landen van bestemming verdeeld; 1e over de landen, provincies, gemeenten van herkomst; 2e over de maanden van vertrek; 3e over de beroepen Van primair belang, hier worden statistieken van de Nederlandse emigratie naar Brazilië gevonden.
11	1906 - 1919
12	1920 - 1925
13	1926 - 1927
14	1928 - 1929
15	1930 - 1935
16-19	Rapporten van onderzoek van experts van de gehouden inspectie over emigrantenschepen, hun zeewaardigheid, bemanning, inventaris en provisie 1919 - 1934, w.o. naamlijsten van vertrokken landverhuizers met vermelding van geslacht, geboorteplaats, herkomst, beroep en bestemming. Lijsten van Oostenrijkers en Hongaren als landverhuizers uit Amsterdam vertrokken, naar de daarin vermelde landen, verder voor zover nog aanwezig, rapporten van de gehouden inspectie door de ambtenaren van de Staatscommissie in logementen te Amsterdam, welke landverhuizers herbergen of waar zij de laatste maanden verblijf gehouden hebben en hun bevinding daarover.
20-27	Passagierslijsten, vermeldende naam, voornaam, ouderdom, geslacht, burgerlijke stand, beroep en laatste woonplaats van landverhuizers en toeristen, vertrokken uit Amsterdam Deze lijsten zijn van primair belang, niet alleen voor de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië, maar ook voor de migratie van andere groepen via de haven van Amsterdam.
20	1918 - 1920
21	1921 - 1922
22	1923 - 1924
23	1925 - 1926

24	1927
25	1928
26	1929 - 1930
27	1931 - 1934
28	Staten van emigranten die zich om inlichtingen aan het bureau van de Commissie hebben vervoegd tussen de jaren 1897 en 1903
30	Staten van Amsterdammers vertrokken tussen 1891 en 1907
31	Staten vermeldende de namen, voornamen, ouderdom, geslacht, beroep, laatste woonplaats van emigranten uit Amsterdam vertrokken (waaronder vertrokkenen door tussenkomst van emigratieagenten), verder namen van schip, schipper en plaats van bestemming (zie ook inv.nr. 5)
32	Diverse stukken zoals instructies en wetten voor de Commissie, akten van borgtocht en correspondentie daarover, huurcedullen, krantenknipsels, verslag van de Commissie voor de herziening van de wetgeving op de landverhuizers, blanco formulieren en krantenknipsels, oude brieven en aantekeningen
33	Diverse brochures betreffende scheepvaart en landverhuizing; verslagen betreffende de werking en de toepassing van de Schepenwet; wetten en besluiten betreffende de doortocht van landverhuizers; Staatsbladen
34	Diverse brochures betreffende scheepvaart en landverhuizing; verslagen betreffende de werking en de toepassing van de Schepenwet; wetten en besluiten betreffende de doortocht van landverhuizers; Staatsbladen
36	Aanvulling, niet nader omschreven losse stukken, onder andere betreffende vergaderingen, reglement van orde en correspondentie

2.2 Zeeuws Archief

Archiefbewaarplaats	**Zeeuws Archief**
Adres	**Bezoekadres** **Hofplein 16** **4331 CK Middelburg** **Postadres** **Postbus 70** **4330 AB Middelburg** **telefoon (0118) 67 88 00** **fax (0118) 62 80 94**
Website	www.zeeuwsarchief.nl
Naam archiefblok	**Verzameling J. de Hullu**
Toegangsnummer	**474**
Omvang	**4 meter**
Periode	**13e - 20e eeuw**
Beperkingen	**Openbaar**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Dr J.de Hullu (1864 - 1940) legateerde aan het Rijksarchief in Zeeland al zijn wetenschappelijke aantekeningen en afschriften, voornamelijk betrekking hebbend op de geschiedenis van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen, zijn geboortestreek. Relevant is het onderzoek naar de migratie vanuit Zeeuws - Vlaanderen naar Brazilië in de 19^{e} eeuw.
104	Aantekeningen over emigratie naar Brazilië en Noord-Amerika. 1843 - 1929, 3 cahiers en 1 katern In deze inventaris heeft J. de Hullu gegevens verzameld over de migranten die in de periode 1858 - 1860 vanuit Zeeuws - Vlaanderen naar Brazilië vertrokken en zich in Espírito Santo vestigden waar sommigen van hen de gemeenschap Comunidade Holanda vormden.

Naam archiefblok	**Verzameling Genealogische Afschriften (GA)**
Toegangsnummer	**164**
Omvang	**15 meter**
Periode	**1600 - 2010**
Beperkingen	**Openbaar**
Archiefinventaris	**De digitale versie is in voorbereiding. Een geheel bijgewerkt overzicht van deze verzameling is beschikbaar in de studiezaal.**
Tekst	Vooral de migratie vanuit West Zeeuws Vlaanderen naar Brazilië is van belang. De meeste emigranten vanuit Zeeland vertrokken naar andere bestemmingen, de emigratie naar de V.S. is met name goed gedocumenteerd.
810	Bewerking van de "Staten van Landverhuizers" uit het archief van het Provinciaal Bestuur van Zeeland, met index. 1839 - 1900; 4 delen: index; 1839 - 1865; 1866 - 1885; 1886 - 1900
811	Noord en Zuid-Beveland/Schouwen-Duiveland, alle emigranten uit bevolkingsregisters en Staten van Landverhuizers. 1901 - 1920.
812	Alfabetische lijst van emigranten uit West Zeeuws-Vlaanderen, overgenomen uit de "Staten van Landverhuizers" en de Bevolkingsregisters van de gemeenten. 1840 - 1970. Hier zijn de migranten te vinden die in de periode 1858 - 1860 vanuit Zeeuws Vlaanderen, vooral van Cadzand, naar Brazilië vertrokken.
813	Geëmigreerde gezinshoofden en alleenstaanden uit Staten van Landverhuizers. 1835 - 1880
963	Lijsten van emigranten van het eiland Tholen, 1826 - 1939. Het inventarisnummer is pro-forma opgenomen, in de database die online geraadpleegd kan worden zijn geen migranten naar Brazilië gevonden.
964	Lijsten van emigranten uit Zeeland, 1900 - 1920
Database:	De database Zeeuwen Gezocht is te raadplegen via het internet, hier worden ook een aantal Zeeuwse migranten naar Brazilië gevonden

2.3 Drents Archief

Archiefbewaarplaats	**Drents Archief**
Adres	**Tijdelijk adres per 25-10-2011** **Markt 7 | 9401 GS | Assen** **Brink 4** **9401 HS** **Assen** **Postbus 595 | 9400 AN | Assen** **0592 - 313523** **info@drentsarchief.nl**
Website	http://www.drentsarchief.nl/
Naam archiefblok	**Gouverneur, sinds 1850 Commissaris des Konings/Commissaris der Koningin in de provincie Drenthe**
Toegangsnummer	**0040**
Omvang	**260 m. 2085 dozen 14 register(s)**
Periode	**1814 - 1951**
Beperkingen	
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Het archief bevat registratie van landverhuizers, mogelijk ook Brazilië.
3	Verbalen' (1816 – 1951). Vanaf 1840 kwam de emigratie naar de Nieuwe Wereld pas goed op gang, vermelding worden gevonden vanaf inv.nr. 300882.
Naam archiefblok	**Bureau van Statistiek**
Toegangsnummer	**0042**
Omvang	**6,5 m. 53 dozen**
Periode	**1860 - 1889**
Beperkingen	
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Het bureau registreerde ook landverhuizers

1	Ingekomen stukken en minuten van verzonden stukken.1860 – 1889
Database	De database met emigranten uit Drenthe kan via het internet geraadpleegd worden. Het betreft vooral emigratie naar de VS, ook een beperkt aantal emigranten naar Argentinië, maar geen vermeldingen van Brazilië.

2.4 Groninger Archieven

Archiefbewaarplaats	**Het RHC Groninger Archieven**
Adres	**Cascadeplein 4** **9726 AD Groningen** **Tel: 050-5992000** **info@groningerarchieven.nl**
Website	http://www.groningerarchieven.nl/
Naam archiefblok	**Gouverneur, na 1850 Commissaris des Konings in de provincie Groningen**
Toegangsnummer	**800**
Omvang	**425 m**
Periode	**1814 - 1941 (1950)**
Beperkingen	
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De staten van landverhuizers die in dit archief gevonden worden hebben vooral betrekking op emigratie naar Noord Amerika.
5547	Ingekomen stukken van burgemeesters houdende staten van de landverhuizers naar Noord- Amerika en elders over 1848, naar aanleiding van de circulaire van de gouverneur van 29 december 1847, nummer 1, met verzamelstaat.
5548-5549	Staten van de landverhuizers naar Noord-Amerika en elders over de periode voor 1847, 1847, 1840 - 1853, 1855, 1857, 1879 - 1888, 1890 - 1902, 1904 met minuten geleidebrieven van de gouverneur/commissaris aan de minister van Binnenlandse Zaken, de directeur van de Rijkslandbouwschool te Wageningen en het Dagelijks Bestuur van het Nederlandsch Landbouwcomité, 1848 - 1905.
5548	1847 – 1887
5549	1888 – 1904

Naam archiefblok	**Gemeentebestuur van Groningen (1)**
Toegangsnummer	**1399**
Omvang	**644,16 m**
Periode	**1816 – 1916**
Beperkingen	
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De staten van landverhuizers die in dit archief gevonden worden hebben vooral betrekking op emigratie naar Noord Amerika.
7093	Stukken betreffende doortocht en vervoer van landverhuizers

2.5 Utrechts Archief

Archiefbewaarplaats	**Utrechts Archief**
Adres	**Alexander Numankade 199 - 201** **3572 KW Utrecht** **Tel: (030) 286 66 11** **Postadres:** **Postbus 131** **3500 AC Utrecht**
Website	http://www.hetutrechtsarchief.nl/
Naam archiefblok	**Commissaris van van de koningin van Utrecht 1920 - 1954**
Toegangsnummer	**1202**
Omvang	**12,5 m**
Periode	**(1907) 1920 - 1954**
Beperkingen	**Gedeeltelijk beperkt**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	In dit archief bevinden zich lijsten van landverhuizers waaronder zich mogelijk ook emigranten naar Brazilië bevinden
181	Verstrekken opgaven van personen die naar overzeesche landen buiten Europa emigreren (zgh. landverhuizers)
Naam archiefblok	**Deputaatschap personele zaken, financiën en organisatie**
Toegangsnummer	**1418-6**
Omvang	**9.67 m**
Periode	**1966 - 1984**
Beperkingen	**Op inv.nrs. 47-58, 91-93, 96, 338 en 1003-1011 is een openbaarheidsbeperking van 50 jaar van toepassing.**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De Gereformeerde Kerken in Nederland kennen een presbyteriaal-synodale bestuursstructuur, uitgaande van de plaatselijke kerkeraden en voorts bestaande uit de (niet permanente) 'meerdere' vergaderingen van classes, particuliere synoden en de generale synode. Voor het uitvoeren van taken en besluiten kunnen deze ambtelijke

vergaderingen deputaten (kerkleden) benoemen in een deputaatschap met een bepaalde omschreven opdracht (in kerkelijk termen: instructie). Deputaatschappen van de synode rapporteren over hun werkzaamheden aan iedere volgende synode, die op grond daarvan beleid bepaalt en besluiten neemt. De emigratie naar Brazilië was onder andere een onderwerp.

275 Correspondentie van financiële aard van het Deputaatschap Emigratie met Brazilië.
1971 - 1974, 1 omslag.

276 Correspondentie van financiële aard van het Deputaatschap Emigratie met Arapoti, Brazilië. 1975, 1 omslag.

Naam archiefblok **Stichting Steun Kerkopbouw**

Toegangsnummer **1474**

Omvang **8,75 m**

Periode **(1926) 1954 - 2000**

Beperkingen **Geheel openbaar**

Archiefinventaris **Online**

Tekst Op 25 maart 1954 werd overgegaan tot oprichting van Stichting Steun Kerkbouw (SSK) met als doelstelling: “het verlenen van steun aan die gereformeerde kerken in Nederland, die niet in staat zijn om zelf genoegzaam te voorzien in de door woningbouw ontstane behoefte aan nieuwe kerkgebouwen, pastorieën, vergader- en verenigingslokaliteiten, kosterswoningen en in het algemeen gebouwen ten dienste van het kerkelijk leven.” Deze omschrijving gaf later wel enige moeilijkheden, omdat men niet had voorzien dat ook gereformeerde kerken in het buitenland zich zouden melden bij het stichtingsbestuur en ook steunaanvragen zouden binnenkomen voor gebouwen, speciaal bestemd voor het evangelisatiewerk. Maar ook deze aanvragen werden in behandeling genomen. De relevante inventarissen hebben vooral betrekking op de z.g. ABC kolonies, maar ook São Paulo.

730 Arapoti (Brazilië), 1965 - 1980

731 Castrolanda (Brazilië), 1961 - 1966

732 São Paulo

Naam archiefblok	**Provinciale kerkvergadering van Utrecht**
Toegangsnummer	**52-1**
Omvang	**32,56 m**
Periode	**1590 - 1976**
Beperkingen	**Voor stukken jonger dan 75 jaar is toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De taak van de provinciale kerkvergadering bestaat voor een deel uit het stimuleren en coördineren van het kerkelijke leven in de provincie: zij geeft daartoe kerkordelijke adviezen, adviseert bij oecumenische kontakten en geeft hulp daar waar het nodig is. Ook de emigratie naar Brazilië was een onderwerp.
519	Hervormde emigratie kommissie, 1951 - 1961
1418	Stukken betreffende de plannen van enkele uit Indonesië en Nieuw Guinea afkomstige personen om te emigreren naar de Nederlandse kolonie Carambeí in Brazilië, 1964

2.6. Historisch Centrum Overijssel

Archiefbewaarplaats	**Historisch Centrum Overijssel**
adres	**Bezoekadres:** **Van Wevelinkhovenstraat (geen nummer), Zwolle.** **Parkeeradres:** **Eikenstraat 20, 8021 WX Zwolle** **Postadres: Eikenstraat 20, 8021 WX Zwolle** **Telefoon: 038-426 6300** **Fax: 038-426 6333**
website	http://www.historischcentrumoverijssel.nl/
Naam archiefblok	**Provinciaal Bestuur van Overijssel**
toegangsnummer	**0025**
Omvang	**1470 m**
Periode	**1813 - 1920 / 1948**
Beperkingen	**Geheel openbaar**
archiefinventaris	**Online**
tekst	Het archief bevat lijsten met namen van landverhuizers waar mogelijk ook emigranten naar Brazilië gevonden kunnen worden. Een hulpmiddel daarbij is de Index op achternamen van landverhuizers uit Overijssel over de periode 1847 - 1908 die aanwezig is in de Handbibliotheek.
18250- 18255	Staten van landverhuizers uit Overijssel
18250	1847 – 1848
18251	1849 - 1850 en 1858 – 1876
18252	1877 – 1901
18253	1902 – 1909
18254	1910 - 1912
18255	1913 – 1919

2.7 Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum

Archiefbewaarplaats	**Tresoar, Frysk Histoarysk en Letterkundich Sintrum**
adres	**Postadres:** **Postbus 2637** **8901 AC Leeuwarden** **Bezoekadres: Boterhoek 1** **8911 DH Leeuwarden** **tel. (058) 789 0 789** **fax: (058) 789 0 777** **email: info@tresoar.nl**
website	http://www.tresoar.nl/
Naam archiefblok	**Provinciaal Bestuur van Friesland**
toegangsnummer	**11**
Omvang	**10.072 beschreven archiefstukken**
Periode	**1813 - 1922**
Beperkingen	
archiefinventaris	**Online**
tekst	Enige inventarissen hebben betrekking op de registratie van landverhuizers, het is mogelijk dat hier ook emigranten naar Brazilië vermeld worden.
9345	Stukken betreffende een instructie van de minister van Binnenlandse Zaken om staten van landverhuizers op te maken, met staten van landverhuizers naar Noord-Amerika
9348	Stukken betreffende de oprichting, de reglementering en de samenstelling van de commissie van toezicht op het vertrek van landverhuizers via de haven van Harlingen
9729	Staten van hoofdzakelijk naar de Verenigde Staten vertrokken landverhuizers, opgemaakt door de afdeling Militie en Schutterijen van de Provinciale Griffie

2.8 Brabants Historisch Informatie Centrum

Archiefbewaarplaats	**Brabants Historisch Informatie Centrum**
adres	**Correspondentieadres: Postbus 81, 5201 AB 's-Hertogenbosch** **Bezoekadres: Zuid-Willemsvaart 2 (5211 NW), ’s-Hertogenbosch** **Telefoon: (073) 681 85 00** **Fax: (073) 614 64 39** **E-mail:** info@bhic.nl
website	http://www.bhic.nl/
Naam archiefblok	**Jan E. de Quay en familie**
toegangsnummer	**333**
Omvang	**3.556 beschreven archiefstukken**
Periode	**1656 – 1987**
Beperkingen	**Deze toegang bevat één of meer stukken die tot 1 januari 2050 niet zonder meer openbaar zijn.**
archiefinventaris	**Online**
tekst	Het persoonlijke archief van de Quay bevat onder meer correspondentie met personen in Holambra
462	Correspondentie met Boerenkolonie Holambra II in Brazilië
687	Correspondentie met padre Arnaldo Nulle in Holambra (Brazilië)
Naam archiefblok	**Collectie Cuijk, Haps, Beers**
toegangsnummer	**7208**
Omvang	**--**
Periode	**--**
Beperkingen	**--**
archiefinventaris	**Online**
tekst	Van belang is de NCB Linden. De afdeling Linden van de NCB werd opgericht op 30 apr 1896 in de school en op voorstel van de pastoor. Er werden ruim 60 boeren lid. In de periode 1941 - 1945 staakt de NCB zijn activiteiten. Op 11 jan. 1945 vindt een heroprichtingsvergadering

plaats. In de jaren vijftig emigreren enkele leden naar Brazilië en Canada. In 1996 fuseert men met de afdeling Beers en volgens besluit van de algemene ledenvergadering van 28 apr 1996 besluit men daarom de afdeling Groot-Linden op te heffen.

06 NCB Beers-Linden

2.9 Gelders Archief

Archiefbewaarplaats	**Gelders archief**
adres	**Markt 1** **6811 CG Arnhem** **Telefoonnummer 026 35 21 600** **Faxnummer 026 35 21 699** **E-mail:** info@geldersarchief.nl
website	**www.geldersarchief.nl**
Naam archiefblok	**Gedeputeerde Staten**
toegangsnummer	**39**
Omvang	**Meer dan 1000 meter**
Periode	**1813 - 1949**
Beperkingen archiefinventaris	**Online**
tekst	De registratie van landverhuizers bevat mogelijk ook migranten naar Brazilië
12407	Landverhuizers

2.10 Regionaal Historisch Centrum Limburg

Archiefbewaarplaats	**Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL)**
adres	**Sint Pieterstraat 7,** **6211 JM Maastricht** **T +31 (0)43-3285500;** **F +31 (0)43-3255640** info@rhcl.nl
website	www.rhcl.nl

Naam archiefblok	**Commissaris van de Koningin in Limburg**
toegangsnummer	**04.11**
Omvang	**27 meter, 1.355 beschreven archiefstukken**
Periode	**1944 - 1990**
Beperkingen	**Stukken jonger dan 20 jaar alsmede een aantal nader gespecificeerde stukken jonger dan 75 jaar zijn niet openbaar. Ontheffing wordt verleend door de Rijksarchivaris in Limburg, gehoord het advies van de Commissaris van de Koningin**
archiefinventaris	**Online**
Tekst	De groepsmigratie uit Limburg was vooral gericht op Holambra.
613	Stukken betreffende de emigratie naar Brazilië, m.n. naar de landbouwkolonie "Holambra"

3 Collecties met betrekking tot de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië in andere archiefbewaarplaatsen.

3.1 Katholiek Documentatie Centrum (KDC)

Archiefbewaarplaats	**Katholiek Documentatie Centrum (KDC)**
adres	**Radboud Universiteit** **Erasmuslaan 36** **Postbus 9100** **6500 HA Nijmegen** **Telefoon : (024) 361 24 57** **E-mail: info@kdc.ru.nl** **Fax: +31243612403**
website	http://www.ru.nl/kdc/

Naam archiefblok	**Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuinders Bond (KNBTB)**
toegangsnummer	**863**
Omvang	**222.75 m** **1722 dozen en 133 delen (notulenboeken) 8895 inventarisnummers**
Periode	**(1857) 1896 - 1995**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
archiefinventaris	**Online**
tekst	De KNBTB was reeds vóór 1936 betrokken bij agrarische emigratie, met name van jonge boeren van de zandgronden in N. Brabant en Limburg. Het archief bevat vooral informatie over Holambra.
1168-1190	Katholieke Plattelandsjongeren Nederland (KPJN): agenda's,notulen en bijlagen van vergaderingen van het bestuur. 1966 - 1983, 23 omslagen
1191-1192	KPJN: agenda's, notulen en bijlagen van algemene vergaderingen. 1966 - 1975, 2 omslagen
1193-1199	KPJN: agenda's, notulen en bijlagen van vergaderingen van de ledenraad en van het congres. 1983 - .1989, 7 omslagen
1200	KPJN: begrotingen, balansen en jaarrekeningen. 1966 - 1971, 1 omslag

1201	KPJN: samenstelling van de jaarverslagen. 1968 - 1975, 1 omslag
1396-1402	Katholieke Nederlandse Jongeren Boeren en Tuinders Bond (KNJBTB/KPJN): uitzending naar Brazilië. 1962 - 1973, 7 omslagen
1416-1422	KPJN: ontwikkelingsproject Brazilië. Geordend op onderwerp. 1966 - 1971, 7 omslagen
2282-2284	Coördinatie-commissie Ontwikkelingshulp: Brazilië-aktie. 1966 - 1967, 3 omslagen
3385-3393	Emigratiestichting van de KNBTB. Geordend op onderwerp. 1946 - 1955, 9 omslagen. Veel Holambra
4136	Holambra I en II (Brazilië). 1970 - 1972, 1 omslag
4378	Holambra I en II (Brazilië). 1973 - 1976, 1 omslag
4794	Holambra II (Brazilië): autoreis J. Stoltenborg 1962, 1 stuk
4858-4862	Brazilië. Geordend op periode of onderwerp 1948 - 1957, 5 omslagen. Veel Holambra.
4903	Holambra (Brazilië). 1949 - 1951, 1 omslag
5038	Holambra I en II (Brazilië): maandblad. 1977 - 1978, 1 omslag
5058	Holambra I en II (Brazilië). 1977 - 1986, 1 omslag
6000	Emigratie Brazilië. 1944 - 1948, 1951 - 1953, 1 omslag
6335	Stichting Landbouwontwikkeling Brazilië. 1966, 1 omslag
6337-6338	Brazilië. Geordend op onderwerp 1964 - 1972, 1 omslag en 1 stuk. Veel Holambra I en II.
6494-6495	Brazilië. Geordend op onderwerp. o.a. Fazenda Ribeirão (Holambra). 1950 - 1957, 2 omslagen
7553	R.K. Emigratie-vereeniging: plan tot stichting van een kolonisatiecentrum te Municep (Brazilië). 1937, 1 stuk
7704	Holambra I en II (Brazilië) 1988 - 1990, 1992, 1994, 1 omslag
8696	Emigratie naar Brazilië. 1955 - 1962, 1 omslag
8697	Emigratiestichting van de KNBTB: Brazilië. 1963 - 1964, 1 omslag

Naam archiefblok	**Archief van de Katholieke Centrale Emigratie Stichting (KCES)**
toegangsnummer	**46**
Omvang	**8.12 m, 386 inventarisnummers**
Periode	**1953-1994**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
archiefinventaris	**Online**
Tekst	Dit archief maakt samen met het archief van de Alg. Emigratie Centrale één fonds uit. De inv.nrs. 351-386 betreffen vervreemde archivalia, afkomstig uit de archieven van de Kath. Werkende Jongeren in Nederland (KWJ) en de Kath. Ned. Boeren- en Tuindersbond (KNBTB), zoals die verwerkt zijn in het kader van het KDC Ontsluitingsproject 1997-2002.
1	Ingekomen stukken van de Katholieke Centrale Emigratiestichting (KCES). 1968 - 1970. NB: Mgr. Jac. van der Hoogte, bisschoppelijke commissaris voor emigratie.
2	Ingekomen stukken betreffende Brazilië. 1959 - 1970.
33	Correspondentie met emigranten - aalmoezeniers. Met bijlagen. 1980 - 1986.
38	Correspondentie met W. [Boelens], pastoor in Paranapanema, Brazilië. Met bijlagen. 1974, 1979 - 1980.
63	Correspondentie met emigranten in Brazilië. Met bijlagen. 1986 - 1991.
110	Stukken betreffende het Landbouw Economisch Instituut (LEI). 1985 - 1987.
113	Stukken betreffende oriëntering en voorlichting voor landbouwvestigingen van Nederlandse emigranten in Brazilië. 1977 - 1982, 1985 - 1989, z.j.
115	Adreslijsten van Nederlandse verenigingen in Nieuw - Zeeland, Brazilië, Verenigde Staten van Amerika, Canada, Argentinië, Australië, Zuid - Afrika. 1981, 1983, z.j.
116	Adreslijst van Nederlandse emigranten - aalmoezeniers. 1987.
117	Lijst van een aantal tijdschriften, krantjes, die voor Nederlandse emigranten verschijnen in Canada, Brazilië, Nieuw - Zeeland en de Verenigde Staten. 1983.

155	Correspondentie met D. Vermeulen [Carambeí] Paraná Brazilië. Met bijlagen. 1981 - 1986.
208	Verslagen van drs. J.F. van Campen inzake een reis naar Brazilië van 1 tot 19 mei 1970 en naar Australië en Nieuw - Zeeland van 25 februari tot 21 maart 1981. 1970 - 1981.
232	Verslag van S.C. Waterdrinker inzake een oriëntatiereis naar Brazilië van 3 tot 28 oktober 1983. 1983 - 1984.

Naam archiefblok	**Noord-Brabantse Christelijke Boerenbond (NCB)**
Toegangsnummer	**1038**
Omvang	**94,25 m, 5784 inv**
Periode	**1921 - 2005**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Beschikbaar**
Tekst	De NCB was actief betrokken bij de agrarische migratie naar Brazilië.
788	Vestigingscomissie. 1947, 1952, 1954 - 1957. NB: Betreft emigratie van jonge boeren. 1 omslag
4731	Materiaal voor het boek: Verslag Ierland-reis Hoofdbestuur in 1979. Verslag van de Brazilië-reis door bestuur en directie van de Coöp. Handelsvereniging in 1978.

Naam archiefblok	**Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV)**
Toegangsnummer	**370**
Omvang	**366,87 m, 38295 inventarisnummers**
Periode	**(1891) 1906 - 1981 (1992)**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Beschikbaar**
Tekst	Voorheen Nederlandse Katholieke Arbeidersbeweging en Roomsch-Katholiek Werkliedenverbond geheten. De NKV was mede betrokken bij de RK migratie naar Brazilië.
14596	Staten houdende aanmeldingen van emigranten bij de katholieke bureaus, uitgesplitst naar diverse landen. 1955 - 1957. 1 omslag

19474	Stukken betreffende Brazilië. 1970, z.j. 1 omslag
27932	Brieven aan pater J. Alders OFM, J. Boels en het CBTC te Brazilië. Doorslagen. 1966, 1968. 3 stukken

Naam archiefblok	**J.F. van Campen**
Toegangsnummer	**697**
Omvang	**40 inventarisnummers**
Periode	**1962 - 1983**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	**J.F. van Campen was actief betrokken bij de Nederlandse emigratie naar Brazilië in de na-oorlogse periode, o.a als directeur van de Katholieke Centrale Emigratie Stichting.**
20-37	Correspondentie met diverse personen en instellingen. Met bijlagen. Geordend op jaar en briefnummer. Campen archivalia is een collectie van 4 dozen met documenten uit de periode 1970 - 2000. Deze collectie is nog in bewerking. Toestemming voor inzage is vereist De archivalia van Campen bevatten vooral materiaal over Holambra dat nog niet geordend is.

Naam archiefblok	**Beers, J.C.A. van**
Toegangsnummer	**871**
Omvang	**1,75 m., 157 inventarisnummers.**
Periode	**1916 - 1996**
Beperkingen	**openbaar**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Johannes Cornelius Antonius van Beers (1906 - 1997) ook bekend als Fidentius OFMCap. In 1948 werd hij aalmoezenier voor Vorming en Ontwikkeling in de Brabantse diocesane bond van de KAB. Pater Fidentius van Beers was een van de drijvende krachten achter het vormings- en ontwikkelingswerk van de Brabantse KAB en zo ook betrokken met de emigratie naar Brazilië.

10	Stukken betreffende een emigranten-nederzetting in de Braziliaanse staat Sao Paulo "Fazenda Rebeirao" nabij Campinas. 1950 - 1953, 1958, z.j. 1 stuk De omslag bevat brieven van ontevreden Holambra-emigranten, die later naar Nao Me Toque vertrokken.

Naam archiefblok	**Archivalia C. van Reemst**
Toegangsnummer	**776**
Omvang	**1,87 m, 218 inventarisnummers**
Periode	**(1929) 1949 - 1990**
Beperkingen	**Geheel openbaar**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	C. van Reemst was actief in emigratie-organisaties
184	Verslag van een oriëntatiereis van S.C. Waterdrinker naar Brazilië. 1983
192	Verslag "Op weg met de Nederlandse landbouwvestigingen in Brazilië' van een werkbezoek van F. Buyssee
194	Verslag "Met het oog op Brazilië" van een reis van W. Muilwijk.
195	Brochure "Brazilië als emigratieland voor Nederlandse landbouwers' door F.P.M. Buysse
196	Rede "Brazilië als emigratieland voor Nederlandse landbouwers" door D. Vermeulen. Met bijlagen. z.j

Naam archiefblok	**Archief Centraal Missie Commissariaat**
Toegangsnummer	**432**
Omvang	**2 m; 6006 inventarisnummers**
Periode	**1957 - 1985**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Slechts één inventarisnummer heeft direct betrekking op Brazilië
3524	Verslag van C.J.M. Wijnen over zijn praktijktijd op de landbouw- en veeteeltcoöperatie in Brazilië als stagiaire van de Katholieke Centrale Emigratie Stichting. 1963, 1 deel

Naam archiefblok	**Archief B.M.I. Delfgaauw**
Toegangsnummer	**159**
Omvang	**5,37 m, 389 inventarisnummers**
Periode	**(1906) 1931 - 1994**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	B.M.I. Delfgaauw was hoogleraar wijsbegeerte aan de Rijksuniversiteit Groningen en correspondeerde o.a. over de emigratie naar Brazilië.
347	Correspondentie met personen en instellingen in Brazilië. Met bijlagen. 1976 - 1980, 1 omslag
422	Stukken betreffende Emigratie Brazilië; J.L.W. Corneille
423	Stukken betreffende Emigratie Brazilië: C.B. Pijnappels
424	Stukken betreffende Emigratie Brazilië: J.A. Jansen

Naam archiefblok	**Archief Kath. Arbeiders Beweging, bisdom Breda**
Toegangsnummer	**63**
Omvang	**3,62 m, 376 inventarisnummers**
Periode	**1927 - 1965**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Het Archief bevat veel stukken met betrekking tot emigratie. De inv.nrs. 361-376 betreffen vervreemde archivalia, afkomstig uit de archieven van de Kath. Werkende Jongeren in Nederland (KWJ), zoals die verwerkt zijn in het kader van het KDC Ontsluitingsproject 1997 - 2002.
305	Stukken betreffende emigratie naar Brazilië en Argentinië van KAB Breda. I-IV. 1 omslag

Naam archiefblok	**Verzameling Losse Archivalia**
Toegangsnummer	**0**
Omvang	**60 meter, 7456 inventarisnummers**
Periode	**- -**
Beperkingen	**Geheel openbaar**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De verzameling losse archivalia is een verzameling van diverse archiefstukken onderstaande inventarisnummers zijn relevant met name nummer 7461
4607	Boek. Toen wij uit Nederland vertrokken, ervaringen van Nederlandse emigranten in Australië, Nieuw-Zeeland, Canada, Brazilië, door Nelly de Schouw, vertalingen, en Jan-Willem Elferink, eindredactie. Met correcties z.j. 1 omslag
7198	Bevordering van emigratie naar Brazilië. 1936 - 1939, 1 omslag
7461	Stukken betreffende correspondentie Brazilië-Nederland, onder andere over emigratie naar Holambra in Brazilië. 1951, 1952, 1961, 1963, 1 omslag, 31 stukken (Bewerkt door Renate Stapelbroek) N.B.:ook digitaal online aanwezig
Naam archiefblok	**Archief Memisa Medicus Mundi – projectdossiers**
Toegangsnummer	**977**
Omvang	**17,37 m, 17225 inventarisnummers**
Periode	**(1967) 1969 - 1996**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Slechts één inventarisnummer heeft betrekking op Brazilië.
3464	Brazilië: inrichting gemeenschapshuis kolonie Holambra I. 1983. N.B.:Afgewezen
Naam archiefblok	**Kardinaal van Rossum Instituut**
Toegangsnummer	**949**
Omvang	**13, 25 m, 511 inventarisnummers**
Periode	**1951 - 1986**

Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Slechts één inventarisnummer heeft betrekking op Brazilië.
164	Huishoudschool Príncipe Bernardo te Holambra (Brazilië). 1965 - 1971, 1 omslag

Audio-Visuele Collecties

Voor de verschillende Audio-visuele collecties zijn geen metadata beschikbaar, deze collecties zijn doorzoekbaar via de zoekmachine op de website van het KDC.

Beeldmateriaal

Trefwoorden zoals Holambra en Brazilië leveren een groot aantal afbeeldingen op in de collecties: Afbeeldingen groot formaat, Afbeeldingen klein formaat, Collectie foto's in bewerking, Collectie fotoalbums (Bijvoorbeeld Albumnr. 8.4 Formaat: 18x12 Aantal foto's: 27 Trefwoorden: Cooperativas Holambra; Brazilië), Collectie dia's, Collectie filmstrookjes en de Collectie tekstboekjes bij filmstrookjes.

Geluidsdragers

Van belang zijn ook de Collectie geluidsbanden. 713 Interview van Mari Smits met Drs. J.TH.A.B. Litjes, Holambra Voor een transcriptie van het interview zie archief KDC, inv.nr. 7751 1992, 5 november.
Ook de audio collectie Interviews met Missionarissen (KomMissieMemoires) bevat materiaal over Brazilië dat mogelijk van belang is.

Films

Tenslotte zijn er ook de colecties met audio-visueel materiaal. In de collectie videobanden bijvoorbeeld inventarisnummer 38: 130 Jaar Hollandse eenzaamheid: Zeeuwse landverhuizers in Holanda, Brazilië (VHS). Ook is er een collectie DVD en zijn er verschillende typen videobanden aanwezig als VHS, Video 2000, U-matic, Betamax enz.

3.2 Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800 - heden)

Archiefbewaarplaats	**Historisch Documentatiecentrum voor het Nederlands Protestantisme (1800 - heden) (HDC)**
Adres	**Bezoek en studiezaal** **De Boelelaan 1105 (hoofdgebouw VU) Amsterdam** **Kamer 1B-41** **Post** **Vrije Universiteit Amsterdam / HDC** **Hoofdgebouw Kamer 1B-34** **De Boelelaan 1105** **1081 HV Amsterdam** **+31 (0) 20 59 85270** hdc@ubvu.vu.nl
Website	http://www.hdc.vu.nl/nl/
Naam archiefblok	**Archief van de Christelijke Emigratie Centrale**
Toegangsnummer	**492**
Omvang	**11.8 meter; 190 inventarisnummers**
Periode	**1929 - 1991**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	Deze centrale was een voortzetting van de in 1927 opgerichte Gereformeerde Emigratie Vereeniging (GEV) die in 1938 haar doel verbreedde om geestelijke bijstand en economische ondersteuning te bieden aan alle protestantse emigranten, nederzettingen te stichten en de betrekkingen met moederland te onderhouden. De Christelijke Emigratie Centrale (CEC) functioneerde als grootste emigratiecentrale in het verzuilde Nederland naast neutrale en rooms-katholieke organisaties en werkte samen met de overheid en andere maatschappelijke organisaties. Haar hoogtepunt lag in de jaren 1948 - 1962. Daarna nam de belangstelling voor emigratie af. In 1982 staakte de overheid haar subsidie aan emigratieorganisaties. Sindsdien is de CEC zich eerst gaan bezighouden met voorlichting over emigratie en uitwisselingsprogramma's, gevolgd door inspanningen ten behoeve van doormigratie van asielzoekers. Het archief van de Christelijke Emigratie Stichting bevat vooral documentatie over de na-oorlogse periode. Voor de algemene stukken inzake het beleid en overleg met andere organisaties zoals het Emigratiebestuur wordt verwezen naar het project na-oorlogs emigratie beleid van het Huygens ING (www.historici.nl). De plaatsingslijst is online te raadplegen. Veel informatie

betreft de emigratie naar andere landen zoals de V.S., Canada en Australië. Toch zijn er een aantal series en ook losse stukken over de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië. Het archiefblok bevat vooral informatie over de z.g. ABC vestigingen Arapoti, Carambeí en Castrolanda in de staat Paraná. Ook informatie over uitwisselingsprojecten tussen Nederland en de agrarische kolonies. Deze inventarisbeschrijving beperkt zich tot de series en inventarissen die direct verband houden met de groepsmigratie naar Brazilië.

1-26 Notulen van vergaderingen van de Directie van de Emigratie (Min. van Sociale Zaken), 1982 - 1984; Correspondentie van het Emigratiebestuur, 1982 - 1986; Stukken van het Orgaan van Overleg en Samenwerking der Maatschappelijke Emigratie (O.O.S.): Penningmeester: correspondentie, 1975 - 1984; Voorzittersoverleg: agenda's, notulen en stukken, 1975 - 1984; Agenda's en stukken: van de Commissie Voorlichting van het Emigratiebestuur, van de Commissie van Directeuren van het Emigratiebestuur, van het Orgaan van Overleg en Samenwerking der Maatschappelijke Emigratie Organisaties (secretariaat en algemeen), 1974 - 1984; Agenda's en stukken: van de Commissie Voorlichting van het Emigratiebestuur, van de Commissie van Directeuren van het Emigratiebestuur, van het Voorzittersoverleg van het OOS, 1982 - 1986; Agenda's en notulen van: de Emigratiecommissie van de S.E.R., 1982 - 1983; de Directeuren van het OOS, 1974 - 1984; de Commissie van Interne Financiële en Organisatorische Aangelegenheden van het Emigratiebestuur, 1974 - 1984; Agenda's en notulen van de Emigratiecommissie van de S.E.R., 1982 - 1985.

1 t/m 4 Financiële stukken. Balansgegevens, jaarrekeningen van bijzondere activiteiten en van subsidierekening, controlerapporten en accountantsverklaringen.

8 Correspondentie uitgaand. 1978 - 1981

9 t/m 13 Correspondentie geïnteresseerden. 1982 - 1987

14-17 Stukken van het Dagelijks Bestuur van de CEC; Bijlagen bij agenda's. 1973 - 1986

18 Notulen van het Dagelijks Bestuur van de CEC. 1952 - 1977

19 Notulen en agenda's van het Emigratiebestuur. 1970 - 1973

20	Stukken van het Emigratiebestuur, 1979 - 1984; stukken van de Directie van de Emigratie, 1974 - 1982; Brazilië (algemene) correspondentie met als onderwerp Brazilië. 1979 - 1983; rapporten enz. over Brazilië
33	Notulenboek van de Gereformeerde Emigratie Vereeniging, 1927 - 1934; Kasboek van de Gereformeerde Emigratie Vereeniging, 1928 - 1937; Notulenboek van de Christelijke Emigratie Vereeniging, 1938 - 1939; Notulenboek van Emigratie in Groepsverband 'Het Tweede Vaderland', 1945 - 1946; Presentielijsten van vergaderingen van de Christelijke Emigratie Centrale, 1954 - 1964; Statuten van de Christelijke Emigratie Centrale, 1951 - 1980; Aanvulling van het Christelijke Emigratie Centrale-archief afkomstig van oud-voorzitter Elfferich. 1967 - 1983
42	Brazilië: Landbouw in de Nederlandse nederzettingen in Zuid-Brazilië, Nederlandse boerenemigratie, wereldtentoonstelling in São Paulo. 1955 - 1969
43	Brazilië: Vergadering van de Directie van de Emigratie, jaarverslag van de Interkerkelijke Coördinatie Commissie Ontwikkelingsprojecten (I.C.C.O.), economische impressies. 1970 - 1979
44	Brazilië: economisch rapport, jaarverslag 1980. 1980 - 1982
45	Brasil: Centraal Maandblad. 1981 - 1987
46	Verslagen van oriëntatiereizen en informatie over Brazilië, Zuid-Afrika en de Verenigde Staten; informatie en folders over Australië
58	Knipsels; knipselkranten over emigratie. 1989 - 1990
59	Knipselkranten en stencils over remigratie, emigratie en migratie. 1986 - 1989
60	Boeken geschreven door emigranten o.a. in Brazilië en Canada
91	Informatie over Brazilië. 1954 – 1965
92	Informatie over Brazilië, o.a. over de fruitteelt. 1980 – 1985
93	Informatie over Brazilië. 1986 - 1989

94	Brazilië: Informatie, 1989 - 1990; telexen, 1988 - 1990; stagiaires, 1988
95 t/m 96	Brazilië: correspondentie.
95	Correspondentie: 1984 - 1988
96	Correspondentie: 1989 - 1990
112	Centraal Maandblad (Brazilië). 1986 - 1990
137 t/m 139	Correspondentie met Canada en Brazilië betreffende uitwisselingen en informatie. 1988 - 1993.
147	Jaarverslagen en informatie over emigratie naar Brazilië, Argentinië, Nieuw Zeeland, V.S. en Canada. 1991 - 1992.
170	Stukken betreffende Brazilië. 1992 - 1995.
190	Fotoboek over Castrolanda.
191	Kindertekening uit Brazilië, ingelijst achter glas (vindplaats KE-60)

Naam archiefblok	**Christelijke Emigratie Centrale – Stukken van P.S. Marinussen (†2011) voorzitter en S.P. Hoekstra, tweede voorzitter**
Toegangsnummer	**871**
Omvang	**0,12 m, 1 doos**
Periode	**1992 - 2006**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Geen plaatsingslijst**
Tekst	Het archief bevat vooral correspondentie en is interessant omdat het recent materiaal bevat onder andere correspondentie met D. Vermeulen, J. van Campen o.a over het jubileumboek ter gedachtenis van 50 jaar Holambra in 2000.

3.3 Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt)

Archiefbewaarplaats	**Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt) (ADC)**
Adres	**Broederweg 16** **8261 GT Kampen** **T 038-4471730** **F 038-4471731** **E** info@adckampen.nl
Website	http://www.adckampen.nl

Naam archiefblok	**Gereformeerde Emigratie Stichting (GES)**
Toegangsnummer	**18**
Omvang	**2 m.**
Periode	**1949 - 1994**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
Archiefinventaris	**Beschikbaar in archiefbewaarplaats**
Tekst	De Gereformeerde Emigratie Stichting (GES) is het emigratieorgaan van de Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt artikel 31). Deze kerken scheidden zich in 1944 af van de andere Gereformeerde Kerken, die soms ook synodaal genoemd worden in deze context. De GES richtte zich voornamelijk op de VS, Canada, Australië en Zuid Afrika, maar vooral na 1980 is het wedervaren van de emigranten in Brazilië een zorg. Het GES organiseerde ook uitwisselingsprogramma voor jonge boeren. Dit archief is belangrijk voor de geschiedschrijving van de kolonie Monte Alegre en de daarop volgende stichting van Unaí in 1983 in MG. Het is vrijwel de enige bron waar meer informatie over Unaí is gevonden. De inventarisnummers met de meeste informatie over Brazilië zijn de volgende.
I-II	Notulen van de bestuursvergaderingen. 1950 - 1986, 1 deel, 5 banden, 1 katern, 1 omslag. NB. Bevatten onder meer ook notulen van de jaarvergaderingen, jaarstukken, notariële akten en statuten. Vooral andere emigratie, maar hier en daar ook informatie over Brazilië, vooral doos II waar ook correspondentie over de periode 1949 - 1993 te vinden is
III-V	Correspondentie o.a over Brazilië. 1949 - 1993

XII	AANHANGSEL Foto's en topografische kaarten. 2 stuks, 3 banden, 12 stuks, 3 banden, 1 omslag Geschriften. 1952 - 1994, 8 banden, 18 omslagen, 341 stuks NB. Bevatten onder meer (doorslagen van) brieven, alsmede verslagen, rapporten publicaties en periodieken, deels per emigratieland gesorteerd. Brazilië 1961, 1962, 1967, 1969 - 1971, 1981
XIII	Brazilië 1971, 1980, 1984, 1986 Brazilië 1982 - 1984 Brazilië 1985, 1986 Brazilië 1987 - 1990 Brazilië 1987 - 1991
XV	Verslagen en projecten o.a. Brazilië 1953, 1970, 1977, 1984 - 1987 1956, 1969, 1972, 1978, 1983, 1984, 1988 - 1990 1958 - 1991 1972 - 1980 1977, 1981, 1991
XX	Centraal maandblad. 1984 - 1991 Contactblad van de CEC. 1987 - 1994 o.a. verslagen en projecten, ook Brazilië. Kaarten en stageverslag Unaí van Arjan Mul 1987. Verslagen werkgroep oriëntatie Brazilië.

Naam archiefblok	**Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt (GKV) te Monte Alegre,**
toegangsnummer	**292**
Omvang	**0,11 meter**
Periode	**1953 - 1971**
Beperkingen	**Toestemming vereist**
archiefinventaris	**Aanwezig in archiefbewaarplaats**

Tekst	Het archief van de Gereformeerde kerk van Monte Alegre en later van Unai is een zeldzame bron over deze groepsmigratie. De Gereformeerde Kerk (Vrijgemaakt Artikel 31) heeft zich in 1944 afgescheiden van de Gereformeerde Kerken en haar leden zijn in het migratie gebeuren van Nederlanders naar Brazilië een groep die minder vertgenwoordigd is in andere archieven. De notulenboeken van de kerkeraad verschaffen gedetailleerde informatie over de kolonie in Monte Alegre.
1-3	Notulen Kerkeraad. 1953 - 1971, 3 schriften. NB: de notulen over de periode februari 1960 - november 1964 ontbreken.

1	9 mei 1953 - 11 februari 1960
2	18 november 1964 - 11 februari 1970
3	25 februari 1970 - 8 juni 1971
4	Ledenregister van de Igreja Reformada te Monte Alegre, vanaf 29 augustus 1966

3.4 Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven

Archiefbewaarplaats **Adres**	**Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven** **Kloosterlaan 24** **5435 XD Sint Agatha** **telefoon: 0485 - 31 10 07** **fax: 0485 - 31 11 07** **e-mail:** info@erfgoedkloosterleven.nl
Website	www.erfgoedkloosterleven.nl

Naam archiefblok	**Zusters van de HH. Harten**
Toegangsnummer	**AR-Z143**
Omvang	**5 m.**
Periode	**1903 - 2003**
Beperkingen	**Toegankelijk na toestemming van de eigenaar**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De Congregatie van de Heilige Harten van Jezus en Maria is in 1800 gesticht door pater Marie-Joseph Coudrin en moeder Henriette Aymer de la Chevalerie. Vanaf 1965 werkt een aantal zusters in Brazilië o.a. in Holambra.
108	Speldjesactie voor ondersteuning van het vertrek van de zusters naar Brazilië. 1965, 1 omslag.
142	Stukken betreffende het begin van de missie van de zusters in Brazilië. 1965, 1 omslag.
140	Stukken betreffende leven en werk van de zusters in Brazilië. 1965 - 1966, 1 omslag.
134	Stukken betreffende het werk van de zusters in Belo Horizonte in Brazilië. 1966 - 1988 (In het Nederlands, Frans en Braziliaans)
136	Stukken betreffende leven en werk van de zusters in Brazilië. 1967 - 1990, 1 omslag
137	Brieven over leven en werk van de zusters in Brazilië. 1980 - 1990, 1 omslag

Naam archiefblok	**Archief Julianazusters**
Toegangsnummer	**AR-Z076**
Omvang	**23 m.**
Periode	**(1889) 1917 - 2010**
Beperkingen	**Voor inzage in de archiefstukken vermeld onder de rubrieken 1.1.2, 1.2.1, 1.2.2, 1.4, 1.5.1, 1.5.2, 1.5.3, 1.6.1.1, 1.6.1.2, 1.6.2.1, 1.6.2.2, 1.7, 1.8, 1.9 is vooraf toestemming nodig van het bestuur, alsmede voor de archiefstukken jonger dan vijftig jaar die staan vermeld onder hoofdrubriek 2**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De archiefinventaris Julianazusters bevat één inventaris met informatie over Holambra.
969	Stukken betreffende Holambra II, Nederlandse landbouwkolonie in Brazilië. 1967, 1968, 1971, 1 omslag

Naam archiefblok	**Archief Franciscanessen van Oirschot**
Toegangsnummer	**AR-Z069**
Omvang	**40 m.**
Periode	**(1440) 1797 - 2002 (2008)**
Beperkingen	**Toegankelijk na toestemming van de eigenaar**
Archiefinventaris	**Online**
Tekst	De archiefinventaris de Franciscanessen van Oirschot bevat één inventaris met informatie over Holambra.
1311	Stukken betreffende het congregatiebestuur en Brazilië, waaronder correspondentie betreffende de stichting in Holambra. 1964, 1 omslag.

Deel II. Thematische beschrijvingen

In het tweede deel worden een aantal thematische onderwerpen besproken die ingangen bieden voor verder onderzoek naar de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië. De onderwerpen staan centraal en niet de ordening van de archieven zoals in het eerste deel. De thematische onderwerpen worden geannoteerd met verwijzingen naar archieven, bibliografie en andere bronnen zoals websites.

1. Braziliaanse context
2. Landverhuizing in Nederland 1848-1936
3. Het Nederlands emigratiebestel 1936-1992
4. Geschiedenis van de Nederlandse gemeenschappen
5. Groepsmigratie uit Nederlands-Indië
6. De sociaaleconomische ontwikkeling van de kolonies
7. De persoonlijke geschiedenis van migranten

1 Braziliaanse context van de Nederlandse groepsmigratie; 1822-1992

In 1822 werd Brazilië een onafhankelijk Keizerrijk. Nederland onderhield vanaf 1826 een diplomatieke vertegenwoordiging in Rio de Janeiro.[29] Er ontstond een netwerk van Nederlandse consulaten in Brazilië dat zich vooral bezighield met handelsrelaties, onder meer van de Nederlandse koopvaardij.

In 1850 werd een nieuwe Braziliaanse Landwet aangenomen die onder meer beoogde agrarische immigratie te bevorderen door de mogelijkheid tot grondbezit. Federale en regionale overheden richtten *colonias* op, een soort kampen voor rurale ontwikkeling, vaak met betrokkenheid van lokale grootgrondbezitters. Omstreeks 1875 waren er in Rio Grande do Sul (RS) 6 staatskolonies en 4 particuliere kolonies met 10.000 inwoners, in Santa Catarina (SC) 3 staatskolonies en 1 particuliere kolonie met een bevolking van 20.000, in Paraná (PR) 5 staatskolonies en 2 particuliere met een bevolking van 3.000, vooral Duitsers. De Nederlandse emigranten in de periode 1850-1870 vestigden zich gedeeltelijk in RS en een ander gedeelte in ES waarvandaan sommigen naar MG trokken.

Het was een roerige periode. In het zuiden van Brazilië werden in Rio Grande do Sul en Santa Catarina oorlogen gevoerd, tussen 1865-1870 werd de oorlog van Paraguay uitgevochten. Kort na de afschaffing van de slavernij in 1888 werd de Federale Republiek gesticht. De overgang van het Keizerrijk naar de Republiek in 1889 veranderde weinig in de wederzijdse vriendschappelijke betrekkingen met Nederland.

De vraag naar arbeid was hoog in Brazilië en de Braziliaanse overheid begon de immigratie te stimuleren door het betalen van de overtocht van migranten en uitgifte van grond. Er werden nieuwe kolonies ingericht en in de periode 1907-1914 trokken veel emigranten, waaronder Nederlanders, naar Brazilië.[30] De omstandigheden waren echter moeilijk waardoor Brazilië een slechte naam als emigratiebestemming kreeg.[31]

De eerste wereldoorlog leidde tot een wereldwijde crisis die ook Brazilië trof. De instroom van immigranten leidde tot een maatschappelijke discussie die in 1934 uitmondde in een quota systeem voor nieuwe immigranten. De immigratie in Brazilië kwam tussen 1934 en 1946 vrijwel tot stilstand tijdens het bewind van President Getúlio Vargas (1930-1945). De diplomatieke relaties tussen Brazilië en Nederland verliepen ondertussen zonder noemenswaardige verstoringen. De Nederlandse ambassade verbleef in Rio de Janeiro. Omstreeks 1930 waren er onder andere consulaten in Belo Horizonte (MG), Curitiba (PR), Florianópolis (SC), Porto Alegre (RS), Rio Grande do Sul, Santos (SP), São Paulo (SP), Vítoria (ES).

[29] Zie NL-HaNA_2.15.12.
[30] Leeuw 1909.
[31] Schenkeveld 2011; Kiewiet 2011

Na de oorlog stelde Brazilië zich weer open voor immigratie en in 1950 werd een emigratieovereenkomst met Nederland gesloten. Brazilië zocht vooral hoogopgeleide immigranten die de economie konden versterken, maar ook geleide agrarische groepsmigratie werd in het verdrag genoemd. [32] De periode 1945-1964 stond in het kader van de koude oorlog en in 1964 leidde de situatie in Brazilië tot een militaire staatsgreep.

De Braziliaanse economie groeide aanvankelijk spectaculair in de jaren 1968-1974. De militaire regeringen werden vanaf de jaren zeventig geconfronteerd met een groeiende burgerlijke en kerkelijke oppositiebeweging. De radicale R.K. kerk kwam bijvoorbeeld op als belangenbehartiger van de zwakkeren in de Braziliaanse samenleving. [33] In 1972 werd de ambassade in Rio de Janeiro een consulaat generaal en werd een ambassade in de nieuw gebouwde federale hoofdstad Brasília geopend.

De economische groei in Brazilië zwakte af na 1974 en in 1979 begon een periode van recessie die Brazilië aan de rand van de economische afgrond bracht in 1982. In de jaren vanaf 1980 begon een democratiseringsproces mede als gevolg van de stagnerende Braziliaanse economie. De overgang naar een burgerlijke regering werd voltooid in 1989, toen Fernando Collor de Mello tot president werd gekozen. Vanaf 1990 begon Brazilië haar economie te liberaliseren. In 1992 werd Itamar Franco president van Brazilië na het voortijdig aftreden van President Collor. De inflatie bedroeg toen 1110 % per jaar en steeg in 1993 tot 2400 %. Fernando Henrique Cardoso volgde hem in 1995 op en slaagde er in de inflatie in 1997 terug te brengen tot 7.2%.

Archief	HaNA
Bibliografie	Groot, Kees de, *De Brazilianen: geschiedenis van 1889 tot nu* (Muiderberg: Coutinho, 1991). Leeuw N.R. de. *Brazilië. Een land der toekomst*, (Amsterdam: J.H. de Bussy,1909). Smith, Joseph, Francisco Vinhosa, *History of Brazil 1500-2000* (London, Pearson, 2002).
Ander	http://www.memorialdoimigrante.org.br/ http://www.ibge.gov.br/home/

[32] Overeenkomst tussen het Koninkrijk der Nederlanden en de Verenigde Staten van Brazilië betreffende emigratie en kolonisatie met Slotprotocol. In: *'Tractatenblad 1951'.* No 9. Rio de Janeiro, 15 december 1950. De overeenkomst werd in 1998 door Brazilië opgezegd.

[33] Groot 1991: 173. Nederlandse RK missionarissen kwamen daardoor ook tegenover Nederlandse kolonisten uit de landbouwkolonies te staan, persoonlijke informatie R. Roda.

2. Landverhuizing in Nederland in de periode; 1822-1936

De Nederlandse migratie werd vóór 1936 vooral aangestuurd door de vraag vanuit Amerika die een stroom van landverhuizers op gang bracht. De groepsmigratie uit Nederland werd bepaald door de activiteiten van particuliere emigratiebemiddelaars, zoals Steinemann & Co in Antwerpen die in de periode 1858-1862 via de ronselaar Abraham de Groote in het Land van Cadzand meer dan 500 personen wierf.[34] De rol van de emigratiebemiddelaars heeft geleid tot diplomatieke correspondentie, vooral in de periode 1910-1920 toen veel Nederlandse migranten gerepatrieerd werden.[35]
De Nederlandse overheid beperkte zich tot het registreren van Nederlandse landverhuizers. Het aantal migranten werd bijgehouden door gemeentes en verzameld door provinciale diensten die het op hun beurt weer aan de Afdeling Statistiek van het Ministerie van Binnenlandse Zaken leverden. Daarnaast registreerden de *Commissies van Toezicht over de doortocht en het vervoer van landverhuizers* de migranten die uit Nederlandse havens vertrokken.[36]
De overtocht werd per schip gemaakt. De belangrijkste havens voor de scheepvaart naar Brazilië waren het eerder genoemde Antwerpen en Amsterdam, de vaart vanaf Rotterdam was vóór 1936 beperkt tot Van Nievelt, Goudriaan & Co. die vanaf 1905 op Zuid-Amerika voer. De belangrijkste vervoerder van migranten naar Brazilië was de Koninklijke Hollandsche Lloyd die vanaf het begin van de twintigste eeuw een lijndienst naar Zuid-Amerika vanuit Amsterdam onderhield.[37]
De Nederlandse migranten werden in Brazilië opgevangen door de immigratiedienst. Ze werden gehuisvest in een opvangcentrum en daarvandaan naar één van de kolonies gebracht. Er was slechts sprake van Nederlandse archiefvorming als landverhuizers, of hun familie in Nederland, contact opnamen met autoriteiten. Dit gebeurde vooral als er problemen waren zoals in het geval van Trijntje Rens en haar man Jan Ploeger die binnen korte tijd drie kinderen verloren en ziek en wanhopig de Nederlandse gezant in Rio de Janeiro aanschreven .[38]
De informatie in publicaties van de Emigratie verenigingen over de groepsmigratie vanuit Nederland naar Brazilië was over het algemeen negatief. De NVL publiceerde een bulletin met informatie uit de handelsberichten o.a. over Nederlanders in Braziliaanse kolonies.[39]
(Zie ook 4.1 voor specifieke beschrijvingen).

[34] Roos 2008: 15-18.
[35] In gemeentelijke archieven is waarschijnlijk informatie over politieonderzoek naar emigratie bemiddelaars te vinden.
[36] Zie de tekst over het archief van de Commissie in deel I bij RNH archief 128: 114-115.
[37] Beelen-Driehuizen 1996: 10.
[38] Schenkeveld 2011. Zie ook Swierenga (1998) over Argentinië. Het thema van Nederlanders die na een mislukte emigratie uit Brazilië een nieuw bestaan opbouwen wordt in de naoorlogse periode onderzocht door Stapelbroek (zie ook 7.3)
[39] De complete collectie Handelsberichten kan in de Koninklijke Bibliotheek geraadpleegd worden.

Archief HaNA; RHC; Gemeentelijk.

Bibliografie *Handelsberichten* / wekelijks uitgegeven door het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel, met medew. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Doetinchem: Misset, 1907-1936).

Beelen-Driehuizen, L. en J.H. Kompagnie, *Onderzoeksgids landverhuizers. Aanwijzingen voor het doen van onderzoek naar Nederlandse emigranten en transmigranten (2e kwart 19e eeuw-1940)* (Den Haag 1996).

Schenkeveld, Willemien 'Red mij voordat mijn hele gezin is gestorven. De rampzalige emigratie naar Brazilië, 1908-1909, in: *Geschiedenis Magazine* 46 (oktober 2011), nr. 7 (2011) pp. 20-23.

Roos, Ton & Margje Eshuis. *"Op een dag zullen ze ons vinden." Een Zeeuwse geschiedenis in Brazilië* (Barneveld: Koninklijke BDU 2008).

Swierenga, Robert P. *Dutch Emigrants to the United States, South Africa, South America and Southeast Asia, 1835-1880: an Alphabetical Listing by Houshold Heads and Independent Persons* (Wilmington, DE: Scholarly Resources, 1983).

Swierenga Robert P., "A Paradise That Never Was:" Dutch Immigrants in Argentina" Research Professor, A.C. Van Raalte Institute, Hope College, Holland, Michigan, USA *Twelfth International Economic History Conference*, (Madrid 1998).

Ander http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00254

http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00329/achtergrond

http://www.gahetna.nl/vraagbaak/onderzoeksgids/ik-zoek-emigrant

http://www.cbg.nl/

http://issuu.com/parquehistoricocarambei/docs/livro_final_baixa

3. Het Nederlandse emigratiebestel; 1936-1992

3.1 Overheid

Deze paragraaf is gebaseerd op het artikel van Enne Koops waar de gereformeerde, katholieke, socialistische en liberale houding ten aanzien van het actieve emigratiebeleid van de Nederlandse overheid in de periode 1949-1962 vergeleken wordt.
De Nederlandse regering voerde in deze periode een actief emigratiebeleid. Zij deed dit in de eerste plaats vanuit de gedachte dat emigratie verlichting bood voor de bevolkingsdruk. Ten tweede wilde de overheid via haar actieve emigratiepolitiek de werkloosheid onder agrariërs en laag- of ongeschoolde arbeiders bestrijden. Emigratie werd in dit verband beschouwd als een vorm van internationale arbeidsbemiddeling en als een verlengstuk van de industrialisatiepolitiek, namelijk om het aantal arbeidsplaatsen in Nederland te vergroten. In de nota van 1949 viel te lezen dat de Nederlandse overheid streefde naar een emigratiesaldo van 10.000 personen per jaar. In de derde industrialisatienota, uit 1952, was het aantal personen dat zou moeten emigreren om het geschatte tekort op de arbeidsmarkt te compenseren al opgeschroefd tot 60.000.[40]
Toen duidelijk werd dat de Nederlandse regering zich actief met de emigratie zou gaan bemoeien, leidde dit tot botsingen tussen de regering en de maatschappelijke organisaties. Op verzoek van drie christelijke partijen kwam daarom in maart 1949 de Commissie Landbouwemigratie tot stand, ook wel de Commissie Schilthuis genoemd.[41] Een confrontatiepunt vormde het selectieve subsidiebeleid van de overheid. Tot ongenoegen van de maatschappelijke organisaties kregen alleen de Stichting Landverhuizing Nederland (SLN) en de ongeveer 300 Gewestelijke Arbeidsbureaus (GAB's) financiële steun van de regering.[42]
In mei 1952 werd de *Wet op de Organen voor de Emigratie* gepresenteerd. Deze wet ging uit van een hechte samenwerking tussen de overheid en de maatschappelijke organisaties op het terrein van de emigratie. Om dit te bewerkstelligen werd een Emigratiebestuur ingesteld, die bestond uit vertegenwoordigers van het maatschappelijke middenveld en de overheid. Het Emigratiebestuur had als taak het emigratiebeleid uiteen te zetten, de aanmeldingsorganen te erkennen en de richtlijnen voor deze aanmeldingsinstanties op te stellen. Daartoe kreeg zij een eigen bureau tot haar beschikking, de Nederlandse Emigratie Dienst (NED) die de al bestaande SLN verving en als administratief en uitvoerend orgaan van het Emigratiebestuur optrad. De wet creëerde tevens de Raad voor de

[40] Citaat Koops 2007: 141; 144.
[41] Ibidem: 144.
[42] Ibidem:144-145.

Emigratie, een orgaan dat de minister van Sociale Zaken zou adviseren over migratie aangelegenheden.[43]

Het actieve emigratiebeleid van de Nederlandse overheid in de periode 1949-1961 strekte zich uit op tal van terreinen. In de eerste plaats begon de regering vanaf 1949 subsidies te verlenen aan emigranten. Andere beleidsmaatregels hadden betrekking op het emigrantenvervoer en de deviezenuitvoer. De overheid was ook actief in de voorlichting en scholing van aspirant-emigranten. Vanaf 1953 zette de overheid verspreid over heel Nederland vormingscentra op, ook wel rijkswerkplaatsen genoemd, waar aspirant-emigranten omgeschoold werden tot geschikte „hulpagrariërs".[44]

In september 1961 besloot de regering haar actieve emigratiepolitiek tot een positief emigratiebeleid om te vormen. Het 'positieve' betekende dat er een eind kwam aan de actieve werving, maar niet aan de begeleiding. De oorzaak van deze wijziging lag in het herstel van de economie, waardoor er na 1952 minder emigranten uit Nederland vertrokken. In 1967 vond een wijziging plaats van de emigratiewet uit 1952, als uitvloeisel van de verandering van een actief in een positief emigratiebeleid. In 1967 werd de taak van de Raad voor de Emigratie overgenomen door een vaste commissie van de SER, terwijl 25 jaar later, in maart 1992, alle regeringsbemoeienis met de emigratie beëindigd werd.[45]

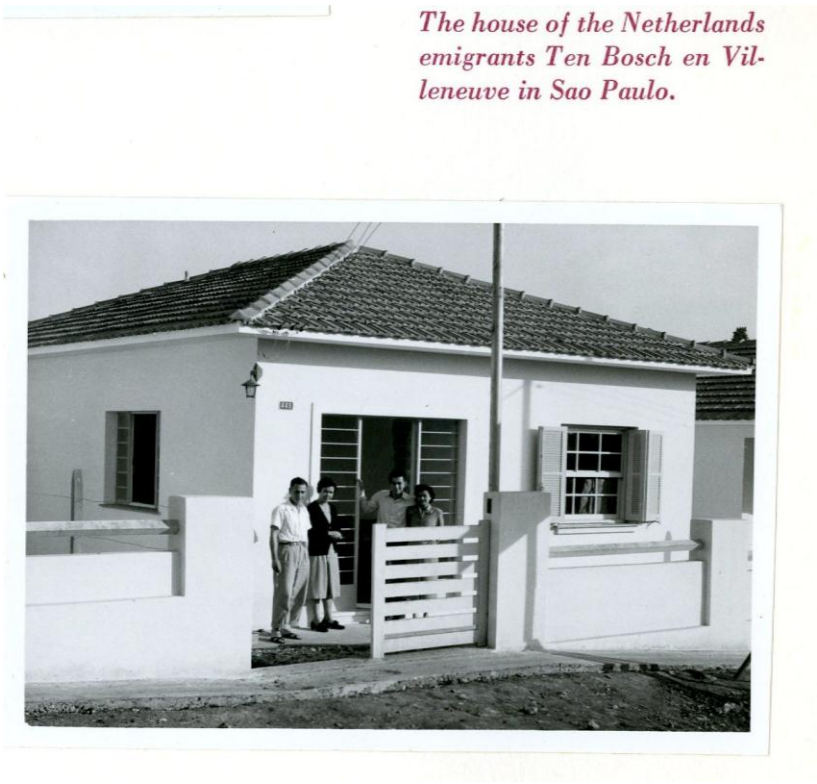

Afbeelding 6 : Emigranten in het UWS programma in São Paulo (1953)

[43] Koops 2010: 145.
[44] Ibidem: 145-148
[45] Ibidem: 149-150

Archief	HaNA; KDC; HDC; ADC
Bibliografie	Koops, Enne. ‘De gereformeerde, katholieke, socialistische en liberale houding ten aanzien van het actieve emigratiebeleid van de Nederlandse overheid (1949-1962)’, *Leidschrift, jaargang 22, nummer 1, april* (2007). Grovers, Marlou and Marijke Faassen. Invisibility and selectivity, Introduction to the special issue on Dutch overseas emigration in the nineteenth and twentieth century, *tijdschrift voor sociale en economische geschiedenis* 7 [2010] nr. 2 (2010) pp. 3-31. Smits, Mari, *Met kompas emigreren : katholieken en het vraagstuk van de emigratie in Nederland* (1946-1972) (Nijmegen, Katholiek Documentatie Centrum, 1989).
Link	http://www.gahetna.nl/collectie/index/nt00335 http://www.historici.nl/Onderzoek/Projecten/Emigratie1945-1967

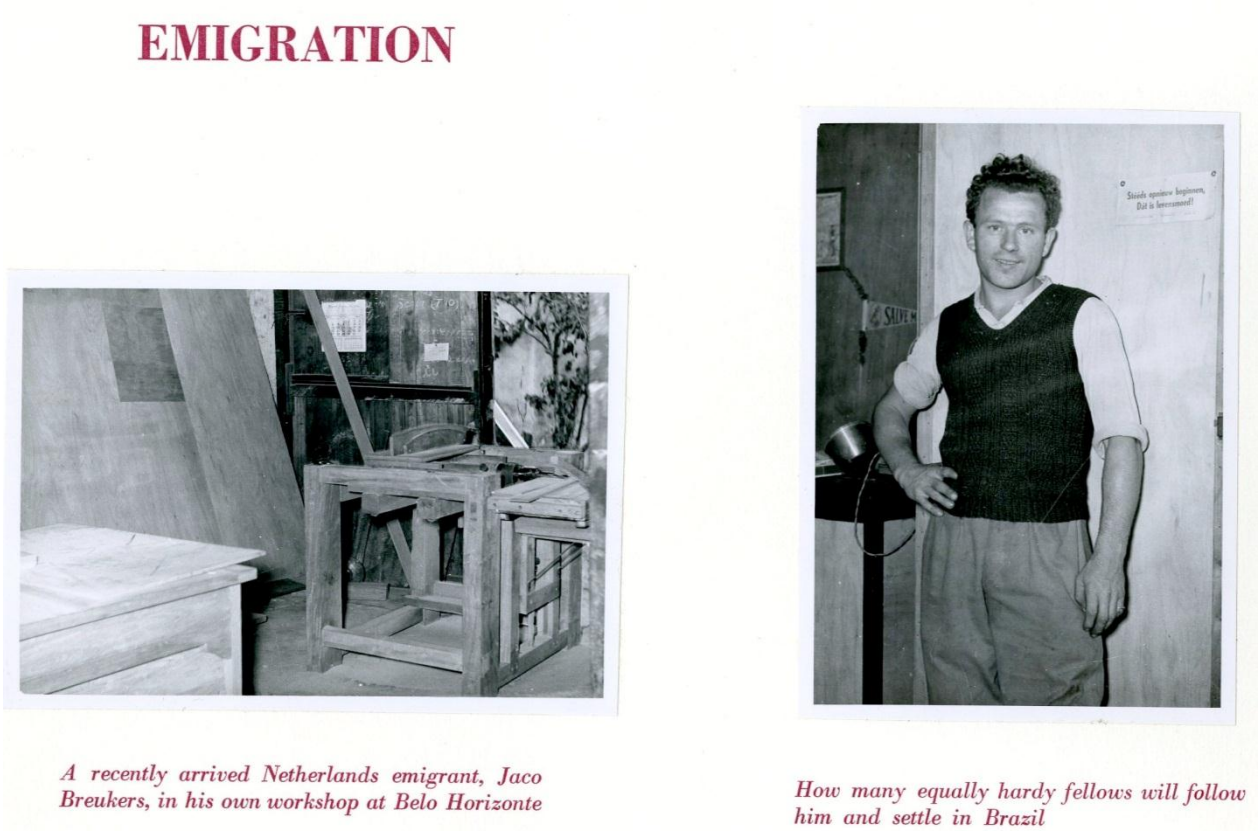

Afbeelding 7 : Jaco Breukers in Belo Horizonte (1953)

3.2 Kerkelijke organisaties

3.2.1 Protestants-christelijke organisaties

Het verband tussen religie en emigratie is een belangrijk thema in de literatuur over de Nederlandse groepsmigratie in de negentiende en twintigste eeuw. Het onderzoek van Robert P. Swierenga in de periode 1970-2000 naar de Nederlandse migranten in de V.S. richtte zich in belangrijke mate op de protestants-christelijke achtergrond als een verklarende factor voor het verschijnsel van groepsmigratie.[46] Wat betreft Brazilië is eerder al opgemerkt dat er vóór 1936 weinig Nederlandse kerkelijke bemoeienis met de landverhuizers was. De geestelijke verzorging van de Nederlandse gemeenschappen in Brazilië was toen vooral in handen van Duitstalige Lutherse predikanten.[47] De Gereformeerde Emigratie Vereniging (GEV) die in 1927 was opgericht, richtte zich onder leiding van Taeke Cnossen vooral op de emigratie naar Canada.[48]

De behoefte aan een bredere protestants-christelijke organisatie leidde in 1937 tot de oprichting van de Christelijke Emigratie Centrale (CEC). De vraag vanuit Zuid-Amerika, vooral Argentinië, naar agrarische groepsmigratie speelde hierbij een rol. De intentie om categorale organisaties zoals de Christelijke Boeren en Tuinders Bond (CBTB) bij de organisatie te betrekken kreeg pas na 1945 gestalte.[49]

Na de oorlog werd ir. J.S. Biesheuvel voorzitter van CEC uitgenodigd door de Braziliaanse Regering om de mogelijkheid voor agrarische groepsmigratie te onderzoeken en vanaf 1950 raakte de organisatie betrokken bij de groepsmigratie naar Paraná. Vanaf 1964 organiseerde de CEC samen met de Nederlands Christelijke Plattelands-Jongeren Bond (CPJ) stageprojecten in Brazilië voor jonge boeren.

De CEC leed onder de verminderde belangstelling voor emigratie in Nederland na 1970 en in de periode 1982-1991 werd de aandacht verlegd van emigratiebeleid naar migratiebeleid.[50]

In 1988 werd de werkgroep Paraná opgericht, een samenwerkingsverband van de CEC met de ABC vestigingen, de andere emigratiecentrales (AEC; KEC), de CBTB en de KNBTB. De werkgroep organiseerde o.a. een stage- en jonge boeren programma.[51]

---

[46] Krabbendam 2006; Schrover 2010: 14-19.
[47] Zie Roos 2008 over Holanda. Zie Kooy 1986 over Carambeí. Carambeí kreeg vanaf 1935 geestelijke verzorging van dominee Muller van de Christian Reformed Church, een Amerikaanse Gereformeerde kerk.
[48] De Friesche Emigratie en Kolonisatie Vereeniging (FEKV) die in 1935 werd opgericht richtte zich juist op de agrarische kolonisatie in Argentinië en Brazilië maar realiseerde vóór 1936 geen projecten (Koops 98-99).
[49] Wit 1993: 25-26.
[50] Wit 1993: 88.
[51] Wit: 104. Zie ook HDC collectie CEC.

Tabel 5. Protestants-christelijk Nederland; 1800-1953

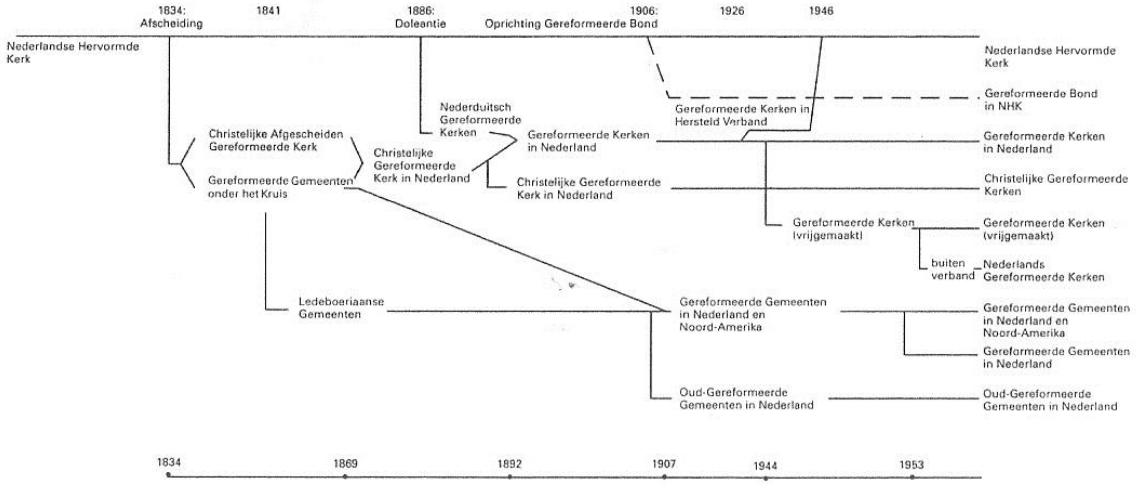

Kaart van kerkelijk Nederland van de negentiende tot het midden van de twintigste eeuw (Koops 2010: 19, afbeelding 2)

De Gereformeerden vrijgemaakt artikel 31 die zich in 1944 hadden afgescheiden, richtten ook een eigen organisatie op en in 1952 werd de Gereformeerde Emigratie Stichting GES als officiële aanmeldingsinstantie erkend. [52] De GES is vooral belangrijk omdat zij de geschiedenis van de Gereformeerd vrijgemaakte kerk in de kolonie Monte Alegre (PR) documenteert en de latere voortzetting in Brasolndia bij Unaí in MG. Het archief van het GES wordt bewaard in het ADC.
De protestants-christelijke zending in Brazilië heeft geleid tot betrekkingen tussen Nederlandse en Braziliaanse kerkgenootschappen. In Brazilië onderhouden de Gereformeerde Kerken een zusterkerkrelatie met de Igrejas Reformadas do Brasil (IRB) en contact met de Igrejas Evangelicas Reformadas no Brasil (IER) en de Igreja Presbiteriana do Brasil (IPB)

Igrejas Evangelicas Reformadas no Brasil (IER)

De IER zijn door emigratie vanuit Nederland in de eerste helft van de 20e eeuw ontstaan als kerken van Gereformeerde signatuur. Aanvankelijk ging het voornamelijk om de vestiging te Carambeí, waaraan later werd toegevoegd die te Castrolanda en Arapoti. Vanaf het begin zijn er banden geweest met- en beïnvloeding door de Gereformeerde Kerken in Nederland (later de GKN synodaal), mede doordat ze aanvankelijk samen met Gereformeerde kerken in Argentinië een zogenaamde buitenclassis vormden van het verband van Gereformeerde Kerken in Nederland. Daarnaast zijn er altijd contacten

[52] Koops 2010: 200.

gebleven met de Christelijke Gereformeerde Kerken (CGK), omdat verscheidene van de eerste emigranten afkomstig waren uit de CGK. Ook zijn er contacten met de Christian Reformed Churches in Noord Amerika. Binnen Brazilië heeft men contacten met de Lutherse Igreja Evangélica Luterana do Brasil en met de Igreja Presbiteriana do Brasil.
Nu de sterke gerichtheid op Nederland afneemt en brazilianisering onontkoombaar lijkt, is deze kleine gemeenschap van kerken bezig zich te bezinnen op haar koers binnen de kerkelijke wereld van Brazilië. Binnen het oude gebied van de kolonie te Carambeí is een aparte gemeente ontstaan die geheel Portugeestalig is en over een eigen kerkgebouw beschikt. In samenwerking met de IPB is vanuit de IER-kerken een zendingswerk opgezet in Brazilië (Iguaçu, Paraná), waarbij hulp is ontvangen vanuit de GKN Synodaal in Nederland. Tot voor kort bestond de gemeenschap van de IER uit een zestal gemeenten, waarvan er vijf waren gesitueerd in Paraná en één in de stad São Paulo. Intussen zijn ook in andere staten van Brazilië dochterkerken ontstaan. De CGK heeft samen met de IER een zendingspost opgezet in de stad Curitiba. De IER telt in totaal ongeveer 2.500 leden. De zendelingen, die voor Assen-Zuid in Brazilië hebben gewerkt, hebben geregeld contact gehad met de IER, b.v. als waarnemers op de jaarlijkse Synode van de IER. De IER speelt al lange tijd met de gedachte om, samen met de IPB en IRB van Colombo een seminarie op te richten in het zuiden van Brazilië.[53]

Igreja Presbiteriana do Brasil (IPB)

De Gereformeerde Kerk van Assen-Zuid, die sinds de zeventiger jaren zendingswerk heeft gedaan in Curitiba (hoofdstad van de staat Paraná), is in contact gekomen met de IPB. In 1997 werd een 'Akkoord voor Missionaire Samenwerking' getekend, dat voorziet in een organisatie waarbinnen diverse activiteiten kunnen worden ontplooid voor materiële en personele bijstand op diverse terreinen. Er is een Gezamenlijke Commissie met drie vertegenwoordigers van de IPB en drie van de Gereformeerde Kerken. Er kon nog geen theoloog worden gevonden die zich beschikbaar stelt als leendocent aan het Seminarie voor de voortgezette theologische opleiding te São Paulo. In de laatste 10 jaren zijn enkele boeken van auteurs uit deze kerken vertaald en uitgegeven door de uitgeverij van de IPB. In 1999 is een overeenkomst getekend met de kerk te Assen-Z voor een evangelisatieproject in Zuid Brazilië (Rio Grande do Sul).[54]

Igrejas Reformadas do Brasil (IRB)

Op 5 juli 2002 heeft een aantal plaatselijke gemeenten een federatie van gereformeerde kerken gevormd. De gemeenten zijn ontstaan uit zendingswerk van de Gereformeerde Kerken in en rond de stad Curitiba in het zuiden van Brazilië en van de Canadian Reformed Churches in de steden Recife en Maceió en in het gebied tussen deze twee plaatsen in het noordoosten van Brazilië. Ook de Igreja

[53] www.ierb.org.br/
[54] www.ipb.org.br

Reformada da Colônia Brasolândia (Unaí, MG) heeft zich aangesloten bij de federatie van Igrejas Reformadas do Brasil. Deze laatste gemeente is ontstaan, nadat Nederlandse kolonisten zich in 1984 hebben gevestigd op een kolonie in de buurt van Brasília, de hoofdstad van Brazilië. De Generale Synode Ommen heeft in 1993 besloten met deze kerk een zusterkerk relatie aan te gaan. De Generale Synode Zuidhorn 2002-2003 heeft besloten, dat de relatie met haar in het vervolg zal worden onderhouden via de IRB. Tevens heeft de Generale Synode Zuidhorn 2002-2003, nadat de IRB daar om had gevraagd, besloten met de IRB een zusterkerk relatie aan te gaan.
Het kerkverband van de IRB bestaat uit een klein aantal kerken en zendingsgemeenten, die ver bij elkaar vandaan liggen. Er zijn enkele gemeenten in het noordoosten, er is een gemeente, waar veel Nederlanders lid van zijn, in de kolonie, die ongeveer 40 km buiten de stad Unaí ligt, en er is een gemeente in Colombo, een voorstad van Curitiba in het zuiden van Brazilië. Het kerkverband telt ongeveer 500 leden en contacten. Er zijn twee Braziliaanse predikanten werkzaam in het kerkverband. Één in Colombo en één in Unaí. In het noordoosten werken een paar zendelingen, die door de CanRC zijn uitgezonden. In Colombo is een door het deputaatschap Zending, hulpverlening en training uitgezonden kerkelijk opbouwwerker actief.

Archief	HaNA; HDC; ADC; UA
Bibliografie	Krabbendam, Hans, *Vrijheid in het verschiet. Nederlandse immigranten in Amerika, 1840-1920* (Hilversum: Verloren, 2006). Koops, E. *De dynamiek van een emigratiecultuur : de emigratie van gereformeerden, hervormden en katholieken naar Noord-Amerika in vergelijkend perspectief (1947-1963)* (Hilversum: Verloren, 2010). Wit, Pedro de, *Wegen wijzen overzee : 65 jaar christelijk emigratiewerk* (Kampen: Kok, 1993).
Link	www.ierb.org.br/ www.ipb.org.br http://www.bbk.gkv.nl/brazilie/723/

3.2.2 Rooms-Katholieke organisaties

Deze paragraaf is vooral gebaseerd op het onderzoek van Mari Smits naar het Rooms-Katholieke emigratiebestel.[55] De positie van de R.K. kerk tegen migratie maakte dat er vóór 1946 weinig georganiseerde emigratie activiteiten ontplooid werden vanuit Katholieke kring. Een belangrijk argument tegen de emigratie van Nederlandse Katholieken voor de oorlog, was dat de meeste emigranten in landen zoals de V.S. en Canada hun geloof verloren. Dit gevaar kon vermeden worden door te migreren naar landen met een overwegend R.K. karakter zoals Frankrijk en Brazilië.
De in 1925 opgerichte Roomsch-Katholieke Emigratie Vereeniging (RKEV) ontplooide weinig activiteiten. De aandacht was vooral op agrarische migratie binnen Europa gericht. Het vraagstuk van de jonge Katholieke boeren die zonder uitzicht op een eigen bedrijf gevaar liepen om als werknemers in de industrie hun band met de kerk te verliezen was een belangrijk vooroorlogs probleem waarmee categorale organisaties zoals de Katholieke Nederlandse Boeren en Tuinders Bond (KNBTB) zich bezighielden, waarbij zij zich vooral op Frankrijk richtten.
Het waren deze organisaties die na de oorlog aandrongen op groepsmigratie van Nederlandse Katholieke boeren. Na de oorlog richtte de KNBTB in 1949 een emigratie afdeling op. In hetzelfde jaar werd ook de Katholieke Centrale Emigratie Stchting (KCES) opgericht die vanaf 1952 samenwerkte met het Emigratie bestuur (EB) en de NED. De sterk stijgende niet-agrarische emigratie leidde tot de oprichting van emigratiediensten door de Katholieke Arbeiders Beweging (KAB) en de Nederlands Rooms-Katholieke Middenstandsbond (NRKM). De voorlichtingsactiviteiten werden vooral georganiseerd door (inter-) diocesane emigratiestichtingen.[56] De Katholieke Vereniging van Ouders en Familieleden van Geëmigreerden hielden zich bezig met de zorg voor de thuisblijvers. De belangstelling voor emigratie begon in Nederland al af te nemen toen deze organisatiestructuur in 1955 voltooid was.
Het duurde tot 1972 voor dat het Katholieke emigratiebestel gereorganiseerd werd. De KCES liet het woord centraal vallen en noemde zich de Katholieke Emigratie Centrale (KEC). De (inter-) diocesane emigratiestichtingen werden afgestoten en de voorlichting verliep door regionale consulenten die samenwerkten met de AEC en de CEC. De KCES bereikte met deze wijdvertakte organisatie slechts een gedeelte van haar doelgroep, op het hoogtepunt van de emigratie werd slechts 50 % van haar capaciteit benut.[57]

[55] Smits 1989.
[56] Smits 1989: 97-103. Het werk van voorlichting, cursussen, was vooral succesvol in Limburg door de KLES die in 1956 een record boekte met 2022 migranten, en in Brabant, o.a. door de NCB. De Bisdommen Haarlem en Utrecht hadden minder aspirant-emigranten.
[57] Smits 1989: 144-145.

De kerk verzorgde ook geestelijke ondersteuning van de gemeenschappen overzee. Aanvankelijk verliep deze ondersteuning gescheiden van de reeds aanwezige Nederlandse geestelijken die in Brazilië actief waren.[58] De kolonisten in Holambra werden o.a. ondersteund door de Zusters van het HH Hart (Kanunnikessen van het H. Graf) die vanuit Nederland meereisden.[59] Er werd in 1950 een emigratie bisschop benoemd in de persoon van mgr J.M.J.A Hanssen die in 1955 ook Brazilië bezocht. Voor verdere details zie Holambra 4.2.

Tabel 6. Katholieke emigratie organisatie

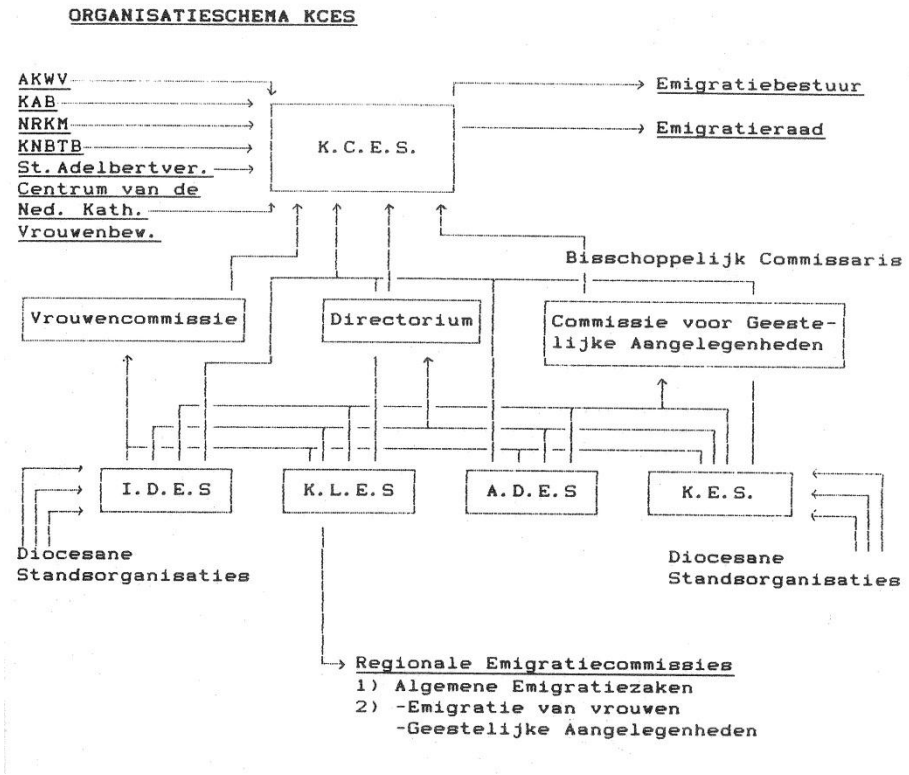

Schema van het RK organisatiebestel (Smits 1989: 147).

AKWV Algemene Katholieke Werkgevers Vereniging
KAB Katholieke Arbeiders Beweging
NRKM Nederlands Rooms-Katholieke Middenstandsbond
IDES Inter-Diocesane Emigratie Sichting
KLES Katholieke Limburge Emigratie Stichting
ADES Aartsdiocesane Emigratie Stichting
KES Katholieke Emigratie Stichting voor de Bisdommen Haarlem en Rotterdam (NB in 1972 veranderde de KCES haar naam in KEC)

[58] Smits 1989: 84-85.
[59] Zie ook Smits 1990 over Holambra.

Archief	HaNA; KDC; ENK
Bibliografie	Smits, M. Boeren met beleid : *honderd jaar Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond, 1896-1996* (Nijmegen: Valkhof Pers, 1996). Smits, M. *Een aardse geschiedenis : de ABTB in dienst van boeren en tuinders 1917-1997* (Nijmegen: Valkhof Pers, 1997). Smits, Mari, *Met kompas emigreren :katholieken en het vraagstuk van de emigratie in Nederland (1946-1972)* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1989). Stekelenburg, H. van, *De Grote Trek. Emigratie vanuit Noord-Brabant naar Noord-Amerika 1947-1963* (Tilburg: Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 2000);

Afbeelding 8 : school bij Castrolanda (NL-HaNA_2.15.68_)

4. Nederlandse gemeenschappen in Brazilië

De schaal van de Nederlandse groepsmigratie naar Brazilië maakt het moeilijk een ondergrens vast te stellen voor het aantal bewoners van een gemeenschap. Carambeí begon bijvoorbeeld met enkele gezinnen. De geografische spreiding van de bedrijven na 1970 maakt het moeilijk om nog van nederzettingen te spreken. Omdat er wel banden met de familie en moedernederzettingen worden onderhouden, worden deze gemeenschappen besproken als een netwerk (4.6). De bepaling van de Nederlandse gemeenschappen is vooral gebaseerd op de eigen definitie van de betrokken gemeenschappen. Het overzicht van de nederzetting is bedoeld om een algemene indruk van de groepsmigratie te krijgen en is daarom beperkt en niet uitputtend.

		Spontane groepsmigratie 1822-1936
1.		Holanda, Espirito Santo
2.		Carambeí
	.	Overige
3.		**Holambra**
4.		**ABC kolonies**
	4.1	Castrolanda
	4.2	Arapoti
	4.3	Tronco
5.		**Monte Alegre**
6.		**Rio Grande do Sul en Santa Catarina**
	6.1	1822-1936
	6.2.	Não me Toque
	6.3.	Tijuqinhas, Tijucas (SC)
.		**Andere na 1970 per regio**
7.		MS; MT
8.		GO
9		MG
	9.1	vóór 1936
	9.2	Frutal, Paracatu, Araxas
	9.3	Unaí
10	.	MA

1850-1936: spontane groepsmigratie

De Nederlandse groepsmigratie vóór 1936 verliep in twee golven. De eerste golf in de periode 1855-1865 werd veroorzaakt door de Braziliaanse Landwet van 1850. De tweede golf tussen 1907-1914 was het gevolg van een nieuwe gunstige regeling voor immigranten van de Braziliaanse overheid. De migranten werden geplaatst in kolonies die werden gesticht door de Federale overheid, de individuele Braziliaanse staten en door particulieren. De informatie over Nederlanders in de Braziliaanse kolonies is vooral afkomstig uit Braziliaanse bronnen.

De periode 1848-1900 is slecht gedocumenteerd. Het onderzoek van Roos wordt behandeld in paragraaf 4.1.1. Espíritu Santo en paragraaf 4.4.1. Rio Grande do Sul. Minas wordt behandeld onder paragraaf 4.5.4.

Voor de periode 1907-1914 zijn er in Handelsberichten een aantal Braziliaanse cijfers gepubliceerd. Ook de Leeuw heeft deze cijfers gebruikt voor de publicatie van de onderstaande tabellen die (een niet volledig) overzicht geven van de bevolking van een aantal overheidskolonies omstreeks 1908.

Tabel 7. Nederlanders in Braziliaanse kolonies; 1908-1909

Kolonies	Gezinnen	Personen	Nationaliteit
João Pinheiro (MG) (Federaal))	26	122	Russen
	15	46	Oostenrijkers
	5	26	Duitsers
	3	14	Nederlanders
	1	5	Hongaren
	49	122	Totaal
Vargem Grande (MG)	18	83	Nederlanders
	10	56	Duitsers
	2	23	Belgen
	30	152	Totaal
Nova Baden (MG)	7	54	Nederlanders
Miguel Calmon (PR) (F)	324	1563	Oostenrijkers
	59	316	Russen
	17	81	Duitsers
	12	74	Nederlanders
Affonso Penna PR	19	85	Russen
	18	82	Oostenrijkers
	21	116	Zwitsers
	11	56	Duitsers
	10	45	Nederlanders
	1	7	Belgen
	1	5	Fransen
	1	3	Italianen
	1	2	Noren
	83	401	Totaal
Irati (Iraty) (PR) (F)	46	282	Nederlanders
	18	140	Duitsers
	1	7	Oostenrijkers
	75	429	Totaal
Comandaí (Comandany) (RS)	330	1748	Russen
	26	265	Nederlanders
	28	133	Oostenrijkers
	17	110	Duitsers
	7	65	Italianen
	4	16	Spanjaarden
	2	7	Portugezen
	434	2345	Totaal
Ijuí (Ijuhy)(RS)	86	467	Russen
	34	221	Duitsers
	24	121	Oostenrijkers
	23	110	Nederlanders
	15	123	Italianen
	4	15	Spanjaarden
		9	Zwitsers
		1	Fransen
	1	3	Portugezen
	189	1030	Totaal

Handelsberichten vermeld nog de kolonie Guaraní (Guarany) in RS in het jaar 1909			
Guaraní (Guarany)	46	266	Nederlanders

Archief HaNA; RHC; RNH

Bibliografie

Handelsberichten / wekelijks uitg. door het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel, met medew. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Doetinchem: Misset, 1907-1936).
Leeuw N.R. de *Brazilië. Een land der toekomst* (Amsterdam: J.H. de Bussy,1909).

4.1. Comunidade Holanda, Espírito Santo

De groepsmigratie uit West Zeeuws-Vlaanderen tussen 1858-1862 leidde tot de vestiging van Nederlanders in Espírito Santo. De geschiedenis van de Nederlandse gemeenschap in Comunidade Holanda werd opgetekend door Frans Buysse, Ton Roos en Margje Eshuis. Het is een goed voorbeeld van de context waarmee de Nederlandse landverhuizers geconfronteerd werden in de Braziliaanse kolonies. De Zeeuwen vertrokken naar aankomst in Rio de Janeiro naar verschillende bestemmingen sommigen gingen naar Rio Grande do Sul, anderen gingen naar Espírito Santo.

Nadat ze per schip vanaf Rio de Janeiro naar Vítoria waren gebracht werden ze verdeeld over verschillende kolonies. Rio Novo was een particuliere kolonie waar de Nederlanders een kleine minderheid waren tussen de voornamelijk Duitse landverhuizers. De sterfte onder de migranten in Rio Novo was hoog en het verslag van een bezoek van Keizer Pedro II in 1860 schetste een somber beeld van de toestand van de Nederlanders.[60] In de tegenwoordige gemeente Rio Novo do Sul in het district Itapemirim leven nog enige afstammelingen van de Zeeuwse migranten die volkomen in de Braziliaanse samenleving zijn geïntegreerd.

Urucu was een kolonie die door het Braziliaanse leger werd geleid. De kolonie lag in het dal van de rivier Mucuri die de grens met de Staat Minas Gerais vormt in een onontgonnen gebied waar Teófilo Otoni een Germaanse kolonie hoopte te stichten. De situatie in het kamp Urucu was nog moeilijker dan die in Rio Novo. De kolonisten beklaagden zich over hun situatie in Urucuomdat 19 van de 79 Zeeuwse kolonisten in de eerste 7 maanden waren overleden. Dat leidde tot een evacuatie in 1859, sommigen trokken daarna naar RS. Een aantal families zijn echter gebleven en in het tegenwoordige Teófilo Otoni (MG) en omstreken leven afstammelingen van deze migranten die nog steeds Nederlandse namen dragen.[61]

Santa Leopoldina was een kolonie in een gebied waar nog veel indianen leefden. De Zeeuwen werden vanaf Vítoria met kano's naar het hun toegewezen land gebracht. Dat lag in een heuvelachtig dicht bebost gebied dat slechts langs smalle paden bereikbaar was. Cachoeiro de Santa Maria werd in 1860 ook door Pedro II bezocht en ook hier was de indruk van de Nederlandse kolonisten die achter de heuvels in Mangaraí leefden somber.[62] In 1864 arriveerde vanuit Zwitserland een Evangelische pastor. In 1903 werd een eigen school gebouwd in Mangaraí. Het centrum van de kolonie was in 1887 een onafhankelijke gemeente geworden met de naam Santa Leopoldina. Tussen 1900 en 1930 was er door de koffieteelt een redelijk welvarende periode in deze streek. In deze tijd trokken sommige

[60] Het originele verslag beschrijft de Nederlanders echter genuanceerder dan vaak weergegeven wordt (persoonlijke informatie Mari Smits)
[61] Roos 2008: 40.
[62] Zie de vorige noot

Nederlanders naar andere gebieden. Op twee dagen afstand van Holanda ontstond een Nederlandse gemeenschap in São João de Garrafão, anderen trokken naar Jequitibá.[63]
De gemeenschap van Holanda ging na de ineenstorting van de koffiemarkt in de jaren 30 over op de maniokteelt. De gemeenschap verarmde en in 1975 waren er slechts 33 gezinnen. De Nederlandse gemeenschap in São João de Garrafão telde 180 families die tussen 360 Pommerse en 60 andere families leefden. Ton Roos en Margje Eshuis begonnen toen de kolonie maandelijks te bezoeken als onderdeel van hun sociaal-cultureel werk voor de Gereformeerde Kerken Nederland (GKN). In 1979 bezocht een delegatie uit ES de Nederlandse kolonies in Paraná. In 1982 bezocht de Nederlandse ambassadeur de Nederlandse gemeenschap in São João de Garrafão. Sinds 1990 ontstonden er ook weer banden met kerkgemeenschappen in Zeeland.

Archief	HaNA; ZA
Bibliografie	Buysse, F. *De Zeeuwse gemeenschap van Holanda, Brazilië (1858-1982): een antropologische studie over integratie en identiteit* (Aardenburg: Heemkundige Kring West Zeeuws-Vlaanderen 1984). Roos, Ton en Margje Eshuis, *"Op een dag zullen ze ons vinden." Een Zeeuwse geschiedenis in Brazilië* (Barneveld: Koninklijke BDU 2008).
Link	http://www.ape.es.gov.br/pdf/Op_een_dag_holandes.pdf http://www.ape.es.gov.br/pdf/Os_Capixabas_Holandeses_portugues.pdf http://www.pmsmj.es.gov.br/site/Cultura_grupos_folcloricos.aspx http://www.sesb.org.br/detalhes.asp?no=27&tp=paroquia

[63] Ibidem: 82-83.

4.2. Carambeí

De kolonie Carambei werd in 1911 gesticht door Nederlanders die de overheidskolonie Gonçalves Júnior bij Irati verlieten. De Nederlanders die tussen 1907 en 1911 migreerden ondervonden in de overheidskolonies in Paraná dezelfde moeilijkheden als de eerdere migranten in Espírito Santo. De kolonie Gonçalves Júnior werd ook wel het vrouwenkerkhof genoemd.[64]
De gebroeders Leen en Jan Verschoor besloten zich aan te sluiten bij het project van de Brazil Railway Company in de buurt van Ponta Grossa. Jan wist de familie de Geus uit s'Gravendeel te interesseren en Aart Jan de Geus en een aantal andere Nederlanders migreerden naar Carambeí. In 1917 beëindigde de Brazilian Railway Company haar bemoeienis met het project en kocht Aart-Jan de Geus de 3.400 Ha die nog vrij was waardoor de tegenwoordige kern van Carambeí gevormd werd, die 5.000 Ha groot is. Inmiddels was er een bescheiden melkproductie op gang gekomen. Vanaf 1918 bezocht een Duitstalige Lutherse predikant de kolonie éénmaal per maand. In 1920 woonden er 49 Hollanders en 17 Brazilianen van Hollandse afkomst. Daarnaast woonden er ook een aantal Duitse families.
In 1925 werd de coöperatie Sociedade Cooperativa Holandeza de Lacticínios opgericht.
In 1935 arriveerde het echtpaar Muller dat door de Christian Reformed Church was uitgezonden om de gemeente geestelijke bijstand te geven, zij bleven tot 1952. De meeste opvolgers waren Christelijk-gereformeerde Nederlanders. Tussen 1935 en 1940 arriveerden een aantal nieuwkomers met ervaring in landbouw, opvallend was ook de komst van een aantal gezinnen die vanuit Nederlands-Indië gemigreerd waren, waaronder het gezin Vermeulen. Er werd een zuivelfabriek gebouwd en in 1941 werd de Sociedade Cooperativo de Laticínios Batavo opgericht.
Tijdens de oorlog riep de Nederlandse regering een aantal bewoners van Carambeí op voor Militaire dienst die allemaal de oorlog overleefden. De oorlogsjaren gingen verder zonder veel commotie aan Carambeí voorbij, alhoewel het Duits spreken in het openbaar wel verboden werd.
Carambeí was dus na de oorlog een natuurlijk gegroeide Nederlandse kolonie die zonder overheidssteun tot stand gekomen was. Aanvankelijk was er een druppelsgewijze immigratie van Nederlanders, maar vanaf 1949 begon men serieus aan een geleide groepsmigratie van boeren te denken. De CEC zag hiervoor mogelijkheden bij Castro, dat dicht bij Carambeí lag. Missies van Biesheuvel en IJsvogel leidden tot de aankoop van land waar de kolonie Castrolanda gesticht werd. Tussen 1951 en 1954 vestigden zich hier 50 Nederlandse gezinnen. Castrolanda was georganiseerd in de Coöperatie Castrolanda.
In 1951 kreeg Carambeí ondersteuning van een landbouwkundige. In de jaren vijftig werd nieuw melkvee uit Nederland gekocht en ook de varkensfokkerij groeide snel. In 1954 werd de Cooperativa Central de Laticínios de Paraná (CCLP) opgericht, waarvan de coöperaties Batavo en Castrolanda leden waren. Ook de melk van de kolonisten, die vanaf 1953 in Tronco neerstreken, werd in de

[64] Schenkeveld 2011. Kooy 1986.

melkfabriek verwerkt en zij sloten zich bij de coöperatie Batavo aan. In 1957 kwam er hulp van landbouwingenieur Hartman, die ook betrokken was bij oprichting van de kolonie Arapoti. De kolonisten leken de ergste moeilijkheden overwonnen te hebben en in 1959 was het bezoek van Prins Bernhard een feestelijke gebeurtenis.
De jaren vanaf 1960 zagen een expansie van de productie o.a. door de rijstcultuur. In 1961 werd het 50 jarig bestaan gevierd. Met steun van de CEC werd in 1962 een lening verkregen voor de aankoop van de fazendas Santa Cruz en Tabatinga.
De kerk was aangesloten bij de GKN en behoorde met Tres Arroyos en Buenos Aires in Argentinië tot de Classis Buenos Aires die viel onder Particuliere Synode Zuid-Holland-zuid. Er ontstond het plan voor een eigen kerk wat leidde tot de stichting van de Igreja Evangélica Reformada (IER), die contacten onderhield met de Nederlands Hervormde Kerk Nederland en de Christelijk Gereformeerde Kerk Nederland. Met hulp van Gereformeerde Kerken verrichtte IER zendingsarbeid in Brazilië. De zendingsprojecten waren belangrijk voor de relaties van de kolonies met de omgeving en droegen in belangrijke mate bij aan de integratie van gemeenschappen.
Carambeí ontwikkelde in de jaren 1970-1980 sojateelt en er was een uitbreiding van de akkerbouw. Ook de pluimvee sector groeide, de periode kenmerkte zich door mechanisatie. Het succes van Carambeí had ook een uitstraling naar de omgeving. De bevolkingsdruk maakte dat jonge boeren naar andere gronden zochten. In 1973 werd de Fazenda Fortuna aangekocht, sommigen waren toen al naar Tibagi gegaan waar in coöperatie vooral rijst verbouwd werd.[65]
Carambeí groeide tot een zelfstandige Braziliaanse gemeente. De meerderheid van de bevolking is Braziliaans en er is ook een R.K. kerk, maar toch heeft de nederzetting een typisch Nederlands karakter behouden. Dit onder meer door aandacht voor het culturele erfgoed, bijvoorbeeld in het parque histórico van Carambeí.

[65] Kooy 1986: 239

Archief HaNA; RHC: UA; HDC.

Bibliografie

Autobiografie van Alie Voorsluys-Noordam.
Bishop, L.J. *Carambeí, een Hollandse kolonie in Brazilië: de ontwikkeling van een boerengemeenschap in de deelstaat (Paraná) vanaf 1911*. Doctoraalscriptie Erasmus Universiteit (Rotterdam, 1989).
Borger, Dick. *Huize ano 1934. Carambehy – Herinneringen van Roos en Dick Borger.*
Chaves Niltonci Batista red. *Imigrantes – Immigranten. História da imigração holandesa na região dos Campos Gerais, 1911-2011.* Dl. I: *Perspectivas da imigração holandesa no Brasil. Quatro séculos de patrimônio* (Ponta Grossa: Todapalavra, 2010).
Cordeiro, S.V.A.L. & R. Woiski. *Memória histórica das escolas de Carambeí e análise do Ciclo Básico de Alfabetização: um estudo de caso 1911 – 1998.* (monografia de final de curso – Licenciatura em História, 1999).
De beginjaren van Nederlandse families in Carambeï.
*Falando de Histórias – volume I (2011)**
*Falando de Histórias – volume II (2011)**
Jesus, Áureao de e.a. *Formação histórica de Carambeí.*
Jongkind, C.F. 'Nederlandse boerengemeenschappen in (Paraná), Brazilië. Deel 1: Carambeí, een succesvolle vestiging van Nederlandse immigranten, in: *Elders. Periodiek over emigratie* (1986), no. 4, pp. 6-20.
Kiewiet Willem Eltje e Ruth Los-Kiewiet, *A Colônia de Gonçalves Júnior (Irati / (Paraná)) – A Imigração Holandesa de 1908-1909 no Brasil* (2011) *
Kooy, H.A. *Carambeí 75 jaar, 1911-1986* (Castro PR: Kugler, 1986). Ook in Portugees.
Meer, K. van der. *50 jaar Carambeí: hoe het groeide* (Franeker: Wever 1961).
Oliviera, Ildefonso Quirino de. *Memórias de um executivo.*
Risseeuw, P.J. *Het land dat ik U wijzen zal. De emigratie van de familie Verschoor naar Brazilië in 1909* (Carambeí: APHC, 2010)
Trevisan, Edilberto. *Brazil Railway Company.*

Link

http://www.carambei.pr.gov.br/

http://aphc.com.br/
* De link is: http://aphc.com.br/publicacoes/livros-imigrantes/

http://www.issuu.com/parquehistoricocarambei/docs/livro_final_baixa

http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-carambei.htm

Andere

Voor de andere kolonies vóór 1936 zie de inleidingen van paragrafen 4.4.1. RS en SC; 4.5.4. MG.

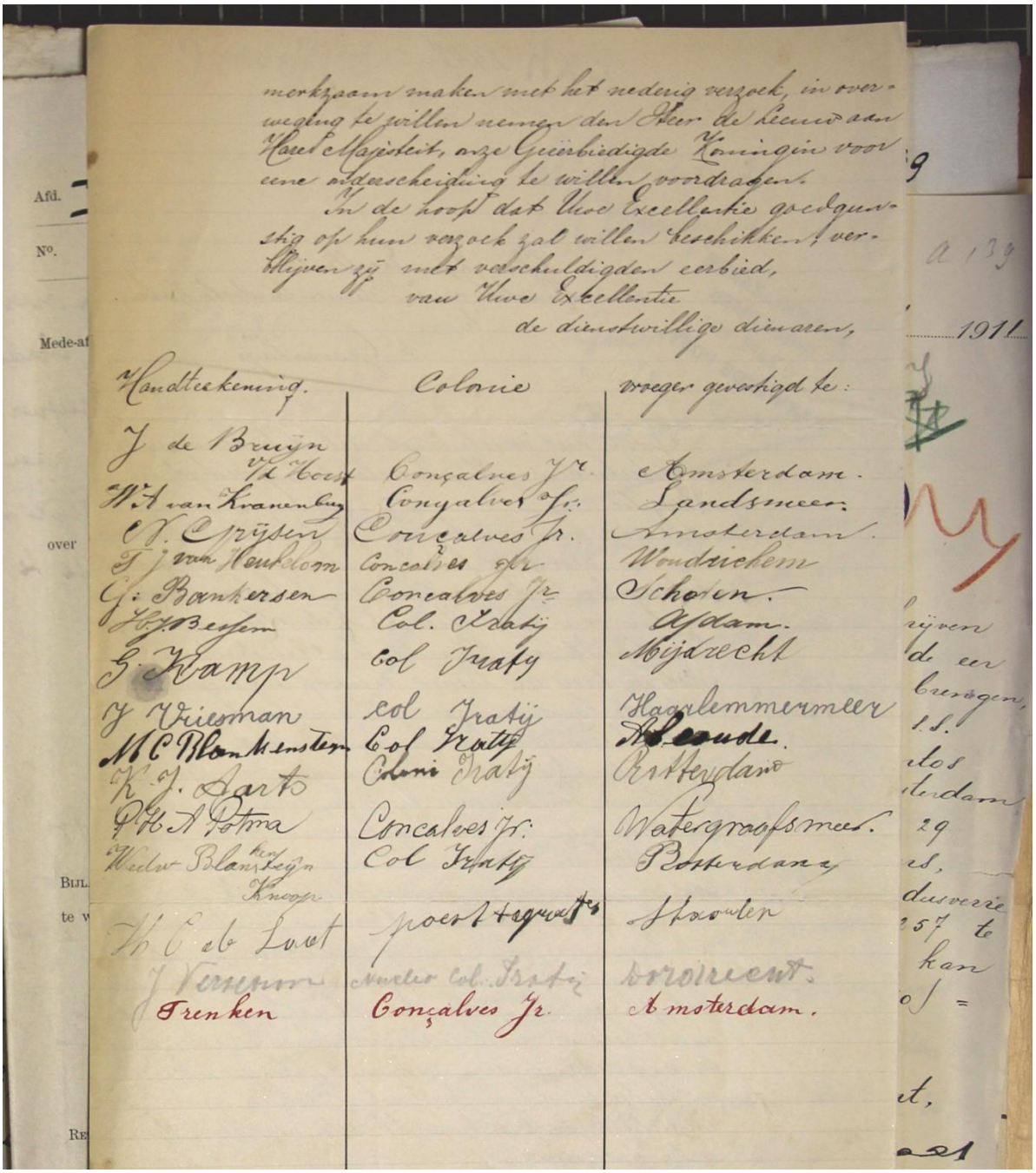

merkzaam maken met het nederig verzoek, in overweging te willen nemen den Heer de heeren van Haar Majesteit, onze Geëerbiedigde Koningin voor eene onderscheiding te willen voordragen.

In de hoop dat Uwe Excellentie goedgunstig op hun verzoek zal willen beschikken, verblijven zij met verschuldigden eerbied,

van Uwe Excellentie

de dienstwillige dienaren,

Handteekening.	Colonie	vroeger gevestigd te:
J. de Bruijn v/d Hoest	Gonçalves Jr.	Amsterdam.
W. van Kranenburg	Gonçalves Jr.	Landsmeer.
C. Crijsen	Gonçalves Jr.	Amsterdam.
T. J. van Houtdam	Gonçalves Jr.	Woudrichem
G. Bankersen	Gonçalves Jr.	Schoten.
H. Bersem	Col. Iratij	Aldam.
S. Kamp	Col. Iratij	Mijdrecht
J. Vrieman	Col. Iratij	Haarlemmermeer
M. C. Blankenstein	Col. Iratij	Leende.
K. J. Aarts	Col. Iratij	Rotterdam
P. H. Potma	Gonçalves Jr.	Watergraafsmeer.
Weduwe Blankenstein-Knoop	Col. Iratij	Rotterdam
H. C. de Loet	poortstegwartier	Stavoren
J. Vermeer	Nucleo Col. Iratij	Broeiecent.
Trenken	Gonçalves Jr.	Amsterdam.

Afbeelding 9. Lijst met namen van Nederlandse kolonisten uit Gonçalves Jr. in Paraná (NL/HaNA_2.05.03_292)

4.3 Holambra

De bibliografie over het Holambra project is bijzonder uitgebreid. Opvallend is het relatief grote aantal wetenschappelijke studies. Deze paragraaf is vooral gebaseerd op de publicaties van Smits (1990) en Wijnen (2000). Holambra is misschien wel het beste voorbeeld van het geleide coöperatieve karakter van de Nederlandse groepsmigratie na de oorlog.

Het RK emigratie beleid was sinds de jaren dertig vooral gericht op de agrarische groepsmigratie van jonge boeren van de zandgronden in Brabant en Limburg (zie ook 3.2.2). De KNBTB nam na de oorlog het voortouw en zond in 1946 een missie met o.a. Ir. Heymeijer naar Brazilië. In 1948 werd de Fazenda Ribeirão aangekocht, mede met steun van de Staat São Paulo en de federale overheid, de Cooperativa Agro-Pecuaria Holambra was toen al opgericht.[66] In 1949 arriveerde de eerste groep migranten en op 1 juli telde de Nederlandse bevolking 294 personen. Heymeijer was de grote inspirator in deze eerste periode 1949-1951.

Het land was echter onontgonnen en uitgeput door eerdere koffieteelt. Het Nederlandse stamboekvee werd ziek en oogsten mislukten. Al kort na zijn aankomst had Heymeijer in 1949 geconstateerd dat er meer kapitaal nodig was. De Nederlandse regering stelde samen met de KNBTB een onderzoek in. Het onderzoek van de Commissie van Roggen/Waveren was vernietigend en in begin 1951 werd C.J.J. Hogenboom aangesteld als Regeringscommissaris. Heymeijer trad terug in 1952.

Het beleid van Hogenboom leidde tot het vertrek van een aantal families o.a. naar Não-me Toque (RS) en Tronco (PR) bij welke laatste vestiging pater Cornélio Strooband betrokken was. Ondertussen gingen de overgebleven bewoners door met de ontginning en in 1959 was het gehele gebied in gebruik genomen en was uitbreiding noodzakelijk. De veeteelt had niet het verwachte succes gebracht. In 1961 werden de Fazendas das Posses e Taquari gelegen bij Parapanema op 250 km van Holambra I aangekocht met een financiering van de Inter-American Development Bank. De bevolking van Holambra II was van gemengde samenstelling, sommigen kwamen van Holambra I of elders uit Brazilië, maar er kwamen ook migranten uit Nederland. De oppervlakte van de bedrijven nam toe. In 1975 bestond de Nederlandse bevolking daar uit 350 personen.[67]

De ontwikkeling van Holambra II voltrok zich echter mede vanwege de ongunstige klimatologische situatie in een laag tempo. Ook was de belangstelling voor emigratie naar Brazilië in Nederland aanzienlijk gedaald. Men kreeg versterking doordat een tiental gezinnen van Zwitserse origine zich bij de Nederlandse gemeenschap aansloot.[68]

De productie van Holambra I veranderde in de jaren 1960-1970. De veeteelt nam af maar pluimvee groeide, ook de citrusteelt bloeide evenals de sojateelt. Vanaf het einde van de jaren 60 groeide de

[66] Smits 1990: 26-27.
[67] Smits 1990: 130-134.
[68] Wijnen 2001: 57.

bloementeelt, mede door de aankoop van gronden buiten Holambra; in 1977 was de bloementeelt op haar hoogtepunt met 49.2 % van de omzet van Holambra I.[69]

Hogenboom overleed in 1971 na 20 jaar in dienst van Holambra te hebben gewerkt. Holambra veranderde sterk in de jaren 1970-1980. Het was een economisch voorspoedige periode mede door het grote succes van de bloementeelt. De productie steeg in alle sectoren en er werd geïnvesteerd in productiefaciliteiten zoals een bloempakhuis, hanenslachterij, meelfabriek voor mengvoeders en een citruspakhuis. Het bebouwde areaal was mede door de aankoop van gronden bij Aguaí en Casa Branca (SP) honderd kilometer noordelijk van Holambra en in Frutal (MG) gegroeid van 3.850 Ha in 1968 tot 16.000 Ha in 1982.[70]

In de jaren 1980-1990 ondervonden ook de Holambra's de effecten van de Braziliaanse economische crisis onder meer door verliezen als gevolg van de hoog oplopende inflatie.[71]

In 1993 werd Holambra I een zelfstandige gemeente. In 1999 woonden op Holambra I ongeveer 1.500 personen van Nederlandse afkomst op een totale bevolking van ongeveer 10.000 inwoners. Holambra II behoort tot de gemeente Parapanema. Van de 13.000 inwoners in 1996 woonden er 6.000 op Holambra, daarvan waren ongeveer 400 personen van Nederlandse afkomst. [72]

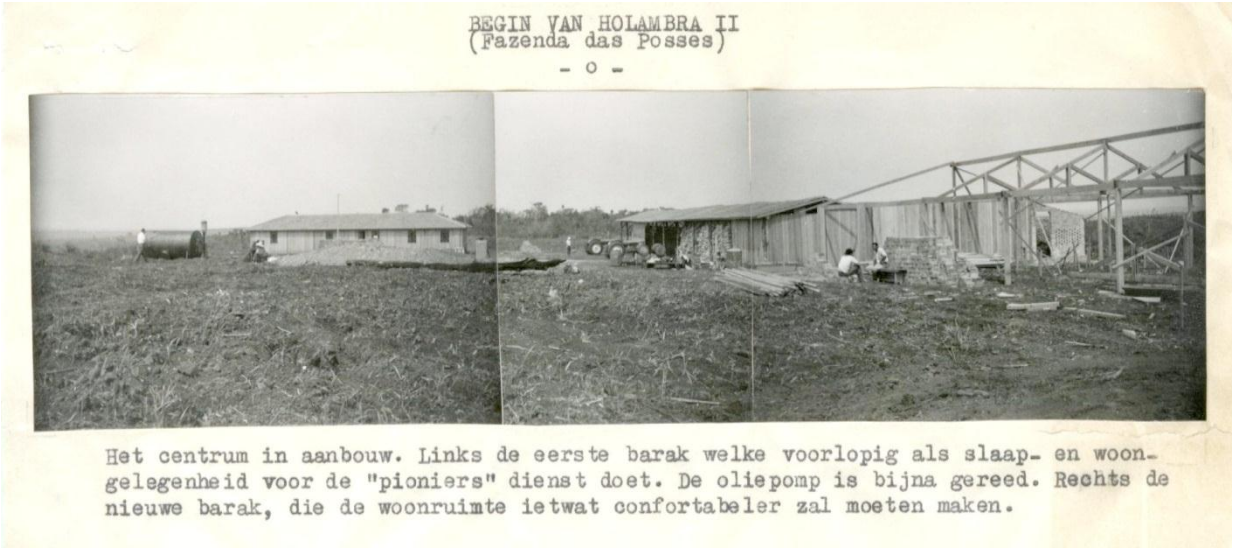

Afbeelding 10: Het begin van Holambra II (NL-HaNA_2.15.68_)

[69] Ibidem: 150.
[70] Ibidem: 165.
[71] Ibidem: 170-172.
[72] Ibidem: 67.

Archief HaNA; KDC; EKN

Bibliografie

Abreu, Adilson Avansi de. *A colonicação agrícola Holandesa no estado de São Paulo :Holambra I* (São Paulo 1969).

Broek, Jan van den. *Holambra. Dromen, strijd en overwinning. Geschiedenis van een succesvol emigratieproject* (Holambra SP: Setembro, 2008).

Bruin, Ellen. *Veranderende relaties tussen de Brazilianen en Nederlanders in Holambra I.* Onderzoek i.h.k.v. de studie culturele antropologie aan de Vrije Universiteit (Amsterdam, 1989).

Corrêa, Aná Claudia Pinto. *Holambra além das flores: uma experiência de imigração holandesa no interior de São Paulo (1949-1999).* Dissertação (Mestrado em História) - Pontifícia Universidade Católica de (São Paulo 2001).

Corrêa, Aná Claudia Pinto. *Holambra além das flores (nog te verschijnen bij editoria Setembro)*

Eijsink, Gijs. *Geraldão – Gerardus Antonius Eijsink cooperando para formar histórias/ een pionier tussen de mensen* (Holambra: editória Setembro, 2009)

Herbers, R.G. *Cooperativismo e desenvolvimento de communidade rural: o caso de Holambra.* Dissertação Mestrado Unicamp (Campinas, 1989).

Heymeijer, G.J. *Fazenda Ribeirão. De Nederlandse kolonie in Brazilië* (1948).

'Holambra: snert, sinterklaas en stamppot in Brazilië', in: *Traditie: tijdschrift over tradities en trends* 14(2008), no. 4, pp. 22-28.

Klein Gunnewiek, Henk *Herinneringen van een emigrant. Holambra, Brazilië* (Bedum: Profiel, 1991).

Perrin, Nadine. Une colonie hollandaise au Brésil : Holambra. Historique, organisation, enseignements. In: *Population*, 12 (1957), no. 2, pp. 269-288.

Price, Niko. *Windmills in the tropics: a historical view of ethnicity and an ethnic view of history.* Thesis Harvard University (Cambridge Massachussets, 1990).

Schoenmaker, Jos.*E então floresce. Terra viva. A saga de uma empresa familiar* (Holambra: Associação Schoenmaker, 2006).

Smits, Mari. *Holambra. Geschiedenis van een Nederlandse toekomstdroom in de Braziliaanse werkelijkheid, 1948-1988* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1990).

Wigman, Gilberto. *A arte de recomeçar: 60 anos da família van Mierlo no Brasil* (Holambra: editória Setembro, 2011).

Wijnen, C.J.M. *Holambra I. Nederlandse boeren in coöperatief verband in Brazilië* (Den Haag: LEI, 1976).

Wijnen, Kees. *Holambra 1948-1998. Van coöperatie van Nederlandse boeren en tuinders tot bloemenstad in Brazilië* (Den Haag: Stichting Holambra Nederland, 1998).

Wijnen, C.J.M., *Holambra II. Een groepsvestiging van Nederlandse boeren* (Den Haag: LEI, 1977).

Wijnen, C.J.M. *Campos de Holambra 1960-2010* (Poeldijk: KEC, 2010).

Wijnen, C.J.M.; van der Knaap, M.A.M. *Holambra – A cidade das Flores* (Holambra, SP: editora Setembro, 2012)

Link http://www.holambra.sp.gov.br/conheca.htm

http://www.holambra.com.br/

http://www.museuholambra.com.br/

http://www.paranapanema.sp.gov.br/portal/?page_id=898

Afbeelding 11 : Centrum van het oorspronkelijke Holambra met het het Historisch en Cultureel Museum van Holambra op de achtergrond. (foto auteur 2012)

4.4. ABC-kolonies, algemeen

Onder de ABC kolonies worden de gemeenschappen van Carambeí, Castrolanda en Arapoti verstaan, de herkomst van de aanduiding ABC is onbekend. In 1949 werd ir. J.S. Biesheuvel, voorzitter van CEC, door de Braziliaanse Regering uitgenodigd om de mogelijkheid voor agrarische groepsmigratie te onderzoeken en vanaf 1950 raakte de organisatie betrokken bij de groepsmigratie naar Paraná. Een tweede commissie van IJsvogel en van Galen rapporteerde over de mogelijkheden voor een kolonie in de Braziliaanse gemeente Castro (PR), dicht bij Carambeí. Inmiddels was er een kleine groep Gereformeerd Vrijgemaakten naar Monte Alegre (PR) gemigreerd (zie Monte Alegre 4.4). In 1951 werd Castrolanda gesticht voornamelijk als een project van de CEC waarbij vooral G.W. Kaemink een belangrijke rol speelde.[73]

Eind juli 1951 richtte Kaemingk de coöperatie 'Groepsemigratie Brazilië' op, nadat hij al enige tijd in contact had gestaan met dertig Drentse boeren, die geen toekomst meer zagen in Nederland. Het ging om kapitaalkrachtige boeren met grote gezinnen. Naast een geldinleg van 20.000 gulden werd van deze boeren verwacht dat ze in Brazilië één groep zouden vormen en zich bij één kerk zouden aansluiten. Tot 1954 emigreerden er zes groepen boeren, vooral Drenten en Groningers, naar de Nederlands kolonie Castrolanda in Brazilië. Rond 1960 woonden er 75 gezinnen en enkele vrijgezellen in deze kolonie, in totaal ongeveer 400 personen.[74]

In 1960 kwam vanuit Carambeí en Castrolanda het verzoek voor de stichting van een nieuwe kolonie wat leidde tot de aankoop van de Fazenda Bela Amanha in de gemeente Arapoti (PR). Eind jaren vijftig had Kaemingk opnieuw een club landverhuizers voor Brazilië verzameld, onder wie veel Drenten. In 1960 vertrok deze groep naar de kolonie Arapoti.[75]

Aan het eind van de jaren 60 daalde de melkprijs in Brazilie terwijl de regering akkerbouw subsidieerde. in de jaren 1970-1980 werd de teelt van soja, mais, bonen en tarwe belangrijk. Ook groeide de productie van slachthanen en de varkensfokkerij. In 1988 werd de werkgroep Paraná opgericht door de ABC kolonies in samenwerking met de CEC, en werd er een stage- en jonge boerenprogramma opgezet. In 1990 werd o.a. een nieuw geproduceerde voorlichtingsfilm over de kolonies in Brazilie gepresenteerd.[76]

In 1999 woonden er in Carambei, Castrolanda en Arapoti 430 gezinnen van Nederlandse afkomst met ongeveer 2.000 personen. Carambei heeft de status van gemeente met een totale bevolking van 13.000 inwoners.

[73] Wit 1993: 60.
[74] Straaten 1988: 152-153.
[75] Koops 2008.
[76] Wit 1993: 105.

Archief HaNA; RHC: UA; HDC

Bibliografie

Centraal Maandblad. (Uitgave van de ABC-kolonies) Aanwezig in de KB Den Haag (1964-1972 en 1980-1987; waarschijnlijk incompleet) en KIT Amsterdam (1964-1973; incompleet).
Sonia Maria Bibi Luyten. *Communicação e aculturação : A colonização holandesa no (Paraná)* (São Paulo: Edições Loyola, 1981).
Jongkind, C.F. 'The Agrarian Colonies of Dutch Calvinists in (Paraná), Brazil', in: *International Migration* 27(1989), no. 3, pp. 467-485.
Jongkind, C.F. Nederlandse boerengemeenschappen in (Paraná), Brazilië. Deel 2: Castrolanda, Arapotí en de centrale coöperatie (CCLPL), in: *Elders. Periodiek over emigratie* (1987), no. 4, pp. 6-25.
Lopes, José Carlos Veiga. *Fazendas e Sítios de Castro e Carambeí* (Curitíba : Torre de papel, 2004).
Chaves, Niltonci Batista red. *Pioneiros do Futuro: 85 Anos da Batavo Cooperativa Agroindustrial* (Ponta Grossa: Todapalavra, 2010).
Koops, Enne. Van heide naar ver. Overzeese emigratie uit Drenthe (1948-1962) *Waardeel. Drents Historisch Tijdschrift* 28.1 (2008) 5-15.

Link

http://www.carambei.pr.gov.br/

http://www.castro.pr.gov.br/site/

http://www.arapoti.pr.gov.br/

http://www.tibagi.pr.gov.br/

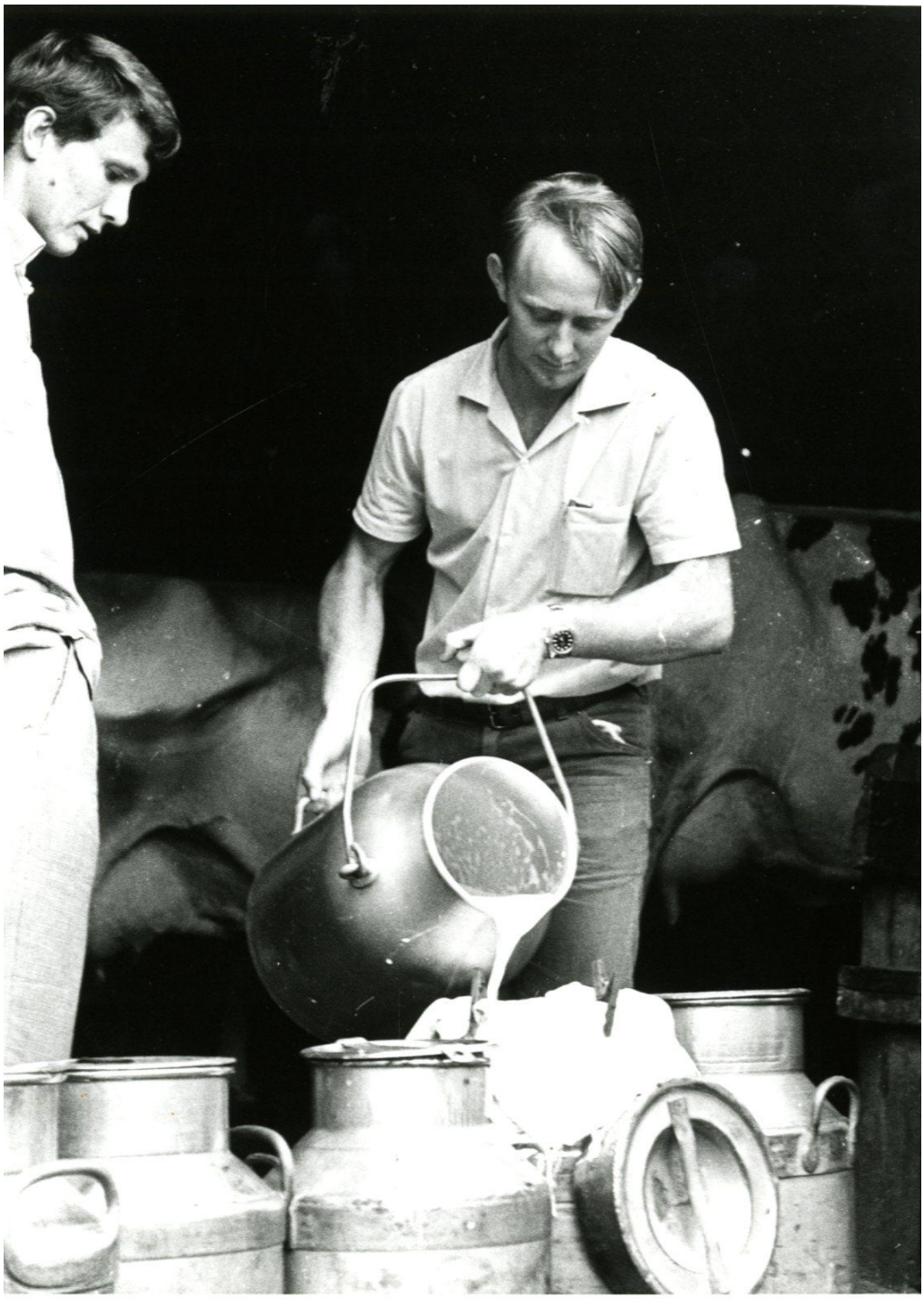

Afbeelding 12 : Melkproductie op de ICEM school in Castrolanda (NL-HaNA_2.05.68_1430)

4.4.1. Castrolanda

Castrolanda werd gesticht in 1951 op 40 km afstand van Carambeí op grond die door de regering van Paraná ter beschikking was gesteld. De eerste jaren waren moeilijk. Een gedeelte van de migranten was afkomstig van de veengronden en moest van akkerbouw overschakelen naar veeteelt, bovendien stierf veel van het Nederlandse vee. Al snel ontstond er een hechte samenwerking met Carambeí en in 1954 richtten beide kolonies gezamenlijk de CCLPL op waar de heer G. Biesheuvel als technisch directeur gedurende meer dan tien jaar een belangrijke bijdrage leverde. Veel migranten waren afkomstig uit Drente en Overijssel. Castrolanda ligt in de Braziliaanse gemeente Castro.

Archief	HaNA; HDC
Bibliografie	Gasselte, Klaas van. *De Fazenda van Castrolanda. Over boeren en boerinnen die hun tenten opsloegen op de campo's van Brazilië* (Bedum: Profiel 1989). Kiers-Pot, C.H.L. *Castrolanda 40 jaar, 1951-1991* (Castro PR: Kugler, 1991). N.B. in 2001 uitgebreid tot 50 jaar. Barkema, Janny e.a. *Emigratie Castrolanda.* Rabbers-v.d Scheer, Gezina. *Terugblik op de 50ste verjaardag van Castrolanda* (2001) Beumer, Annemarie. *Religie in Castrolanda*. Doctoraalscriptie.
Link	http://www.castro.pr.gov.br/site/ http://www.castrolanda.coop.br/home http://www.ierb.org.br/castrolanda/ http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-castrolanda.htm

4.4.2. Arapoti

Arapoti werd gesticht in 1960 op 120 km afstand van Carambeí. Landbouw consulent Ir. L. Hartman speelde een belangrijke rol in de totstandkoming van dit project. Na aankoop van de Fazenda Bela Amanha in de gemeente Arapoti (PR). De kolonie werd bevolkt door migranten uit Carambeí, Castrolanda en Nederlanders vooral uit Drenthe en Groningen. Ook deze kolonie moest zich door een eerste moeilijke periode worstelen, maar zij ontwikkelde zich en sloot zich aan bij de CCLPL. Arapoti is een Braziliaanse Gemeente.

Archief	HaNA; RHC: UA; HDC
Bibliografie	Bosch, F. *Arapotí. Een Hollandse boer in Brazilië vertelt* (Castro PR: Kugler,1983). Bronkhorst, N.A. *1960-1985: 25 jaar Arapotí* (Castro PR: Kugler, 1985). *Capal. 50 anos de história* (2010) Jager-Salomons, T. de *50 jaar kolonie Aropotí* (2010)
Link	http://www.arapoti.pr.gov.br/ http://www.ierb.org.br/arapoti/ http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-arapoti.htm

Afbeelding 13: Ruitervereniging van Arapoti (NL-HaNA_2.05.68_1668)

4.4.3. Tronco

De kleine Nederlandse groepsmigratie in Tronco (PR) was een initatief van de Nederlandse pater Cornelio Strooband MSC. Een gedeelte van de Fazenda Bela Vista die niet ver van de melkfabriek in Carambeí lag, werd aangekocht met een lening van de Staat Paraná. Het werd Strooband kwalijk genomen dat hij ontevreden kolonisten uit Holambra bij zijn project betrok. Strooband benaderde onder meer de NCB om steun voor Tronco.[77] Tronco is geleidelijk geïntegreerd in het netwerk van de ABC vestigingen rond Ponta Grossa en ligt in de gemeente Castro.

Archief	HaNA; KDC
Bibliografie	Smits, Mari, *Holambra. Geschiedenis van een Nederlandse toekomstdroom in de Braziliaanse werkelijkheid, 1948-1988* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1990): 86- 88.
Link	http://www.castro.pr.gov.br/site/

[77] Smits 1990: 86-88.

4.5. Monte Alegre

In 1949 vestigden zich een aantal families op het land van de gebroeders Klabin in de buurt van het plaatsje Harmonia in Paraná, tegenwoordig is dat de gemeente Telemâco Borba. In 1953 werd daar een gemeente van de Gereformeerde Kerk Nederland Vrijgemaakt artikel 31 gesticht (GKV). J. van Dijk, predikant van de kerk in Schildwolde, was een drijvende kracht achter dit project en veel van de migranten kwamen uit Groningen. De kolonie onderhield contacten met Carambeí en ontving geestelijke verzorging van Ds. Muller tot de komst van Ds. Los, die van september 1956 tot oktober 1965 in deze gemeente als predikant heeft gediend.[78]

Ook hier was de eerste periode moeilijk. Pas toen de kolonisten ook pluimvee en varkens gingen houden verbeterde de situatie in de jaren ‘60, alhoewel de kleine schaal van de kolonie het moeilijk maakte om gemeenschappelijke voorzieningen zoals een kerk en school te financieren. De kolonie was gesticht op grond die gehuurd werd van de gebroeders Klabin die o.a. een cellulose fabriek exploiteerden. In 1971 werd de kolonie beëindigd omdat het huurcontract niet vernieuwd werd. Sommige gezinnen zijn naar Canada geëmigreerd, andere zijn naar Nederland verhuisd.

De gemeente te Monte Alegre werd ook opgeheven. Het batig saldo van de kerk, van de zendings- en evangelisatiecommissie is gestort in een fonds ter bekostiging van de vertaling en/of uitgave van gereformeerde theologische literatuur in het Portugees, ten dienste van het zendingswerk in Brazilië. Eén van de laatste daden van de kerkenraad te Monte Alegre was de berichtgeving te verzorgen aan onder meer de kerkenraad van de vrijgemaakte kerk te Assen, dit omdat het beheer van dit fonds is opgedragen aan de zendelingen van deze kerk, onder goedkeuring van de kerkenraad van de kerk te Assen, de zendende kerk.

Een aantal van de bewoners van Monte Alegre waren in 1985 betrokken bij de stichting van een nieuwe vestiging te Unaí (MG). Deze groepsvestiging Brasolândia ligt 125 km ten zuidoosten van de hoofdstad Brasília. (zie ook 4.6.3.3 Unaí)

[78] Brieven uit Monte Alegre van Ds Los verschenen een aantal jaren lang in het Nederlands Dagblad

Archief	HaNA; ADC
Bibliografie	*Colônia Brasolândia 1984-2009. Album (livro) de fotos em recordação aos 25 anos da 'Colônia Brasolândia"* Elferink, J.W. red. *Toen wij uit Nederland vertrokken. Ervaringen van Nederlandse emigranten* (Bedum: Profiel, 1994): 97-138. Mul, Arjan. Stage verslag Unaí (1987) *Monte Alegre: maandblad ten dienste van de Gereformeerde kolonie te Monte Alegre, Brasil.* Aanwezig in bibliotheek Theologische Universiteit Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), te Kampen (1966-1970).
Link	

4.6. Rio Grande do Sul en Santa Catarina

4.6.1 1822-1936

Tijdens de eerste golf van Nederlandse groepsmigratie tusen 1850 en 1870 vestigden zich groepen Nederlanders in de Braziliaanse staten Rio Grande do Sul en Santa Catarina. De immigratie in RS en SC werd gekenmerkt door het individualistische karakter van de vestigingen. De Duitse migranten handhaafden hun regionale identiteiten en culturen. Er is weinig bekend over de Nederlandse gemeenschappen in deze periode. Roos publiceerde een lijst met kolonies in RS en SC waar zich omstreeks 1860 Nederlandse migranten bevonden.

Tabel 8. Kolonies in RS en SC met Nederlandse migranten 1850-1870

Kolonie	Município	Staat
Santa Maria de Soledade	São Vendelino	RS
Nova Petrópolis	Nova Petrópolis	RS
Santa Cruz	Santa Cruz	RS
Santo Ângelo	Agudo	RS
Dona Francisca	Joinville	SC

(Roos 2008: 22; 123-141)

Tijdens de tweede Nederlandse migratiegolf in de periode 1907-1914 vestigden zich ook migranten in de overheidskolonies Ijuí (Ijuhy), Guarani (Guarany) en Comandaí (Comandany). Deze migratie leidde niet tot herkenbare Nederlandse nederzettingen alhoewel er wel herkenbare afstammelingen van Nederlandse migranten gevonden worden (zie ook tabel 7).

Archief HaNA; RHC: RNH, ZA.

Bibliografie

Roos, Ton & Margje Eshuis. *"Op een dag zullen ze ons vinden." Een Zeeuwse geschiedenis in Brazilië* (Barneveld: Koninklijke BDU 2008).
Povoadores do Rio Grande do Sul: 1892, Arquivo Histórico do Rio Grande do Sul (Porto Alegre: Ed.EST, 2004).
Povoadores da Colônia Guarani, 1891-1922, Arquivo histórico do Rio Grande do Sul (Porto Alegre: , Ed. EST, 2004).

Link

http://www.ijui.com/blog/blog-do-binde/1947-descendentes-de-imigrantes-comemoram-ano-da-holanda-no-brasil

http://www.ijui.rs.gov.br/prefeitura/index/2

http://www1.unijui.edu.br/museu/pesquise-museu-ijui

http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-joinville.htm

4.6.2. Não-Me-Toque

De Nederlands groepsmigratie naar Rio Grande do Sul wordt in de naoorlogse periode evenals eerder gekenmerkt door ongeorganiseerde groepsmigratie. De oudste en nog steeds grootste concentratie van Nederlandse emigrantenbedrijven buiten de projectvestigingen bevindt zich in RS in de omgeving van het stadje Não-me-Toque. Het stadje ligt op 300 km van de hoofdstad Porto Alegre. De gemeente met de dezelfde naam telt ongeveer 13.000 inwoners. In de omgeving van Não-me-Toque hebben zich einde 19e eeuw een groot aantal Italiaanse en Duitse emigranten gevestigd. De Nederlanders van einde jaren veertig en begin jaren vijftig waren de laatste categorie emigranten.[79]
Een aantal Gelderse families migreerden direct vanuit Nederland, maar de meesten waren Brabanders en Limburgers uit Holambra die uit onvrede vertrokken.[80] Zij kochten de bedrijven die door boeren van Duitse afkomst werden overgedaan omdat dezen de grond te uitgeput vonden. De Nederlanders legden zich vooral toe op de teelt van akkerbouwgewassen. Soms werden ook aardappelen geteeld. Vanaf einde jaren zestig kreeg de teelt van sojabonen en van tarwe een overheersende plaats. De Nederlandse emigranten hebben zich in de loop der jaren over een groot gebied rond Não-me-Toque verspreid en ontwikkelden akkerbouwbedrijven op de campo-gronden binnen een straal van ongeveer 100 km van het stadje.
Zij ontwikkelden grote moderne bedrijven waardoor zij soms als de sojakoningen van Rio Grande do Sul werden omschreven. Soms werden de weidegronden daartoe eerst van de veehouders gepacht om na verloop van tijd te worden gekocht. Op deze gronden werd na het ploegen en bekalken een afwisseling van zomer- en wintergewassen gezaaid. Meestal werd na de ontginning als eerste gewas in de zomer droge rijst geteeld. Vervolgens werden, na de oogst van rijst in de zomer sojabonen en maïs geteeld. Als tweede gewas in de wintermaanden werden tarwe, gerst, haver en groenbemesters gezaaid. Het tweede gewas in de winter was niet altijd een succes. De nachtvorstperioden verrichtten soms veel schade aan de gewassen.[81]

[79] Deze paragraaf is overgenomen van Wijnen 2001
[80] Stapelbroek 2012: 6-7. Regionale geschiedenis van Diessen.
[81] Wijnen 2001:72.

Archief HaNA; RHC: BHIC, RHCL; KDC

Bibliografie

Stapelbroek, Renate, Retour Brabant- Brazilië, *Inbrabant* Nummer 1 Februari (2012).
Huizinga, B. *De Nederlandse immigranten te Não Me Toque* (Wageningen 1967).
Reijrink, Ad, 'Diessense emigranten in Brazilië: paradijs of nachtmerrie?', in: *Hers en geens dur Diessen*, Deel 15 (Diessen; Fotostichting Diessen 2007): 4-58.
Imigração Holandesa Não-me-Toque (Pref. Municipal 2011).
'Imigração Holandesa no Rio Grande do Sul'. Bijlage van *Jornal a Folha,* 23 juli 1999.
Bartelink, A.A. *Praktijkverslag Não-me-Toque.* (Wageningen: LUW, 1966)
Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001).

Link

http://www.tanterika.nl

http://www.naometoquers.com.br/web/

http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-nao-me-toque.htm

http://www.stara.com.br/web/index.php?menu=empresa&sub=historico&language=en

4.6.4. Tijuqinhas, Tijucas (SC)

De migratie naar Tijuqinhas was het gevolg van de tegenstellingen op Holambra. Een aantal van de kolonisten week uit naar Tijuqinhas waar de Staat Santa Catarina hun land aanbood in de buurt van de hoofdstad Florianópolis. Dit land was een laaggelegen gebied waar al een Nederlandse familie woonde. De staat SC zegde toe de ontwatering te verbeteren. Er vestigden zich in de periode 1959-1960 ongeveer vijftien gezinnen in Tijuqinhas en vier families in Tijucas dat noordelijk van Florianópolis lag.
De groep in Tijuqinhas kreeg in de eerste twee jaren te maken met problemen omdat de staat SC haar kredietverplichtingen niet na kwam en ook de ontwatering niet verbeterd werd. Twee families keerden terug naar Holambra I en een andere familie vestigde zich op Holambra II. De meesten keerden terug naar Nederland, slechts enkele families wisten zich te handhaven.

Archief	HaNA; KDC
Bibliografie	Smits, Mari, *Holambra. Geschiedenis van een Nederlandse toekomstdroom in de Braziliaanse werkelijkheid, 1948-1988* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1990): 125-126.

Secundaire vestigingen na 1970 per regio

Bij het schaarser worden van de gronden in Zuid Brazilië ging men vanaf 1970 op zoek naar geschikte gronden in de noordelijker en landinwaarts gelegen staten. Deze ontwikkeling werd van overheidswege gestimuleerd door het beschikbaar stellen van aantrekkelijke kredietmogelijkheden. Voor het ontginnen van de grond, voor het aankopen van machines en voor het inzaaien van de oogst stelden de banken kredieten beschikbaar tegen lage rente. In de ontwikkelingsgebieden waren de kredietvoorwaarden zelfs aanzienlijk gunstiger dan in de meer nabij de steden gelegen regio's. Sinds de jaren tachtig werden daar alleen nog tegen gebruikelijke voorwaarden, dus met de zeer hoge rente, kredieten verleend. De trek van zoons die het ouderlijk bedrijf verlieten om in de verre gebieden een filiaal op te richten, werd daardoor bevorderd.[82]

De ervaring die men had opgedaan met de akkerbouw speelde een rol. Men zocht in diverse staten naar gronden waarop sojabonen konden worden geteeld. Daarbij zag men niet op tegen de geïsoleerde ligging en op de grote afstanden die moesten worden afgelegd. Zoals men dat gewend was nam men de ervaren personeelsleden - veelal van Duitse origine - mee naar de nieuwe vestigingsplaatsen. Ook probeerde men andere gezinnen voor het nieuwe gebied te interesseren.

Zo ontstond er een kern nabij Paracatu in de staat Minas Gerais op ongeveer 250 km van Brasília. Andere Nederlandse akkerbouwers uit het zuiden zochten verder noordelijker nieuwe gronden voor de akkerbouw. Enkelen vestigden zich in de Mato Grosso nabij Maracaju en noordelijker in Itiquera en in Alto Garças in de omgeving van Rondonópolis op ongeveer 300 km van de hoofdstad Cuiaba. Ook in het aangrenzende Mineiros (Goiás) werden gronden verworven.

Daarnaast vestigden zich enkele jongeren uit het zuiden individueel in andere staten zoals in Bahia, Tocantins en Piauí. Zij namen er veelal bedrijven met een grote oppervlakte in gebruik.

Vanuit de nieuwe vestigingen houdt men als regel de contacten met de thuisbasis aan.

Voor velen is dit Não-me-Toque waar de oudere generatie die zich inmiddels uit het bedrijf terugtrekt en soms een passende woongelegenheid heeft gevonden.

[82] Deze paragraaf is overgenomen van Wijnen 2001: 74.

4.7. Mato Grosso: Maracajú (MS)

In het zuidelijk deel van de staat Mato Grosso is vanaf 1972 rond het plaatsje Maracajú een nieuwe kern met Nederlandse boeren ontstaan. Het betreft een gebied dat ligt tussen het centrale natuurgebied van de Mato Grosso - de Pantanal - en Paraguai, op ongeveer dezelfde breedte als Holambra (21graden), maar 1000 km verder in het binnenland. In het gebied kende men tot de komst van de Nederlanders geen akkerbouw. De filialen van de banken stonden aanvankelijk wantrouwend tegenover de elders gebruikelijke financiering met oogstkredieten. Dit veranderde doordat er vestigingen kwamen van bedrijven uit het zuiden zoals van de Cotrijal, de grote aan- en verkoopcoöperatie uit Não me-Toque. De werktuigenfabrikant Stapelbroek uit dezelfde plaats opende in de jaren zeventig een filiaal in het nabij gelegen stadje Dourados.[83]
Begin 2000 waren er mede door de komst van emigranten uit Nederland 26 bedrijven. Deze bedrijven liggen voornamelijk langs de grotere wegen, soms tot op 60 km van het centrum van de plaats. Op kaart B3.4 is de ligging van de bedrijfsgebouwen globaal aangegeven. Als gevolg van de ontwikkeling van de landbouw is het eerdere pioniersdorp in een korte tijd uitgegroeid tot het centrum van een gemeente met 25.000 inwoners. De oppervlakte van deze plattelandsgemeente (4.082 km) komt overeen met 12% van die van Nederland. Volgens de gemeentelijke registratie waren er in 1988 in deze gemeente 271 fazenda's. Ondanks de snelle ontwikkeling van het bevolkingsaantal is men voor een belangrijk deel van de dienstverlening zoals voor voortgezet onderwijs en voor medische verzorging echter nog aangewezen op Dourados dat op ongeveer 100 km ligt of op de 600.000 inwoners tellende hoofdstad Campo Grande op ongeveer 150 km.

Bibliografie

Wielemaker, Annemieke. *Maracajú. O Paraiso?* (Maracajú 1999).
Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001).

Link

http://www.maracaju.ms.gov.br/

http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-maracaju.htm

[83] Deze paragraaf is overgenomen van Wijnen 2001: 74-75.

4.8 Goiás: Rio Verde(GO)

In de staat Goiás in de omgeving van Montevidiu en Rio Verde heeft zich een groep Nederlandse bedrijven gevormd in de periode 1985-1990. Begin 2000 waren hier 13 bedrijven van verschillende grootte. Ook emigrantenkinderen uit de Holambra's maken hiervan deel uit. De plaats Rio Verde, met 100.000 inwoners, ligt op ruim 200 km van de hoofdstad Goiánia, ofwel ruim 400 km van de federale hoofdstad Brasília.[84]

De sterke ontwikkeling van het centrale gebied van Brazilië blijkt uit de bevolkingsgroei. De stad Goiánia telt meer dan een miljoen inwoners en Brasília, het nieuwe bestuurscentrum, is in 40 jaar tijd gegroeid tot een metropool met 1.8 miljoen inwoners. Daarnaast zijn er in dezelfde staat bedrijven van emigrantenkinderen nabij Mineiros en nabij Goiânia.

Archief	HaNA
Bibliografie	Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001): 74-75
Link	http://www.rioverde.go.gov.br/
	http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-rio-verde.htm

[84] Deze paragraaf is overgenomen van Wijnen 2001: 75.

4.9 Minas Gerais

4.9.1 1822-1936

De eerste Nederlandse kolonisten in de staat Minas Gerais waren waarschijnlijk afkomstig uit de migratiegolf in de periode 1858-1862 (zie ook 4.1.1. Holanda). In het dal van de Mucuri leven nog steeds families van Nederlandse afkomst in de gemeente Teófilo Otoni.[85] Tijdens de tweede migratiegolf in de periode 1907-1914 vestigden zich Nederlanders in de kolonies João Pinheiro, Vargem Grande en Nova Baden. Deze laatste twee kolonies zijn opgegaan in de hoofdstad Belo Horizonte. Er waren vooral veel klachten over João Pinheiro en aantal migranten moest naar Nederland gerepatrieerd worden.

Archief	HaNA; RHC: ZA
Bibliografie	*Handelsberichten /* wekelijks uitg. door het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel, met medew. van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Doetinchem: Misset, 1907-1936). Roos, Ton & Margje Eshuis. *"Op een dag zullen ze ons vinden." Een Zeeuwse geschiedenis in Brazilië* (Barneveld: Koninklijke BDU 2008).
Link	http://www.teofilootoni.mg.gov.br/

[85] Roos 2008: 40

4.9.2 Frutal, Paracatu, Araxas (1970)

Vanaf de jaren 1970 zochten boeren uit Holambra naar nieuwe vestigingsplaatsen om hun bedrijf uit te breiden. Zo ontstond er een kern nabij Paracatu in de staat Minas Gerais op ongeveer 250 km van Brasília. In 1978 kochten boeren uit Holambra grond in Frutal (MG). Ook in Araxas hebben zich boeren uit Holambra gevestigd. [86]

Archief	HaNA; KDC
Bibliografie	Smits, Mari, *Holambra. Geschiedenis van een Nederlandse toekomstdroom in de Braziliaanse werkelijkheid, 1948-1988* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1990). Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001).

[86] Wijnen 2001: 74; Smits 1990: 166.

4.9.3 Unaí (1985)

In 1985 kwam er een nieuwe vestiging van emigranten uit Nederland te Unaí (MG) tot stand. Deze groepsvestiging Brasolândia ligt 125 km ten zuidoosten van de hoofdstad Brasília. Er zijn ruim 20 bedrijven. Ten dele betreft dit familieleden en kennissen van emigranten die eerder in Paraná (Monte Alegre nabij Telêmaco Borba) hadden gewerkt. Hun vestiging die in 1949 was begonnen, werd in de jaren zeventig opgeheven doordat het contract met de cellulose-fabrikant Klabin afliep. Deze onderneming had de gronden aan Nederlandse emigranten beschikbaar gesteld om zuivelproducten voor het personeel te leveren.[87]

Archief	ADC
Bibliografie	Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001). *Colônia Brasolândia 1984-2009. Album (livro) de fotos em recordação aos 25 anos da 'Colônia Brasolândia"*
Link	
	http://www.prefeituraunai.mg.gov.br/
	http://www.bbk.gkv.nl/brazilie/723/
	http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-unai.htm

[87] Wijnen 2001: 75.

4.10 Maranhão: Balsas (MA).

Bij hun zoektocht naar goede akkerbouwgronden trokken enkele pioniers uit het zuiden in de jaren zeventig naar Balsas in noordelijk Brazilië. Deze plaats ligt op ongeveer 800 km van São Luís, de hoofdstad van de staat Maranhão. Het nieuwe gebied lag 3.600 km van hun eerdere woonplaats.

In 1995 namen ook Nederlandse emigranten uit de ABC-vestigingen deel aan een project in de omgeving van Balsas. Met steun van de Bank voor Noord-Oost Brazilië (BNB) en de Coöperatie Batavo werd een gebied van 40.000 ha aangepakt. Inmiddels zijn er 20 bedrijven ontstaan.[88]

Archief	HDC
Bibliografie	Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001).
Link	http://www.balsas.ma.gov.br/
	http://www.wazamar.org/Nederlanders-in-Brazilie/Plaatsnamen/families-in-balsas.htm

[88] Wijnen 2001: 75.

5. De groepsmigratie uit Nederlands-Indië

Eerder werd al vermeld dat enige families uit Nederlands-Indië zich tussen 1930 en 1940 in Carambeí vestigden. Deze migratie was spontaan. De onafhankelijkheid van Indonesië leidde na 1945 tot een geleide groepsmigratie uit N-I naar Brazilië. De groepsmigratie uit N-I had twee vormen, naast de agrarische migratie was er ook een geleide urbane migratie. De agrarische migratie richtte zich op de bovengenoemde Nederlandse kolonies. De urbane migratie leidde ook tot gemeenschappen van migranten in stedelijke omgevingen. Het zogenaamde Urban Workers Scheme (UWS) richtte zich op het plaatsen van vaklieden in de Braziliaanse industrie. De meeste migranten in dit programma, dat liep tussen 1952 en 1965, waren afkomstig uit N-I.

De Braziliaanse immigratiepolitiek werd nog steeds bepaald door een beleid om Brazilië 'blanker' te maken en daarom werd het UWS gepresenteerd als een Nederlands programma. De meerderheid van de deelnemers aan het UWS was echter afkomstig uit N-I, wat soms tot fricties leidde. Het is moeilijk om een totaalbeeld van deze groepsmigratie te krijgen, waarschijnlijk gaat het om enige honderden personen. Zij werden o.a. geplaatst in Salvador da Bahia, Goiânia, Belo Horizonte, Curitiba, Recife, Rio de Janeiro en São Paulo. De plaatsing geschiedde vooral bij Nederlandse en Braziliaanse bedrijven.[89]

Een tweede groep migranten uit N-I bestond uit planters die van Nieuw-Guinea naar de Nederlandse agrarische nederzettingen in Brazilië migreerden. Daarnaast werden ook plannen gelanceerd voor groepsmigratie naar het Amazone gebied, die echter geen voortgang hebben gevonden.[90]

Waarschijnlijk zijn er in Brazilië gemeenschappen ontstaan als gevolg van deze groepsmigratie, maar daarover is geen literatuur gevonden. Wel is er informatie te vinden in o.a. dagbladen uit Nederlands-indië, die op de website van de KB geraadpleegd kunnen worden.

Archief	HaNA; RHC: UA
Link	http://kranten.kb.nl/search

[89] Nederlandse bedrijven die in Brazilië opereerden waren o.a. Philips, H.B.U.Ook Verolme had een aantal Nederlanders in dienst bij haar Braziliaanse vestigingen, maar niet binnen het kader van het UWS. De migranten in het UWS werden geplaatst bij grotere Braziliaanse bedrijven zoals Petrobrás, maar ook bij kleine bedrijven zoals garages. In MG werkten enige Nederlanders bij het Belgisch Braziliaanse Belgo-Mineira S.A.

[90] Het betrof onder andere een plan om mensen uit Java en de Molukken als rubbertappers in te zetten (NL-HaNA_2.27.02_926)

6. De sociaaleconomische ontwikkeling van de kolonies en de banden met Nederland

6.1 Economische ontwikkeling

De agrarische ontwikkeling van de kolonies werd vanaf 1951 ondersteund door een Nederlandse landbouwconsulent die in Brazilië gedetacheerd was. De eerste consulent was Ir. Hartman, die in de periode 1951-1960 werd uitgezonden door het Ministerie van Landbouw in Samenwerking met BuZa en SZ.
De ontwikkeling van de kolonies in de jaren 1960-1970 werd gekenmerkt door de toepassing van wetenschappelijk onderzoek om de landbouw technieken aan te passen aan de lokale omstandigheden. De kennis over tropische landbouw, die was opgedaan in N-I, werd mede voor dit doel gebruikt. Daarnaast werden de technologische vernieuwingen in de Nederlandse vee- en pluimveeteelt ook in Brazilië geïntroduceerd. Vanaf 1980 leidde de invoering van Nederlandse technologie tot een modernisering van de sierteeltsector in Holambra, onder meer door de invoering van een modern veilingsysteem.
De economische ontwikkeling van de kolonies werd in belangrijke mate bepaald door de beschikbaarheid van financiering in de vorm van leningen. Vooral de ABC kolonies en de Holambra's werden in hun ontwikkeling in de periode 1950-1975 gesteund door krediet uit Brazilië, Nederland en de V.S.
De vanaf de jaren 60 ontwikkelde de stage- en jonge boeren programma's relaties, in samenwerking met de Universiteit Wageningen, waren belangrijk voor de uitwisseling tussen Nederland en Brazilië. Zo werden goede ervaringen opgedaan door het aantrekken van deskundigen en van goed opgeleide jongeren die de technische ontwikkelingen in de Braziliaanse omstandigheden toepasten. In de periode 1995-2000 kwamen 37 emigranten naar de groepsvestigingen. Hieronder waren enkele leerkrachten en pastores en eveneens leiders van bedrijven die over de gewenste technologische inzichten beschikten. Dankzij het aantrekken van praktisch ingestelde vakbekwame personen is het kennisniveau voortdurend verbeterd en werden technische vernieuwingen in de verschillende productiesectoren doorgevoerd.[91]
De groepsvestigingen vormen ook een belangrijke schakel bij het uitwisselen van landbouwkundige kennis met de regio. Jaarlijks komt er een groot aantal stageairs van scholen uit de regio, die op bedrijven en bij de organisaties van de groepsvestigingen ervaringen opdoen. Het werken op de bloemenbedrijven heeft er voorts toe geleid dat sommige medewerkers eigen bloemenbedrijven hebben opgezet. Eerdere medewerkers bij de bloemenafzet begonnen een eigen handelsbedrijf bij het introduceren van het veilingsysteem. De uitwisseling van de ervaringen is gestimuleerd door het open karakter en door het gebruik van de inmiddels gemeenschappelijke Portuguese taal. Door de

[91] Citaat: Wijnen 2001: 30-31.

verbetering van de verbindingen zijn de contactmogelijkheden met Nederland weliswaar vergroot, maar de opleidingen in Brazilië sluiten niet in voldoende mate aan om tijdens een verblijf in Nederland de gewenste resultaten te bereiken.[92]

De aanvankelijke agrarische ontwikkeling van de kolonies, vooral Holambra, werd vooral aangestuurd door Nederlandse specialisten. De sierteelt, zoals bloemen was daarbij al in een vroeg stadium afgevallen als economisch onhaalbaar. Het particulier initiatief van enige Noord-Hollandse boeren om op Holambra te beginnen met de bloementeelt was een belangrijke doorbraak. De bloementeelt was door deskundigen nooit als ontwikkelingsmodel gezien, maar werd het meest aansprekende succes van Holambra in Brazilië.

De Nederlandse gemeenschappen in Brazilië richten zich in de eerste plaats op de binnenlandse markt, maar spelen ook een rol bij de agrarische export van Brazilië naar Nederland. Brazilië is een belangrijke handelspartner van Nederland. Producten uit Brazilië zijn daardoor ook interessant voor de Nederlandse handelspartners. Als beheerders van een van de voornaamste poorten van de Europese Unie vervullen zij een sleutelrol bij de afzet van agrarische producten.[93] Er is een uitgebreide literatuur over de agrarische ontwikkeling onder meer door studies van het Landbouw Economisch Instituut.

Afbeelding 14 : Bloemenveiling van Holambra Globo 2012 (foto auteur 2012)

[92] Wijnen 2001:31-32.
[93] Ibidem 2001:31-32.

Archief HaNA; HDC; KDC

Bibliografie

Cooperativa Agro Industrial Holambra. *Jaarverslag 1999* (Paranapanema 1999).
Cooperativa Agro-Pecuaria. Arapoti *Jaarverslag 1999* (Arapoti 1999).
Cooperativa Agro-Pecuaria Batavo. *Jaarverslag 1999* (Carambeí 1999)
Cooperativa Agro-Pecuaria Castrolanda. *Jaarverslag 1999* (Castro 1999).
Cooperativa Agro-Pecuaria Holambra. *Jaarverslag 1999* (Holambra 1999)
Hartman, L. *De landbouw in de Nederlandse nederzettingen in Zuid-Brazilië.* Ministerie van Landbouw en Visserij (Den Haag, 1961).
Kloosterman, E.G. *Nederlandse boerenemigratie naar Brazilië.* (Den Haag: Directie voor de Emigratie,.1969).
Werkgroep Emigratiebelangen ABC-kolonies. *Brazilië als emigratieland voor Nederlandse landbouwers. Verslag oriëntatiereizen 1983-1987* (Den Haag: Bureau Centrale Informatie Emigratiebestuur, 1987).
Wijdeven, A. *Hoe en waar boeren de Nederlanders in Brazilië?* (1980).
Wijnen, K. *Holambra 1948-1998, Cidade das Flores.* (Den Haag: Stichting Holambra-Nederland, 1998).
Wijnen, C.J.M., *Holambra I.* LEI -mededeling 138 (Den Haag: LEI, 1976).
Wijnen, C.J.M. *Holambra II. Een groepsvestiging van Nederlandse boeren* (Den Haag: LEI, 1977).
Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001).
Kruse, K.W. *Schets van een aantal ontwikkelingen in de Braziliaanse landbouw* (Brasilia: Bureau van de Landbouwraad, 1975).
Bongers, F.J.G. *De Braziliaanse sierteeltsector.* Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij (Den Haag 1999).

Link http://www.lei.wur.nl/NL/

http://www.veiling.com.br/

http://www.holambra.com.br/

6.2 Sociale ontwikkeling

De ontwikkeling van de Nederlandse identiteit van de migrantengemeenschappen in Brazilië is het onderwerp geweest van een aantal wetenschappelijke studies. Mari Smits schetste hoe de Nederlandse gemeenschap in Holambra zich in de jaren 1970-1980 begon te vermengen met de Braziliaanse bevolking na een aanvankelijk cultureel isolement. De aanzuigende werking die veroorzaakt werd door het economisch succes maakte dat de Nederlandse bevolking al snel in de minderheid was. In 1999 waren op een totale bevolking van 10.000 slechts 1.500 personen van Nederlandse afkomst, de zogenaamde Holambrezen. Dit leidde tot een toename van het Braziliaans als voertaal. In 1978 sprak 23 % van de Holambrezen geen Nederlands terwijl 18% van de Holambrezen geen Portugees spraken. Dit waren vooral de ouderen, 85% van de eerste generatie migranten sprak geen Portugees [94] Toch blijft de Nederlandse identiteit belangrijk en is er een netwerk van banden met Nederland ontstaan. Jonge Holambrezen volgen hogere opleidingen in Nederland en Nederlandse studenten volgen stages op Holambra. Holambra is mede daardoor ook een regionaal centrum geworden waar Braziliaanse jongeren agrarische opleidingen volgen. Holambra heeft ook een historisch documentatiecentrum. Het sociaal isolement van de ouderen wordt mede ondervangen omdat Holambra tegenwoordig ook een toeristische bestemming voor Nederlanders is geworden.

In de studie van de Nederlandse groepsmigratie naar de V.S. is de relatie tussen godsdienst en integratie een belangrijk thema. Ook in Brazilië spelen de kerken een belangrijke rol bij het in stand houden van de Nederlandse cultuur. Aanvankelijk domineerde RK kerk het sociale leven op Holambra. De aspirant migranten werden geselecteerd, gevormd en daarna begeleid door RK geestelijken. De positie van de kerk is echter sinds 1980 veranderd omdat de jongeren zich er steeds meer van verwijderen. Zowel op Holambra I als op Holambra II ontwikkelde de RK kerk ook projecten die de relatie om de omgeving rond de kolonies verbeterden en de basis legden voor de regionale integratie.

De ontwikkeling in de ABC kolonies waar de protestants-christelijke kerken centraal stonden lijkt veel op die van de Holambra's. In 1999 woonden er in Carambeí, Castrolanda en Arapoti 430 gezinnen van Nederlandse afkomst met ongeveer 2.000 personen. Ook hier zijn de vestigingen gegroeid en zijn de Nederlanders een kleine minderheid tussen de Brazilianen. Carambeí had in het jaar 2000 totaal 13.000 inwoners. Ook hier is Portugees de belangrijkste voertaal geworden. Net als in Holambra is er een hecht netwerk van relaties met Nederland. Het Parque Historico van Carambeí en de Assoção Cultural Brasil-Holanda vervullen daarin een belangrijke rol [95]

Een verschil met Holambra is de zendingsarbeid van de Gereformeerde Kerken in Brazilië. De kleinere vestigingen van de GKV in Monte Alegre (PR) en het latere vervolg in Unaí (MG) zijn

[94] Smits 1990: 186
[95] Wijnen 2001: 49-50

minder gedocumenteerd, maar spelen een rol in het zendingswerk van de Nederlandse Gereformeerde Kerken.[96]

De migrantengemeenschappen die contacten met Nederland verloren, zoals die in Holanda (ES), hebben een andere ontwikkeling doorgemaakt. Toch heeft de Braziliaanse samenleving aan deze gemeenschappen van migranten de ruimte geboden om hun Nederlandse identiteit te bewaren als een onderdeel van hun Braziliaanse identiteit.

Afbeelding 15 : Nederlandse school bij Castrolanda (NL-HaNA_2.05.68_1605)

[96] Zie ook protestants-christelijke organisaties 3.2.1

Archief HaNA; HDC; KDC; ADC

Bibliografie

‘Holambra: snert, sinterklaas en stamppot in Brazilië’, in: *Traditie: tijdschrift over tradities en trends* 14, no. 4 (2008): 22-28.
Associação das escolas reunidas do Instituto Cristão. *Instituto Cristão 80 anos* (Castro 1995).
Beumer, Annemarie *Religie in Castrolanda*. Doctoraalscriptie VU (Amsterdam 2003).
Bishop, L.J. *Carambeí, een Hollandse kolonie in Brazilië: de ontwikkeling van een boerengemeenschap in de deelstaat (Paraná) vanaf 1911*. Doctoraalscriptie Erasmus Universiteit (Rotterdam 1989).
Bruin. Ellen. *Veranderende relaties tussen de Brazilianen en Nederlanders in Holambra I.* Onderzoek i.h.k.v. de studie culturele antropologie aan de Vrije Universiteit (Amsterdam 1989).
Buysse, F. *De Zeeuwse gemeenschap van Holanda, Brazilië (1858-1982): een antropologische studie over integratie en identiteit* (Aardenburg: Heemkundige Kring West Zeeuws-Vlaanderen, 1984).
Cordeiro, S.V.A.L. & R. Woiski. *Memória histórica das escolas de Carambeí e análise do Ciclo Básico de Alfabetização: um estudo de caso 1911 – 1998*. (monografia de final de curso – Licenciatura em História (1999)
Corrêa, Aná Claudia Pinto. *Holambra além das flores: uma experiência de imigração holandesa no interior de São Paulo (1949-1999)* Dissertação (Mestrado em História) - Pontifícia Universidade Católica (São Paulo 2001). Gepubliceerd in 2011.
Herbers, R.G. *Cooperativismo e desenvolvimento de communidade rural: o caso de Holambra.* Dissertação Mestrado Unicamp (Campinas 1989).
Huizinga, B. *De Nederlandse immigranten te Não Me Toque* (Wageningen 1967).
Jongkind, C.F. (Nederlandse boerengemeenschappen in (Paraná), Brazilië. Deel 2 (1987).
Jongkind, C.F. Nederlandse boerengemeenschappen in (Paraná), Brazilië. Deel 1: Carambeí, een succesvolle vestiging van Nederlandse immigranten, in: *Elders. Periodiek over emigratie*, no. 4, (1986): 6-20.
Jongkind, C.F. The Agrarian Colonies of Dutch Calvinists in (Paraná), Brazil, in: *International Migration* 27 No 3 (1989): 467-485.
Luyten, Sonia Maria Bibi. *Communicação e aculturação: A colonização holandesa no (Paraná)* (São Paulo: Edições Loyola, 1981).

Link www.colegioic.com.br

7. De persoonlijke geschiedenis van migranten.

7.1 De band met Nederland: familie

De Nederlandse bronnen voor genealogisch onderzoek naar migranten gemeenschappen in Brazilië zijn slechts beperkt ontsloten. Smits (1990) publiceerde naamlijsten van migranten naar Holambra en Buysse (1984) en Roos (2008) publiceerden naamlijsten van de Zeeuwse migranten in de negentiende eeuw. Met name de migratie vóór 1936 is een onontgonnen terrein. De recente publicaties van Schenkeveld (2011) en Kiewiet (2011) zijn een bijdrage op dit terrein.
Vanuit de migrantengemeenschappen zijn er diverse activiteiten ontwikkeld die geleid hebben tot een uitgebreide bibliografie over de persoonlijke ervaringen van migranten, waarbij ook familierelaties vaak een belangrijke rol spelen (zie ook de bibliografieën in paragraaf 4). Op de site van wazamar (www.wazamar.org) is een overzicht van verschillende families per vestiging te vinden. Een aspect van de familierelaties is dat er een trans-Atlantisch netwerk ontstond omdat leden uit dezelfde families migreerden naar andere bestemmingen zoals Canada en Zuid-Afrika.[97]

[97] Zie bijvoorbeeld Monte Alegre.

Archief HaNA; RHC; KDC; HDC

Bibliografie

Autobiografie van Alie Voorsluys-Noordam.
Bosch, F. *Arapotí. Een Hollandse boer in Brazilië vertelt* (Castro : Kugler,1983).
Colônia Brasolândia 1984-2009. Album (livro) de fotos em recordação aos 25 anos da 'Colônia Brasolândia" (2009)
Eijsink, Gijs Geraldão – *Gerardus Antonius Eijsink cooperando para formar histórias/ een pionier tussen de mensen* (Holambra: Editória Setembro, 2009)
Elferink (red.), J.W. *Toen wij uit Nederland vertrokken. Ervaringen van Nederlandse emigranten* (Bedum: Profiel, 1994): 97-138.
Gasselte, Klaas van, *De Fazenda van Castrolanda. Over boeren en boerinnen die hun tenten opsloegen op de campo's van Brazilië* (Bedum: Profiel, 1989).
Kiewiet Willem Eltje e Ruth Los-Kiewiet, *A Colônia de Gonçalves Júnior (Irati / (Paraná)) – A Imigração Holandesa de 1908-1909 no Brasil* (2011)
Kingma, Victor. *Van Friesland naar Mantiqueira: de geschiedenis van Jan Kingma : een pionier in de zuivelindustrie* (Kingma Stichting 2007).
Klein Gunnewiek, Henk *Herinneringen van een emigrant. Holambra, Brazilië* (Bedum: Profiel, 1991).
Kooy, H.A., *Carambeí 75 jaar.* (Castro: Kugler, 1986).
Povoadores da Colônia Guarani, 1891-1922, Arquivo histórico do Rio Grande do Sul (Porto Alegre: EDIÇÕES EST, 2004).
Povoadores do Rio Grande do Sul: 1892 Arquivo Histórico do Rio Grande do Sul (Porto Alegre: ED. EST, 2004).
Reijrink, Ad. Diessense emigranten in Brazilië: paradijs of nachtmerrie?, in: *Hers en geens dur Diessen*, Deel 15 (Diessen; Fotostichting Diessen 2007): 4-58.
Risseeuw P.J. *Zover de wereld reikt* (Baarn: Bosch en Keuning, 1963): Van "Vrouwenkerkhof" naar Carambei (1909-1911): 93-114.
Risseeuw, P.J. *Het land dat ik U wijzen zal. De emigratie van de familie Verschoor naar Brazilië in 1909* (Carambeí: APHC, 2010)
Roos, Ton & Margje Eshuis. *"Op een dag zullen ze ons vinden." Een Zeeuwse geschiedenis in Brazilië* (Barneveld: Koninklijke BDU, 2008).
Schenkeveld, W. Red mij voordat mijn hele gezin is gestorven. De rampzalige emigratie naar Brazilië, 1908-1909, in: *Geschiedenis Magazine* 46 (oktober 2011), nr. 7, (2011): 20-23.
Schouw-Zaat, N. *Thuis in de wereld. Ervaringen van Nederlandse emigranten* (Bedum: Profiel, 2006).
Smits, Mari. *Holambra. Geschiedenis van een Nederlandse toekomstdroom in de Braziliaanse werkelijkheid, 1948-1988* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1990).
Sorgedrager, B., *Nederlandse Landbouwkolonies in Brazilië.* (Amsterdam: Fragment, 1991).
Speerstra Hylke. *Het wrede Paradijs, Het levensverhaal van de Emigrant* (Amsterdam/Antwerpen: Contact, 2000): De groepsemigranten van (Paraná): 289-316.
Stapelbroek, Renate, Retour Brabant- Brazilië, *Inbrabant* Nummer 1

Februari (2012).

Link http://www.wazamar.org

http://www.dutch-nostalgia.net/html/genea_bronnen_nl.html

http://www.tanterika.nl

Afbeelding 16: detail van fotoreportage over Holambra op de Braziliaanse televisiezender van Globo in 2012 (foto auteur 2012)

7.2. Groepsmigratie en regionale bindingen

Een belangrijke ingang voor het onderzoek naar personen zijn de regionale bindingen. De onderstaande tabel geeft een overzicht van een aantal regionale bindingen die in de literatuur gevonden werden.

Tabel 8. Regionale groepsmigratie

Provincie	regio	bestemming	periode	bron
Zeeland	West-Zeeuws-Vlaanderen	S. Leopoldina ES div RS	1858-1862	Buysse 1984 Roos 2008
Z.Holland	Rotterdam S'Gravendeel	Irati PR Carambei	1907-1914	Kiewit 2011 Kooy 1986
N.Brabant	Zandgronden	Holambra	1949-1980	Smits 1990 Stapelbroek 2012
Limburg	Zandgronden	Holambra	1949-1980	Smits 1990
Drente	Assen, Veengronden	ABC	1949-1965	Koops 2008
Groningen	Slochteren;	ABC	1949-1965	Koops 2008

N.B. vanuit de Achterhoek en West-Friesland is er ook sprake van regionale groepsmigratie naar Holambra. Veel 'Brabantse' emigranten kwamen trouwens oorspronkelijk uit de Achterhoek en stimuleerden ook de Achterhoekse emigratie. Zie Stapelbroek en tanterika.nl. Over de migratie uit Noord Holland naar bijvoorbeeld Holambra is geen publicatie gevonden.

Archief	HaNA; RCH, KDC, HDC, ADC
Bibliografie	Zie tabel 8
Link	http://www.fotostichtingdiessen.nl/fotorubr.765.html http://www.lauret-nl.nl/brazilie_uitleg.htm http://www.tanterika.nl

7.3 Terug in Nederland

Een aanzienlijk gedeelte van de Nederlandse migranten keerde terug naar Nederland. Eerder is al vermeld dat er na de emigratiegolf in de periode 1907-1914 veel repatriëringen plaats vonden. Schenkeveld publiceerde over dit onderwerp. Ook na 1936 werd een aanzienlijk aantal Nederlanders uit Brazilië gerepatrieerd. Renate Stapelbroek maakte een studie van een aantal Brabantse migranten uit Não-me-Toque die terugkeerden naar Nederland.

Archief	HaNA; RHC; KDC; HDC.
Bibliografie	Schenkeveld, W. Red mij voordat mijn hele gezin is gestorven. De rampzalige emigratie naar Brazilië, 1908-1909, in: *Geschiedenis Magazine* 46 (oktober 2011), nr. 7 (2011): 20-23. Stapelbroek, Renate, Retour Brabant- Brazilië, *Inbrabant* Nummer 1 Februari (2012).
Link	http://www.tanterika.nl

Bibliografie

Abreu, Adilson Avansi de. *A colonicação agrícola Holandesa no estado de São Paulo:Holambra I* (São Paulo 1969).

Arquivo histórico do Rio Grande do Sul (AHRS). *Povoadores da Colônia Guarani, 1891-1922,* (Porto Alegre, RS : EDIÇÕES EST 2004).

Arquivo histórico do Rio Grande do Sul (AHRS). *Povoadores do Rio Grande do Sul: 1892* (Porto Alegre: EDIÇÕES EST, 2004).

Associação das escolas reunidas do Instituto Cristão. *Instituto Cristão 80 anos* (1995).

Bartelink, A.A. *Praktijkverslag Não-me-Toque* (Wageningen: LUW, 1966).

Beelen-Driehuizen, L. en J.H. Kompagnie. *Onderzoeksgids landverhuizers. Aanwijzingen voor het doen van onderzoek naar Nederlandse emigranten en transmigranten (2e kwart 19e eeuw-1940)* (Den Haag 1996).

Beumer, Annemarie. *Religie in Castrolanda*. Doctoraalscriptie Social and Cultural Anthropology - Vrije Universiteit (Amsterdam 2003).

Bishop, L.J. *Carambeí, een Hollandse kolonie in Brazilië: de ontwikkeling van een boerengemeenschap in de deelstaat (Paraná) vanaf 1911*. Doctoraalscriptie Erasmus Universiteit (Rotterdam 1989).

Bongers, F.J.G. *De Braziliaanse sierteeltsector.* Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij (Den Haag 1999).

Bosch F. *Arapoti* (Castro 1983).

Bosch, F. *Arapotí. Een Hollandse boer in Brazilië vertelt* (Castro: Kugler, 1983).

Broek, Jan van den. *Holambra. Dromen, strijd en overwinning. Geschiedenis van een succesvol emigratieproject* (Holambra 2008).

Bronkhorst, N.A. *25 Jaar Arapoti, [1960 - 1985]* (Castro: Kugler, 1985).

Bruin. Ellen. *Veranderende relaties tussen de Brazilianen en Nederlanders in Holambra I.* Onderzoek i.h.k.v. de studie culturele antropologie aan de Vrije Universiteit (Amsterdam 1989).

Buysse, F. *De Zeeuwse gemeenschap van Holanda, Brazilië (1858-1982): een antropologische studie over integratie en identiteit* (Aardenburg: Heemkundige Kring West Zeeuws-Vlaanderen, 1984): Bijdragen tot de geschiedenis van West Zeeuws-Vlaanderen, no. 13.

Centraal Maandblad. (Uitgave van de ABC-kolonies). Aanwezig in de KB Den Haag (1964-1972 en 1980-1987; waarschijnlijk incompleet) en KIT Amsterdam (1964-1973; incompleet).

Chaves Niltonci Batista red. *Imigrantes – Immigranten. História da imigração holandesa na região dos Campos Gerais, 1911-2011.* Dl. I: *Perspectivas da imigração holandesa no Brasil. Quatro séculos de patrimônio* (Ponta Grossa: Todapalavra, 2010).

Chaves Niltonci Batista red. *Pioneiros do Futuro: 85 Anos da Batavo Cooperativa Agroindustrial* (Ponta Grossa: Todapalavra, 2010).
Chaves, Niltonci Batista red. *Pioneiros do Futuro: 85 Anos da Batavo Cooperativa Agroindustrial* (Ponta Grossa: Todapalavra, 2010).
Colônia Brasolândia 1984-2009. Album (livro) de fotos em recordação aos 25 anos da 'Colônia Brasolândia" (2009).
Cooperativa Agro Industrial Holambra. *Jaarverslag 1999* (Paranapanema 1999).
Cooperativa Agro-Pecuaria Batavo. *Jaarverslag 1999* (Carambeí 1999).
Cooperativa Agro-Pecuaria Castrolanda. *Jaarverslag 1999* (Castro 1999).
Cooperativa Agro-Pecuaria Holambra. *Jaarverslag 1999* (Holambra 1999).
Cooperativa Agro-Pecuaria. Arapoti *Jaarverslag 1999* (Arapoti 1999).
Cordeiro, S.V.A.L. & R. Woiski, *Memória histórica das escolas de Carambeí e análise do Ciclo Básico de Alfabetização: um estudo de caso 1911 – 1998*. Monografia de final de curso – Licenciatura em História Unicamp (Campinas 1999).
Corrêa, Aná Claudia Pinto. *Holambra além das flores: uma experiência de imigração holandesa no interior de São Paulo (1949-1999).* Dissertação (Mestrado em História) - Pontifícia Universidade Católica de (São Paulo 2001).
De Regenboog. *Associação Cultural Brasil - Holanda*. (Carambeí, september en oktober, 2000).
Dekker, J. *Reishandboek voor Brazilië.* (Rijswijk: Elmar, 1993).
Dijkstra, F. *Specialization to face changes*. Inleiding op 17 augustus te Mar del Plata (Argentina, 1998).
Dony Mr. C.M .J. *Brazilie een emigratieland voor Nederlanders* (1956).
Doortmont, Michel R, & Jinna Smit. *Sources for the mutual history of Ghana and the Netherlands : an annotated guide to the Dutch archives relating to Ghana and West Africa in the Nationaal Archief 1593-1960s* (Leiden: Brill, 2007).
Eijsink, Gijs Geraldão – *Gerardus Antonius Eijsink cooperando para formar histórias/ een pionier tussen de mensen* (Holambra: editória Setembro, 2009).
Elferink (red.), J.W. *Toen wij uit Nederland vertrokken. Ervaringen van Nederlandse emigranten* (Bedum: Profiel, 1994). Hieruit pp. 97-138.
Gasselte, Klaas van. *De Fazenda van Castrolanda. Over boeren en boerinnen die hun tenten opsloegen op de campo's van Brazilië* (Bedum: Profiel 1989).
Groot, Kees de. *De Brazilianen: geschiedenis van 1889 tot nu*, (Muiderberg: Coutinho, 1991).
Grovers, Marlou and Marijke Faassen. Invisibility and selectivity, Introduction to the special issue on Dutch overseas emigration in the nineteenth and twentieth century, *tijdschrift voor sociale en economische geschiedenis* 7 [2010] nr. 2 (2010): 3-31.

Hack H. *Dutch group settlement in Brazil*, Reeks Royal Tropical Institute, Amsterdam; no. 132, Department of Cultural and Physical Anthropology; no. 61, R.E.M.P. bulletin / Research Group for European Migration Problems, vol.7. Supplement (Amsterdam: KIT, 1959).
Handelsberichten / wekelijks uitgegeven door het Ministerie van Landbouw, Nijverheid en Handel, met medewerking van het Ministerie van Buitenlandse Zaken (Doetinchem: Misset, 1907-1936).
Hartman, L. *De landbouw in de Nederlandse nederzettingen in Zuid-Brazilië.* Ministerie van Landbouw en Visserij (Den Haag 1961).
Herbers, R.G. *Cooperativismo e desenvolvimento de communidade rural: o caso de Holambra.* Dissertação Mestrado Unicamp (Campinas 1989).
Heymeijer, G.J. *Fazenda Ribeirão. De Nederlandse kolonie in Brazilië* (1948).
Hoe en waar boeren de Nederlanders in Brazilië (Den Haag: Bureau van het Emigratiebestuur, 1980).
Holambra na Flor dos 50. *Especial. Jornal da Cidade de Holambra* (Holambra 1998).
Huizinga, B. *De Nederlandse immigranten te Não Me Toque* (Wageningen 1967).
Inia; J. Jacob Voorsluys. Enkele bijzonderheden over Argentinië en Brazilië, Geref. emigratie-vereeniging. Friesche Afd. Oorspr. verschenen in: *Friesch Dagblad* (Leeuwarden 1935).
Jager-Salomons, T. De. *50 jaar kolonie Arapotí* (2010).
Jongkind, C.F. Nederlandse boerengemeenschappen in (Paraná), Brazilië. Deel 1: Carambeí, een succesvolle vestiging van Nederlandse immigranten, in: *Elders. Periodiek over emigratie*, no. 4, (1986): 6-20.
Jongkind, C.F. Nederlandse boerengemeenschappen in (Paraná), Brazilië. Deel 2: Castrolanda, Arapotí en de centrale coöperatie (CCLPL), in: *Elders. Periodiek over emigratie* no. 4 (1987): 6-25.
Jongkind, C.F. The Agrarian Colonies of Dutch Calvinists in (Paraná), Brazil, in: *International Migration* 27 no. 3 (1989): 467-485.
Kiers-Pot, C.H.L. *Castrolanda 40 jaar, 1951-1991* (Castro: Kugler, 1991). N.B. in 2001 uitgebreid tot 50 jaar. Ook in Portugees.
Kiewiet Willem Eltje e Ruth Los-Kiewiet, *A Colônia de Gonçalves Júnior (Irati / (Paraná)) – A Imigração Holandesa de 1908-1909 no Brasil* (2011).
Kingma, Victor. *Van Friesland naar Mantiqueira: de geschiedenis van Jan Kingma : een pionier in de zuivelindustrie* (Kingma Stichting 2007).
Klein Gunnewiek, Henk. *Herinneringen van een emigrant. Holambra, Brazilië* (Bedum: Profiel, 1991).
Kloosterman, E.G. *Nederlandse boerenemigratie naar Brazilië.* (Den Haag: Directie voor de Emigratie, 1969).
Koops, Enne, 'De gereformeerde, katholieke, socialistische en liberale houding ten aanzien van het actieve emigratiebeleid van de Nederlandse overheid (1949-1962)', *Leidschrift, jaargang 22, nummer 1, april* (2007).

Koops, Enne, Van heide naar ver. Overzeese emigratie uit Drenthe (1948-1962) *Waardeel. Drents Historisch Tijdschrift* 28.1 (2008): 5-15.

Koops, Enne. *De dynamiek van een emigratiecultuur : de emigratie van gereformeerden, hervormden en katholieken naar Noord-Amerika in vergelijkend perspectief (1947-1963)* (Hilversum: Verloren, 2010).

Koops, Enne. De gereformeerde, katholieke, socialistische en liberale houding ten aanzien van het actieve emigratiebeleid van de Nederlandse overheid (1949-1962), *Leidschrift, jaargang 22, nummer 1, april* (2007).

Kooy, H.A. *Carambeí 75 jaar.* (Castro: Kugler, 1986).

Krabbendam, Hans. *Vrijheid in het verschiet. Nederlandse immigranten in Amerika, 1840-1920* (Hilversum: Verloren, 2006).

Kruse, K.W. *Schets van een aantal ontwikkelingen in de Braziliaanse landbouw* (Brasilia: Bureau van de Landbouwraad, 1975).

Leeuw N.R. de *Brazilië. Een land der toekomst* (Amsterdam: J.H. de Bussy, 1909).

Lopes, José Carlos Veiga. *Fazendas e Sítios de Castro e Carambeí* (Curitíba: Torre de papel, 2004).

Luyten, Sonia Maria Bibi. *Communicação e aculturação : A colonização holandesa no (Paraná)* (São Paulo: Edições Loyola, 1981).

Manual for Investors in the state of Mato Grosso (Cuiabá: Governo de Mato Grosso, 2000).

Martínez, Elda González, *La inmigración esperada: la política migratoria brasileña desde João VI hasta Getulio Vargas*/ Colección Biblioteca de historia de América; 28 (Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Cientifícas, 2003).

Mast, W. van der. *Praktijk en patroon van recente Nederlandse groepsmigraties* (1963).

Meer, K. van der. *50 jaar Carambeí: hoe het groeide* (Franeker: Wever, 1961).

Monte Alegre: maandblad ten dienste van de Gereformeerde kolonie te Monte Alegre, Brasil. Aanwezig in bibliotheek Theologische Universiteit Gereformeerde Kerken (Vrijgemaakt), te Kampen (1966-1970).

Perrin, Nadine. Une colonie hollandaise au Brésil : Holambra. Historique, organisation, enseignements. In: *Population*, 12 no. 2 (1957): 269-288. (http://www.persee.fr/web/revues/home/prescript/article/pop_0032-4663_1957_num_12_2_5499.pdf)

Pos Mary *Zuid-Amerika. Brazilië, Argentinië, Chili* (Wageningen: N.V. Zomer en Keunings Uitgeversmij, 1952): 9-86 en 177-206.

Price, Niko. *Windmills in the tropics: a historical view of ethnicity and an ethnic view of history.* Thesis Harvard University (Cambridge, Massachussets, 1990).

Rabbers- Gezina v.d Scheer. *Terugblik op de 50ste verjaardag van Castrolanda* (2001)

Reijrink, Ad. Diessense emigranten in Brazilië: paradijs of nachtmerrie?, in: *Hers en geens dur Diessen*, Deel 15 (Diessen; Fotostichting Diessen 2007): 4-58.

Risseeuw P.J. *Zover de wereld reikt* (Baarn: Bosch en Keuning, 1963). Hoofdstuk: Het land dat ik u wijzen zal. Van "Vrouwenkerkhof" naar Carambei (1909-1911): 93-114.

Risseeuw, P.J. *Het land dat ik U wijzen zal. De emigratie van de familie Verschoor naar Brazilië in 1909* (Carambeí: APHC, 2010).

Roessingh, M.P.H. *Guide to the sources in the Netherlands for the history of Latin America* (Den Haag: Government Publishing Office, 1968).

Roos, Ton & Margje Eshuis. *"Op een dag zullen ze ons vinden." Een Zeeuwse geschiedenis in Brazilië* (Barneveld: Koninklijke BDU, 2008).

Schenkeveld, Willemien. Red mij voordat mijn hele gezin is gestorven. De rampzalige emigratie naar Brazilië, 1908-1909, in: *Geschiedenis Magazine* 46 nr. 7 (oktober 2011): 20-23.

Schoenmaker, Jos. *E então floresce. Terra viva. A saga de uma empresa familiar* (Holambra: Associação Schoenmaker, 2006).

Schouw-Zaat, N. *Thuis in de wereld. Ervaringen van Nederlandse emigranten* (Bedum: Profiel, 2006).

Smith, Joseph, Francisco Vinhosa. *History of Brazil 1500-2000* (London: Pearson, 2002).

Smits, Mari. *Boeren met beleid : honderd jaar Katholieke Nederlandse Boeren- en Tuindersbond, 1896-1996* (Nijmegen: Valkhof Pers, 1996).

Smits, Mari. *Een aardse geschiedenis: de ABTB in dienst van boeren en tuinders 1917-1997* (Nijmegen: Valkhof Pers, 1997).

Smits, Mari. *Holambra. Geschiedenis van een Nederlandse toekomstdroom in de Braziliaanse werkelijkheid, 1948-1988* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1990).

Smits, Mari. *Met kompas emigreren : katholieken en het vraagstuk van de emigratie in Nederland (1946-1972)* (Nijmegen: Katholiek Documentatie Centrum, 1989).

Sorgedrager, B. *Nederlandse Landbouwkolonies in Brazilië.* (Amsterdam: Fragment, 1991).

Speerstra Hylke, *Het wrede Paradijs, Het levensverhaal van de Emigrant* (Amsterdam/Antwerpen: Contact, 2000): Hoofdstuk: Verhalen van de Fazenda: De groepsemigranten van (Paraná): 289-316.

Stapelbroek, Renate. Retour Brabant- Brazilië, *Inbrabant* Nummer 1 Februari (2012).

Stekelenburg, H. van. *De Grote Trek. Emigratie vanuit Noord-Brabant naar Noord-Amerika 1947-1963* (Tilburg: Stichting Zuidelijk Historisch Contact, 2000).

Straaten, Harold S. van der. *Hollandse Pioniers in Brazilë* (Franeker: Van Wijnen, 1988).

Swierenga Robert P. A Paradise That Never Was: Dutch Immigrants in Argentina, in *Twelfth International Economic History Conference* (Madrid, Spain, August 28, 1998).

Swierenga, Robert P. *Dutch Emigrants to the United States, South Africa, South America and Southeast Asia, 1835-1880: an Alphabetical Listing by Houshold Heads and Independent Persons* (Wilmington, DE: Scholarly Resources, 1983).

Tuinman, A.S. Dutch Settlements in Brazil, in: *International Migration* 5, no.1. (1967): 14-21.

Waterdrinker, S.C. *Verslag van een oriëntatiereis naar Brazilië* (1984).

Werkgroep Emigratiebelangen ABC-kolonies. *Brazilië als emigratieland voor Nederlandse landbouwers. Verslag oriëntatiereizen 1983-1987* (Den Haag 1987).

Wielemaker, Annemieke. *Maracajú. O Paraiso?* (Maracajú 1999).

Wigman, Gilberto. *A arte de recomeçar: 60 anos da família van Mierlo no Brasil* (Holambra: editória Setembro, 2011).

Wijdeven, A. *Hoe en waar boeren de Nederlanders in Brazilië?* (1980).

Wijnen, C.J.M. *De Nederlandse agrarische groepsvestigingen in Brazilië* (Den Haag: LEI, 2001).

Wijnen, C.J.M. *Holambra I. Nederlandse boeren in coöperatief verband in Brazilië* (Den Haag: LEI, 1976).

Wijnen, C.J.M. *Holambra II. Een groepsvestiging van Nederlandse boeren* (Den Haag: LEI, 1977).

Wijnen, C.J.M., *Holambra I.* LEI -mededeling 138 (Den Haag: LEI, 1976).

Wijnen, Kees. *Holambra 1948-1998, Cidade das Flores.* (Den Haag Stichting Holambra-Nederland, 1998).

Wijnen, Kees. *Holambra 1948-1998. Van coöperatie van Nederlandse boeren en tuinders tot bloemenstad in Brazilië* (Den Haag: Stichting Holambra Nederland, 1998).

Wijnen, Kees. *Campos de Holambra 1960-2010* (Poeldijk: KEC, 2010).

Wijnen, C.J.M.; van der Knaap, M.A.M. *Holambra – A cidade das Flores* (Holambra, SP: editora Setembro, 2012).

Wit, Pedro de. *Wegen wijzen overzee : 65 jaar christelijk emigratiewerk* (Kampen: Kok, 1993).

Zijlmans, H. *Cooperativa Agro-Pecuaria Holambra* (Jaguariúna, Brasil, 1974).